Copertă şi tehnoredactare computerizată:
MARIAN TĂNASE

Lector de carte şi corectură:
ION HOREA

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii şi Cultelor

Tiparul executat la
Tipografia SEMNE '94

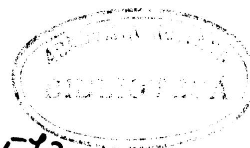
ISBN 973-8369-14-2

IANACHE VĂCĂRESCU

ISTORIA OTHOMANICEASCĂ

Ediţie critică, studiu introductiv, note şi glosar de
GABRIEL ŞTREMPEL

EDITURA BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR
2001

D Inv. 1713573

45162

803757

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VĂCĂRESCU, IANACHE

Istoria othomanicească / Ianache Văcărescu; ed. critică de Gabriel Ştrempel - Bucureşti: Biblioteca Bucureştilor, 2001.

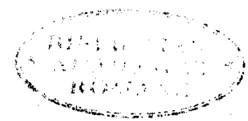
p. 294; 20 cm

Bibliobr.

ISBN 973-8369-14-2

I. Ştrempel, Gabriel (ed.)

94(560)

INTRODUCERE

Cel mai potrivit cuvânt de introducere la *Istoria prea puternicilor împăraţi otomani* ar fi putut rămâne studiul clasic al lui Alexandru Odobescu[1], de la care pornesc, de altfel, toate investigaţiile în legătură cu viaţa şi activitatea acestui complex personaj, care a fost Ianache Văcărescu. Ar fi fost eliminate părţile din afara *Istoriei* propriu zisă şi ar fi fost subliniate doar acele date care privesc biografia, cu implicaţiile sale în slujba Turcului. N-am putut face aşa, căci din 1887 şi până astăzi s-au mai adăogat, totuşi, unele date noi, şi, mai ales, puncte de vedere interesante cu privire la operă.[2] De multă vreme m-am întrebat, ce l-a făcut pe Ianache Văcărescu să elogieze în *Istoria* sa, şirul neîntrerupt de

---

[1] Al. Odobescu, *Poeţii Văcăreşti. Traducerea lui Britanicu. Străbunii Văcăreştilor. Banul Ianăchiţă*, apărut în *Revista română pentru ştiinţe, litere şi arte*, I, Bucureşti, 1861, pp. 481-532 si republicat, cu oarecari modificări în *Scrieri literare şi istorice* ale lui A. I. Odobescu, vol. I, Bucureşti, 1887, pp. 241-332.

[2] Din bibliografia Văcăreştilor, nu prea vastă, aş reţine mai ales, excelenta monografie a lui Cornel Cârstoiu – *Ianache Văcărescu. Viata şi opera*. Editura Minerva. Bucureşti, 1974, 285 p. ca şi: Poeţii Văcăreşti (Ianache, Alecu şi Nicolae) *Opere*. Ediţie critică, studiu introductiv, note, glosară <sic>, bibliografie şi indice de Cornel Cârstoiu. Editura Minerva. Bucureşti, 1982, 509 p. Utile rămân, bineînţeles, numeroasele consemnări ale lui N. Iorga, D. Popovici, ca şi cele ale lui Alexandru şi Elena Piru. După obiceiul său, monografia *Poeţii Văcăreşti*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, 141 p. este de fapt introducerea la *Poeţii Văcăreşti*, versuri alese, ediţie îngrijită de Elena Piru, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1961, pp. 1-58. Utilă rămâne şi broşura lui N. Tcaciuc-Albu, *Ienăchiţă Văcărescu: Viaţa, opera, influenţele străine*. Extras din "Anuarul liceului Aron Pumnul din Cernăuţi pe anul 1941-1942", Tipografia Glasul Bucovinei, Cernăuţi, 1943, 20 p.

Pe toate acestea, şi nu numai, le vom pomeni în bibliografia selectivă.

sultani, din care unul cel puţin s-a făcut vinovat de vărsarea sângelui bunicului său, odată cu acela al Brâncoveanului şi al fiilor domnului?! Putem vedea în el pe un nou Critobul din Imbros, singurul dintre cronicarii bizantini care a lăudat şi a justificat ororile turcilor şi ale lui Mohamed al II-lea din timpul cuceririi Ţarigradului?! Lucrurile nu stau, evident, aşa. Ianache Văcărescu a fost, într-adevăr, un slujbaş credincios al Porţii, cu multe legături la Constantinopol, cu şi mai multe amiciţii în cercurile înalte turceşti din oraşele de margine, vecine cu Ţara Românească. Dar la finele veacului al XVIII-lea această societate turcească nu mai era socotită ca una de căpcăuni, ci ca o lume adesea mai corectă decât a împărăţiilor învecinate. Şi în orice caz Turcia veacului al XVIII-lea dovedea mai mult interes şi mai multă milă faţă de populaţia Ţării Româneşti şi a Moldovei, decât au arătat-o Imperialii sau Ruşii în timpul deselor incursiuni în Principate.

Al. Odobescu, fără să îmbrăţişeze ideile de ataşare ale lui Ianache Văcărescu faţă de turci şi supunerea plecată pe care o manifestă în *Istorie* faţă de aceştia, caută să explice, să justifice această atitudine prin situaţia de dependenţă a Ţării Româneşti de Constantinopol. „Negreşit – zice Odobescu în studiul său – că această îngrijire înjositoare de a preveni toate capriciile, de a linguşi toate dorinţele turcilor, la care autorul pare a se-nchina ca dinaintea unor netăgăduiţi stăpâni, revoltă azi oarecum demnitatea şi amorul propriu al românilor, deşteptaţi acum din umilinţa timpilor fanarioţeşti; ne pare rău, ne întristăm când vedem un om cu o-naltă inteligenţă, cu un suflet patriotic, aşa plecat supt acel jug degrădător; dar spre scuza lui – dacă înjosirea admite scuză – să ne aducem aminte că asemenea evenimente se petreceau pe când spirituosul şi simţitorul principe de Ligne, general în armata austriacă, scria despre boierii ţărilor noastre, aceste

mâhnitoare cuvinte: Boierii vorbesc puţin. Temerea ce au de turci, obicinuinţa de a auzi toţi ştiri rele şi asuprirea ce exercită asupra lor divanul de la Constantinopol şi hospodarul i-a deprins cu o neînvinsă intristare. Cincizeci de inşi cari se adună pe fieşice zi, când într-o casă, când într-alta, par a aştepta mereu ştreangul fatal, şi pe fieşce minut auzi zicând: «Aici tatăl meu a fost ucis din porunca Porţii şi colea soră-mea, din porunca domnului».

Oare cine, mai mult decât Văcărescu, purta tipărite în inima sa, aşa groaznice amintiri? În minutul de faţă cel puţin, patria sfâşiată de răzvrătiri, familia şi viaţa sa lăsate în prada nesocotitei cruzimi a turcilor, cereau din parte-i un cap plecat, un suflet umilit. Fără d-a încerca să-l disculpăm, să deplângem totuşi acea tristă stare de lucruri ce supunea la înjosire şi chiar sufletele cele mai nobile"[3].

Justificările lui Odobescu n-au fost îmbrăţişate de prea mulţi istorici. Doi dintre ei, mai ales, l-au judecat cu mare asprime pe Ianache Văcărescu. Mai întâi V. A. Urechiă, care îl socoate ca pe unul dintre „boierii cei mai înstrăinaţi de

[3] Fragmentul este citat după studiul lui Al. Odobescu, republicat în *Opere* II. Scrieri din anii 1861 - 1870. Antume. Postume. Anexe. Variante. Note. Text critic şi variante de Marta Anineanu. Note de Virgil Cândea. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, pp. 78-79. (Ediţie critică publicată sub îngrijirea prof. univ. Al. Dima). Traducerea citatului din generalul Ligne este făcută de Odobescu după: *Lettres et pensées du Prince de Ligne* < publiées par Madamme la Baronne de Staël - Hollstein >, Vienne, f.a., p. 232.

ţară şi mai inconştienţi de românism"[4]. După el, pe la 1898, un scriitor mai modest dar patriot, nevoie mare, apreciind domnia lui Nicolae Mavrogheni, se declară împotriva lui Ianache Văcărescu în conflictul acestuia cu domnul, din spirit de solidaritate cu poporul, potrivnic acesta, poporul, marelui boier muntean[5]. Cât despre aprecierile lui N. Iorga,

---

[4] Cf. V. A. Urechiă, *Istoria românilor*, Seria 1786 - 1800, t. III, Bucureşti, 1892, p. 105. Mare parte a volumului este consacrată domniei lui Nicolae Mavrogheni, ale cărui măsuri de apărare a ţării şi altele sunt apreciate de V. A. Urechiă în cel mai înalt grad. De aici critica pe care o aduce marelui vistier, acuzat de lipsă de patriotism, de înstrăinat de ţară: "Desigur am fi foarte mulţămiţi – scrie Urechiă în cap. XXI al stufoasei sale istorii – să păstrăm lui Enache Văcărescu aureola de glorie cu care ni l-au prezentat până astăzi scriitorii cari s-au ocupat de dânsul, scriitori ca Fotino şi Odobescu, dar istoria are altă misiune decât de a crea în mod nedocumentat oameni mari şi eroi. Facem deci istorie când curmăm şirul legendei, arătând pre Enache Văcărescu ceea ce în adevar a fost.

Negreşit, scăderile ce am constatat şi avem a constata în faptele lui îşi au în parte explicaţiunea, dacă nu scuza, *în mijlocul social* (subl. autorului) în care s-a născut, a trăit şi a înfăptuit. Oricât s-ar constata în Enache Văcărescu o natură mai de elită şi o cultură mai deosebită... dânsul e membrul unei societăţi date şi faptele lui... nu-l despart deloc de acea societate.

Aşa văzurăm pe Enache Văcărescu criticând numirea ca domn a lui Nicolae Mavrogheni pentru că nu era dintre fanarioţi *pur sang* (subl. autorului), pentru că nu ştia greceşte şi pentru că era de origine obscură. Ce alt imputa lui Mavrogheni şi înşii <adică ei, n.n.> fanarioţii din Constantinopole? Care alte simţuri aveau boierii cei mai înstreinaţi de ţară şi mai inconştienţi de românism? Apoi când Austria, aliată cu Rusia, au format proiectul de a-şi împărţi Ţările Române, ce pornire află istoricul în sufletul lui Enache Văcărescu de natură a ni-l arăta că cearcă măcar să salve<ze> ţara sa de această împărţire? Singur numai Mavrogheni vodă ia initiaţiva apărării ţării..."

[5] Este vorba de N. D. Popescu, autorul unor calendare în cuprinsul cărora scria diferite articole literare şi mai ales istorice, pline de patriotism. Într-unul din aceste calendare, cel pentru anul 1899, care era al treizeci şi patrulea an de apariţie, în articolul intitulat: *Câteva cuvinte asupra activităţii mele literare şi artistice. Răspuns criticilor şi defăimătorilor mei*, se plânge împotriva lui V. A. Urechiă şi Ionescu - Gion, care l-au acuzat că face afirmaţii istorice fără să se bazeze pe documente. Cât priveşte pe Ianache Văcărescu îl socoate şi el lipsit de patriotism, iar de vodă Mavrogheni "s-a convins că a iubit poporul român şi cu toate că a fost grec, pe cât a putut i-a facut bine". Cf. *Calendarul pentru toţi fii<i> României pe anul 1899*... Bucureşti, Editura librăriei Steinberg, pp. 42-43.

acestea nu vizează nici lipsa de patriotism a lui Ianache şi nici atitudinea umilitoare pe care a adoptat-o, uneori, în raporturile cu demnitarii turci. Iorga compară *Istoria* lui Văcărescu şi dimensiunile culturale ale acestuia cu opera marelui Cantemir şi cu orizontul academic al savantului, neglijând că cel din dintâi a alcătuit o carte de informare mai ales pentru modeştii locuitori din dreapta Dunării, în timp ce Cantemir scrie pentru cu totul alţi cititori. Cât priveşte cultura lui Ianache Văcărescu ştim astăzi că aceasta se situa la mare înalţime. Nu mulţi stăpâneau 7-8 limbi de circulaţie europeană, aşa cum se putea folosi Văcărescu în raporturile sale diplomatice şi cum o trădează *Istoria* sa. Şi, aş adăuga observaţia, deloc de neglijat, că Ianache Văcărescu n-a alunecat nici pe parchetele foarte lustruite ale marilor aristocraţi occidentali, cu cari soarta a făcut să intre în contact[6]. N. Iorga reţine pe cei mai mulţi din istoricii pe care Văcărescu pretinde că i-a folosit la elaborarea *Istoriei*, deşi se îndoieşte că, fiind în exil, a putut duce cu el atâtea cărţi[7].

Continuând cu aprecierile asupra *Istoriei*, N. Iorga spune, pe bună dreptate, că sub raportul informaţiilor pe care Văcărescu le-a acumulat şi care ar putea fi suficiente, mai ales pentru vremea contemporană sieşi, cititorul s-ar fi putut declara mulţumit, dacă, „Ianache Văcărescu fiind un om luminat, un poet, un înainte-mergător al poesiei româneşti" ar fi dat, măcar o operă bine echilibrată. Şi N. Iorga supune *Istoria* unei critici zdrobitoare, din care lipsa de patriotism

---

[6] În *Istoria literaturii româneşti*, ed. II, vol. III, Bucureşti, 1933, p. 148, N. Iorga spune: "Văcărescu n-avea învăţătura marelui scriitor moldovean, nici persistenţa, răbdarea şi puterea lui de luçru".

[7] "Pe aceştia <adică pe autorii turci, n.n.> îi confruntează, zice el, cu izvoare europene sau greceşti: <<mulţi alţi istorici, greci, latini, franţeji şi itali >>, pe cari, adevărat, nu prea înţelegem cum i-a putut lua în lăzile sale de exilat" (p. 148).

ţară şi mai inconştienţi de românism"[4]. După el, pe la 1898, un scriitor mai modest dar patriot, nevoie mare, apreciind domnia lui Nicolae Mavrogheni, se declară împotriva lui Ianache Văcărescu în conflictul acestuia cu domnul, din spirit de solidaritate cu poporul, potrivnic acesta, poporul, marelui boier muntean[5]. Cât despre aprecierile lui N. Iorga,

[4] Cf. V. A. Urechiă, *Istoria românilor*, Seria 1786 - 1800, t. III, Bucureşti, 1892, p. 105. Mare parte a volumului este consacrată domniei lui Nicolae Mavrogheni, ale cărui măsuri de apărare a ţării şi altele sunt apreciate de V. A. Urechiă în cel mai înalt grad. De aici critica pe care o aduce marelui vistier, acuzat de lipsă de patriotism, de înstrăinat de ţară: "Desigur am fi foarte mulţămiţi – scrie Urechiă în cap. XXI al stufoasei sale istorii – să păstrăm lui Enache Văcărescu aureola de glorie cu care ni l-au prezentat până astăzi scriitorii cari s-au ocupat de dânsul, scriitori ca Fotino şi Odobescu, dar istoria are altă misiune decât de a crea în mod nedocumentat oameni mari şi eroi. Facem deci istorie când curmăm şirul legendei, arătând pre Enache Văcărescu ceea ce în adevar a fost.

Negreşit, scăderile ce am constatat şi avem a constata în faptele lui îşi au în parte explicaţiunea, dacă nu scuza, *în mijlocul social* (subl. autorului) în care s-a născut, a trăit şi a înfăptuit. Oricât s-ar constata în Enache Văcărescu o natură mai de elită şi o cultură mai deosebită... dânsul e membrul unei societăţi date şi faptele lui... nu-l despart deloc de acea societate.

Aşa văzurăm pe Enache Văcărescu criticând numirea ca domn a lui Nicolae Mavrogheni pentru că nu era dintre fanarioţi *pur sang* (subl. autorului), pentru că nu ştia greceşte şi pentru că era de origine obscură. Ce alt imputa lui Mavrogheni şi înşii <adică ei, n.n.> fanarioţii din Constantinopole? Care alte simţuri aveau boierii cei mai înstreinaţi de ţară şi mai inconştienţi de românism? Apoi când Austria, aliată cu Rusia, au format proiectul de a-şi împărţi Ţările Române, ce pornire află istoricul în sufletul lui Enache Văcărescu de natură a ni-l arăta că cearcă măcar să salve<ze> ţara sa de această împărţire? Singur numai Mavrogheni vodă ia initiaţiva apărării ţării..."

[5] Este vorba de N. D. Popescu, autorul unor calendare în cuprinsul cărora scria diferite articole literare şi mai ales istorice, pline de patriotism. Întrunul din aceste calendare, cel pentru anul 1899, care era al treizeci şi patrulea an de apariţie, în articolul intitulat: *Câteva cuvinte asupra activităţii mele literare şi artistice. Răspuns criticilor şi defăimătorilor mei*, se plânge împotriva lui V. A. Urechiă şi Ionescu - Gion, care l-au acuzat că face afirmaţii istorice fără să se bazeze pe documente. Cât priveşte pe Ianache Văcărescu îl socoate şi el lipsit de patriotism, iar de vodă Mavrogheni "s-a convins că a iubit poporul român şi cu toate că a fost grec, pe cât a putut i-a facut bine". Cf. *Calendarul pentru toţi fii<i> României pe anul 1899*... Bucureşti, Editura librăriei Steinberg, pp. 42-43.

acestea nu vizează nici lipsa de patriotism a lui Ianache şi nici atitudinea umilitoare pe care a adoptat-o, uneori, în raporturile cu demnitarii turci. Iorga compară *Istoria* lui Văcărescu şi dimensiunile culturale ale acestuia cu opera marelui Cantemir şi cu orizontul academic al savantului, neglijând că cel din dintâi a alcătuit o carte de informare mai ales pentru modeştii locuitori din dreapta Dunării, în timp ce Cantemir scrie pentru cu totul alţi cititori. Cât priveşte cultura lui Ianache Văcărescu ştim astăzi că aceasta se situa la mare înalţime. Nu mulţi stăpâneau 7-8 limbi de circulaţie europeană, aşa cum se putea folosi Văcărescu în raporturile sale diplomatice şi cum o trădează *Istoria* sa. Şi, aş adăuga observaţia, deloc de neglijat, că Ianache Văcărescu n-a alunecat nici pe parchetele foarte lustruite ale marilor aristocraţi occidentali, cu cari soarta a făcut să intre în contact[6]. N. Iorga reţine pe cei mai mulţi din istoricii pe care Văcărescu pretinde că i-a folosit la elaborarea *Istoriei*, deşi se îndoieşte că, fiind în exil, a putut duce cu el atâtea cărţi[7].

Continuând cu aprecierile asupra *Istoriei*, N. Iorga spune, pe bună dreptate, că sub raportul informaţiilor pe care Văcărescu le-a acumulat şi care ar putea fi suficiente, mai ales pentru vremea contemporană sieşi, cititorul s-ar fi putut declara mulţumit, dacă, „Ianache Văcărescu fiind un om luminat, un poet, un înainte-mergător al poesiei româneşti" ar fi dat, măcar o operă bine echilibrată. Şi N. Iorga supune *Istoria* unei critici zdrobitoare, din care lipsa de patriotism

[6] În *Istoria literaturii româneşti*, ed. II, vol. III, Bucureşti, 1933, p. 148, N. Iorga spune: "Văcărescu n-avea învăţătura marelui scriitor moldovean, nici persistenţa, răbdarea şi puterea lui de luçru".

[7] "Pe aceştia <adică pe autorii turci, n.n.> îi confruntează, zice el, cu izvoare europene sau greceşti: <<mulţi alţi istorici, greci, latini, franţeji şi itali >>, pe cari, adevărat, nu prea înţelegem cum i-a putut lua în lăzile sale de exilat" (p. 148).

este numai una din scăderi[8].

Nu vom continua cu prezentarea altor încercări de demolare a operei istorice a lui Ianache Văcărescu şi nici cu aprecieri pozitive, căci nici acestea nu lipsesc. Ne mulţumim să observăm că după Dimitrie Cantemir este unica istorie turcească scrisă de un om trăitor în sec. XVIII şi că rămâne ca atare până la istoria în nemţeşte a lui N. Iorga, în cinci volume, scrisă la începutul veacului trecut. Cât priveşte partea de memorialistică, aceasta aduce în limbă noţiuni moderne, folosite şi astăzi.

*
* *

Sunt douăzeci de ani de la publicarea *Istoriei* de către Cornel Cârstoiu. A adus atunci evidente foloase cercetărilor istorico-literare, care, oricât ar fi de numeroase, tot insuficiente rămân. Încercarea noastră pentru ediţia de faţă porneşte, pe de o parte, de la îndemnul lui Paul

[8] "Orice proporţie lipseşte în această operă istorică. Partea veche e foarte de scurt, cealaltă e de o mare bogăţie. În aceasta din urmă se urmăreşte pas cu pas persoana autorului, în cea dintâiu se uită cele mai strălucite evenimente din istoria patriei lui şi cântăreţul melancolic al stemei muntene, acel care vede planând vulturul roman asupra viitorului ţării sale uită aici că a existat vreodată un Mihai Viteazul... De la început până la sfârşit însă, forma apare săracă, de o simplicitate insuficientă şi stângace, limba e de o împestriţătură de decadenţă. Mai ales cât timp istoricul se razimă pe izvoare scrise, stilul are această înfăţişare petecită, macaronică. Întâlnim expresii de jargon levantin, locuţii de Smirna în opera de căpetenie a slăvitului poet... Nici interesul nu se susţine totodeauna, pentru partea veche el e nul. Numai pe alocurea avem câte o naraţiune condusă răpede şi cu haz, şi încă ele nu se apropie de frumoasele poveşti de bătrân ale lui Neculce. În fine, versurile... sânt artificiale, moarte... Din partea noastră am pune această artificială, greoaie operă, aşa de rău echilibrată şi executată aşa de nedibaciu mai prejos decât opera naivă a umilului eclesiarh Dionisie..." (Este vorba de *Hronograful Ţării Româneşti* scris de Dionisie Eclesiastul (1759 - 1820) la 1814). Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 149.

Cernovodeanu, vechiu coleg, membru al Academiei şi reputat istoric, pe de altă parte de la observarea unor mici greşeli în redarea textului ediţiei Cârstoiu. Ca hârşit editor şi ca paleograf de profesie mi-am spus că n-ar fi rău să încerc un text cu cât mai puţine greşeli de transcriere, căci cu totul fără greşeli... nu se poate. Această spovedanie ar fi trebuit inclusă în nota asupra ediţiei, dar şi aici poate fi socotită la locul ei.

Cuvântul de introducere la asemenea cărţi, mari sau mici, cum este şi cea de faţă, începe, de obicei, cu trecerea în revistă a odiseei autorului, urmată de analize, comentarii, concluzii. Nici cuvântul nostru nu se va abate de la tipic, cu atât mai mult cu cât viaţa lui Ienăchiţă Văcărescu este deosebit de bogată în întâmplări de tot felul. Şi nu numai a lui. Căci numeroşi componenţi ai familiei Văcărescu au avut o viaţă aspră, adesea tragică, frământată de ambiţii sau amoruri periculoase.

Văcăreştenii au vrut să-şi croiască o genealogie care să coboare măcar până în sec. XIII şi s-au socotit descendenţi ai boierilor care l-au însoţit pe legendarul Radu Negru, ce a părăsit Făgăraşul, a trecut munţii şi a descălecat la Câmpul – Lung, întemeind Ţara Românească. Dar, din păcate, nici una din cronicile Ţării Româneşti nu pomeneşte pe vreun Văcărescu în suita lui Radu Negru[9]. Cea mai veche

[9] Ne referim la *Letopiseţul Cantacuzinesc* şi la *Istoriile domnilor Ţării Româneşti* a lui Radu Popescu. Amândouă povestesc la fel cum s-au petrecut lucrurile şi dau ca an al descălecatului 1290. Vezi *Istoria Ţării Româneşti* 1290-1690, ediţie critică întocmită de C. Grecescu şi D. Simonescu. Bucureşti, Editura Academiei R. P. R., 1960, LXII + 253 p. *Istoriile domnilor Ţării Româneşti* de Radu Popescu vornicul. Introducere şi ediţie critică întocmite de Const. Grecescu. Bucureşti, Editura Academiei R. P. R., 1963, CX + 338p. (Studiu introductiv de Eugen Stănescu. Notă asupra ediţiei de Dan Simonescu. După decesul lui C. Grecescu, în perioada tipăririi, lucrarea a fost îngrijită de Dan Simonescu şi completată cu glosar şi indice de Şerban Papacostea).

menţiune despre acest fapt ne-o dă o însemnare de pe f. 3v a *Gramaticii româneşti* a lui Ienăchiţă Văcărescu, (ms. 305 al Academiei), care a fost folosită mai apoi de unii istorici. Insemnarea nu aparţine, însă, autorului gramaticii: „1215. Neagoe Văcărescul, fiiul lui Dan Văcărescul, voevod al Făgăraşului, nepot de sor<ă>, a lui Radu vodă Negru, venit-au cu iel şi cu muma lui Anna la Câmpulung în aceşti ani. Zidit-au biserici doosprezece în satele care au stăpânit pe Dâmboviţă în jos; lăsat-au fii pă Radul i Şărban şi fete şase. A murit în vârstă de ani 59. Numele soţiei sale fost-au Maria. Acesta fost-au foarte bogat.

La 1554 s-a născut Pătraşcu Văcărescul Viteazu. S-a botezat de Pătraşco vodă cel Bun, tatăl lui Pătraşco vodă Cercel şi a lui Mihaiu Viteazu. Zidit-au biserica la Văcăreşti, lângă Târgovişte, la 1584. Fost-au îngrijitor zidirii bisericii domneşti din Târgovişte, în zilele lui Pătru al doilea, Cercel voevod, fost-au ban al Craiovii şi cu Mihai vodă Viteazul fost-au în toate războaiele...

1685. Spătaru Negoiţă Văcărescul, baş capuchehaia lui Şărban vodă Cantacuzino, a murit în Ţarigrad, pecetluite hainele. A avut fii pă Ianache cliucerul şi Ioan vătaful.

1704. Banul Craiovii, Ianache Văcărescul, ce este ctitor..., fiiul lui Negoiţă spătharu“[10].

Anul 1215, ca an al descălecării este reţinut şi de C. A. Aricescu[11]. Acesta afirmă că au fost două descălecări, de doi voievozi cu acelaş nume, Radu Negru. Una la 1215, când a fost ridicată şi biserica din Câmpulung, şi alta la 1290, dată susţinută de cele două cronici menţionate. Văcăreştii nu sunt

---

[10] Cf. G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 86.
[11] În *Istoria Câmpulungului*, Bucureşti, 1855, p. 99.

însă pomeniţi.

După Dionisie Fotino descălecatul s-ar fi petrecut la anul 1241 şi ar fi fost determinat de invazia tătarilor: „Radu vodă I Negru Bassarab. Domnul acesta... profitând de ocaziunea venirei mogulilor sciţi în Ungaria, pe la anul 1241 după Crist s-a rădicat din Transilvania cu toată casa sa, cu boerii săi, cu dregători, cu ostaşi, cu popor de toate treptele, cu femei, cu copii, cei mai mulţi ortodocşi şi câţiva sacsoni latini şi trecând Carpaţii despre meazăzi a întrat în Ţeara Muntenească. S-a oprit pe aproape de obârşia (sorgentele) riului Dâmboviţa, într-un câmp întins, numit în limba ţăranilor Câmpulung şi s-a aşezat acolo, fiindcă locul acesta şi mai înainte era proprietatea sa, ca unul ce era mai mare şi mai tare decât toţi ceilalţi domnitori ai pământului Dacic...“[12].

Ştirile despre originea ardeleană a familiei Văcărescu, cu iz de legendă, vehiculate nu fără interese de boierii din neamul lor, au fost preluate de numeroşi istorici, mai ales din prima jumătate a sec. XIX, având unii convingerea că lucrurile s-au petrecut întocmai. Aşa au fost: Joseph Karl Eder[13], Johann Christian von Engel[14], Gheorghe

---

[12] Cf. Dionisiu Fotino, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Ţerei Muntenesci şi a Moldovei*. Traducere de George Sion. Tomul II. Imprimeria Naţională a lui Iosef Romanov et Companie. Bucuresci, 1859, p. 4. Ediţia grecească a lucrării a apărut la Viena în 1818. Vezi Bianu – Hodoş – Simonescu, *Bibliografia Românească Veche*, vol. III. Ediţiunea Academiei Romîne, Bucureşti, 1912 - 1936, pp. 251-258.
[13] Istoric sas (1760 - 1810), care în *Observationes criticae et pragmaticae ad Historiam Transsylvaniae sub Regibus Arpadianae et mixtae propaginis*, Sibiu, 1803, la p. 53 spune că descălecatul a avut loc la anul 1290 şi că ilustra familie Văcărescu din Ţara Românească, şi-a luat în blazonul ei emblema Făgăraşului.
[14] Aproape acelaşi text este redat de Engel în *Geschichte der Moldau und Walachey*, publicată la Halle în 1804, vol. I, p. 147.

Şincai[15], Jean A Vaillant[16], Ion Voinescu II[17]. În sfârşit Ion Heliade Rădulescu[18] şi spre finele secolului XIX B. P. Haşdeu[19] au afirmat şi ei venirea de la Făgăraş, odată cu „ducele“ Negru Vodă a străbunilor poetului.

Alexandru Odobescu, cel care a deţinut unele din manuscrisele poeţilor Văcăreşti şi le-a depus la Academie cu mare pietate, socoate ascendenţa lor ardelenească mai degrabă legendară, cum legendară este însăşi existenţa lui Negru vodă[20]. Tot el, sărind peste secole, se apropie „de

[15] În *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, apărută succesiv în *Calendarul de la Buda* pe anii 1808 şi 1809 şi în diverse ediţii. Afirmaţiile cu privire la originea ardelenească a Văcăreştilor se află în ediţia de la Iaşi din 1853, vol. I, p. 287, unde mărturiseşte că deţine informaţia de la Joseph Eder, cu care a polemizat în problema continuităţii şi a majorităţii româneşti în Transilvania: "Familia Văcărescului ţine stema sau ţimirul Făgăraşului până astăzi, întru aducerea aminte că l-au stăpânit oarecând, *precum scrie Eder*" (subl. noastră). Vezi şi Gheorghe Şincai *Opere* I. Hronica Românilor. Tom. I. Ediţie îngrijită şi studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefaţă şi Note de Manole Neagoe. Editura pentru literatură. Bucureşti, 1967, p. 440.

[16] Cf. Jean A. Vaillant, *La Roumanie*, ou histoire, langue, littérature, ortographie, statistique des peuples de la langue dor, ardialiens, vallaques et moldaves, résumés sous le nom de Romans, vol.I, Paris, 1844, pp. 138-139.

[17] Cf. Ion Voinescu II, *Ceva asupra Văcăreştilor şi a poeziilor d-lui logofătului I. Văcărescu*, prefaţă la *Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt Iancu Văcărescu*, Bucureşti, 1848, p. III, unde subliniază că familia Văcăreştilor este originară din Transilvania.

[18] În cuvântul rostit la înmormântarea lui Iancu Văcărescu şi publicat la Bucureşti în 1863 sub titlul: *La înmormântarea raposatului Iancu Văcărescul*, Oratio funebra, Bucureşti, 1863, p. 5.

[19] Cf. B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. IV, Bucureşti, 1894, studiul introductiv intitulat *Negru Vodă. Un secol şi jumătate din începuturile statului Ţerei Româneşti* (1230-1380).

[20] Al. Odobescu, *Opere* II, pp. 47-48. Manuscrisele Văcăreştilor, ce-i fuseseră încredinţate de Iancu Văcărescu în anul 1861, au fost depuse la Academie cu mare pietate la 22 august 1877, însoţite de o scrisoare omagială adresată înaltului for. Manuscrisele se păstrează astăzi sub numerele 407, 408 şi 421. Cf. *Analele Societăţii Academice Române, Dezbaterile*, 10 (1877), p. 21.

timpuriu cu amintiri mai precise, mai puţin legendare“, la anul 1554, când s-a născut aga Pătraşcu, botezat cu acest nume de Pătraşcu cel Bun.

Om energic şi participant la campaniile lui Mihai Viteazul, ban al Craiovei, s-a dovedit a fi şi un bun creştin, căci el a ridicat biserica din satul Văcăreştilor şi tot el a supraveghiat lucrările de ridicare a Bisericii Domneşti din Târgovişte, unde, pe vremea lui Odobescu se păstra zugrăvit şi chipul său[21]. Biserica din Târgovişte a fost reparată târziu de Mihail Şuţu şi soţia sa Sevasta, din familia Calimachi la stăruinţele lui Ianache Văcărescu, vel vistiernic şi dicheofilax al Bisericii celei Mari din Constantinopol, cum glăsuieşte inscripţia din tinda bisericii[22].

După acest Pătraşco Văcărescu, genealogia familiei este mai dificil de urmat. Abia după 1642, cu un Ivan Văcărescu pitar, probabil nepot de frate lui Pătraşco, este stabilită precis ascendenţa istoricului nostru[23]. Unul dintre fiii săi, Negoiţă, spătar în 1699 şi capuchehaie al lui Şerban Cantacuzino la 1685, va fi tatăl lui Ianache, bunicul poetului şi istoricului, omorât la 1714[24]. Acest Negoiţă, cheltuitor şi chefliu, fusese căsătorit cu Neacşa Bucşanu care l-a părăsit şi care s-a măritat a doua oară cu Neagoe postelnicul, fiul lui Antonie vodă den Popeşti[25]. Din această căsătorie au rezultat

[21] Cf. *Opere* II, p. 48.

[22] Cf. N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României...*, Fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 104, inscripţia nr. 205. Detalii la Cornel Cârstoiu, *Ianache Văcărescu. Viaţa şi opera*. Editura Minerva. Bucureşti, 1974, pp. 20-21. *Idem*, Poeţii Văcăreşti, *Opere*, p. 399.

[23] Cf. Cornel Cârstoiu, *Viaţa şi opera...*, p. 21. *Idem* Poeţii Văcăreşti, *Opere*, p. 399.

[24] Cf. George D. Florescu şi Dan Pleşia, *Condica Văcăreştilor*, copii de documente, regeste şi menţiuni în *Studii*, Revista de istorie, 5, tom. 19, 1966, p. 973. Cornel Cârstoiu, *Viaţa...*, p. 23.

[25] Cf. George Florescu şi Dan Pleşia, *Condica Văcăreştilor...*, p. 971.

mai mulţi copii, printre care şi o fată, Maria, viitoarea soţie a lui Constantin Brâncoveanu[26]. Ianache Văcărescu devine cumnat domnului şi omul său de încredere, luând de soţie pe o altă fată a lui Neagoe[27].

Cornel Cârstoiu urmăreşte în mod magistral cursul onorurilor şi al vieţii lui Ianache. Mai întâi imensele averi acumulate: nenumărate moşii, vii, nu întotdeauna pe sfânta dreptate. Este vremea numeroaselor dări puse de Brâncoveanu pe ţară, care ştia să jupoaie oaia fără ca aceasta să behăe, cum atât de plastic o spune Del Chiaro[28] şi care a dus la vânzări de proprietăţi ale micilor boieri de ţară şi moşneni, ca să-şi poată plăti dările. Le-au cumpărat marii boieri, care aveau bani, dintre care bunicul Ianache, mare vistier, era cel dintâi. Învăţase şi deprinsese gustul averii acumulate fără limite şi fără scrupule[29] încă de pe vremea lui Şerban Cantacuzino, al cărui slujitor a fost. Şerban şi-a nedreptăţit fraţii şi a dezlănţuit eliminarea sa din viaţă. Ianache s-a purtat cu nedreptate faţă de fratele său Ivan şi a fost necesară intervenţia mitropolitului Teodosie pentru împăcarea lor. Dar cum toate se plătesc pe lumea aceasta, scadenţa pentru Ianache, ce a venit devreme, a fost mult prea aspră şi nemeritată. Om de casă al domnului şi cumnatului său, a murit cel dintâi, lovit de securea gâdelui, din grupul martirilor Brâncoveni, căsăpiţi la 15 august 1714, în ziua de Adormirea Maicii Domnului.

[26] *Ibidem*.
[27] Cf. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti* III, Partea întâia, Ediţia a II-a, Editura Fundaţiei "Regele Ferdinand", Bucureşti, 1933, p. 136.
[28] A se vedea Anton Maria Del Chiaro, Fiorentino, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia...* composta da, Veneţia, 1718, p. 163.
[29] C. Cârstoiu arată în *Viaţa şi opera*, la pp. 27-28 câteva din abuzurile bătrânului Ianache.

Din căsătoria lui Ianache, bunicul, cu Stanca Cojescu au rezultat patru fete şi patru băieţi[30]. Pe noi ne interesează cel mai mic dintre băieţi, Ştefan, tatăl istoricului Ianache, cu înclinaţie pentru oratorie şi poezie[31]. Deosebit de cult, cu preocupări pentru pravilele împărăteşti[32] şi cunoscător a mai multor limbi, a urcat repede pe scara boieriilor. Pe vremea lui Constantin Mavrocordat, la 1 ianuarie 1741 era vtori logofăt, boierie încredinţată cărturarilor cunoscători de limbi streine. A rămas, cu siguranţă, foarte de tânăr orfan de tată. A fost mare vornic de Târgovişte la 1743, vel stolnic la 1747, mare clucer la 1749, mare vistier la 1751, pe vremea lui Grigore al II-lea Ghica[33].

Când i-a venit vremea să se însoare, Ştefan Văcărescu a luat de soţie pe Ecaterina Done, deosebit de frumoasă, fiică a vistierului Done şi nepoată de soră (vitregă) a lui Ion Neculce. Ascendenţa moldovenească dinspre mamă a lui Ianache Văcărescu poate fi urmărită uşor pe baza documentelor de epocă şi a numeroaselor lucrări apărute cu privire la Neculce[34]. Din numărul mare de naşteri ale Catincăi nu le-au rămas decât trei copii: o fată, Maria,

[30] Pentru detalii să se observe consemnările genealogice ale lui Cornel Cârstoiu din *Ianache Văcărescu. Viaţa şi opera*, pp. 30-34.
[31] Cf. Cornel Cârstoiu, *op. cit.*, pp. 36-38.
[32] Cf. Al. Odobescu, *Opere* II, p. 50.
[33] Toate aceste funcţii sunt menţionate pe bază de documente de către priceputul biograf al Văcăreştilor, Cornel Cârstoiu la pp. 34-35.
[34] Vezi la Cornel Cârstoiu capitolul *Rudele după mamă* din *op. cit.*, p. 40. N. Iorga, *Originea moldovenească a lui Ienăchiţă Văcărescu*, în *Analele Academiei Române*, mem. secţ. ist., s. III, tom X (1929), pp. 345-351. Iulian Marinescu, *Documente relative la Ioan Neculce*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, vol. IV, Bucureşti, 1925, pp. 39-41. D. Velciu, *Ion Neculce*, Bucureşti, 1968, Editura Tineretului, colecţia "Oameni de seamă", pp. 9-18. Ion Neculce *Opere*. Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel. Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 22, nota 44.

căsătorită cu Nicolae Brâncoveanu şi doi băieţi, Ştefan şi Ianache[35], acesta din urmă poetul şi istoricul de care ne ocupăm. Nu ştim exact data naşterii sale. În *Istoria preaputernicilor împăraţi otomani*, el menţionează textual: „În zilele acestui fericit împărat (este vorba de sultanul Mahmud I, ce domneşte între 1730-1754) am văzut şi eu lumina lumii plină de amar chiar la fericirile ei şi plină de nestatornicie chiar la cele ce se pot socoti mai statornice"[36]. Pe de altă parte, unii cercetători au fixat anul 1742, ca an al naşterii, pe baza unor calcule ce nu pot fi luate în seamă în mod riguros[37]. În ce ne priveşte, suntem înclinaţi să

[35] Cf. Cornel Cârstoiu, *op. cit.*, p.39. Vezi şi Odobescu, *Opere* II, p. 50.

[36] Vezi mai jos la p. 45 a *Istoriei*.

[37] N. Tcaciuc – Albu, în studiul amintit spune: "Istoria literară încă nu i-a fixat în mod definitiv data naşterii... Ştim noi, însă, că în vremurile mai vechi şi chiar şi în secolul al XIX-lea, tinerii boieri intrau în slujbele statului la vârsta de 18 ani (cum s-a întâmplat, de pildă şi cu Miron Costin, Const. Negruzzi, V. Alecsandri etc.) şi văzându-l pe Ienăchiţă Văcărescu ocupând la 1760 prima sa boierie, de vel căminar, presupunem cu destulă siguranţă că atunci a avut vârsta de 18 ani şi, deci, îi fixăm data naşterii la 1742. Alt argument care ne întăreşte în această părere este anul căsătoriei sale. Se ştie că şi căsătoriile se încheiau mai timpuriu în acele vremuri. Ienăchiţă s-a însurat în anul 1762 cu Eleniţa Rizu, devenind cumnat cu Grigore Alexandru Ghica voievod. Deci s-a însurat, potrivit cu obiceiul timpului la vârsta de 20 ani, după ce dovedise că e un tânăr distins. Când la 1782 a fost numit caimacam al lui Nicolae Caragea era "cel mai tânăr în adunarea Consiliului Valachiei", adecă, după părerea noastră de 40 ani. La 1797 este mare ban, iar un zapis din 16 dec. 1798 îl arată mort. Putem deci presupune că a murit în 1798 la vârsta de 56 ani". Cf. N. Tcaciuc – Albu, *op. cit.*, pp. 3-4. Al. Odobescu pretinde că s-ar fi născut "pe la 1740" (vezi *Opere* II, p. 51). Nici aprecierea lui N. Iorga nu este bazată pe documente. El socoate că Ienăchiţă Văcărescu trebuie să se fi născut cu ani buni înainte de 1740, căci oricât ar fi fost ajutat de socrul său, Iacovache Rizo, cumnat al lui Grigore al II-lea Ghica, în a treia sa domnie în Ţara Românească, (1768-1769), nu putea fi mare vistier în septembrie 1769, la numai 29 de ani. Cf. N. Iorga, *De unde a învăţat italieneşte Ienăchiţă Văcărescu*, în *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, Bucureşti, 1929, pp. 101-105. Cât priveşte pe Cornel Cârstoiu, acesta se raliază părerii lui N. Iorga, în urma cercetării unor documente pe care le menţionează şi în urma analizării unor stări de lucruri din familia Văcăreştilor: exilarea şi închiderea în insula Cipru a tatălui şi unchiului său în 1755, unde acesta din urmă muri, sau omorârea, probabil, prin otrăvire a tatălui său de către Constantin Cehan Racoviţă în 1763. Cf. Ianache Văcărescu, *Viaţa...*, pp. 49-50, 56-57.

îmbrăţişăm părerile celor care au adâncit cercetările în jurul vechimii lui Ianache, N. Iorga şi Cornel Cârstoiu, socotindu-l născut înainte de 1740 cu mai mult de doi ani.

Mai importantă decât data naşterii rămâne însă instrucţia sa. Ianache Văcărescu ne apare ca unul din cei mai culţi boieri ai neamului, care poate hălădui în galeria Costineştilor, a lui Udrişte Năsturel, a lui Milescu, a lui Dosoftei, a lui Antim de la Ivir şi, de ce nu, a marelui Cantemir. Opera sa nu este atât de vastă ca a unora din cei pomeniţi, spre pildă Miron Costin, Milescu sau Cantemir, dar a stăpânit sumedenie de limbi şi *Gramatica* sa rămâne cea dintâi încercare de acest fel în limba română.

Istoricii pomeniţi sunt în general de acord că în afară de limba română, Ianache Văcărescu se putea folosi, în mod curent, de limba italiană (limbă preferată în raporturile sale diplomatice cu apusul), de limbile greacă, turcă, persană, slavă, latină, franceză şi germană. Nu credem că vreunul din învăţaţii noştri pomeniţi, cu excepţia, poate a lui Milescu şi Cantemir, să fi putut stăpâni atâtea limbi şi, implicit, atâtea culturi. Căci Ienăchiţă Văcărescu a deprins aceste limbi nu din curiozitate filologică, ci pentru lărgirea orizontului cultural şi pentru urcarea treptelor ierarhiei boiereşti[38]. Atât Odobescu, cât şi exegeţii lui Văcărescu pomeniţi mai sus,

[38] Exista în sec. XVIII la marii boieri o opoziţie, o rezistenţă surdă faţă de elementul grecesc ce invadase ţara şi aceştia nu se înghesuiau să-şi trimită odraslele la şcolile greceşti. Pe de altă parte limba greacă era folosită de toţi domnitorii ce veneau de la Constantinopol, din care unii nu ştiau româneşte. Aceştia au pus în gardă boierimea pământeană că dacă nu-şi vor trimite copiii la învăţătură grecească aceştia nu vor fi primiţi în slujbele domniei. Lucrurile au mers până acolo încât la 1746, la sugestia lui Constantin Mavrocordat, divanul a emis o anafora prin care ameninţa feciorii de boieri în sensul celor scrise mai sus. Printre semnatarii anaforalei era şi Ştefan Văcărescu, tatăl poetului. Textul anaforalei la Cornel Cârstoiu, *Viaţa...*, p. 52.

precizează că instrucţia lui Ianache n-a fost făcută atît în şcolile greceşti ce luaseră fiinţă, cât mai ales în familie, cum era obiceiul vremii. Sunt amintiţi profesori greci de renume, cum au fost Constantin Vardalah, Lambru Fotiade, Alexandru Turnavitu, Manasses Iliades (probabil macedo-român) cu studii făcute la Universitatea din Bolonia şi, mai ales Neofit Cavsoca livitul, de la care Ianache a deprins gramatica grecească.

Pentru limba italiană, cum menţionează N. Iorga în studiul amintit, Ianache s-a bucurat de prezenţa mătuşii sale, italianca Veneţiana (de fapt grecoaică născută şi crescută la Veneţia), soţia unchiului său Radu.[39] Dar cu siguranţă a avut profesori de italiană în casă, dacă nu cumva va fi urmat niscaiva studii la Veneţia, printre cei 12 tineri pe care Constantin Mavrocordat i-a trimis acolo în 1747[40].

Limba franceză şi cea germană le-a învăţat, pe cea dintîi de la un francez, care a fost preceptorul fiilor lui Alexandru Ipsilanti (cei doi fugari prin Ardeal şi, poate că şi Austria, pentru recuperarea cărora a fost trimis Ienăchiţă Văcărescu la Viena) şi care se chema Linchou, pe a doua cu un neamţ, Weber, venit în ţară la chemarea lui Nicolae Caragea, care îl va introduce şi în tainele limbii latine[41]. Se vor adăuga la acestea cunoştinţele căpătate la maturitate de la Sulzer, istoricul şi secretarul Raicovici, cu care Ienăchiţă a avut vechi legături.

---

[39] Despre această întreprinzătoare vornicească, care nu a ezitat să se lanseze în negoţ şi care a înfiinţat cea dintâi şcoală pentru copiii săraci de pe moşia sa Jilava, de lângă Bucureşti şi care a fost omorâtă în octombrie 1798 în condiţii ciudate – a fost suspectat Alecu Văcărescu de asasinarea ei – vezi C. Cârstoiu, *op. cit.*, pp. 30-32.

[40] Cf. C. Cârstoiu, *op. cit.*, p. 54.

[41] *Ibidem*, p. 53. vezi şi Odobescu *Opere* II, p. 51.

În 1763, după otrăvirea tatălui său la via de la Valea Orlii din sud Saac, din vremea lui Constantin Cehan Racoviţă[42], Ianache Văcărescu s-a refugiat la Constantinopol. Acolo a învăţat turceşte, cu un scrib de pe lângă divanul împărătesc, anume Halil Hamid, folosind o gramatică numită Sarfu[43]. Pe acest Halil Hamid, ajuns vizir pe la 1783 îl pomeneşte însuşi Ienăchiţă în *Istoria othomănească*, subliniind procopseala lui la învăţătură[44]. Este foarte probabil să fi obţinut cunoştinţe de arabă şi persană tot de la el.

Viaţa lui Ienăchiţă Văcărescu a fost deosebit de complicată şi trepidantă, cum a fost, de altfel a întregului neam al Văcăreştilor. Foarte de tânăr boier de divan – era mare comis la 22 mai 1760[45] – ocupă treptat demnităţile de mare clucer sub Alexandru Ghica (1766-1768), mare vistier sub Alexandru Ipsilanti (1774-1782), caimacam la retragerea acestuia din scaun, spătar sub socrul său Nicolae Caragea (1782-1783), vistier sub Mihail Suţu (1783-1786) şi Nicolae Mavrogheni (1786-1790), din nou spătar sub Alexandru Moruzi (1793-1796) şi din nou vistier sub acelaşi domn (în timpul foametei), cu a căruia doamnă se afla în mare dragoste, ban al Craiovei în aprilie 1795, din nou mare vistier în 1797, în vara cărui an îşi dă obştescul sfârşit. A fost întotdeauna socotit ca cel mai învăţat om. Până la moarte însă a fost confruntat cu tot felul de situaţii grele din care, nu puţine, au fost declanşate de el însuşi, sau de ai săi.

---

[42] Al. Odobescu, *Opere* II, p. 53.

[43] *Idem*, p. 53.

[44] Ediţia de faţă (p. 219 a mss.).

[45] Vezi: I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Bucureşti, 1919, p. 67, un document utilizat pentru prima dată de catre Cornel Cârstoiu în monografia sa, la p. 56.

Istoricul nostru a avut întotdeauna o părere deosebită despre sine. Am putea spune că în împrejurările de viaţă în care a trăit era meritată, era justificată. Casele lui de pe Podul Mogoşoaiei, pe stânga, în vecinătatea sediului central al C. E. C.-ului[46] erau acelea ale unui foarte rafinat şi bogat boier. Al Odobescu vorbeşte în studiul său despre vizita pe care a vrut să o facă Văcărescului arhimandritul Grigore de la Mitropolie (viitorul episcop de Argeş, Grigorie Râmniceanu), la invitaţia şi reproşurile lui Ianache, că nu-l vizitează niciodată, care intrând în curte, apoi în interiorul palatului şi văzând luxul şi ascultând muzica şi glasurile de femei, n-a ştiut cum să se întoarcă şi să fugă de teama ispitelor[47].

Ştim tot de la Odobescu invidia şi gelozia cu care domnitorul Alexandru Moruzi îl înconjura pe Ienăchiţă, ce se socotea de stirpă mai aleasă decât fanariotul. O anecdotă povesteşte că din cauza protocolului de la curte, prea încărcat şi din cauza firii aprige a tânărului domn, înconjurat de amici francezi şi, am adăoga noi, din cauza bănuielilor domnului că Ienăchiţă se afla în dragoste cu Zoie, soţia sa, acesta renunţă să se mai ducă la curte, deşi era mare ban şi i s-ar fi cuvenit să respecte protocolul. Dar întâmplându-se la 1795 o teribilă ciumă şi o foamete cumplită în ţară şi divanul şi domnul negăsind soluţii de combatere a calamităţilor, l-au determinat pe Moruzi să-l cheme la curte pe marele ban, ca pe singurul om care ar fi putut găsi o ieşire din necazuri. Ianache Văcărescu se scuză că fiind bolnav de măsele n-ar putea merge decât cu işlicul pe cap. Aceasta îi păru lui Moruzi o necuviinţă fără margini. Dar soarta

[46] Virgil Drăghiceanu descrie casele în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* VII (1914), p. 178. Cf. şi Al Odobescu *Opere* II, p. 502, nota 38.
[47] Relatarea eps. Grigore în *Opere* II, pp. 64-65, nota 3.

oamenilor mergând din rău în mai rău, aceştia au început să se mişte şi să ameninţe cu plângeri la Constantinopol. Neavând încotro, Alexandru Moruzi a trebuit să-şi calce pe inimă şi să-l primească pe Ienăchiţă cu işlicul pe cap şi să-l căinească pentru boala ce dăduse peste el. Moruzi nu era deloc prost şi ştia că înfruntarea Văcărescului era făcută ca să-l umilească.

Tot Odobescu spune că la mazilirea din 30 august 1796, plin de venin Alexandru Moruzi ar fi zis: „Dacă nu voiu avea ştreang când îmi va cădea Ienăchiţă în mână, voiu lua pletele doamnei mele spre a-l sugruma“[48]. N-a fost nevoie de pletele Zoiei, care se vor fi revărsat asupra feţei lui Ianache în cu totul alt chip, căci la a doua domnie a lui Moruzi el nu mai era în viaţă. Se va răzbuna, în schimb pe fiul său Alecu, mort în închisoare în mari lipsuri.

Ienăchiţă a găsit repede soluţia izbăvirii ţării din foamete, aducând grâul şi alte produse din depozitele serhaturilor, a localităţilor de pe ţărmul drept al Dunării, cu voia Porţii, urmând ca în anii buni să fie restituit.

Pentru locul pe care îl ocupă în rândul boierimii şi conştient de meritele sale este şi răspunsul pe care l-a dat lui Mihai Cantacuzino, vistierul, în drum spre Laticiov, unde se afla mareşalul Rumianţev, şi la care erau amândoi orânduiţi pentru a solicita oaste pentru paza ţării. Întrebându-l Mihai Cantacuzino – care l-ar fi vrut domn pe frate-său, Pârvu – pe Ianache Văcărescu pe cine să aleagă domn, Ianache a răspuns fără ezitare: „Nu găsesc altul mai cu cale decât pe mine“[49].

În sfârşit opoziţia pe care a făcut-o lui Nicolae Mavrogheni şi sila ce i-a produs acest ciudat domn, faţă de

[48] Anecdota, plină de haz, la Odobescu, *Opere* II, pp. 79-81.
[49] Cf. textul *Istoriei*, f. 91r-v.

care a avut un dispreț total, dovedește măsura valorii pe care și-o acorda el însuși, și nu fără acoperire.

Unii cercetători îi atribuie lui Ianache Văcărescu înființarea și organizarea așa numitei logofeții de obiceiuri[50], un fel de ministeriat al palatului, sau maestru de ceremonii, ce avea sarcina statornicirii și respectării unui anume protocol,dar și adunarea vechilor cronici ale țării în ideea elaborării unei istorii și a unei geografii proprii Țării Românești. Demnitatea a fost instituită de Alexandru Ipsilanti în cea de a doua domnie în Țara Românească (1796-1797), cu puțin înainte de mazilire. Revenind în scaun din Moldova, după o întrerupere de șase ani, Alexandru Ipsilanti a adus de acolo, probabil, ideea unui protocol de curte întru totul respectat, așa cum va fi văzut la Gheorghachi logofătul în *Condica de ceremonii*[51] a acestuia. Ideea va fi aparținut lui Ipsilanti, dar elaborarea documentului și siste-matizarea celor cinci secțiuni, care nu le copiază pe cele din Moldova, aparțin istoricului nostru[52].

Lui Ianache Văcărescu i se atribuie și meritul organizării unei mici flotile comerciale pe Dunăre[53], în 1793, a cărei răspundere o avea Ianache, în calitatea sa de spătar al lui Alexandru Moruzi.

---

[50] V. A. Urechiă în *Istoria Românilor*, VII, București, 1894, p. 55, la care se asociază și Cornel Cârstoiu în *Ianache Văcărescu...*, p. 114.
[51] A fost publicată de Dan Simonescu sub titlul: *Literatura română de ce-remonial. Condica lui Gheorgachi*, 1762. Studiu și text. București, 1939. Originalul la Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise. Cf. *Catalog* I, p. 15, nr. 19.
[52] Cf. V. A. Urechiă, *op. cit.*, p. 55.
[53] Cf. V. A. Urechiă, *Istoria...*, vol. IV, București, 1893, pp. 319-320. Vezi și Cornel Cârstoiu, *Ianache Văcărescu...*, pp. 96-98.

*
* *

Ianache Văcărescu a fost căsătorit de trei ori, dar n-a prea avut noroc la soții și nici la copiii ce au rezultat din aceste căsătorii. Relativ devreme, la începutul anului 1762, era însurat cu Elena Rizo (sau Elenița), fiica lui Iacovache, personaj cult și diplomat grec încercat, de la care va avea două fete, Ecaterina și Maria și un băiat, Alecu, cunoscutul poet.

La 2 septembrie 1780 Elenița moare[54] și Ianache se recăsătorește la Crăciunul lui 1781 cu Elena Caragea, de la Constantinopol, fata terzimanului Iordache Caragea. N-a avut timp să se ocupe de ea, căci a fost nevoit să plece la Brașov și de acolo la Viena, în căutarea odraslelor domnului Alexandru Ipsilanti, fugiți de acasă din plictis și curiozitate să cunoască apusul. De altfel după puțină vreme a murit și aceasta a doua soție și la 1783 se căsătorește pentru a treia oară cu o fată a lui Nicolae Caragea, Ecaterina, pe care o ia cu sine în exilul de la Nicopole din martie 1788. Cu această Ecaterina, care i-a supraviețuit, a avut trei copii, Constantin, Mihai și Nicolae, și acesta poet. Doi dintre ei, Constantin și Mihai, vor muri la Nicopole din cauza privațiunilor.

Ianache Văcărescu acumulase o imensă avere în giuvaeruri și bani lichizi, pe lângă întinse proprietăți funciare. Arătam mai sus că luxul pe care l-a afișat a stârnit invidia lui Alexandru Moruzi și dragostea Moruzoaiei pentru el, cântată în versurile cu „of“ de către poet și rămase în

---

[54] Data morții pe o însemnare din ms. 1151 al Academiei, f. 235. Cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 240.

conştiinţa societăţii vremii până târziu[55]. Această avere va face obiectul unor mari cupidităţi după moartea lui Ianache din partea fiului său Alecu, ce va intra în discuţii de partaj cu maică-sa vi-tregă Ecaterina şi mai apoi scoaterea la mezat a giuvaerurilor, Alecu fiind unul din participanţii la licitaţie. Averea în giuvaeruri a fost apreciată la peste 250.000 de taleri, vrednică de un Cresus regele Lydiei[56].

Alexandru Odobescu descrie chipul lui Ianache

[55] În manuscrisul 332 al Academiei, ce cuprinde versuri ale Văcăreştilor copiate de Ghiorghian Peşacov, se află la f. 42 un acrostih: *Zoico, mor* al lui Ianache. Vezi: *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I Bucureşti 1978, p. 90. Versurile sunt redate de Cornel Cârstoiu în *Opere*, p. 324. Tot el reproduce în *Ianache Văcărescu. Viaţa şi opera* următoarele stihuri apărute în ziarul *Buciumulu*, ziaru politicu, litterariu şi comercialu, director Cezar Bolliac, nr. 49 din 1863:

"Ienăchiţă Văcărescu
Şade-n poartă la Dudescu
Cu ciubuc de diamant,
Capot roşu îmbrăcat,
Cu anteriu de atlaz,
Moare Doamna de necaz.
Cu hanger de Korassan,
Doamna trece în rădvan,
În rădvanul aurit,
Cu tot coşul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari.
Trece des şi-l mai priveşte
Că cu foc îl mai iubeşte!
Ienăchiţă stih îi face
Că Domniţa mult îi place;
Stih cu libov înfocat
Şi-o dezmeardă-n lăudat.
Boier astfel ca un brad
Nu se află-n Ţarigrad.
El cu Doamna s-ar lovi
Dacă Vodă ar muri".

[56] Pentru problemele de succesiune de după dispariţia lui Ianache să se vadă Mihai Caratasu, *Documentele Văcăreştilor*, Editura Litera, Bucureşti, 1975, pp. 75-93, 296-298. Datele au fost publicate şi de Cornel Cârstoiu în *Viaţa...*, pp. 120-121. Procesul succesoral şi la V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, VII, Bucureşti 1894, pp. 348-357.

Văcărescu, după fresca ce îl reprezenta pe unul din pereţii bisericii Sfântul Spiridon Nou, ctitoria lui Scarlat vodă Ghica, ridicată sub supravegherea poetului, pe atunci cămăraş: „O faţă prelungă şi cam palidă, cu fruntea lată, un nas drept şi regulat cu nările foarte largi, o gură zâmbitoare pe ale cărei buze voluptoase abia le ascunde o mustaţă subţire, ochi căprui cu o căutătură plină de dulceaţă şi de fineţă, în sfârşit o barbă castanie rară şi transparentă ce-i fâlfâie uşor pe piept: iată trăsăturile acelei figuri ce-nsuflă îndată un simpatic respect şi pe care o susţine cu oareşice mândrie, portul drept al trupului şi gugiumanul de samur, aşezat cu semeţie pe cap. Costumul lui imitat de pe hainele sale favorite, e compus într-acel portret, de un anteriu de sevaiu roz-gălbui sau chamois şi încins la brâu cu un giar, din care iese hangerul cu mâner de smalt albastru şi de pietre scumpe, pe d-asupra poartă un contoş de coloarea verde deschisă a iezmului (iasp alb), îmblănit cu samuri. În mână el ţine un sul de hârtii desfăşurate pe care se citesc acele cuvinte memorabile ale sale, acel testament în versuri, cel mai nobil legat ce putea lăsa un om de geniu posterităţii sale:

„Urmaşilor mei Văcăreşti,
Las vouă moştenire,
Creşterea limbii româneşti
Ş-a patriei cinstire!"[57].

Zilele lui Ianache Văcărescu s-au sfârşit înainte ca el să fi împlinit 60 de ani, între 11 şi 20 iulie 1797. Al. Odobescu nu pomeneşte nimica despre împrejurările morţii istoricului. Dar investigaţiile lui Cornel Cârstoiu făcute în documentele timpului precizează că la 10 iulie Văcărescu era

[57] Cf. Al. Odobescu, *Opere* II, pp. 51, 53. Descrierea a fost redată şi de Cornel Cârstoiu în *Ianache Văcărescu Viaţa şi opera*, pp. 129-130.

încă în viață și semna ca mare vistier. La 19 iulie el era mort, căci domnitorul Alexandru Ipsilanti dispunea inventarierea bunurilor rămase de pe urma sa și stabilea o comisie făcută din mitropolitul Dionisie Filitis și alți patru boieri divaniți pentru această operațiune[58].

Moartea era suspectă și a fost bănuit vechiul său vrăjmaș de cap, Alexandru Moruzi, care de la Constantinopol a lucrat cu otrava medicului Hristodor.

Într-o delă (adică dosar), fost manuscrisul Academiei 1650 și devenit cotă de documente istorice, CMXXXI (nr.153-232)[59], documentul 157, datat 12 iulie 1798 glăsuiește: *Cheltuiala ce s-au făcut la pomenirea de un an a răposatului vistier Ienache Văcărescu.* Ar putea să fie ziua de 12 iulie data morții sale, dacă pomenirea s-a făcut exact la un an de la deces[60].

*

* *

Moștenirea culturală a lui Ianache Văcărescu trebuie urmărită în trei direcții, deopotrivă de valoroase: aceea de poet, cea de lingvist și filolog și, în sfârșit, cea de istoric, care ne interesează în mod deosebit.

N-avem condeiul deprins cu analiza operelor poe-tice, chiar dacă adâncimea lor poate fi ușor observată,

[58] Cornel Cârstoiu, *op. cit.*, p. 119. Unii dintre boieri fuseseră desemnați de Văcărescu epitropi pentru creșterea celor trei copii minori, Nicolae, Elena și Iordache, simțindu-și sfârșitul aproape.
[59] Publicate de M. Caratasu. Vezi supra, nota 56. Cf. și Cornel Cârstoiu, *op. cit.*, pp. 131-132.
[60] Originalul în limba română semnat de mitropolitul Dositei Filitis. Cf. M. Caratasu, *op.cit.*, p. 292.

cum este cazul și cu creația de versuri pe care Ianache a lăsat-o moștenire nu numai urmașilor săi, ci întregului neam românesc. Împărtășim, așadar, întru totul părerile despre valoarea lor literară exprimată de cei – nu prea numeroși – care s-au încumetat să cerceteze și să editeze versurile poeților Văcărești, începând întotdeauna cu Ienăchiță[61].

Creația lui poetică în românește (căci a scris și versuri grecești) este relativ modestă. Cornel Cârstoiu reține abia 14 titluri, dintre care *Amărâtă turturea*, *Spune inimioară, spune!*, *Într-o grădină* și *Urmașilor mei Văcărești* nu lipsesc din nici o culegere antologică de poezii lirice românești[62].

În *Istoria împăraților otomani* observăm că fiecare personaj descris s-a bucurat, în final, de o caracterizare autografă în versuri, de valoare adesea îndoielnică, a căror înțelegere nu este posibilă decât raportată la conținutul textului sultanului descris. Aceste caracterizări înglobate în 29 strofe, totalizează 151 versuri, inegale ca valoare literară[63].

Cu vastul orizont literar de care dispunea, căci pe lângă poezia clasică grecească și latină se apropiase sensibil

[61] Cf. *Poeziile Văcăreștilor*, ediție îngrijită de Mihail Dragomirescu și Emil Gârleanu, Editura Socec, București, 1908, Colecția Biblioteca românească enciclopedică, nr. 2. *Poeții Văcărești*, ediție publicată sub supravegherea lui Petre Haneș, Editura Steinberg, București, 1924, Colecția Căminul, nr. 163-164. *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică.* Ediție îngrijită de Paul Papadopol, Editura Cugetarea, București, 1940. *Primii noștri poeți.* Ediție îngrijită și note de Teodor Vârgolici. Editura Tineretului, București, 1958. *Poeții Văcărești.* Versuri alese. Ediție îngrijită de Elena Piru, cu o introducere de Al. Piru. Editura pentru Literatură, București, 1961. Și, în sfârșit, dar nu în ultimul rând, *Poeții Văcărești (Ianache, Alecu și Nicolae), Opere.* Ediție critică, studiu introductiv, note, glosară (sic), bibliografie și indice de Cornel Cârstoiu. Editura Minerva, București, 1982.
[62] Cf. Cornel Cârstoiu, *Poeții Văcărești*, pp. 313-324.
[63] *Ibidem*, p. 45.

şi de literatura italiană, franceză, germană este firesc să fi fost influenţat de aceste literaturi[64]. Dar nu este mai puţin adevărat că în egală măsură, cel puţin, a fost influenţat şi de poezia populară, al cărui metru în versificare îl foloseşte cu predilecţie[65]. Oricum, Ianache Văcărescu poate fi socotit cel dintâi poet român modern.

Dacă cineva citind *Istoria othomanicească* ar fi înclinat să-l socoată pe Ienăchiţă Văcărescu vândut păgânului, sau lipsit de patriotism trebuie, ca să nu greşească în judecăţile sale, să citească Proimionul *Gramaticii*, cea dintâi gramatică tipărită în româneşte. Acolo el mărturiseşte adeziunea sa curată şi deplină pentru „limba patriei noastre prin care cuvântăm... limba cu care cuvântând petrecem vieţuirea această vremelnică". Bun cunoscător al istoriei, Ianache Văcărescu subliniază în prefaţa către Filaret, episcopul de Râmnic, cucerirea Daciei de către Traian, colonizarea romană, făcută – zice el – cu oameni prea puţin şcoliţi, aşezaţi mai întâi în judeţul Romanaţi „care le poartă numele şi până acum" şi, bineînţeles latinitatea neamului nostru. Dacă ar fi avut cei vechi un dascăl de gramatică – zice Văcărescu – şi astăzi s-ar vorbi latineşte şi italieneşte. Iată necesitatea unei gramatici care să fixeze limba şi să-i îndrume pe cititori spre cunoaşterea regulilor limbii româneşti. Ianache simţea şi lipsa unui dicţionar al limbii şi promitea, în încheierea prefeţei să realizeze unul, dacă va avea zile. Luat în vârtejul treburilor politice şi în acele nu puţine, ale vieţii sale de familie n-a avut răgazul împlinirii şi a acelui deziderat. Ne-a lăsat în schimb, în manuscrisele

[64] *Ibidem*, pp. 46-49, 53-55.
[65] Vezi N. Andrieş, *Ienăchiţă Văcărescu. Originea populară a două poezii: "Amărâtă turturea" şi "Spune inimioară, spune"*, în *Revista critică* VI, 1932, pp. 122-124.

1392 şi 1393 de la Academie, vocabulare româno-germane şi germano-române, precum şi româno-turceşti şi turco-române[66].

Gramatica lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul precede cu 13 ani apariţia celei a lui Ianache Văcărescu. Dar nefiind tipărită şi nefiind difuzată, aceasta n-a fost cunoscută de către istoricul nostru[67]. Cea a lui Clain – Şincai: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, tipărită la Viena, în 1780, devansează şi ea cu şapte ani opera lui Ianache Văcărescu[68]. Aceasta era redactată în latineşte şi nu avem motive să credem că a fost utilizată în vreun fel de Ianache Văcărescu, sau măcar că a fost cunoscută de acesta. Iată de ce socotim şi noi, împreună cu alţi cercetători, că cea dintâi gramatică românească tipărită şi difuzată rămâne cea a lui Ienăchiţă Văcărescu.

Aceasta a fost tipărită la Râmnic în tiparniţa episcopului Filaret, apropiat istoricului şi foaia de titlu glăsuieşte: *Observaţii sau Băgări de seamă asupra regulelor şi orânduelelor gramaticii rumâneşti, adunate şi alcătuite acum întâiu dă dumnealui Ianache Văcărescul cel dă acum dicheofilax a Bisericii cei Mari a răsăritului şi mare vistieru a prinţipatului Valahiei şi hărăzite dă însuşi la preacinstitul,*

[66] Cf. Andrei Nestorescu, *Dicţionarele lui Ienăchiţă Văcărescu şi limba română literară la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, publicate de Institutul de Lingvistică al Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969, pp. 51-63.
[67] Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 42, ms. nr. 1716. O ediţie a dat N. A. Ursu la Bucureşti în 1969. Cornel Cârstoiu susţine că Eustatievici şi-a redactat gramatica între anii 1755-1757. Titlul acesteia precizează clar: "... Methodos preafolositor şi preatrebuincios... aşezat cu rânduială dreaptă şi izvodit în Bolgaria Braşovului. Anul 1774".
[68] Cf. Bianu – Hodoş, *Bibliografia Românească Veche*, vol. II, Editura Socec, Bucureşti, 1910, pp. 251-253, nr. 430.

sfinţitul, dă Dumnezeu iubitoriul episcop a sfintei Episcopii Râmnecului chir Filaretu. Tipărite cu porunca şi blagoslovenia sfinţiei sale, acum în domnia prea înnălţatului şi preluminatului prinţipu a toatei Ungrovlahiei Nicolae Mavro-gheni voevod, în arhieria preasfinţitului şi alesului dă Dumnezeu mitropolitu şi arhiepiscop a ţării chir Grigorie, la leat 1787, în tipografia sfintei Episcopii a Râmnicului, de Gheorghie sin popa Costandin tip<ograf> Râmniceanul[69].

Cartea are 151 de pagini. În acelaş an a apărut în tipografia curţii imperiale din Viena o nouă ediţie a gramaticii, fără dedicaţia către Filaret[70]. Va fi fost tipărită această ediţie pentru uzul românilor din Transilvania? Nu este exclus, de vreme ce difuzarea cărţii româneşti din Principate cunoştea, în epocă, oarecari piedici din partea austriecilor.

Nu credem afirmaţiei lui C. Cârstoiu că Dimitrie Bolintineanu ar fi încercat la 1872 să retipărească *Gramatica* în *Trompeta Carpaţilor* şi că s-ar fi publicat în cele şase numere textul până la verb. Anul 1872 este anul morţii poetului şi este ştiut că acesta a zăcut în spitale câţiva ani în mare mizerie şi uitare[71].

Văcărescu şi-a sistematizat *Gramatica* în două cărţi. Cea dintâi se ocupă de fonetică şi preconizează o reducere a semnelor chirilice de la 45 la 33, de părţile de vorbire, adică de morfologie. Cartea a doua cuprinde elemente de sintaxă, de prozodie, de stilistică, de retorică. Sfârşitul gramaticii este

[69] Bianu – Hodoş, *op. cit.* p. 318, nr. 516. La sfârşitul *Gramaticii*, după cuprins, precizarea: Iar de la jumatate s-au tipărit de Dimitrie Mihailovici tip<ograf> Râm<niceanul>.
[70] *Ibidem*, p. 322, nr. 517.
[71] C. Cârstoiu, *Poeţii Văcăreşti*, p. 18. Am răsfoit paginile *Trompetei* lui Cezar Bolliac şi nicăieri nu apare numele lui Bolintineanu.

consacrat poeticii, cu un istoric al poeziei din antichitate şi până la Voltaire. Cât priveşte sursele de documentare ale lui Ianache Văcărescu, izvoarele din care s-a inspirat, acestea trebuiesc căutate mai întâi în numeroasele gramatici italiene din prima jumătate a secolului al XVIII-lea şi în special în *Lezioni di lingua toscana* a lui Girolamo Gigli, ediţia a V-a, apărută la Veneţia în anul 1761[72].

*
* *

Ocupându-ne, în continuare, de ceea ce ne interesează în mod special, preocupările lui Ianache Văcărescu pentru istoria othomanicească şi mai apoi însăilările cu caracter memorialistic din a doua parte a acestei istorii trebuie să mărturisim de la început că parcurgând textul redat de Papiu - Ilarian în al doilea volum din *Tezaur*, cu mulţi ani în urmă am fost uluit de stilul şi vocabularul folosit de istoric la redactarea operei. Pe de o parte numeroasele expresii turceşti şi greceşti, pe de altă parte mulţimea neologismelor de provenienţă italienească şi franţuzească, mai ales, ne-au făcut să credem adesea, că ne găseam în faţa unui text foarte apropiat de zilele noastre. Socotim *Istoria* lui Ianache Văcărescu printre cele mai moderne texte de limbă românească (ne referim, mereu, la partea a doua a operei) pe care am parcurs-o cu mare plăcere şi delectare lingvistică.

Ianache Văcărescu ne dezvăluie singur în *Istorie* împrejurările în care a alcătuit opera şi lumea căreia îi era destinată în primul rând. Intrat în conflict cu domnul Nicolae

[72] Vezi capitolul *Gramatica lui Ianache Văcărescu* din excelenta monografie a lui Cornel Cârstoiu consacrată poetului, pp. 146-176, şi în special pp. 170-172.

Mavrogheni[73] şi vrând să se retragă la Constantinopol, de unde îi era şi soţia, de teama reclamaţiilor Mavrogheni l-a exilat la Nicopole împreună cu familia, în martie 1788. Nu era singur acolo, ci împreună cu alţi veliţi boieri exilaţi mai înainte. Printre ei se aflau banul Nicolae Brâncoveanu şi fratele său Manolache vornicul, logofeţii Scarlat şi Costache Ghica, vornicii Ianache Moruzi, Dumitraşcu Racoviţă, Manolache Creţulescu şi numeroşi alţii. La început regimul de viaţă a fost blând şi boierii s-au bucurat de un trai acceptabil. Dar după ce protectorul lor, Selim paşa a fost transferat în altă parte s-au ivit marile privaţiuni.

Adresându-se cu plângeri la împărăţie, marele vizir, cumpărat de Mavrogheni a ordonat exilarea unora dintre boieri la Rodos. Printre ei a fost şi Ianache Văcărescu. Lucrurile s-au petrecut în octombrie 1788, când Ianache şi-a lăsat la Nicopole soţia cu patru copii (la înapoiere nu va găsi decât unul, ceilalţi murind din cauza lipsurilor şi a bolilor) iar el întovărăşit de Alecu, din prima căsătorie se va îndrepta spre Rodos.

Aici, la Nicopole şi la Rodos a elaborat *Istoria otho-manicească*, având, probabil, intenţia realizării ei mai demult, dar împins de întrebările pe care i le puneau localnicii cu privire la ocuparea Bulgariei şi a oraşului Nicopole de către sultanii turceşti s-a hotărât să treacă în

[73] Ianache Văcărescu l-a dispreţuit de la început pe vodă Mavrogheni pentru lipsa acestuia de cultură, provenienţa incompatibilă cu aceea ce se cerea unui domn al Ţării Româneşti "om prost şi la fire şi la gândire şi la simţire...ictromă (adică monstru) a firii". Pornit pe jefuirea ţării, sub cuvânt că adună bani pentru oastea ce o strânsese – vezi doamne – pentru sprijinul Porţii şi pe care o raporta la Ţarigrad, ca şi în divanul ţării ca fiind ca la 20.000 de numeroasă, când în realitate nu trecea de 5-6.000, minciunile şi imprevizibilul în comportare, toate acestea l-au făcut pe Ianache să se retragă treptat din toate funcţiile şi să aleagă mai degrabă exilul decât compromiterea faţă de ţară şi devletul de la Istanbul.

revistă întregul şir de stăpânitori otomani[74]. Începută la Nicopole, continuată la Rodos, *Istoria* va fi completată pe parcursul vieţii sale cu date personale, adevărate memorii de mare interes biografic şi istoric, până în anul 1791, an care marchează preliminariile păcii de la Iaşi, purtate la Şiştov, în urma războiului austriaco – ruso – turc[75]. Aceste adaosuri, spune *Istoria* au fost scrise în anul 1794.

Iată titlul: *Istorie a preaputernicilor înpăraţi otho-mani, adunată şi alcătuită pă scurt dă dumnealui Ianache Văcărescul, dicheofilax a Bisericii cei Mari a răsăritului şi spatar al Valahiei, începându-se în vremea prea puternicului înpărat sultan Abdul Hamid I, la văleatu hâgiret 1202 şi mântuitoriu 1788 în Nicopoli a Bulgariei şi s-a săvârşât în zilele prea puternicului înpărat sultan Selim 3, la văleatul 1794 şi 1208, în luna lui şevali <=octomvrie>.*

Din capul locului se observă că manuscrisul nu este autograful lui Ianache, cu excepţia versurilor ce însoţesc ca-racterizările sultanilor şi unele intervenţii marginale. Nu este nici autograful lui Alecu, fiul său, care l-a întovărăşit în exilul de la Rodos şi care avea atunci în jur de 18 ani. Este scrisul unui obişnuit al condeiului, al unui grămătic, al unui copist. Mă întreb, pe bună dreptate, cum a fost redactată istoria: a existat un autograf, pierdut astăzi, copiat, mai apoi, de un profesionist, revăzut de Ianache şi completat cu versurile pomenite?! Greu de precizat. Mă confrunt cu aceiaş problemă ca la editarea Didahiilor lui Antim Ivireanul, sau, şi mai aproape, de editarea operei lui Neculce. În ultimul caz aveam o variantă a *Letopiseţului*, scrisă de copişti, dar

[74] Ianache Văcărescu încredinţează cititorului, încă din proimion, adică din prefaţă, împrejurările care au dus la naşterea şi dezvoltarea operei.
[75] Cf. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III. Fundaţia regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1942, pp. 311-315.

completată cu intervenţii autografe ale cronicarului. Şi-a dictat, acesta, opera?! Dacă nu, unde a dispărut originalul?! Unde a dispărut, de asemeni, originalul *Istoriei*, dacă a existat unul?! Credem că n-a existat un original şi că Ianache şi-a dictat opera, pe care a completat-o, mai apoi, cu versurile amintite şi cu unele însemnări marginale, nesemnificative.

Cum menţionam în paginile de la început, *Istoria* este inegală structural. Până în jurul filei 50 de la început, autorul se limitează la creionarea portretelor şi activităţii sultanilor ce nu i-au fost contemporani. Apoi, începând cu Suleiman al II-lea, după 1688, *Istoria* este lărgită cu date istorice mai precise, urmând ca după 1757, cu domnia lui Mustafa al III-lea urmată de cele ale lui Abdul Hamid I şi Selim al III-lea să fie împânzită de numeroase date de istorie personală, cu iz de memorii.

În prefaţă Ianache Văcărescu pomeneşte izvoarele de care s-a folosit în elaborarea lucrării: mai întâi analele turceşti, tevarihurile, ţinute în bună rânduială la toţi sultanii. Apoi istoricii Naima[76], Raşid[77], Subhî[78] şi contemporanul său Eiveri[79]. Cât priveşte pe istoricii creştini pe care

[76] Mustafa Naima (1655-1716), istoric oficial turc, a lăsat o istorie turcească pentru anii 1591-1659 foarte obiectivă, publicată la Constantinopol în anul 1734. Cf. *Encyclopédie de l'islam*... Dictionnaire géographique, ethnographique et biographique des peuples musulmans, publié... par M. Th. Houtsma <ş.a.>, Leiden et Paris, 1936, tom. III, pp. 896-897.

[77] Rashid Mehmed (a doua jum. a sec. XVII – 1735), istoric al Imperiului Otoman pentru anii 1660-1721. Cf. *Encyclopédie de l'islam*..., Leiden et Paris, 1936, tom. III, p. 1200.

[78] Şubhi Muhamed (începutul sec.XVIII - iunie 1769), istoric turc, autor al unei istorii generale otomane (a unui Tarikh, ce se opreşte la anul 1156 de la Hegira, 1743 al erei noastre), tipărită la Constantinopol în 1785. Cf. *Encyclopédie de l'islam*..., Leiden et Paris, 1934, tom. IV, p. 516.

[79] Pe acest Eiveri nu l-am putut identifica în nici o enciclopedie islamică, fie că este diferit scris de către Ianache Văcărescu, fie că n-a fost o personalitate de reţinut.

îi cunoştea, sau de ale căror scrieri se folosise, Ianache îi menţionează, marginal, pe: „Nichifor[80], Zonara[81], Laonic[82], Leungravie[83], Ladvocat[84], Cantemir[85], Volter[86], Buşing[87],

[80] Credem că este vorba de Nichifor Bryenis (şi nu de Nicefor din sec. 8-9, cum crede Cornel Cârstoiu) mort în 1137, istoric bizantin pentru anii 1057-1070, cu date privitoare şi la relaţiile cu turcii.

[81] Ioan Zonaras, cronicar bizantin (a doua jumătate a sec. 11 – circa 1130), secretar de stat sub Alexe Comnenul, s-a călugarit devreme la Muntele Athos. A lăsat un cronograf de la facerea lumii şi până la moartea lui Alexe Comnenul (1118). O ediţie franţuzească pe care, probabil, că a avut-o şi Ianache Văcărescu la îndemână a apărut la 1678. În 1686 Du Cange a dat o ediţie excelentă în 2 volume, pe care istoricul nostru o va fi utilizat cu atât mai mult cu cât era în greceşte.

[82] Leonic Chalcocondyl (sfârşitul sec. 14 – 1464), autorul unei Istorii a turcilor şi a căderii imperiului bizantin (de la 1299-1462), a fost mult utilizat mai ales de învăţaţii care au urmărit căderea Constantinopolului, redată cu detalii de cronicarul bizantin.

[83] Johann Loewenklan, istoric şi filolog german, cunoscut mai ales sub numele său latinizat, Leunclavius, era născut într-o localitate din landul Westfalia, în 1533. A colindat Europa din Livonia rusească până la Constantinopol, unde l-a însoţit pe un principe Lichtenstein, trimis la Poartă, în 1582. A învăţat turceşte şi s-a stabilit în ultimii ani de viaţă la Viena, unde a şi murit în 1593. De la el ne-au parvenit numeroase opere traduse din greceşte în latineşte (Opera lui Xenofont, a lui Grigorie de Nazianz, lucrări juridice ş.a.), printre care şi *Analele sultanilor otomani* şi o *Istorie musulmană* în 18 cărţi, tipărită la Frankfurt în 1595.

[84] Jean – Baptiste Ladvocat, savant francez, hebraist, membru al Sorbonei şi bibliotecar, 1709-1765. A lăsat un dicţionar istoric în 2 volume, tipărit la Paris în 1752, ca şi un dicţionar geografic, tradus din englezeşte, amândouă de mare răspândire şi deseori reeditate.

[85] Dimitrie Cantemir a fost cunoscut prin cele două traduceri în franţuzeşte şi nemţeşte ale *Istoriei creşterii şi descreşterii curţii otomane* şi a fost utilizat de către Ianache Văcărescu. Cornel Cârstoiu trece în revistă maniera în care istoricii pomeniţi marginal de Ianache au fost utilizaţi de acesta. Vezi: *Ianache Văcărescu, Viaţa şi opera*, pp. 183-188.

[86] Opera lui Voltaire a pătruns în Ţările Române încă în timpul vieţii marelui învăţat. Nenumărate ediţii din scrierile sale au pătruns la noi, încât este socotit cel mai citit scriitor francez în secolele 18 şi 19. Este firesc ca Ianache să se fi documentat pentru *Istoria* sa din scrierile istorice ale lui Voltaire. Cf. Cornel Cârstoiu, *op. cit.*, pp. 186-187.

[87] Din Antonie Friedrich Büsching (1724-1793), unul din creatorii geografiei moderne, Văcărescu nu s-a folosit de *Descrierea pământului* apărută în 11 volume între anii 1754 - 1792, ci de *Magazin pentru istorie şi geografie modernă*, tipărită la Hamburg în 25 de volume între anii 1767 -1793.

Melitie[88]" şi alţii, zice el.

În cel dintâi capitol, intitulat Moameth, Ianache relatează despre începuturile islamismului, amestec de principii iudeo-creştine şi de propoveduiala lui la Medina, după alungarea profetului de la Meca[89]. Înainte de a fi fost răspândit cu sabia, zice Ianache, islamismul a fost răspândit prin „slobozeniile legii", care îngăduie pe pământ toate plăcerile lumeşti şi promite pentru viaţa viitoare fericire deplină. Această totală lipsă de îngrădire a principiilor de viaţă, atât de diferite de religia creştină şi, în mare măsură şi de cea iudaică, a prins în lumea arabă şi foarte devreme a crescut numărul adepţilor profetului.

Câteva pagini sunt consacrate Coranului, al cărui „perilipsis", adică rezumat este expus foarte limpede de către Ianache[90]. Prilej de a relata şi o dispută teologică cu marele vizir Selim paşa pe tema raiului şi a iadului[91].

Stăpânirea turcească se conturează în jurul anului 1300, după spusele lui Ianache, când şahul Suleiman, stăpâ-nitorul unor triburi turceşti, izgonit din Persia şi-a găsit adăpost la Aladin, sultanul Iconiei, unde fiul lui Suleiman, Ortugluli, a devenit epitrop şi cap al oştirii[92]. Aladin, ameninţat de unii principi supuşi, a căutat refugiu la Mihail Paleologu, care leal ca numeroşi alţi greci, l-a băgat în închisoare, unde a şi murit[93]. În acest timp, succesorul lui

[88] Este vorba de Meletie, arhiepiscop de Janina, geograf şi istoric (1661-1714), autorul unei *Geografii vechi şi moderne* tipărită în greceşte la Veneţia în 1728 şi al unei *Istorii bisericeşti*, apărută după moartea sa la Viena în 3 volume în anul 1798, dar pe care Ianache Văcărescu a putut-o cunoaşte din copii manuscrise care circulau înainte de tipărire.

[89] *Ediţia de faţă*, f. 4^{v}-6^{v}.

[90] *Idem*, f. 7-8^{v}.

[91] *Ibidem*, f. 9-10.

[92] *Ibidem*, f. 11^{v}.

[93] *Ibidem*.

Ortugluli, fiul său Otman, prin promisiuni, ameninţări, cumpărări a devenit sultan la Iconium. Din acest Otman, devenit Osman şi Ali – Osman, se trag toţi sultanii turci[94].

După Osman, fiul său Orhan, dornic să-şi extindă stăpânirea, cucereşte Nicomedia, capitala Bitiniei şi împinge trupele spre Anatolia făcând din Brusa noua capitală a imperiului[95]. Ianache Văcărescu observă mulţimea văduvelor rămase în urma morţii ostaşilor greci şi aminteşte de porunca sultanului ca turcii să le ia în căsătorie. Tot în vremea lui Orhan se produce şi trecerea turcilor în Europa. Ianache menţionează, marginal, câteva evenimente din istoria Ţării Româneşti: descălecatul lui Negru Vodă din 1290, succesorii săi până la realul Nicolae Alexandru voevod.

Sub Murat I, unul din cei mai străluciţi sultani – zice Ianache Văcărescu –, stăpânirea turcească s-a întins consi-derabil[96]. Acuma, după 1360, a fost cucerit Adrianopolul[97], capitală a imperiului pentru o sută de ani şi tot acuma a fost creiat corpul ienicerilor „breaslă noao dă ostaşi" şi a fost organizată instituţia dervişilor.

În maniera sa rezumativă, reţinând numai lucrurile esenţiale din istoria turcească, Ianache Văcărescu, elogiind faptele de arme ale lui Murat, ca şi înţelepciunea sa, nu uită să pomenească lupta de la Kossovo, dezastruoasă pentru cneazul Lazăr, dar şi sfârşitul ciudat al sultanului. Acesta, întovărăşit de vizir, s-a dus după bătălie să vadă mulţimea

[94] *Ibidem*, f. 12^{v}.

[95] *Ibidem*, f. 14^{v}.

[96] *Ibidem*, p. 15^{v}.

[97] Adrianopolul a fost cucerit la 1362 şi sultanul Murat şi-a mutat capitala aici la 1365. Cf. *Istoria lumii în date*, elaborată de un colectiv sub conducerea acad. Andrei Oţetea. Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972, p. 142.

celor căzuți și i-a povestit vizirului că după visul avut în cursul nopții el ar trebui să fie mort. Nu și-a isprăvit bine vorba, că un ostaș ce era ascuns printre morți, de frică, a sărit asupra sultanului și l-a omorât cu o lovitură de cuțit, fără ca să poată cineva interveni în apărarea lui[98]. Era Miloș Obilici.

Nici un cuvânt despre participarea românilor la luptă, nici o aluzie la domnia lui Mircea și campaniile sale. Este observația negativă a tuturor istoricilor care au parcurs *Istoria othomanicească*.

Domnia lui Baiazid este relatată foarte pe scurt, dar cu redarea tuturor evenimentelor importante: cucerirea cetăților bulgărești de pe malul drept al Dunării, campania de la Nicopole din 1396, umilirea lui Manuil Paleologul, supus birului, și, în sfârșit lupta de la Angora, captivitatea și moartea sultanului[99].

Turburările dintre fiii lui Baiazid și refugiul lui Musa în Țara Românească i-au dat prilej lui Ianache să amintească de Valahia și de sprijinul pe care i l-au dat românii, dar fără să-l pomenească pe Mircea cel Bătrân[100]. Mai interesant pentru datele cu privire la istoria noastră este capitolul consacrat sultanului Mohamed I[101], chiar dacă unele date sunt greșite. Spre pildă, mențiunea marginală despre prezența lui Vlad Țepeș la 1414 nu poate fi luată în seamă, după cum plata tributului n-a început la 1418, ci la 1415. Cu detalii este relatat tratamentul generos aplicat de turci domnului și boierilor care au închinat la Adrianopol țara padișahului. Dar „Turnu, Giurgiu și Brăila au rămas serhaturi", adică enclave militare cu teritoriu în jur și așa vor rămâne până la 1829.

[98] *Ediția de față*, f. 17r-v. .
[99] *Ibidem*, f. 18-20.
[100] *Ibidem*, f. 20v.
[101] *Ibidem*, f. 22-24.

Din domnia lui Murat al II-lea este de reținut armistițiul de la Seghedin din iulie 1444 dintre turci și unguri[102], pe care aceștia nu l-au respectat, deși fusese iscălit cu sânge din sfântul potir și unirea cu armatele lui Vladislav Iaghello, în campania dezastruoasă din 10 noiembrie de la Varna[103]. Ianache Văcărescu pomenește de retragerea lui Murat din scaun și stabilirea sa pentru odihnă la Magnesia. Dar nu spune un cuvânt despre viața ușuratică pe care o ducea fiul său, viitorul cuceritor al Constantinopolului, ceea ce a hotărât devletul să-l recheme pe Murat, care a condus armatele turcești și a realizat marea victorie în care a pierit regele Poloniei[104]. Din nou renunțând la domnie și iarăși rechemat de devlet, Murat a purtat campaniile strălucite împotriva lui Gheorghe Castriotul, eroul arvanit și în 1448, tot la Kossovo, împotriva lui Iancu de Hunedoara, pe care însă istoricul nostru nu-l pomenește[105].

Cu moartea lui Murat în 1451, la numai 49 de ani, după o domnie de 30 de ani, precizează Ianache, căci se urcase în scaun la 18 ani, urmă la tron Mohamed al II-lea. Avea 21 de ani și era privit cu mare neîncredere de către divanul turcesc. Dar în curând se dovediră marile lui calități militare și nemăsurata sa ambiție[106]. Folosește cronicile bizantine și *Cronograful* grecesc tipărit la Veneția în 1631 (al lui Dorotei al Monembaziei) și cel al lui Matei Cigalè (imprimat tot la Veneția în 1637)[107]. Ianache Văcărescu

[102] *Ibidem*, f. 25v.
[103] *Ibidem*, f. 26v.
[104] *Ibidem*, f. 26v.
[105] *Ibidem*, f. 27.
[106] *Ibidem*, f. 28.
[107] Traduse în românește după 1670. Cf. *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Gabriel Ștrempel. Studiu introductiv de Paul Cernovodeanu. Vol. I-II, Editura Minerva, București, 1998-1999.

stăruie suficient asupra cuceririi Ţarigradului, mai ales asupra preliminariilor diplomatice purtate cu Constantin Paleologul, dar nu pomeneşte de masacrul celor trei zile. Se mulţumeşte să spuie: „Scriu cu prelungire (adică pe larg) mulţi această jalnică istorie şi nu rămâne a mai scrie şi eu cevaş“[108].

Referindu-se la acţiunile armate ale turcilor din timpul domniei lui Mohamed al II-lea, Ianache pomeneşte şi de pătrunderea trupelor turceşti în Moldova, conduse de Suleiman paşa şi bătute de Ştefan cel Mare (este vorba de bătălia de la Vaslui din 10 ianuarie 1475). Relatează omorârea lui Suleiman, beglerbegul Rumeliei, pentru eşecul armatei turceşti şi redă campania lui Mohamed împotriva Moldovei (bătălia de la Războieni din 26 iulie 1476) şi pustiirea acesteia[109]. Printre foarte puţinele menţiuni cu privire la Ţările Române, tot la capitolul domniei lui Mohamed vorbeşte şi de scoaterea din scaun de către Mohamed a lui „Cazicli vodă, domnul românescu, căci nu da haraciu şi seamănă să fie acesta Vlad vodă Ţepeş“. Într-adevăr, Vlad Ţepeş a fost înlocuit de turci cu Laiotă Basarab, din nou aşezat în scaun de Ştefan cel Mare şi în final, în decembrie 1476 Laiotă, ajutat din nou de turci, îl înfrânge şi ucide pe Vlad Ţepeş.

Mohamed, acest Friederich cel Mare al turcilor, muri lângă Nicheea, zice Ianache, la 51 de ani şi-l socoate, în versurile închinate, ca pe cel mai mare dintre sultani[110].

Domnia lui Baiazid al II-lea, plină de lupte între fraţi, de nemulţumiri ale ienicerilor pentru inactivitatea lor şi spiritul paşnic al sultanului se încheie, zice Ianache

[108] Cf. *ediţia de faţă*, f. 30.
[109] *Ibidem*, f. 31.
[110] *Ibidem*, f. 31v.

Văcărescu, prin înlăturarea lui din „taht“ de către fiul său Selim, care era guvernator la Trapezunt. Conducându-l „cu cinste“ pe Baiazid până la ieşirea din Ţarigrad (mergea să se odihnească) a avut grije să-l otrăvească pe cale cu ajutorul unui dohtor ovreiu, ca nu cumva să adune oaste şi să se întoarcă asupră lui[111]. Moartea s-a petrecut în Tracia în anul 1512.

Succesorul lui, Selim (1512-1521), socotit la început sălbatic şi ca o fiară, care a omorât doi fraţi, este numit la sfârşitul istoriei sale stea strălucitoare a imperiului, pentru campaniile reuşite întreprinse asupra perşilor, curzilor, georgienilor, a Egiptului, unde „stinse stăpânirea mameluchilor“ şi a arabilor[112].In timpul războiului pentru cucerirea Egiptului a fost omorât şi un paşă deosebit de viteaz, Sinan[113], pe care sultanul l-a regretat mult pentru înţelepciunea şi tactul său, comparându-l cu biblicul Iosif şi zicând că „ce-i iaste bun Eghipctul, fără Iosif“.

S-a molcomit, mai apoi, când, aflându-se la Cairo, şeriful de la Meca a venit în semn de supunere şi i-a oferit cheile cetăţii sacre[114] „cea mai mare slavă ce putu dobândi Selim împărat“. Muri în drum spre Adrianopol după 9 ani şi câteva luni de domnie.

Au ascuns moartea sultanului un timp, până când a sosit succesorul său de la Trapezunt, cel ce este cunoscut în istorie sub numele de Soliman Magnificul[115].

Ianache Văcărescu consacră acestui strălucit sultan, cu preocupări şi atitudini demne de un stăpânitor occidental

[111] *Ibidem*, f. 32-33v.
[112] *Ibidem*, f. 33v.
[113] *Ibidem*, f. 34v-35.
[114] *Ibidem*, f. 35.
[115] *Ibidem*, f. 36-38v.

patru pagini, pe marginea cărora, de mâna sa, sunt înşiraţi sumedenie de voevozi ai Ţării Româneşti de la Vlad Călugărul şi până la Alexandru al II-lea Mircea, cu erori de datare, dar cu succesiune destul de corectă.

Istoricul nostru trece în revistă multe din izbânzile padişahului, dar greşeşte, adesea, anii celor întâmplate, fie că a redactat textul din memorie, fie că, folosind anii hegirei n-a fost suficient de atent la transpunerea lor în anii erei creştine. Însuşi anul urcării pe tron a lui Soliman Magnificul e greşit, 1521, când de fapt el îşi începe domnia la 28 septembrie 1520. Cucerirea Belgradului este datată corect, 1521, precum şi alungarea Ioaniţilor din Rhodos, la 1522. Dar sângeroasa bătălie de la Mohács, în care a pierit nu numai floarea armatei ungureşti, ci şi regele Ludovic al II-lea a avut loc la 29 august 1526 şi nu 1525, cum scrie Ianache. Ocuparea definitivă a Budei (prima s-a petrecut îndată după Mohács) a avut loc la 29 august 1541 (şi nu 1540), când oraşul a devenit capitală de paşalâc. Corect este relatată si-tuaţia din Ungaria, după 1540, când, murind Ioan Zapolya, sultanul se socoate protector al fiului acestuia, numai de câteva luni.[116]

Dar cele mai evidente erori sunt cele în legătură cu închinarea Moldovei la turci. După afirmaţiile lui Ianache acest eveniment a avut loc în anul 1529, când Bogdan al III-lea (mort în 1517!), după sfatul lui Ştefan cel Mare l-a trimis sol pe logofătul Tăutu (mort la 1511!) la Ţarigrad, unde fu bine primit de Soliman, ca să închine ţara

[116] Nicolae Costin, în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* (ediţia Ioan St. Petre, Bucureşti, 1942, pp. 395-404), folosind istorici unguri, relatează maniera atentă cu care sultanul a tratat pe regina văduvă Izabela şi pe copilul acesteia. Axinte Uricariul redă şi el textul din Nicolae Costin în *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Editura Minerva, vol. I, Bucureşti, 1993, pp. 179-190.

sultanului.[117]

Împăratul muri în 1566, în timpul campaniei de cucerire a cetăţii Sighet. După obiceiu, moartea a fost ascunsă, până la venirea fiului său şi al Roxelanei, Selim, ce guverna atunci Amasia.

Am stăruit mai mult cu comentarii asupra domniei lui Soliman Magnificul – a făcut-o şi Ianache Văcărescu – pentru spiritul lui cavaleresc şi pentru o anumită generozitate dovedită în raporturile cu creştinii.

Selim al II-lea este cel dintâi sultan amintit ca amator de băuturi, mestu, adică beţiv, dar nu era lipsit de calităţi morale şi militare.[118] În vremea lui a fost cucerită insula Cipru de la veneţieni, a dus acţiuni armate în nordul Africii şi împotriva perşilor. A încheiat pace cu împăratul Maximilian al II-lea, precizează Ianache, dar nu spune nici un cuvânt despre dezastrul de la Lepanto din 7 octomvrie 1571, unde flota turcească, condusă de Ali paşa a fost complet distrusă de coaliţia anti otomană, formată din Spania, Veneţia, Genova, Savoia, Malta şi condusă de amiralul Don Juan de Austria.

Moartea lui, survenită în urma unui atac de „apoplixie, dân pricina unii băi“ este datată greşit 1575;

[117] În legătură cu aşa zisa *Închinare* a Moldovei să se vadă lucrarea, clasică şi azi, a lui C. Giurescu, *Capitulaţiile Moldovei cu Poarta Otomană*, studiu istoric, Bucureşti, 1908, mai ales pp. 49-52 şi 64. Datele lui Ianache Văcărescu sunt luate din *Istoria imperiului otoman* a lui Dimitrie Cantemir, cu erorile de acolo, pe care sobrul şi precisul savant, care a fost C. Giurescu îl critică în mod vehement. Nu pomeneşte Ianache Văcărescu, după tradiţiile reţinute de Ioan Neculce în *O samă de cuvinte*, nici de ridicarea bisericii din Bălineşti cu banii primului haraci, pe care logofătul Tăutu i-a primit de la sultan şi nici de cafeaua fierbinte cu care şi-a ars gura şi a azvârlit-o, cu filigean cu tot, cum cu atâta umor povesteşte neîntrecutul cronicar.

[118] Cf. *ediţia de faţă*, f. 39^{v}.

sultanul a murit cu un an mai devreme.

Urmează o suită de şapte sultani, de la Murat al III-lea şi până la Ibrahim I, aproximativ anii 1574-1648, pe care Ianache îi expediază pe câte o pagină, uneori chiar mai puţin, pe fiecare. Murat al III-lea (1574-1595) rămâne în cunoştinţa lui Ianache prin campaniile duse împotriva perşilor şi mai ales prin numărul mare de fii[119] pe care i-a lăsat în urma sa, 20, căsăpiţi 19 dintre ei de Mehmet al III-lea (1595-1603) la urcarea pe tron[120], după obiceiul turcesc, care impunea elimi-narea tuturor pretendenţilor eventuali la domnie. Nici o aluzie la victoriile lui Mihai Viteazul de la Călugăreni, sau la cele de pe malul drept al Dunării. Nu era vorba de o ignorare a lor de către Ianache, bineînţeles, ci mai degrabă de o ocolire a susceptibilităţilor otomane, întru totul legitime, dacă ar fi pomenit de înfrângerile turcilor.

Mehmet, înclinat spre viaţă de plăceri, fu urmat „în taht" de fiul său Ahmed I, cu preocupări pentru construcţii, apoi, la moartea acestuia, de numai 29 de ani, de frate său Mustafa I, beţiv şi curvar, eliminat de pe tron după numai trei luni[121].

Osman al II-lea, copil tânăr (1618-1622), fiu al lui Ahmed, a fost omorât de ieniceri la numai 12 ani, în timpul unor turburări puse la cale de partizanii lui Mustafa, care l-au repus pe acesta în scaun[122]. N-a rezistat decât 16 luni şi pentru apucăturile pomenite ienicerii l-au detronat din nou şi şi-a găsit sfârşitul în închisoare.

A urmat un alt iubitor de vin, Murat al IV-lea (1623-1640), pe care l-a deprins la băutură un apropiat,

[119] *Ibidem*, f. 40.
[120] *Ibidem*, f. 40v.
[121] *Ibidem*, f. 41v.
[122] *Ibidem*, f. 42.

Becri - Mustafa[123], pomenit de toţi istoricii imperiului otoman. A avut şi merite militare (pentru care era numit gazi, adică victorios), pentru că a recuperat multe din provinciile pierdute de predecesori, în urma unor campanii duse împotriva perşilor.

În vremea lui Ibrahim I (1640-1648; Ianache Văcărescu îi fixează domnia între anii 1639-1649), a fost luată Creta de la veneţieni. N-a avut sultanul nici un merit, căci era dedat cu totul dezmăţului. Ienicerii, conducătorii spirituali şi devletul, în consens, l-au scos din domnie şi l-au omorât. Ianache pune pe sama istoricului Ladvocat povestirea tragică, după care sultanul ar fi fost omorât în urma unei porunci semnate de fiul său, ce n-avea nici şapte ani şi nu ştia carte. Remarca tatălui a fost ironică şi dureroasă: „Ce frumos scrie fiiul mieu şi ce dăgrab a învăţat, căci el până astăzi nu ştiia carte"[124].

Copilul a fost declarat sultan şi va fi cunoscut sub numele de Mehmed al IV-lea (1648-1687; Ianache adaogă câte un an timpului de guvernare). Capitolul acestei domnii este cel mai dezvoltat din întregul volum al manuscrisului şi cuprinde filele 44v-53. Este firesc să fie aşa, de vreme ce în acest interval de 40 de ani s-au petrecut evenimente cruciale în istoria otomanicească. Mai întâi guvernarea dinastiei de viziri Köprülü, începută de Mehmed paşa la 1656 şi isprăvită de nefericitul Kara Mustafa la 1683. Apoi luarea Candiei din Creta şi a Cameniţei de la polonezi, ultima cucerire făcută de turci, după cum precizează Ianache Văcărescu[125]. Acţiuni armate împotriva ruşilor, cu ocuparea Cehrinului şi, în final, asediul Vienei cu consecinţele dezastruoase pentru Turcia,

[123] *Ibidem*, f. 43.
[124] *Ibidem*, f. 44.
[125] *Ibidem*, f. 47.

din care nu se vor maî redresa niciodată. Este capitolul în care evenimentele din Moldova şi Ţara Românească sunt reţinute cu oarecare interes de către Ianache. Mai întâi acesta explică[126] prezenţa celui de al treilea tui în panoplia domnească a Moldovei lui Duca vodă (pe care însă nu-l numeşte): În urma trădării lui Doroşenschi, hatmanul cazacilor, şi a trecerii lui de partea turcilor, sultanul îi dărui un tui şi „rămâind Ucraina sub stăpânirea prea înaltei Porţi, i-a legat sub stăpânirea Moldaviei". După ce Ucraina a revenit Poloniei (în urma păcii de la Carlovitz din 16 ianua-rie 1699), tuiul a fost retras Moldovei.

Îi aminteşte pe Ştefan Petriceicu şi pe Grigore Ghica din Ţara Românească, participanţi alături de leşi la războiul pentru Hotin, pierdut de turci, care, conduşi de Husain paşa, n-au ţinut seama de sfaturile lui Grigore Ghica[127]. Îi aminteşte şi pe Şerban Cantacuzino şi pe „Duca Albanaşul" participanţi la asediul Vienei, dar nici o menţiune nu face cu privire la activitatea lor în folosul creştinătăţii.

Războiul împotriva imperialilor, zice Ianache Văcărescu a fost dezlănţuit de ambiţia fără margini a lui Kara Mustafa, care se vedea „sultan Ghermaniei şi padişah Apusului". În acest capitol se întrevăd calităţile de diplomat ale lui Ianache care analizează greşelile lui Kara Mustafa şi combate dezlănţuirea ostilităţilor, absolut fără nici un motiv. Urmăreşte toate încercările împăratului Leopold I de a împiedica ostilităţile, trimiţându-l pe contele Caprara la Ţarigrad cu mandat ca să împlinească toate cererile turcilor.

[126] La f. 46v-47.
[127] Cf. f. 47. Campania şi toate consecinţele ei au fost magistral expuse de Ioan Neculce în *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. critică de Gabriel Ştrempel, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, pp. 224-230.

Pomeneşte şi de punctele de vedere opuse lui Kara Mustafa, mai ales ale ulemalelor, care arătau că războiul este nedrept, de vreme ce imperialii n-au încălcat nici un punct din convenţia ultimei păci. Kara Mustafa, influent cum era, s-a folosit şi de sultana mamă şi l-a determinat pe sultan să acceadă la ideile sale[128].

Printre vocile potrivnice acestei campanii – zice Ianache – s-a aflat şi bătrânul Ibrahim paşa, beilerbeiul Budei, care, om cu experienţă şi judecată sănătoasă a obiectat că nu pot fi lăsate cetăţile din Ungaria necucerite şi cele din Austria – până la Viena – fără garnizoane şi să asedieze direct Viena. In plus, zicea Ibrahim paşa, asedierea Vienei va ridica împotriva Turciei până şi pe aliaţii ei[129].

Ianache Văcărescu urmăreşte cu atenţie desfăşurarea acţiunilor militare, dezastrul de sub Kahlenberg, deruta armatelor turceşti, omorârea la Buda a lui Ibrahim paşa „pentru că îl sfătuise bine", dar şi scurtarea cu un cap a lui Kara Mustafa, la Belgrad, din porunca sultanului[130].

Singurele stihuri adresate de autor unui nesultan au fost cele tragice către Kara Mustafa: „Cara-ţi fuse şi numele, Cara-ţi fuse şi treaba, / Căci prăpădişi atâtea ţări, într-un zadar şi geaba..."[131].

Nici sultanul nu avu un sfârşit fericit. Nemulţumirile ienicerilor şi ale guvernanţilor pentru acest teribil dezastru au apăsat şi asupra lui. In noiembrie 1687 (Ianache spune 1688) a fost scos din scaun, închis şi după patru ani a murit, după 41 de ani de domnie[132].

[128] *Ediţia de faţă*, f. 19v.
[129] *Ibidem*, f. 51.
[130] *Ibidem*, f. 52.
[131] *Ibidem*, f. 52.
[132] *Ibidem*, f. 53.

I-a urmat „în taht" fratele său, Suleiman al doilea (1687-1691), chemat din exil, înspăimântat la gândul că ar fi omorât, dar molcomit mai apoi, când a văzut pentru ce scaun aurit fusese convocat. A avut de făcut față la multe zorbale în capitală și eșecuri militare, în anii întunecați pentru turci de după Viena. S-a folosit însă de un excelent diplomat, care nu este strein nici de noi, căci ne-a dat o suită de domni fanarioți, și nu din cei foarte răi; este vorba de Alexandru Mavrocordat Exaporitul, fiul lui Nicolae. Trimis la Viena pentru preliminarii de pace, cu mandat să cedeze întru totul pretențiilor lui Leopold, Exaporitul, căruia i se atribuie și un cuvânt în latinește de mare sensibilitate, încât, zice Ianache Văcărescu, l-ar fi făcut pe împărat să lăcrimeze, observând cât de mari sunt pretențiile teritoriale ale Vienei, și întâlnindu-l pe ambasadorul Franței l-a întrebat pe acesta ce părere are „veți mai putea voi sta la Paris", după ce habsburgii, cu care Franța era mereu pe picior de război, se vor întinde asupra provinciilor pe care le reclamă de la Poartă?![133] Drept răspuns ambasadorul s-a adresat regelui, cu mari temeri, și a sugerat acțiuni armate împotriva imperialilor, ceea ce a degajat Turcia din strânsoarea diplomatică și a determinat succese militare la Belgrad, pe care îl vor recuceri la 8 octombrie 1690. Sigur că au fost succese de scurtă durată, dar au îngăduit devletului să-și rezolve unele probleme amenințătoare.

Sultanul n-a trăit să vadă evoluția politică și militară a țării. Bolnav de idropică și-a încheiat viața la 52 de ani, după 3 ani și 9 luni de domnie[134].

Domnia lui Ahmed al II-lea (1691-1695), fratele mai mic al lui Suleiman al II-lea, nu ocupă în economia *Istoriei*

[133] *Ibidem*, f. 55v.
[134] *Ibidem*, f. 58.

lui Ianache decât două pagini. Este redată mai ales moartea vizirului Mustafa pașa Köprülü, lovit de un glonț în bătălia de la Petrovaradin. „Bântuit de vrăjmași din toate părțile", Ahmed își sfârși zilele la 51 de ani.

Succesorul său, Mustafa al II-lea (1695-1703) a avut o domnie grea, pe care Ianache Văcărescu o expune cu pricepere și simț diplomatic[135]. De la început vizirul Ali pașa a încercat să-l impună pe tron pe fiul lui Ahmed, un copil de trei ani, în speranța că în realitate va guverna țara singur. Dar, Mustafa, nepotul lui Ahmet și fiu al lui Mehmed al IV-lea a făcut un act de autoritate și a ocupat el tronul. Nu după multe zile, sultanul l-a scurtat de cap pe Ali pașa și a purces singur în campania dezastruoasă pentru turci de la Zenta, din 11 sept. 1697, în care geniul militar al lui Eugeniu de Savoia s-a făcut cunoscut. Sultanul s-a înapoiat pe la Lugoj și Caransebeș, zice Ianache, a trecut Dunărea pe la Islaz la Nicopole. Domnul Țării Românești „a fost conacciu", a pregătit adică trecerea padișahului pe la noi, asigurându-i toate facilitățile în timpul călătoriei[136].

Preliminariile păcii de la Carlovitz (oct.1698-ian.1699) au fost pregătite de abilul și rafinatul diplomat Alexandru Mavrocordat. A sucit lucrurile în așa fel încât a făcut ca pacea să fie propusă nu de Turcia, care pierduse războiul, ci de împăratul Leopold, interesat în pace pentru a avea mână liberă în problemele de succesiune la tronul Spaniei[137].

La pacea de la Carlovitz Poarta a fost reprezentată de ministrul de externe, Rami Mehmed și de Alexandru

[135] *Ibidem*, f. 60-64v.
[136] *Ibidem*, f. 60v.
[137] *Ibidem*, f. 61v- 62.

Mavrocordat, numit între timp beiu şi sfetnic de taină: mahrem esrar[138].

„Gravele“ probleme de protocol, privind locul participanţilor în sala de conferinţă a numeroaselor ţări au fost rezolvate tot de către Alexandru Mavrocordat. Acesta a propus să se construiască o clădire specială, de formă rotundă, cu atâtea uşi de intrare, câte ţări aveau participanţi, iar în interior să se aşeze o masă de asemenea rotundă, unde toţi să se socoată egali „Şi cu acest mijloc să îndreptă şi madeaoa dă protimisis“[139].

Dar rezultatele păcii, arată Ianache, au dus la nemulţumiri din partea vizirului Daltaban, care i-a acuzat pe Rami Mehmed şi pe Alexandru Mavrocordat de corupţie. Înlăturarea şi omorârea lui Daltaban au dezlănţuit turburări grave la Constantinopol, iar cei doi diplomaţi şi-au păstrat viaţa fugind[140]. Răsculaţii, unindu-se cu ienicerii l-au scos din domnie pe sultan, care a murit în închisoare „dă melanholie“, după şase luni de detenţie[141].

A avut însă răgaz să-l felicite la Adrianopol pe fratele său Ahmed al III-lea (1703-1730), impus pe tron de răzvrătiţii ce puseseră stăpânire pe oraş. Aceleaşi zorbale îl vor înlocui şi pe el de pe tron, căci turburările au continuat, cu întreruperi, mulţi ani.

Ianache Văcărescu se ocupă în acest interval de timp de evenimentele, nu puţine, care s-au abătut asupra Turciei. Mai întâi războiul ruso-turc din 1711 condus de vizirul Baltagi Mehmed paşa, care, acuzat de corupţie, a plătit cu

138 *Ibidem*, f. 63.
139 Adică problema de întâietate. *Ibidem*, f. 63^{v}.
140 *Ibidem*, p. 64.
141 *Ibidem*, p. 64^{v}.

capul superficialitatea cu care a încheiat pacea[142]. Ca de obicei, Ianache a omis să pomenească despre Dimitrie Cantemir şi participarea moldovenilor la această campanie. În schimb s-a referit la prezenţa lui Carol al XII-lea, regele Suediei, adăpostit la Bender în Basarabia, după Poltava şi la plictiselile pe care le-a făcut turcilor[143].

Celelalte acţiuni armate pomenite de Ianache în acest ultim capitol din volumul I al manuscrisului *Istoriei* n-au fost reuşite pentru Poartă, cu excepţia Moreei, pe care a luat-o de la veneţieni în decembrie 1714.

Carol al VI-lea, împăratul Austriei, fiind garant pentru Moreea de la pacea de la Carlovitz, a declarat război turcilor. Oştile s-au întâlnit la Petrovaradin (5 august 1716) şi Eugeniu de Savoia i-a zdrobit pe turci. Zice Ianache Văcărescu de oştile turceşti că „rămase stricate şi dăsfăcute dă tot“[144]. Istoricul urmăreşte consecinţele teritoriale ale păcii de la Passarovitz şi teribilul recul al stăpânilor săi. „Craiova Valahiei“ a intrat şi ea sub stăpânirea imperialilor şi acolo va rămâne 30 de ani.

Capitolul domniei lui Ahmed al III-lea se încheie cu relatarea gravelor turburări de la Constantinopol, conduse de Patrona Halil şi Muslu (relatate pe larg de Subhî efendi – zice Văcărescu), care după ce au obţinut capul cheaialii şi a marelui vizir, au cerut scoaterea din scaun a sultanului şi înlocuirea lui cu Mahmud I[145].

Cel de al doilea tom al *Istoriei* începe la f. 69^{v} a manuscrisului 2905 cu domnia lui sultan Mahmud I (1730-

142 Superb relatează Neculce, care a participat la războiul de la Stănileşti, în *Letopiseţul* său sfârşitul lui Baltagi paşa. Cf. *Op.cit.*, pp. 628-629.
143 Cf. *Ediţia de faţă*, f. 65^{v}.
144 *Ibidem*, f. 66^{v}.
145 *Ibidem*, f. 67-68.

1754), recunoscut de răsculaţi şi numit de Patrona Halil „ciracul mieu", care-l şi bătea amical pe umăr. Nu era o stare de lucruri care să poată dura prea mult, cu atât mai mult cu cât sultanul avea o precisă şi severă idee despre personalitatea lui şi abaterile grave de la protocol ale capetelor zurbagiilor. Şi atunci în timpul unui consiliu militar, impus de iminenta campanie împotriva perşilor, la care cei doi, Patrona şi Muslu, participau cu iz de consilieri supremi, au fost căsăpiţi de complotiştii organizaţi din vreme şi capetele lor aruncate pe fereastra saraiului, să le vadă răsculaţii[146]. Odată cu aceasta comandanţii ienicerilor, fideli ordinii, şi alte grupări militare au năvălit asupra zurbagiilor şi s-a făcut un omor cumplit, încât, zice Ianache Văcărescu, „nu s-a putut mânca nici peşte nici ostraca (adică scoică) multă vreme, căci se împuţise marea de leşuri"[147]. Cu aceasta a luat sfârşit răzvrătirea, care dura de câţiva ani.

Sultanul a fost un om întreprinzător şi înţelept. Dacă în confruntările cu ruşii pentru excesele tătarilor din Crimeea a fost înfrânt şi a pierdut teritoriu, în campania împotriva imperialilor pentru Belgrad a ieşit victorios şi Poarta a recuperat Serbia şi Oltenia de la Austria[148].

Ianache Văcărescu are numai cuvinte de laudă la adresa acestui sultan, care, zice el, a potolit răzvrătirile, a încurajat şi apărat comerţul, a stăpânit ienicerii şi a murit în drum spre geamie, pentru mărirea lui Alah, într-o zi de vineri, împărăţind ani 24[149].

„Înpărăţia" lui Osman al III-lea, cum numeşte

[146] Lucrul s-a petrecut la 26 noiembrie 1730.
[147] *Ibidem*, f. 70-71. Patruzeci de zile a durat urmărirea şi omorârea răzvrătiţilor.
[148] *Ediţia de faţă*, f. 71ᵛ-72.
[149] *Ibidem*, f. 72ᵛ.

Ianache domnia padişahilor a fost scurtă: 1754-1757. Frate al lui Mahmud I, a rămas în istoria turcească prin spiritul de dreptate şi mila pentru săraci. Suspectându-i de jafuri şi nedreptăţi pe înalţii funcţionari îi exila adesea şi nu odată pe unii îi executa. A murit în patul său, în urma unei boli[150].

Cu domnia lui sultan Mustafa al III-lea (1757-1774) Ianache Văcărescu lărgeşte mult capitolele celor trei împăraţi pe care i-a mai cuprins în *Istoria* sa, cu date personale sau de familie şi cu multe detalii pe care le deţinea din scriptele oficiale turceşti, sau din cele trăite de el însuşi. Este partea cea mai interesantă a operei sale istorice, cu iz memorialistic, cu atât mai mult cu cât atari lucrări sunt rare în literatura secolului XVIII şi prima jumătate a celui următor.

Portretul pe care îl face noului sultan este fără egal: cel mai înţelept, cel mai generos, cu cel mai mare simţ politic, cu un spirit de dreptate ce făcu să fie iubit de supuşi: Dar, zice Ianache, a fost şi cel mai bântuit de nenorocire. A ţinut la sobrietatea îmbrăcăminţii din spirit de economie – impunând haine negre tuturor, cu excepţia Ţărilor Române[151].

În anul 1758 tătarii din Crimeia s-au răzvrătit şi, zice Ianache, au ajuns cu robiile nu numai până în Moldova, ci şi până la „judeţul Râmnecului al Valahiei"[152]. Atunci a fost trimis şi Ştefan Văcărescu, marele spătar „părintele mieu", de către domnitorul Scarlat Ghica, la Focşani să apere ţara de penetraţiile tătarilor. Dar cum răscoala acestora s-a potolit, n-a fost nevoie de nici un efort militar.

Acest lung capitol al stăpânirii lui Mustafa al III-lea (care se întinde între f. 74ᵛ- 101, din primul volum, şi f. 2-4

[150] *Ibidem*, f. 74.
[151] *Ibidem*, f. 75.
[152] *Ibidem*, p. 75ᵛ. Probabil este vorba de Slam Râmnic, adică de Râmnicul Sărat.

din manuscrisul 2906) este plin de date privitoare la istoria europeană, cu interesante observaţii ale lui Ianache Văcărescu privind canafasul diplomatic al vremii.

Lumea germană stă în centrul preocupării sale de istorie universală. „Eroul veacului", care era Frederic cel Mare, purta război cu „strălucită casa Austriei, întru care împărăţea cu multă slavă şi vrednicie Maria Terezia"[153]. Impotriva lui Frederic, susţinând-o pe iubitoarea împărăteasă, mamă a 17 copii, toţi concepuţi cu bărbatu-său, Francisc duce de Lorena, pe care l-a ridicat pe tronul imperiului german, s-au aliniat Elisabeta a Rusiei, „Luighi al XIV craiul franţezilor şi duca Saxoniei August, ce era craiul Poloniei". Frederic, înfrânt, cu Berlinul ocupat de trupele austriaco-ruse a cerut ajutor... tătarilor din Crimeea[154]. N-a fost nevoie de intervenţia acestora, căci a murit împărăteasa Elisabeta şi a urmat la tron Petru al III-lea, în vechi raporturi de prietenie cu Frederic. A poruncit îndată să întoarcă armele împotriva Austriei şi aceasta pierdu Silezia.

Dar, zice Ianache Văcărescu, bine informat asupra politicii europene, Petru al III-lea, beţiv şi smintit, a fost înlăturat de pe tron de către nevastă-sa, Ecaterina cea Mare „cea dântâi iroină ce a văzut veacul nostru şi una din cele alese şi dântâiu persoane ce au văzut lumea până în zilele sale"[155].

Ianache urmăreşte în detalii desfăşurarea puterii ruseşti şi întinderea stăpânirii acesteia ca o pecingine. Mai întâi pătrunderea lor în Polonia cu prilejul alegerilor de rege, după moartea la 1763 a lui August al III-lea Saski. Este drept că ruşii au fost chemaţi de gruparea care susţinea alegerea nenorocită a regelui din întreaga nobilime poloneză.

[153] *Ibidem*, f. 76.
[154] *Ibidem*, f. 77.
[155] *Ibidem*, f. 77v.

Neexistând o succesiune la tron riguroasă, sistemul a dus la dispariţia regatului polonez, după trei împărţiri succesive. Deocamdată este impus de către ruşi Stanislav Poniatovski (ultimul rege polonez), iar Nicolae Repnin este trimis de Ecaterina „sol", ca să participe la alegeri, însoţit şi de vreo câteva polcuri „ca să să afle pentru ajutor"[156]. Şi n-au mai plecat de acolo. Polonezii potrivnici ruşilor şi nemulţumiţi de Poniatovski au cerut ajutor Sublimei Porţi. Războiul ruso-turc, început la 1768, se va încheia abia în 1774 cu pacea de la Kuciuc – Kainargi.

Ianache Văcărescu pomeneşte de necazurile turcilor, de fuga ostaşilor pentru a impune pacea şi se opreşte asupra asediului Hotinului de către ruşi. Vicleşuguri ale vizirului Han Tepsî, care îşi pierdu capul la Odriu, dar şi moartea dragomanului Nicolae Şuţul pentru participări la interesele ruşilor[157].

Nu sunt ocolite nici evenimentele din Ţările Române, ocupate de ruşi: Grigore Callimachi, domnul Ţării Româneşti, a fost arestat (cu sprijinul lui Pârvu Cantacuzino, marele spătar) şi dus la Petersburg, iar Grigore al III-lea Ghica, domnul Moldovei a fost prins la Galaţi şi a murit pe drumul Petersburgului, înainte de a ajunge la Iaşi[158].

În timpul ocupaţiei Ianache a fost solicitat de Pârvu Cantacuzino să rămână în ţară şi să meargă, împreună cu Mihai Cantacuzino la ruşi, după oaste de paza ţării. Li s-au alăturat şi marele logofăt Nicolae Brâncoveanu. În drum a avut loc acea opţiune a istoricului nostru pentru tronul Ţării Româneşti (în pofida lui Pârvu Cantacuzino) şi dovada pres-

[156] *Ibidem*, f. 78v.
[157] *Ibidem*, f. 80.
[158] *Ibidem*, f. 90.

tigiului de care era perfect conştient[159]. În drum a ajuns la Buzău, unde l-a întâlnit pe polcovnicul Nazarie, prieten cu spătarul Pârvu Cantacuzino şi adept al apropierii de ruşi. Vrând să scapa din cârdăşia rusească, Ianache l-a momit pe Nazarie spunându-i că ar fi bine să aibă acceptul tuturor boierilor pentru chemarea ruşilor, dar că aceştia sunt împrăştiaţi prin ţară. Trimis să-i adune, Ianache s-a dus în judeţul Săcuienilor, la Caraş, şi-a luat familia şi împreună cu boierii ce se mai aflau acolo a fugit la Braşov[160].

Urmează o suită de confruntări militare între ruşi şi turci, precum şi numirea lui Emanoil Giani Ruset domn al Ţării Româneşti[161].

Chemat de domn şi de vizirul Muhsun Oglu, Ienăchiţă a coborât de la Braşov la Craiova, unde se aflau cei doi, împreună cu unchiul său Radu Văcărescu şi o samă de boieri, ca să fie în slujba devletului[162].

Cu simţ politic este urmărită prima împărţire a Poloniei, din iulie 1772, când Rusia, Prusia şi Austria au sfâşiat ţara ce nu era capabilă să se autoguverneze. Văcărescu observă cum Austria, care era aşteptată să sprijine Poarta în războiul său cu Rusia, s-a aliat cu aceasta pentru ruperea Galiţiei şi a Lodomeriei din trupul agonisând al măreţei Polonii de altă dată[163].

Ruşii, victorioşi în confruntările cu otomanii şi stăpâni şi în Ţara Românească, au determinat retragerea unora din boieri, inclusiv a lui Ienăchiţă Văcărescu, la Braşov. N-a stat mult acolo, căci a fost chemat de socru-său,

[159] Vezi nota 49. *Ediţia de faţă*, f. 91^{v}.
[160] *Ediţia de faţă*, f. 93.
[161] *Ibidem*, f. 93^{v}-95.
[162] *Ibidem*, f. 95^{v}.
[163] *Ibidem*, f. 96-97.

Iacovachi Rizo, la Focşani, pentru preliminariile păcii de la Kuciuk – Kainargi, cu oarecari înlesniri şi pentru Ţările Române, dar şi cu răpirea Bucovinei, un an mai târziu de către Austria, despre care însă Ianache nu va pomeni[164].

Stăruie mult asupra unor mărunte întâmplări din tabăra turcească şi asupra necazurilor pe care le-a întâmpinat din partea ruşilor, până a ajuns la Focşani[165].

Nu spune ce sarcini i s-au încredinţat la Focşani, numai odată, lipsind socru-său Iacovachi, a făcut pe interpretul între Grigore Orlov şi Sabica Osman, ministrul de externe otoman[166].

Către sfârşitul anului 1773 Ianache a fost trimis cu treburi diplomatice în Ardeal, de către devletul turcesc. Acolo se găseau numeroşi boieri din Ţara Românească, fugiţi de teama acţiunilor armate ruseşti. Ianache Văcărescu povesteşte cu mult entuziasm de prezenţa împăratului Iosif al II-lea la Braşov, în drum spre provinciile răşluite din Polonia şi de întrevederea pe care monarhul a avut-o cu boierii români, de invitaţia pe care le-a făcut-o pentru o audienţă şi de sarcina pe care i-a încredinţat-o împăratul de a face pe interpretul, adresându-i-se: sinior Vacarescule, te pohtescu şi te puiu în osteneală ca să-mi faci astă seară tergimanlâc[167]. Limba folosită era italiana.

Capitolul se încheie cu câteva aprecieri elogioase la adresa sultanului Mustafa, care, astmatic, a închis ochii după 16 ani de domnie[168].

Nu i-a urmat la tron fiul, Selim, copil mic, ci fratele

[164] *Ibidem*, f. 97^{v}.
[165] *Ibidem*, f. 98^{v}.
[166] *Ibidem*, f. 100^{v}.
[167] *Ibidem*, f. 3^{r} (din vol. II).
[168] *Ibidem*, f. 3^{v}-4.

său Abdul Hamid I (1774-1789), pe care Mustafa l-a sfătuit, înainte de moarte, cum să guverneze.

Anul de începere al domniei, 1774 (şi nu 1773, cum scrie Ianache) a fost plin de acţiuni armate victorioase pentru ruşi şi opinia istoricului nostru nu dovedeşte prea mari regrete faţă de eşecul turcilor: „Trecu şi Romanţov Dunărea şi să întâmpinară oştile în multe părţi. Şi mai pă scurtu mai la toate părţile era muscalii purtători dă biruinţă. In cea după urmă, lovindu-să şi armiile cele mari, rămaseră turcii biruiţi"[169].

În cele de pe urmă „stenahorisită", adică înghesuită, armia turcească a cerut pace. Ianache pomeneşte câteva din rezultatele păcii de la Kuciuc – Kainargi, printre care şi accesul flotei ruseşti în Marea Neagră.

Capitolul închinat lui Abdul Hamid, cel mai dezvoltat din toate, este plin de multe date personale, un adevărat memorial, dar şi de observaţii foarte pertinente de istorie europeană. În sfârşit, cu începutul domniei lui Alexandru Ipsilanti din septembrie 1774, Ianache Văcărescu se ocupă şi de evenimentele din Ţara Românească, mai ales că adesea în mijlocul lor se află el însuşi. Chemaţi boierii de la Braşov, în urma încheierii păcii, Ianache ajunge la Ţarigrad cu multe recomandări de la serascherul de Silistra către marele vizir şi Ipsilanti, pe care l-a însoţit la Bucureşti, numit mare vistier al ţării pentru a treia oară[170]. Moartea lui Grigore Ghica, pentru protestul împotriva cedării Bucovinei, este redată în maniera seacă şi brutală osmană: „... Devletul trimise pă Cara Hâsarî zadč capigi baţa la Iaşi şi luă capul lui Grigorie vodă. Făcu domnu Moldovei pă Costandin Muruz şi tergiman divanului

[169] *Ibidem*, f. 4v-5.
[170] *Ibidem*, f. 6v.

pă Nicolae Caragea"[171].

După alianţe politice între Poartă şi diverse state şi înnoiri de pace, la 1780 se produce moartea Mariei Terezia, apreciată de istoricul nostru şi pentru faptul că „în toată vremea împărăţiei şi crăiei sale nu au avut război cu prea puternica împărăţie othomanicească niciodată"[172].

Pentru Alexandru Ipsilanti Ianache are cuvinte de apreciere şi nu fără motiv. De altfel îl făcuse mare spătar, sarcină boierească ce trădează pe un apropiat al domnului. Dar s-a întâmplat un lucru, care a făcut să fie puse în valoare, din nou, marile aptitudini diplomatice ale Văcărescului. Şi anume, în decembrie 1781, cei doi fii ai lui Ipsilanti, Constantin şi Dimitrie, cărora vodă le administrase o bastonadă pentru oarecari petreceri nocturne ce nu intrau în vederile sobrului voevod, fug din ţară la Braşov şi cer azil politic[173].

Alexandru Ipsilanti trimite pe urma lor o întreagă delegaţie, din care Ianache Văcărescu, paharnicul grec Hurmuzaki Plagino[174] şi vechiul dascăl al fugarilor, învăţatul secretar al domnului, Ignaţiu Ştefan Raichevich, raguzan de origine, vor ajunge până la Viena. Între timp Alexandru Ipsilanti a cerut la Istanbul mazilirea, temându-se să nu fie bănuit de legături cu imperialii.

Ianache Văcărescu explică fuga beizadelelor prin

[171] *Ibidem*, f. 7v.
[172] *Ibidem*, f. 9.
[173] De la Braşov au plecat la Timişoara şi de acolo au explicat motivele fugii lor printr-o scrisoare adresată guvernatorului militar al Transilvaniei, generalul Preiss, din care nu lipseşte maltratarea ce suferă de la părinţi, care i-au închis 20 de zile şi i-au ameninţat cu ocna, fără ca ei, nevinovaţii, să ştie pentru ce. Întâmplarea este redată documentat şi într-un stil plăcut de către Cornel Cârstoiu în *Ianache Văcărescu, Viaţa şi opera*, pp. 69-72.
[174] Nici o legătură cu familia Hurmuzăcheştilor bucovineni de stirpe aromână.

curiozitatea ce o aveau de a vedea lumea apuseană şi prin cultura occidentală pe care o primiseră de la profesorii ce-i învăţaseră limbile franceză şi italiană.

Plecarea lui Ianache Văcărescu a avut loc în împrejurări dramatice, la 26 decembrie 1781, după ce cu puţină vreme în urmă îi murise mama şi îi sosise de la Ţarigrad a doua soţie, Elena Caragea, în aceiaşi zi, fără să aibă răgaz măcar să se căsătorească.

De la Braşov cei trei s-au dus la Sibiu, la baronul Bruckenthal, iar la 16 ianuarie 1782 au plecat la Viena. După opt zile de călătorie grea au ajuns în capitala Austriei şi s-au prezentat la cancelarul Kaunitz la 25 ianuarie. Acesta i-a asigurat că s-au dat porunci în tot Ardealul ca fugarii să fie returnaţi părinţilor[175]. Ianache ţine să precizeze că a fost primit „cu multe ţirimonii şi cu multă cinste“[176] de către cancelar, care l-a luat de mână şi l-a introdus în sala „dă asambleé“, unde erau adunaţi ambasadorii ţărilor acreditate la Viena şi „cele mai strălucite dame“, prezentându-l tuturor. Probabil că Ianache, îmbrăcat în costum oriental, a stârnit interes mai ales din pricina costumaţiei. De altfel, spune Ianache, au fost lăudate blănurile de samur cu care era îmbrăcat, iar doamnele îl descinseră şi de brâu, ca să-i vază şalul.

Cu acest prilej prinţul Kaunitz, care primise cu câteva zile în urmă din partea marelui duce Pavel al Rusiei o blană de samur şi o tabacheră bătută în pietre scumpe, ţinea să i-o arate lui Ianache Văcărescu, pe care îl socotea demnitar otoman şi să-l încerce, asupra orientărilor sale diploma-tice. I-a arătat blana, pusă pe o masă de „bileard“ şi i-a cerut lui Ianache să i-o preţuiască. „Eu – zice istoricul – înţeleseiu pântru ce mi-o arată şi cum că nu era scoposul

[175] Cf. C. Cârstoiu, *op. cit.*, pp. 72.
[176] Cf. *Ediţia de faţă*, f. 12v.

preţuirea. Îi răspunseiu cum că blanele de samur nici când iaste soare, nici când iaste noapte nu să pot preţui bine. Această blană însă, socotindu-să locul dă la care s-au datu şi locul la care s-au datu nu are preţu şi eu dă o aş fi văzut şi zioa nu sânt dăstoinicu ca să o preţuescu“[177].

Audienţa a durat până după miezul nopţii. Kaunitz i-a facilitat audienţa la împărat, audienţă impusă şi de condiţia sa de caimacam, căci Ipsilanti renunţând la scaun de frică, l-a numit pe Văcărescu printre locţiitori. Până la audienţa, fixată foarte repede, Ianache, cunoscător de etichete, a trecut „pe la toţi ambasadorii dă i-am heretisit cu bileturi şi întorcându-mă la gazdă să prânzescu, au venit toţi îmbaşadorii la mine dă m-au heretisit cu bileturi“[178]. A fost şi la balul ambasadorului Spaniei, unde participa şi Maximilian, fratele lui Iosif al II-lea, pe atunci elector de Colonia[179].

Împăratul l-a primit „a doao zi la zece ceasuri“ într-o audienţă pe care Ianache Văcărescu o descrie cu lux de amănunte, pe mai multe pagini şi cu multă savoare[180]. Aceasta a avut loc, după toate aparenţele, la Hofburg, căci era vreme de iarnă. Ianache pomeneşte de toate „vămile“ prin care a trecut, până s-a trezit în faţa împăratului. A căzut în genunchi, a pus fruntea la pământ, după moda turcească, dar împăratul l-a ridicat şi l-a oprit de la asemenea manifestări orientale, inclusiv de la sărutarea mâinii.

Împăratul l-a recunoscut – zice el – „dă când mă văzuse la 73 la Braşov“. Este vorba, mai degrabă, de informarea prealabilă a împăratului asupra persoanei pe care

[177] *Ibidem*, p. 13v-14.
[178] *Ibidem*, f. 15.
[179] *Ibidem*, f. 15v.
[180] *Ibidem*, f. 15v-19v.

urma să o primească în audienţă. Discuţiile dintre cei doi au durat mai bine de două ceasuri. Iosif al II-lea voia să ştie ce i-a determinat pe cei doi fii ai lui Ipsilanti să fugă din ţară. Erau răsfăţaţi şi îmbuibaţi, a spus Ianache şi probabil doreau mai mult decât aveau. Replica împăratului a fost precisă şi aproape actuală: la Viena, în jurul palatului slujesc principi din Germania plătiţi cu 20 de florini pe lună, dar care în realitate trăiesc din rentele lor princiare. Cei doi nu erau în această situaţie.

Zice împăratul că expulzarea lor nu este foarte simplă, căci „se atinge azilul împărăţiei", adică dreptul de azil al celor refugiaţi. Replica lui Ianache Văcărescu, de mare subtilitate, a atras admiraţia şi aprobarea împăratului: azilul este de acceptat pentru oameni ce sunt persecutaţi şi ameninţaţi de primejdii, nu pentru cei ce fug de la bine şi n-au nici o justificare pentru actele lor.

Împăratul şi-a dus mâna la piept şi i-a promis pe cuvântul său că îi va expedia în Turcia la părinţii lor[181].

A cerut împăratului şi a obţinut două paşapoarte, unul pentru drumul Sibiului, celălalt pentru al Timişoarei. A preferat Sibiul, deşi drumul Timişoarei ar fi fost mai comod, ca să nu dea naştere la comentarii cu privire la adevăratele treburi avute la Viena[182].

După patru luni împăratul a expediat beizadelele de la Viena la Ţarigrad, prin Belgrad. Între timp Ianache a ajuns la Bucureşti, a fost numit mare spătar de Nicolae Caragea (1782-1783) şi după decesul celei de a doua soţii s-a însurat cu a cincea fată a voevodului, în 1783[183].

Se fac pregătiri de război de către devlet împotriva

[181] *Ibidem*, f. 19.
[182] *Ibidem*, f. 20.
[183] *Ibidem*, f. 20^{v}.

ruşilor. Între timp tronul Ţării Româneşti a fost ocupat de Mihail Şuţu (1783-1786), în vremea căruia Ianache Văcărescu este numit mare vistier orânduit de stăpânire să adune, discret, provizii la Silistra, să facă pod peste Dunăre şi să pregătească 1.000 de turci de oaste[184]. Ianache trece în revistă mulţimea de chestiuni diplomatice dintre ruşi şi Poartă, nemulţumirile statelor protestante pentru amestecul austriecilor în canafasul diplomatic ruso-otoman, ca şi pentru întinderea expansiunii ruseşti[185].

Ianache nu are nici o înţelegere, nici o aderenţă la problemele româneşti din Ardeal. Acuma se petrece răscoala lui Horea, atât de dureroasă şi atât de eroică, pe care el nu o aminteşte nici într-un fel. Acestea sunt pentru noi cele mai mari scăderi ale lui Văcărescu ca român, căci el trăieşte la sfârşit de veac XVIII, când exista o mişcare patriotică a Şcolii ardelene şi un suflu de revoltă împotriva celor ce batjocoreau poporul român. Cei trei martiri traşi pe roată nu l-au impresionat şi el nu i-a amintit. Adevărat că este vorba de o *Istorie othomanicească*, dar cum a pomenit în această ultimă parte a cărţii de sumedenii de lucruri externe puţin importante, putea aminti, în treacăt, şi de jertfa celor trei de la Alba Iulia.

Prin mazilirea lui Mihail Şuţu tronul Ţării Româneşti rămânea vacant. Iusuf paşa, marele vizir, l-a impus pe tron pe dragomanul flotei, Nicolae Mavrogheni, cu care Ianache Văcărescu va duce un lung război, ale căruia episoade vor fi redate în filele 24-46 intercalate între acţiunile armate ruso-otomane şi apoi ruso-turco-austriece din anii 1787-1792.

[184] *Ibidem*, f. 21^{v}.
[185] *Ibidem*, f. 23^{v}.

Cum am arătat şi la începutul acestor creionări[186], Ianache Văcărescu l-a prezentat în culori întunecate pe acest ciudat personaj. De stirpă proastă, incult, necunoscând obiceiurile şi specificul ţării, nu ştia nu numai limba ţării, dar nici măcar greceşte şi turceşte bine, într-un cuvânt era „om prost şi la fire şi la gândire şi la simţire"[187]. Zice Ianache „Mavrogheni sosind în ţară (pentru păcatele şi peirea ţării) este pricină tuturor a rămânea încremeniţi după ce l-a văzut ictromă[188] sau pozną a firii a semăna"[189].

În ianuarie 1787 Mavrogheni l-a făcut vistier pe Ianache Văcărescu şi i-a încredinţat sarcini din partea Porţii care trădau pregătiri de război. În vară, împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei a coborât în Crimeia „să vază ţara cea noao ce dobândise". A fost invitat şi împăratul Iosif al II-lea şi ambasadorul Franţei la Constantinopol, precizează Ianache, ceea ce a supărat pe turci. Nu pomeneşte nimica de satele de mucava ale lui Potemkin, dar îl întâlnim pe „feldmareşal" numit comandant al uneia din cele două armate ruseşti, căci ostilităţile au fost începute de turci, pentru degajarea Crimeei. Cea de a doua armată pusă sub comanda feldmareşalului Petru Rumianţov urma să intre în Moldova şi să cuprindă Dunărea.

Urmează câteva pagini dense privitoare la raporturile din zi în zi mai tensionate dintre Nicolae Mavrogheni şi Ianache Văcărescu. Acesta din urmă, nevoind să participe la ideile periculoase ale voevodului şi la afacerile oneroase în legătură cu organizarea unor unităţi militare (voia să devină serascher), a demisionat din funcţia de vistier. Povesteşte cu amănunte, măsurile pe care le lua Mavrogheni pentru spolierea ţării şi mărturiseşte că a încercat, zadarnic, să-l oprească de la actele reprobabile pe care le făcea[190]. Interesante ne apar discuţiile redate de Ianache, pe care le-a avut cu Mavrogheni, cu privire la oarecari treburi diplomatice şi militare[191] şi imposibilitatea de a ajunge cu el la un consens. Finalmente, simţindu-se ameninţat în viaţa sa, i-a cerut lui Mavrogheni să-l lase să se ducă la Ţarigrad cu toată familia, cu atât mai mult cu cât soţia era originară din Fanar[192].

[186] Vezi nota 4.
[187] Cf. *Ediţia de faţă*, f. 24^{v}.
[188] Adică monstru.
[189] Cf. *Ediţia de faţă*, f. 25.

Mavrogheni a refuzat cererea Văcărescului, obiectând că îi este teamă ca nu cumva să ceară şi ceilalţi boieri acelaş lucru, dar că îl lasă să meargă peste Dunăre şi să se stabilească oriunde doreşte. Spune Ianache, că Mavrogheni era bucuros să scape de el şi de alţi boieri potrivnici vederilor sale. Şi-a luat familia şi s-a stabilit la Nicopole, unde mai erau şi alţi boieri. Ianache Văcărescu pretinde că domnul voia să arate Porţii că boierii respectivi erau în legături cu ruşii şi cu austriecii şi în acelaş timp se pregătea să le ia bani mulţi, în ipoteza în care ar fi vrut să se înapoieze[193].

Ianache Văcărescu analizează cu multă pricepere confruntările armate dintre ruşi şi turci, ca şi zădărnicirea acţiunilor austriecilor de către feldmareşalul Rumianţev, deşi erau aliaţi, defăimat de nemţi în campania precedentă şi plin de ură împotriva acestora[194]. Rezultatele s-au văzut, prin victoriile turcilor de la Mehadia, Caransebeş şi Beograd. La campanie a participat şi împăratul Iosif al II-lea, care s-a

[190] *Ibidem*, f. 26^{v}-28.
[191] *Ibidem*, f. 28-29.
[192] *Ibidem*, f. 29^{r-v}.
[193] *Ibidem*, f. 29^{v}-30.
[194] *Ibidem*, f. 30^{v}-31.

îmbolnăvit şi după un an de zile a murit, în 1790[195].

Între timp, protectorul exilaţilor de la Nicopole, Selim paşa, fiind trimis pe frontul rusesc, aceştia au cerut printr-un memoriu îngăduinţa să se ducă la Adrianopol, unde condiţiile de viaţă erau mai bune. Drept răspuns marele vizir, ţinând seama de pârile lui Nicolae Mavrogheni, i-a surghiunit pe şase dintre ei la Rodos, în noiembrie 1788. Câteva luni mai târziu, în martie 1789, sultanul Abdul Hamid I, pe care istoricul nostru îl pomeneşte de două ori în cel mai lung capitol al cărţii, la urcarea pe tron şi cu prilejul morţii, se stinge după 16 ani de domnie. Şi ca şi cum ignorarea lui n-ar fi fost suficientă, Ianache Văcărescu îl lasă şi fără palidele versuri cu care i-a încoronat, în final, pe toţi predecesorii săi[196]. Este un capitol cu multe detalii privitoare la acţiunile armate ale celor trei puteri: Rusia, Austria şi Turcia, dar cu încă şi mai numeroase ştiri cu privire la activitatea lui Ianache Văcărescu şi la sfârşitul urgisitului Mavrogheni.

Cu instalarea noului sultan şi cu înlocuirea marelui vizir Iusuf paşa, vrăjmaş celor exilaţi la Rodos, cu Hasan paşa, soarta boierilor români s-a îmbunătăţit. Sultanul a dispus anularea sentinţei de exilare la Rodos şi eliberarea lor. Era în februarie 1790 când le veni „itlacul", adică actul de anulare a exilului şi libertatea de a veni la Târnova, în Bulgaria[197].

Acţiunile armate păreau a fi „defensive", din partea ruşilor, în timp ce principele de Coburg aştepta ca Rumianţev să dezlănţuie ofensiva anti otomană. Preocupat de răzbunările sale anti austriace, Rumianţev a intrat în colimatorul împărătesei, care i-a luat comanda, dând-o lui Potemkin

[195] *Ibidem*, f. 33.
[196] *Ibidem*, f. 34v.
[197] *Ibidem*, f. 37r-v.

şi l-a dizgraţiat, obligându-l să şadă pe Jijia, în Moldova[198].

Ianache subliniază calităţile militare şi înţelepciunea generalului Suvarov, care, împreună cu armatele prinţului Coburg, a învins oştile turceşti şi le-a alungat peste Dunăre[199].

În această vreme Nicolae Mavrogheni acţiona cu detaşamentele sale în hotarăle Transilvaniei, jefuind în retragere mănăstirile Ţării Româneşti, luând odoarele şi vasele sfinte din biserici şi raportând la Constantinopol că aşezămintele monahale au fost recuperate de la nemţi[200]. Mereu agitat, Mavrogheni umbla prin sate şi căftănea ţăranii mai avuţi, ca să le ia bani. A încercat şi o înţelegere cu Potemkin şi cu prinţul de Coburg ca să-i determine să iasă din Ţara Românească, angajându-se şi el să golească ţara de turci. Idei patriotice, fără îndoială, dar irealizabile. Finalmente s-a retras la Giurgiu şi de acolo a trecut Dunărea, în nădejdea că va fi folosit de paşa din Vidin în acţiunile sale[201].

Capitolul ne prezintă un amestec de situaţii politice şi militare şi multe împliniri din partea turcilor, după eliberarea de la Rodos. Acuma se află Ienăchiţă Văcărescu pe culmea prestigiului său în raporturile cu turcii. Abia venit de la Rodos, într-un sat, lângă Târnovo, că a şi primit firman împărătesc să meargă cu familia la odihnă la Adrianopol[202]. Era în luna iulie a anului 1790 şi se pregăteau preliminariile păcii de la Şiştov, când Ianache este chemat de marele vizir Hasan paşa, printr-un „mehtup", adică printr-o adresă oficială („care mehtup să află cu multă cinste supt păstrare în

[198] *Ibidem*, f. 35v.
[199] *Ibidem*, f. 36.
[200] *Ibidem*, f. 36.
[201] *Ibidem*, f. 37r-v.
[202] *Ibidem*, f. 39.

arhivile casii mele") ca să meargă în tabără la Rusciuc. Fără întârziere s-a călătorit acolo, întovărăşit de fiul său Alecu şi s-a prezentat lui Hasan paşa. Scopul chemării era în legătură cu situaţia din Ţara Românească şi cu dorinţa guvernului otoman ca să se întoarcă boierii la Bucureşti şi să sprijine acţiunile de scoatere a austriecilor şi ruşilor din ţară[203].

Explicaţiile lui Ianache cu privire la refuzul boierilor de a se întoarce în ţară, atâta vreme cât Mavrogheni, deşi prezent la Vidin, avea încă statutul de voevod, au determinat pe marele vizir să dispună, după consultarea cu mai mulţi demnitari, propunerea la sultan ca domnul Ţării Româneşti să fie înlăturat din scaun[204]. Adresa către sultan ca şi aceea către boieri au fost redactate de către Ianache Văcărescu. In manuscris au fost lăsate trei pagini goale (f.40^{v}-41^{v}), în care urma să fie redat textul adresei către sultan, pagini care n-au fost completate niciodată.

Ianache Văcărescu a fost numit singur supraveghetor al Ţării Româneşti, cu drepturi depline în administrarea ţării şi în rezolvarea diferendurilor juridice dintre locuitori[205]. În acelaş timp Ianache era interpret pe lângă marele vizir, căci austriecii, prezenţi în Bucureşti, au impus mari mişcări de trupe pe lângă Giurgiu, spre malul drept al Dunării. Ianache Văcărescu a luat măsuri ca locuitorii judeţelor Ilfov, Vlaşca, Teleorman, să meargă la Giurgiu, fără frică, şi să facă negoţ. Zice Ianache, că în fiecare zi mergeau în tabără câte o mie de cară încărcate cu provizii, cu fân, cu lemne şi făceau bună negustorie, fără să fie ameninţaţi de nimeni[206].

[203] *Ibidem*, f. 39^{v}.
[204] *Ibidem*, f. 40^{r-v}.
[205] *Ibidem*, f. 42.
[206] *Ibidem*, f. 42^{v}.

În toată această perioadă, premergătoare păcii de la Şiştov din august 1791, Ianache a fost judecătorul pricinilor ce se iveau în Ţara Românească, iar plocoanele ce i se aduceau (ce dureros sună acest nedemn obiceiu!) el le ducea mai marilor turci cu sublinierea că lor, anume, le erau aduse şi aceştia îi răsplăteau pe bieţii români[207].

La 2 august 1791 marele vizir a convocat la sfat pe cei apropiaţi, printre care se afla şi Ianache şi le-a comunicat porunca sultanului ca să pătrundă în ţară, spre Bucureşti şi să-i alunge pe austrieci. Acţiunea militară, zice Ianache, era posibilă pentru că intrase în luptă Prusia, aliată cu Turcia şi ameninţa Boemia. El, Ianache, i-a explicat vizirului că habsburgii nu sunt capabili să poarte un război cu succes pe amândouă fronturile, cu atât mai mult cu cât situaţia la Viena era turbure, după moartea lui Iosif al II-lea[208].

La 6 august, zice Ianache, în timp ce trecea de la Rusciuc la Giurgiu, s-a întâlnit cu solii de pace de la Viena. S-a dus la vizir şi l-a avertizat despre venirea soliei. Deşi erau puncte de vedere divergente dacă să fie încheiată pacea cu austriecii, sau nu, până la urmă s-a convenit că încheierea păcii cu Viena va permite o victorie decisivă asupra ruşilor[209].

S-a realizat, până una alta, un armistiţiu cu austriecii, dar aceştia n-au acceptat ca turcii să treacă prin Ţara Românească spre Focşani, împotriva ruşilor.

Între timp, zice Ianache, domnul Mavrogheni a plecat de la Vidin spre tabăra turcească. Avea cu sine vreo 7-8 mii de ostaşi şi 20 de tunuri. Dar în urma adresei marelui vizir la Constantinopol, şi a aprobării sublimei Porţi, capul lui a căzut în satul Bela. Vizirul l-a chemat pe Ianache şi i-a

[207] *Ibidem*, f. 43.
[208] *Ibidem*, f. 43^{v}.
[209] *Ibidem*, f. 45^{r-v}.

arătat că vrăjmaşul lui de cap nu mai este. Ianache avea poruncă să comunice tuturor boierilor Ţării Româneşti că faptele reprobabile ale voevodului au dispărut odată cu suflarea lui[210].

Acţiunile armate împotriva ruşilor au impus deplasarea marelui vizir spre Silistra. Cum Ianache, o spune singur, nu avea nici o treabă cu tabăra, a cerut îngăduinţa să se retragă la Adrianopol pentru iernat (era în toamna anului 1790). A obţinut nu numai aprobarea, ci şi asistenţă împărătească. Şi-a adus acolo şi soţia şi a iernat "cu multă cinste, căci eram iubit foarte" de toţi reprezentanţii oraşului. A stat acolo până la februarie 1791[211]. Între timp ruşii au ocupat oraşe din sudul Basarabiei, înfrângând pe turci. Acuzat de incapacitate, marelui vizir "i s-a luat capul".

În timpul tratativelor de pace de la Şistov, unde dragoman era Alexandru Moruzi, Ianache Văcărescu a fost convocat la Şumna şi i s-a cerut să ia măsuri pentru facerea unor poduri peste râurile mari din Ţara Românească, în vederea acţiunilor armate împotriva muscalilor. Treaba nu era simplă, căci austriecii, deşi acceptaseră preliminariile de pace de la Şistov, nu erau dispuşi să le faciliteze turcilor acţiuni armate împotriva ruşilor, căci fuseseră aliaţi.

Capitolul, neterminat, se încheie cu relatarea călătoriei lui în Ţara Românească, cu rezolvarea celor cinci poduri peste Olt, Jiu, Argeş, Ialomiţa şi Buzău, cu adunarea proviziilor pentru armată şi cu căsătoria fiului său la Arvanitohori, localitate lângă Târnovo, unde era aşezată familia sa în timpul peregrinărilor la sud de Dunăre.

Aceasta este *Istoria Othomanicească* a lui Ianache Văcărescu. Acuma, după ce am parcurs textul pe îndelete,

210 *Ibidem*, f. 46^{r-v}.
211 *Ibidem*, f. 47.

sunt mult mai blând judecător. Ianache a fost o mare personalitate a lumii vechi româneşti. A fost printre puţinii români, alături de spătarul Nicolae Milescu şi de Dimitrie Cantemir, care a jucat un rol diplomatic de primă strălucire în contextul european. Ianache Văcărescu i-a slujit pe turci, dar concepţiile sale politice şi manierele sale de a acţiona erau occidentale. Iar în adâncurile conştiinţei sale a rămas creştin şi nu a regretat succesele militare ale creştinilor, fie aceştia austrieci sau ruşi, catolici sau ortodocşi.

A fost, nu orgolios, ci mândru de activităţile şi relaţiile sale şi a fost întotdeauna corect, de parcă n-a fost slujbaş în coruptul imperiu otoman.

*
* *

Manuscrisele *Istoriei*, de mici dimensiuni, au avut destinul lor, ca toate cărţile. Rămase, după moartea autorului, probabil, la fiul său Alecu, mai apropiat de Ianache, au trecut, după sfârşitul ciudat al acestuia, încă tânăr la 30 de ani, în 1799, în proprietatea fiului său Iancu. De la acesta, mort la 1863, manuscrisele au ajuns în biblioteca genealogistului Ştefan D. Grecianu (1825-1908).

Acesta ar fi fost drumul manuscriselor *Istoriei*, cel puţin după judecata simplă, dar logică, a oricărui cercetător. Lucrurile se complică însă cu afirmaţiile lui Al Papiu-Ilarian din studiul consacrat lui Ianache Văcărescu şi care precede textul *Istoriei*. Din primele rânduri, marele patriot precizează că manuscrisele i-au fost puse la îndemână de către Ştefan Grecianu, în biblioteca acestuia aflându-se de multă vreme şi

nu dăruite de Iancu Văcărescu[212].

Mai mult, câteva pagini mai înainte, încercând să urmărească drumul parcurs de *Istorie*, pretinde, după Ştefan Grecianu, că manuscrisele ar fi fost aduse de la Nicopole de către vorniceasa Elena Grecianu (probabil bunica genealogistului), în posesia căreia au rămas tot timpul[213].

Este posibil ca această situaţie să fi fost cea reală. În anul 1905, luna mai, manuscrisele au fost dăruite Academiei Române de către Ştefan D. Grecianu, care cu câţiva ani mai devreme devenise membru al înaltului for. Darurile de această natură erau obişnuite la Academie şi genealogistul n-a făcut decât să se alinieze mai vechilor tradiţii. În bi-blioteca sa primul volum purta numărul 1609; cel de al doilea nu este numerotat, dar ex-librisul, de forma unei ştampile de băcănie, este aplicat pe mai multe pagini ale ambelor vo-lume.

Amândouă volumele sunt legate în carton şi piele. Pe cotorul fiecărui volum este imprimat numele autorului, titlul şi anul 1794[214]. Cel dintâi, având cota 2905, are 91 file (cea cu numărul 57 a fost omisă la numerotarea mecanică) şi pa-ginaţia originală cu cifre arabe de la 1 la 180^v, corespunzătoare filelor 2-92^v. Tomul 2906 n-are decât 50 de file, corespunzătoare paginaţiei arabe de la 181 la 277. Amândouă au dimensiunile obişnuite manuscriselor din

[212] Cf. *Tezaur*, II, p. 239.

[213] Iată textul lui Al. Papiu-Ilarian: "D. Ştefan Grecianu, posesorul acestui preţios manuscript, crede că, cu ocasiunea înturnării în ţară a vornicesei Elena Greceanca de la Nicopoli, unde era esilat Văcărescul împreună cu alţi boiari, se aduse aici şi manuscriptul, care a fost urmat mai târziu de către autor, rămâind în casa Grecianilor." *Tezaur*, II, p. 243.

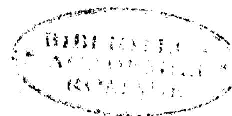
[214] Vezi descrierea lor completă la Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. II, p. 400, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

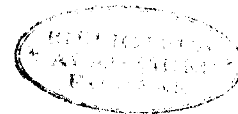
secolul XVIII: 22,5 x 16,5 cm. Text uşor de parcurs, scris cu cerneală neagră de două mâini. Cea dintâi a realizat întregul volum întâi şi filele 1-41^v din cel de-al doilea. Celălalt copist a scris filele 42-50. Volumele sunt prevăzute cu colontitluri cu numele fiecărui sultan. Nici un frontispiciu, nici o majusculă colorată, nici o vignietă nu împodobeşte volumele.

Transcrierea textelor n-a ridicat probleme. Singure turcismele, deosebit de numeroase, mai ales denumirile de funcţii şi demnităţi ne-au ridicat mari neajunsuri în găsirea termenilor potriviţi din limba română şi redactarea glosarului. Bunul meu prieten şi marele specialist în istoria şi cultura islamică Mihai Guboglu este de mult umbră şi nu m-a mai putut ajuta. Mi-a fost de folos, în parte, glosarul alcătuit de Cornel Cârstoiu la ediţia sa şi de ajutor colegul Mehmet Mustafa, căruia îi mulţumesc şi pe această cale.

Mulţumesc Editurii care s-a încumetat să publice *Istoria Othomanicească* şi Ministerului Culturii, Domnului secretar de stat Florin Rotaru, care a acoperit cheltuielile de tipărire.

G.Ş.

ISTORIE A PREAPUTERNICILOR ÎNPĂRAŢI OTHOMANI *f. 1*

Adunată şi alcătuită pă scurt dă dumnealui Ianache Văcărescul, dicheofylax a Bisericii cei Mari a răsăritului şi spatar al Valahiei, începându-se în vremea prea puternicului înpărat, sultan Abdul Hamid I, la văleatu hâgiret 1202 şi mântuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei şi s-a săvârşât în zilele prea puternicului înpărat sultan Selim III, la văleatul 1794 şi 1208, în luna lui şevali. Tomu 1 /

Proimion *f. 2*

Mulţi dân cei ce au vrutu să scrie istorii după vremi, sau mai vârtos, dân cei ce au râvnit a înnoi cele scrise dă alţii mai dânnainte, fiind îndăstulaţi dă darurile ştiinţei ş-au înpodobitu condeiul cu înfrumuseţate alcătuiri strălucite şi dă furme ritoriceşti şi dă meşteşuguri grammaticeşti şi prin mijlocul acestora au putut a birui şi fireasca înlenevire cea spre citanie a celor mai mulţi a aţâţa şi pohta cea dă multe ştiinţe a celor mai lăudaţi şi cu aceasta pă toţi îi au îndemnatu a le citi dă îndeşâte ori şi a le afla curgerile cu deadinsul şi a dobândi folosirile cele ce să nascu dân istorii.

Iar eu, aflându-mă dăzbrăcat dă văşmânturile darurilor ştiinţii şi condeiul mieu fiind numai abiia putut a să ţinea în degetele nedăstoiniciei / mele, nici să cuvenea să-l povăţuescu spre a înpleti *f. 2v* alcătuiri dăpărtate dă dulceaţa aceia, fără care

istoriile scriindu-se dăosebi că nu pricinuescu vreo folosire supără încă şi auzul şi mai vârtos acelor ce fireşte nu sânt statornici a suferi cu răbdare prelungirea citaniei.

Însă acum, la văleatul 1788, aflându-mă strămutat cu lăcuinţa spre vreme în cetatea Nicopolii dân Crăia bulgarilor dă lumeştile furtuni ale întâmplărilor şi dă multele feluri dă războae ce desăvârşât au turburat toată liniştea patriei mele, unde şi dăspre o parte aflându-mă lipsit dă toate trecerile de vreme cele veselitoare dă suflet şi afundat în valurile întristărilor şi păntru patimile ce suferă iubiţii miei sympatrioţi, neputând afla eu, acum, vreun mijloc spre a le tămădui, dă spre altă
f. 3 parte fiind şi dă multe ori / întrebat dă unii dă aici ce înpărat au suppus Bulgaria şi Nicopoli la sangeacul othomanicescu, fără vrednicie m-amu îndemnat a scrie o adunare istornică a prea puternicilor înpăraţi othomani, pă scurt alcătuită, arătând dă când şi cu ce mijloc au luat această stăpânire începerea ei şi creşterea şi starea şi urmările celelalte, până astăzi, ca prin scurtarea povestirii să poată afla, fără multă osteneală vericine istoria othomaniceştii înpărăţii. Iar mai vârtos, ca să mângâiu cu această osteneală şi petrecerea vremii cei turburate, întru care mă aflu, iată, dau începere, nădăjduind ca fără zăbavă să-i aratu şi săvârşâtul la obşte.

Mulţi sânt scriitorii tevarihurilor sau analelor turceşti, mai vârtos că la puternica aceasta înpărăţie iaste şi mansupu dăosebitu sau drăgăto-
f. 3v rie, carele iaste / orânduită numai pântru a scrie

tevarihurile înpăraţilor sau vizandida turcească, care să numeşte vacanuis, adecă scriitor dă cele întâmplătoare. Şi la acestu ofiţiu să punu dă a pururea oameni înpodobiţi cu procopseală. Şi acestu vacanuis totdeauna iaste dator a să întâlni cu învăţaţii ulemali şi cu toţi luminaţii rigeali şi mai vârtos cu chethuda-i sadr-î azem şi cu reizul chitabu, spre a cerceta toate vestirile, pricinile şi scrisorile ce mergu şi vin la înpărăţie, ca să ia ştiinţă dă toate curgerile lor şi să le aştearnă în alcătuirile istoriilor înpărăteşti ce să scriu dă dânsul şi toţi numiţii rigiali sânt datori să i le arate toate, fără preget şi tăinuire.

Dântr-aceşti istornici trei mi s-au întâmplat a vedea şi a citi: pă Naima, pă Raşid şi pă Subhî,
carii au scris cu atâtea frumoase / teginişuri şi *f. 4*
istileahuri sau metafore şi idiotizme şi potriviri la cuvinte şi la ziceri în periode ce le numescu turcii cafiele, după obiceiul limbii lor, istoriile multor înpăraţi după vremi; precumu şi alţi înnaintea acestora şi în urmă, până acum, cum şi astăzi iaste scriitor slăvitul Eiveri efendi.

Nu cu mai puţin gustu au alcătuit istoriile turceşti şi mulţi alţi istornici greci[1], latini, franţezi şi itali, dântru ale cărora istorii cu multă băgare dă seamă, făcând o adunare, arăt pă scurt toate câte ar putea da o idee pă dăplin la cititori dă curgerea, starea şi otcârmuirea înpăraţilor othomani.

---

[1] *ad. marg.*: Nichifor, Zonara, Laonic, Leungravie, Ladvocat, Cantemir, Volter, Busing şi alţii.

* * *

Moameth dătătorul sau aşăzătorul şi întemeitorul legii şi credinţii moamethiceşti, după arătarea unor istornici s-a născut la 560. Iar după f. 4v dăsluşirea[2] / altora s-au născut la văleatu 571, maie 5, la Meca, în Arabia, dân neamul lui Ismail, precum cred moamethanii. Ismailteni, agarineni şi saraceni s-au numit toţi acei ce s-au tras dân neamul lui Ismail, zicându-să ismailteni, după Ismail[3], agarineni după Agar, mumă-sa, şi saraceni după Sara, stăpâna mumă-sii; aceasta însă fără cuvânt, neavând nimic a face numele Sarii cu Ismail.

Toţi aceştia după Ismail, până la Moameth era idolatri sau şi dă alte legi, ce era atunci în lumină. Abdalah, tată-său, şi mumă-sa Emine era şi ei idolatri. El, în vârstă mică, ş-a pierdut părinţii, şi unchiu-său Abutaleb a avut grija creşterii lui. Acesta l-a pus în slujba Hatigii, sau Hatige, văduvei dă un bogat neguţător, ce să neguţătorea la Syria. Mai susu numita stăpână-sa s-a prinsu dă f. 5 dragoste asupra lui / şi s-a măritat cu dânsul.

Moameth avu dântr-însa trei fii, carii muriră mici. Avu şi patru fete, carele să măritară cu îndăstulare.

Întru acestea mergând elu adesea pă la Palestina şi aiurea şi întâlnindu-se cu iudei şi cu creştini şi luând ştiinţă dă toate scripturile şi dă

[2] *ad. marg.*: Meletie, Advocat.
[3] *ad. marg.*

înmulţitele lor tâlmăciri şi dân toate făcând o adunare a scoposului său celui politicescu a alcătuit Curanul, sau Alcuranul, a căruia coprindere o voiu arăta pre scurtu mai înnainte.

A adeverit la oameni<i> casii sale că are întâlnire cu arhanghelul Gavriil, în vremile ce arăta că este cuprinsu dă videnii şi fu fără zăbavă dă toţi aceştia cunoscut dă proroc.

Stăpânitorii dă la Meca, luând înştiinţare dă aceste discorsuri şi având temere dă apucăturile numitului proroc, l-au izgonitu dă acolo / ; şi aşa f. 5v dosindu s-a tras la Medine cu toţi ai săi.

Dă la această fugă a lui Moameth, care s-a întâmplat la 16 ale lui iulie, în zi vineri, la văleatul 622 dă la Hristos numără moamethanii anii Eghirii, adecă Hâgeret-tarihî, carii după cursul numărului lor, adecă după al lunii, sânt acum ani 1202 şi s-a întâmplat la al 13 anu a înpărăţiei lui Iraclie.

Viind la Medine să făcură mulţi următori propoveduirilor şi stăpânirii sale şi dăscoperindu-ş<i> cugetul către unchiu-său Hamza, îi dete steagul stăpânirii sale (care şi până astăzi să află la puternica înpărăţie othomanică, numindu-să sangeag-şerif, adecă sfântul steag, ce dânpreună şi cu alte steaguri ale halifilor şi cu hârcaoa, sau văşmântul prororocului, sânt rămase dă la halifi în haznelile prea puternicii înpărăţii) ş-îl trimise să facă dobândiri. / Deci după alte multe urmări la leat f. 6 630 s-a făcut stăpânitor şi mecâz.

Şi aşa dăspre o parte cu slobozenia legii, care hărăzeşte credincioşilor ei toate bunătăţile cereşti fără dăpărtarea plăcerilor lumeşti, încă şi

aceste bunătăţi cereşti arătate cu înlesnită înţelegere şi la cei fără simţire, şi dăspre altă parte cu steag şi cu arme, adecă cu stăpânire, s-a întins şi legea, până a fi şase părţi musulmani dân treizeci părţi dă oameni ce s-au socotit că sânt în lume şi înpărăţia în trei părţi ale pământului, precum să vede, în Asia, Africa şi Europa.

După ce, deci, îi a murit soţia şi a moştenit şi multă avuţie a ei şi a făcut şi alte mari dobândiri, s-au întărit în putere şi a adunat şi mulţi următori şi f. 6v suppuşi şi a stăpânit multe locuri şi politii / şi ale romaiceştilor schipturi şi lăsând sucesor al său întâiu pă Abubechir, a murit la leatul 633, în Medine a Arabiei.

<u>Stih</u>

Moameth stătu în lume om foarte minunat,
Căci s-arătă dân slugă proroc şi înpărat
Şi dătătoriu d'o lege ce după ce o'ntocmi
În trei părţi ale lumii dă mulţi să priimi.

Sucesorii săi s-au numit halifi, adecă epitropi, precum este şi să numeşte şi până astăzi puternicul nostru înpărat, erhalifesî, sau halifei rui zemin şi va să zică epitropu pă faţa pământului.

Stăpânirea halifilor a fostu la Damascu, vre o câtăva vreme, apoi la Bagdat şi a ţinut ca la 690 dă ani, când după ce Alah tătarul, omorând pă Musta agi halifu a suppus şi Bagdatul. Atunci s-a săvârşât acestu mijloc al stăpânirii halifilor şi după aceasta a început al acei othomaniceşti, pâste puţină vreme./

f. 7 Deci după Abubechir a rămas diadoh Umaru, care a suppus Damascu, prin mijlocul lui

Abuavir, şi Eghypetul prin Umereu şi Persia prin Abdila.

Coprinderea Curanului în perilipsis iaste aceasta: A crede un Dumnezeu, făcătoriu a tutur<or>, într-o faţă, necoprins, fără început şi săvârşit, răsplătitor celor bune şi rele. A aduce la acestu Dumnezeu cinci namazuri sau închinăciuni pă zi. A-ş spăla mâinile şi picioarile cu apă înnaintea închinăciunii, care spălare o numescu abdestu şi cred a fi curăţitoriu dă păcate. A nu bea vin. A nu mânca vite necurate, sau cu unghia necrăpată, sau ce nu rumegă şi să nu fie înnecată şi mortăciune. Toibe, adecă părăsire dă păcatu cel spălat în abdestu.

A crede pă Mântuitorul nostru Hristos, nu Dumnezeu, nici fiiu a lui Dumnezeu, ci proorocu[4], născut dân dumnezeiască suflare şi dân Fecioara Mariam / şi înnălţat la ceruri până a nu să răstigni f. 7v şi fostu dă a veni ca să judece la divanul cel după urmă faptele tuturor. Însă întâiu să adevereze pă Moameth, pântru a căruia venire zicu că ar fi proorocit şi, încă are să vie întâiu la Damascu, într-un şerif a unii minarele.

A crede Biblia, Psaltirea, Evanghelia şi Curanul, căci dântr-aceste trei dă mai sus să face adunarea alcătuirii Curanului cu deosibite tâlmăciri. Căci dân Biblie cred zidirea şi facerea lumii, îngerilor, omului, căderea diavolului, pă Avraam, căci a dat tăerea înprejur şi a născut pă Ismail dân Agar. Şi încă cred că jărtva cea din

---

[4] *ad. marg.*: Dă la Arie

poruncă nu era să să facă lui Isaacu, ci lui Ismail, dân care să trage Moameth. Şi aceasta este pricina curban-bairamului şi fieşteşce musulman este dator să junghe berbece la această zi, urmând lui *f. 8* Avraam. Şi însuş puternecul înpărat / se îndatorează să ia cu o mână berbecele şi cu alta cuţitul şi apoi să le dea la altul ca să facă jungherea, mai vârtos că în Curan să arată că ei urmează credinţii lui Avraam, care a fost înnaintea şi a Legii Vechi şi a Legii Noao.[5]

Tăerea înprejur nu urmează a o face la optu zile, precum a fost porunca, ci dă la al 13 <-lea> anu, dă cât era Ismail când s-au dat porunca. Dân Psaltirie iarăş iau cântările măririi dumnezeeşti. Dân Evanghelie, între altele, şi proorociia ce zicu că pântru Moameth s-a zisu, iar când va veni Mângâitorul[6] şi judecata viitoare şi raiul şi iadul.

Iar Curanul a crede că l-a trimis Dumnezeu dân ceriu cu arhanghelul Gavriil, pântru căci cei ce credea Biblia, Psaltiria şi Evanghelia le învicleniseră şi le amestecaseră şi nu le lăsasără cum s-au dat dân-ceput. Şi după aceia, ca să să dăscopere adăvărul cum au fostu acestea maiînnainte, s-a trimis Curanul cu coprinderea acestor cărţi îndreptate. Pentru aceasta postescu şi ramazanul, *f. 8v* căci la bairamul / acesta s-a dat Curanul.

Raiul îl cred dătător dă bunătăţile ce aducu înţelegere la simţirile trupeşti, ca să nu mai zică

[5] *ad. marg.*: textul subliniat.
[6] *În textul tipărit*: Mântuitorul.

acei ce-l vor crede că nu pot să-l înţeleagă, precum zice dascalul Miniat[7]. Iar iadul îl cred cu săvârşâre. Adecă un musulman, ce a crezut Curanul şi pă Moameth trimis dă Dumnezeu nu iaste cu putinţă a să munci în veci, măcar veri ce păcate ar avea necurăţite prin abdestu şi nepărăsite, ci cred că acele păcate arzându-să la iad în vreme şi musulmanul rămâind curăţit merge la raiu, în pace.

Pântru această pricină mi s-au întâmplat şi dispută cu înnălţatul vezir Varnalî zade Selimu paşa, ce să află într-această vreme orânduit, Nigheboli şi Cule muhafâzî, Efleacu şi Duca sevahâlî baş bogu.

Viind vorbă într-o seară pântru iad, m-a întrebat cum credem noi iadul? Îi i-am răspunsu că Hazreti Isf, cât pântru alte legi cu un cuvânt ne *f. 9* arată / a nu putea vedea raiul zicând că cel ce nu va trece prin apă şi prin Duh nu va întra în raiu. Iar iadul dăsăvârşât noao creştinilor ne-l hotărăşte, când vom călca poruncile Sale şi nu ne vom pocăi; şi acesta dă veci muncitoriu şi fără săvârşât.

Mi-a zis apoi: „Căci credeţi Evanghelia, numai, ce folos vă rămâne"? Am răspuns: „Noi când nu vom urma a face cele ce ne porunceşte Evanghelia, cum şi musulmanii când nu vor urma cele ce le zice Curanul, să cunoaşte că nu le credem; căci dă le-am crede cu deadinsul n-amu călca poruncile".

M-a mai întrebat: „Dar ce dreptate iaste pântru un păcat, ce are puţină dobândire şi dul-

[7] *În textul tipărit*: Michiat.

ceaţă, să să pedepsească neştine dă veci în munca iadului"? Amu răspuns că tot acea dreptate ce pântru puţin bine ce va face, sau numai pântru căci n-a făcut rău are să-l înveselească dă veci în raiu.

f. 9v Apoi l-amu întrebatu: „Totu / un feliu trebue să să pedepsească un musulman când mă va necinsti pă mine şi pă înnălţimea ta, un vezir, tot cu un feliu dă necinste"? „Ba", mi-a răspunsu. „Dar când va necinsti pă înpăratul, asemenea, ce i să cuvine aceluia"? Mi-a zis: „Trebue să-ş piarză capul". „Dar când va îndrăzni a nu cinsti pă Dumnezeu, nu trebue să-ş piarză sufletul? Fiindcă necinstea nu să socoteşte cât iaste dă mare în graiurile şi faptele ce să zicu şi să facu, ci în ypochimenul la care să zicu şi să facu, şi ce face altu când calcă porunca lui Dumnezeu, neştine. Şi dă vreme ce, cum Dumnezeu n-are sfârşâtu, nici pedeapsa acelui îndrăzneţ nu să cuvine a avea sfârşât, fie creştinu, fie musulmanu; căci cât iaste Dumnezeu dă mare, atât iaste dă mare şi fieşteşce călcare a poruncilor sale şi cum nu are săvârşât
f. 10 Dumnezeu, acestu fel nici pedeapsa acelui / păcătos nu să cade după dreptate a avea săvârşât". A zâmbit a râde şi a întrat în altă vorbă.

Să venim iarăş la prochimen. Ethica în Curan, întru care să coprindu faptele cele bine plăcute iaste a ţinea cu slobozenie patru soţii după lege, cu nicheah în viaţa lui, cine va avea mijlocu şi câte roabe dăosebi va putea a robi sau a cumpăra să le aibă fără păcatu, ca şi soţiile cu nicheah şi copii<i> să n-aibă dăspărţire la moştenire. Această voe având, apoi să nu curvească. Aşâjderea şi

fămeia în toată viaţa ei un bărbat să nu-i lipsască, fiind datoare a văduvi luni trei numai.

Cine va omorî vrăjmaşul şi să va omorî dă vrăjmaş iaste mucenicu şi clilonomu raiului.

A posti la ramazan zile 30, zioa numai, însă şi dă apă şi dă myrosuri, nefiind musulmanul bolnav şi călătoriu. Iar seara şi noaptea a mânca şi
carne şi verice / şi a dobândi toate pohtele trupeşti, f. 10v
cele fără păcatu şi altele multe câte lăţescu legea şi înmulţescu credincioşii ei, fără osteneală multă dă propoveduiri.

Cred, în cea după urmă, egelul sau mucaderul, adică proorizmu, sau mai înnainte hotărârea, arâdicând aytexusion şi dă sineş stăpânirea omului şi apoi nu ştiu ce cuvânt îi îndatorează a să înfăţişa la judecata dă apoi.

Cinstescu pă toţi proorocii, până la Moameth şi la călindarăle lor sânt aşăzaţi la zilele ce sânt orânduite şi la noi, însă fără a le prăznui; căci nu prăznuescu cu a nu lucra nici bairamul. Cinstescu şi mulţi sfinţi ai noştri, iar mijlocitori către Dumnezeu nu-i cred a fi.

Icoane nu suferă nici a vedea, nici săpate, nici zugrăvite. Şi altele care pre scurt nu le pociu arăta.

Eu la această istorie ce scriu în limba
rumânească amu găsit / cu cale a da idee şi dă f. 11
Moameth şi dă legea moamethană cititorilor, pântru ca să aibă oareşcare ştire dă ethica credinţii a stăpânirii căriia povestescu istoria.

Deci dă la leat 1300 dă la Hristos şi 700 dă la Moameth a luatu începerea ei, stăpânirea oth-

omanicească, după ce mai nainte cu vro 20 dă ani scoţându-să şi izgonindu-să dân Persia şah Suleiman, stăpânitorul Osuziilor turci, fiiul său Ortugluli a mersu către Aladin, sultanul Iconiei, pă lângă care linguşându-să cu multe mijloace i-a dat întâiu Carageadagă hărăzire, în coprinsul Anghyrii.

Deci el, fiind om drept, s-a arătat cu slujbe credincioase către Aladin şi l-a pornit cu dragoste asupra sa, atâta, încât făcându-l epitrop în tot cuprinsul stăpânirii sale şi capu tuturor oştilor sale, fără zăbavă au murit, după ce au făcut şi multe dobândiri dă locuri şi dă ţări, / *f. 11v* precum au luat şi Chiutaia dă la greci şi le-au adaos toate la stăpânirea lui Aladin.

Dreptatea lui Ortugluli <î>i aduse stăpânire
Căci Aladin să'ndatori să-i facă mulţămire
D'aceia şi-l făcu vechil pă ale sale toate
Şi cu deadinsu ne arătă dreptatea ce mult poate.

Îndată Aladin, după moartea lui Ortugluli, au chemat pă fiiul său Otman şi i-au dat toată puterea în mâini şi l-au făcut epitrop în locul tătâne-său, Ortugluli, care cu înţelepciune şi vrednicie făcând bune otcârmuiri şi multe dobândiri era iubit şi acesta foarte mult dă Aladin.

Între acestea, însă, o ruptură noao dă tătari gazanieni, năvălind în locurile stăpânirii lui Aladin, la 699, văleatul hâgiret şi 1299 dă la Hristos, prinţipii şi cei mai mari dân ţările lui Aladin socotiră ca o norocire a lor scăderea domnului lor Aladin şi să ardicară a doao oară cu epanastasis / *f. 12* asupra lui, toţi.

Aladin şi temându-să că nu-i va mai putea

suppune supt stăpânirea sa, lăsând toate, au fugit pă taină către Mihail Paleologul, înpăratul grecilor, însă într-un zadar. Că în vreme ce socotea să afle dă acolo scăpare şi ajutor, găsi o închisoare dă-a pururea, întru care şi muri la văleatul 703 hâgiret şi 1303 dă la Hristos.

Înpărăţia lui sultan Osman I, ce s-a numit şi Aliosman şi Osmangic[8]

Deci la mai sus zisul văleat, adecă la 700 hăgiret şi 1300 dă la Hristos, un an după fuga lui Aladin, Otman, ce pântru vrednicia sa şi pântru ypolipsis şi putere şi bogăţie, ţânea rangul cel dintâiu între prinţipii ce era suppuşi la Aladin, să făcu dă a să cunoaşte stăpânitor a toate înpărăţiei lui Aladin dă către toţi cei mai sus arătaţi suppuşi ai lui Aladin, pă unii dobândindu-i cu făgădueli /, *f. 12v* pă alţii silindu-i cu înfricoşări au tras suppunerea dă la fieşteşcare după trebuinţa ce avea veri care dân ei dă protecţia sa.[9]

Deci mai sus numitul sultan Osman, ce s-au numit şi Osmangicu şi Aliosman, dân spiţa a căruia să trag toţi preaputernicii înpăraţi osmanlâi, văzându-să pă sineş stăpânitor unii înpărăţii ce poate o aştepta dă multă vreme şi numindu-să şi cunoscâdu-să sultan şi înpărat, după ce s-au aşăzat scaunul la Carahâsar, a orânduit gubernaturi, sau chivernisitori eparhiilor ce stăpânea, pă fii<i> săi,

[8] *ad. marg.*: Osman I, 1.
[9] *ad. marg.*: Radu vodă Negru dă la 1290, a doilea dăscălicătoare, era domn Ţării Rumâneşti.

Orhan, căruia i-au şi dat soţie pă Olofira, fiica prinţipului Mihail grecul, dân părţile locului, dân care Orhan au dobândit doi fii: pă sultan Suleiman şi pă sultan Murat, ce au fostu şi moştenitori în urmă.

Deci lui Orhan, dându-i sangeacul dă la Carageadagî şi lui Glonduzaleb sangeacul dă la *f. 13* Eşchisehri şi lui Aiubaleb sangeacul / dă la Ainonghi şi lui Husanaleb acel dă la Iarhâzar şi lui Dunghiunaleb acel dă la Ainaghiol[10] şi lui Aladin acel de la Bilezichi, au început a face dobândiri, stăpânind într-acel an şi Chiuprihisar şi au mutat scaunul înpărăţii<i> la Enghişehri. Şi făcând biruinţe mari şi suppuneri dă multe ţări la văleat 726 hâgeret şi 1326 dă la Hristos au stăpânit şi cetatea Brusii, capitalul Vithinii, prin fii-său, sultan Orhan, ce-l trimisese serascher cu sumă multă dă oaste. Şi cu toate că Ornus, sau Onorius, cubernatul grec al aceştii cetăţi avea şi oaste dân dăstul în cetate şi zaherele, dar fu poruncit dă însuşi înpăratul Mihail să dea cetatea. Şi aşa să stăpâni dă către sultan Osman, care şi la văleatul 726 hăgiret şi 1326 dă la Hristos, trecând în ceilaltă lume, au lăsat moşteni- *f. 13v* tor înpărăţii<i> pă fii-său / sultan Orhan, pă care şi înnaintea morţii sale chemându-l, l-au sfătuit întâiu cu multă înţelepciune în ce chipu să cuvine şi să vieţuiască şi să înpărăţească.

---

[10] *ad. marg.*: La 1318 Michail sin Negru voda.

<u>Stih</u>

D-a să numi Eroe în lume cineva
Osman trebue să fie, iar nu doar altceva
Făcu întâiu stăpânirea, apoi s-a arătat
Fără războiu şi în grabă halif şi înpărat
Şi adăogă devletu cu ţări şi să făcu
Începere şi părinte – înpăraţilor d'acu.

Pântru orânduiala otcârmuirii înpărăteşti othomanice

Stăpânirea othomănească iaste legată la legea moamethană ca şi faptele omeneşti, adică ethica credinţii, însă dă la Moameth, ce au fostu şi stăpânitor, sau înpărat şi prooroc şi dătător dă lege. Deci în şeri şerif, adică în pravila turcească, ce iaste alcătuită după coprinderea Curanului nu sânt fetfale numai pântru pricinile ethice ale faptelor omeneşti, ci mai vârtosu şi pântru / toate mijloacele *f. 14* otcârmuirii înpărăteşti ale politiceştilor pricini. Căci nici cerere dă dăjdii, nici războiu, nici pace, nici nimic nu să porunceşte fără fetfa, adică fără de a scrie pravila şi fără dă a să arăta cu capu dă pravilă dă către preaînţeleptul muftiu, adecă şeih islam, cuviinţa pântru care să dă porunca şi să arată.

Aşa s-au urmat şi în vremea stăpânirii halifilor şi dă la sultan Osman, ce s-au arătat după halifi şi padişah, adică înpărat şi halifei rui zemin, adică epitrop pă faţa pământului şi să urmează întocmai şi până astăzi. Şi turcii, adică moamethanii sânt datori să fie suppuşi legii şi

poruncilor ce să dau după lege; dă aceia şi fără coprinderea legii poruncă nu să dă pântru nici o pricină.

Stih

Coprinsul stăpânirii aceşti othomăneşti
E-npărăţit dă lege, ca faptel'omeneşti.
Pravila să întreabă, apoi să dau porunci /
f. 14v Şi aşa războiu, sau pace, toate să fac atunci.
Când nu sloboade legea, nimic nu e urmat;
Fetfa când nu să scrie, tot lucru-i nelucrat.

Înpărăţia lui sultan Orhan I

Sultan[11] Orhan la leat 1326 creştinescu şi 726 othomanicescu, suindu-se în tahtul părintescu şi înpărătescu la Enghişehri şi râvnind a-ş lăţi laturile stăpânirii, suppuse Nicomidia şi mută tahtul înpărătescu la Brusa. Bătu şi monedă în numele său şi puindu-ş oştile în bună orânduială stăpâni şi Nicheia şi dete poruncă ca ostaşii săi să ia soţii pă văduvele grecilor. Şi văzând că în Asia slăbise puterea romaicească, făcu a trece oştile sale în Europa, orânduind serascher pă fiiul său Suleiman, care şi trecu cu flota sa ce avea la doao porturi ale mării şi îndată suppuse Calipoli şi Malgara şi Ypsala.

f. 15 Sultan Orhan porni şi pă fiiul său Murat în Europa / puindu-l în capul unii oştiri noao ce gătise, care şi între alte cetăţi stăpâni şi cetatea Ciorlu.[12]

[11] *ad. marg.*: Orhan I, 2.
[12] *ad. marg.*: 1332, Alexandru vodă sin Mihail vodă.

Suleiman, în mijlocul izbândelor sale, îş pierdu viaţa căzând după un cal şi întristarea morţii lui Suleiman să făcu călăuză tătâne-său[13], lui Orhan, spre mormânt, care şi după doao luni trecu în ceialaltă lume, dă ani 70, împărăţind ani 35.

Era un om iubitor dă învăţătură, căci după ce au făcut şi şcoale[14] multe, pohtea să să şi sfătuiască pântru veri ce pricină a stăpânirii sale cu oameni procopsiţi.

Arată unii că ar fi luat în urmă în căsătorie şi pă fiica lui Ioannu Cantacuzino, înpăratul grecilor, Theodora sau Maria, însă dân istornicii creştini, iar nu dân turci.

Stih

În Europa-ntâiaş dată
'Npărat Orhan s-arată
Dân cei othomăneşti.
Thrachi în Romania /
Şi în Machedonia *f. 15v*
Trimise aceste veşti.[15]

Înpărăţia lui sultan Murat I

La 1360 dă la mântuire şi 761 hâgiret, sultan Murat[16] cel dântâiu, unul dântre cei mai mari înpăraţi othomani, în vârstă dă ani 41 moşteni şi tahtul şi darurile bunătăţilor tătâne-său. Acesta atât

[13] *ad. marg.*: 1343, Vădislav vodă, brat Negru vodă.
[14] *ad. marg.*: 1352, Nicolae vodă, sin Alexandru Mihail.
[15] *În ed. Ilarian*: Priimesc.
[16] *ad. marg.*: Murat I, 3.

era iubitor dă lege, încât îl numiră Hudavenchear, adecă lucrător dă Dumnezeu, sau cu totul dat la Dumnezeu. Îndată suppuse şi stăpâni Anghyra în Asia şi tot într-acest an, adică în anul dântâiu, porni pă Atabeghi Şahân Lala în Europa să lovească Andrianupoli, după care trecu şi înpăratul. Însă până a nu sosi înpăratul Andrianupoli să luă dă vezirul la asaltul sau iuruşu cel dântâiu. Dă aceasta vestindu-să înpăratul să întoarsă la Brusa şi îndată
f. 16 numi Rumeli beilerbeghi pă Hagi / Ornuzbeghi şi îi porunci ca să treacă în Thrachi, care şi suppuse Filippopoli şi Eschizagara şi toate cetăţâle acestor înprejmuiri. După aceasta a aşăzat breaslă noao dă ostaşi, pă care Hagi bectaş proorocul îi a numit eniceri, blagoslovindu-i a fi pururea biruitori.

După acestu Hagi bectaş şi orânduiala dervişilor bectaşâi ia numirea ei, patru fiind orânduelele dervişilor: bectaşii, mevlevii, cadri şi seiah.

Aceşti eniceri, dar, în grabu, la 766 stăpâniră Batha în Asia şi Zagara şi Ghiumurgina în Europa şi Lala şahân făcu zapt Ischenderie şi Darma şi Cavala. Aşâjderea Machedonia şi Albania primiră şi acestea lege dă la biruitorii musulmani[17]; la 788 stăpâni Zihna, Caraferia şi Mânăstirea. Înpăratul făcu la Andrianupoli geamia ce să numeşte Muradie. Făcu şi la Brusa una în
f. 16v uliţa ce să numeşte Caplue / şi stăpâni şi atâtea eparhii în Asia. Începuse şi războiul asupra bulgarilor şi sârbilor, rugat fiind dă Andronic

[17] *ad. marg.*: 1386. Mircea voda sin Radu vodă.

Paleologul, înpăratul grecilor, căci avea supărare dă dânşii. Deci în toate părţile aducea izbânde asupra lor, făcând 39 dă bătălii.

Iar la văleatul 1389 mântuitor şi 791 hâgeret, Lazar, craiul sârbescu, puindu-se în capul oştilor a noroadelor comfederate dă atunci, ce era unguri, bulgari, sârbi, valahii, trybalii şi dalmaţii au purces asupra sa. Drept aceia însuşi sultanul mergând înpotriva lor s-au întâmpinat la Casovia, în Servia, unde şi făcându-să un sângeros războiu, pântru căci au zăbovit biruinţa a să cunoaşte la ce parte spânzură. În cea după urmă să înduplecară creştinii şi să făcu prigionier craiul Lazar, ceialalţi să trecură supt sabie. Mulţi au şi fugit, şi aşa rămase izbânda a turcilor, căci a dăsfăcut armada creştinească. După bătălie merse înpăratul să facă vizită câmpului bătăliei şi să cunoască morţii. Şi mergând să întoarse şi zise vezirului: „Ce mirare că niciunul n-are barbă". Vezirul răspunse: „Acei cu barbă au minte şi nu să îndrăznescu a să înpotrivi armelor celor nebiruite ale othomanilor". „Aceia ce-m pare mai minunat, mai zise înpăratul vezirului, ştii ce este, că după visul ce am visat astă noapte, eu astăzi trebuia să fiu lovit dă o mână dă vrăjmaş".

Nu săvârşî vorba bine şi un soldat trybal ce era ascuns în trupuri dă frică, socotind că a venit vremea să-ş mântuiască patriia, văzând pă înpăratul aproape dă unde era el, să sculă plin dă mânie şi lovi pă înpăratul cu un cuţit pân vintre. Deci acesta fu / în grab făcut în bucăţi, dar şi f. 17

înpăratul până în doao ceasuri trecu în ceialaltă lume, dă ani 71, împărăţind ani 30, la 1390 văleatu mântuitor şi hăgiret 792.

<u>Stih</u>

Murat peri la pace, iar nu când să bătea;
Ci dar Minerva[18] tace, iar Marte[19] cât putea
Striga la toţi să crează că ş-acu e slăvit
Şi cum peri toţi vază că-i dă vrăşmaş lovitu.

Înpărăţia lui sultan Baiazid I[20]

Cel mai micu fiiu a lui sultan Murat, ce să numia Baiazid, moşteni scaunul înpărătescu şi îndată tăe capul craiului Lazar, ce era prins în războiu, căci au fostu pricina morţii tătâne-său.

Acest înpărat era iute şi grabnic la săvârşările hotărârilor sale, încât pântru desele
f. 18 treceri dân Asia în Europa şi pântru grabnicile / războae şi marile biruinţe ce făcea îi deteră numire dă Ildârâm, adecă fulger. Deci pântru ca să să arate că nu este mai jos dăcât tată-său la darul vrednicii, îndată stăpâni în Europa Caratova şi Iseibul şi în Asia Aidinul, Sarihanul, Carzul şi Monteşul.

Au făcut un războiu asupra moldovenilor şi i-a biruit întâiu, dar în urmă fu biruit dă către moldoveni. Birui pă Caramanoglu şi îi stăpâni locurile în Asia. Trecu iarăş în Europa şi luă Nicopoli, Şiştovul, Ruşciucul, Silistra şi toată

[18] *ad. marg.*: Sau Palasa, dumnezeoaică a înţelepciunii şi a ştiinţelor.
[19] *ad. marg.*: Dumnezeu războaelor şi a vitejăei.
[20] *ad. marg.*: Baiazid I, 4.

marginea Dunării. Apoi trecând la Brusa pântru pricini trebuincioase ale înpărăţâi luă vestire că Syghizmond, craiul ungurescu, unit şi cu alţi prinţipi creştini au trecut Dunărea cu mareşalu Novâi şi viind aici la Nicopoli au închis-o cu încungiurare prin sumă multă dă oaste. Numaidecât
/ trecu în Europa şi adunând în grabu ca 60000 dă f. 18v
oaste au sosit fără zăbavă la Nicopoe şi au bătut pă unguri, luându-le şi toată ordia şi zaherelile şi sumă mare dă bani, cu carii au şi făcut geamia dă la Andrianopoli cu daruşifa şi medrisé. Peri şi conte Nevei în războiu. Sighizmond abia a scăpat la Ţarigrad şi pă Marea Neagră s-au întors să-ş găsească ţările.

Baiazid şi numaidăcât să află înnaintea Ţarigradului cu o oaste grea, făcându-l muhasere şi hotărând să-l ia cu asalt. Atunci vezirul luă îndrăzneală şi merse la înpăratul şi zise: „Zavistia noroadelor nu te sloboade să ei acum cetatea Ţarigradului, în vreme ce ţe-ai lăţit atâta dă mult înpărăţia şi în Europa şi în Asia şi în vreme ce la toţi creştinii numai aceasta au rămas a fi ca o mângâere a tuturor locurilor ce au pierdut. Şi acea
zavistie poate face pă toţi să să / adune asupră-ţi; ci f. 19
fă cereri dăocamdată prin care să poţi avea suppus pă înpăratul grec şi cu vreme ia şi cetatea, daca vom întemeia câte am stăpânit."

Fu plăcut acest sfat la înpăratul şi îndată porunci să meargă soli în Ţarigrad, carii şi mergând închiseră pace cu Paleologul, înpăratul grecilor aşa: să plătească grecii la turci 10000 filuri altân, adică galbeni dă aur pă an, să facă turcii

geamie la Ţarigrad, să aibă mehchemé şi cadiu. Şi aşa să arădică înpăratul cu oştile şi merse la Odriiu.

Într-acea vreme Tamerlan, craiul schythilor, care dân om prost ajunse prin vrednicie şi minte cu mijloc tyrănescu a stăpâni toată India, Persia şi cea mai multă parte în Asia, înflorea în puterea armelor sale. La acesta au năvălit Paleologul, înpăratul grecilor, plângând-să dă

f. 19v necinstea şi nedreptatea / ce i-a făcut Baiazid şi Taring beiul.

Asemenea s-au plâns şi alţi prinţipi dân Asia; şi s-au rugat înpăratul grecilor să-l scape dă Baiazid şi-i făgădueşte ca să-i fie suppus lui. I-a răspunsu că protecţia sa o va avea, dar nu o schimbă cu daruri, nici îl voeşte a-l avea suppus, căci nu râvneşte la binele altora.

Deci Tamerlan arădicându-să asupra lui Baiazid cu un milion dă oaste, l-au întâmpinat şi Baiazid cu cinci sute dă mii dă oaste, unii zicu la Anghira, alţii zicu aproape dă Brusa şi s-au făcut mare războiu, încât au murit 350000 dă oaste. Mustafa şahzadé a lui sultan Baiazid peri în războiu. Căzu prigionier şi înpăratul Baiazid, pă care Tamerlan îl închise într-o colivie dă fier, unde şi ne mai putând suferi tyrănia s-au omorât singur la leat 1401 şi 804.

f. 20 Stih /

Slavă şi dobândire
La înpăraţi e fire
Şi sântu îndatoraţi
Pururea să le ceară,

Până măcar să piară
Şi atunci sânt lăudaţi.
Şi fulgeru să trece,
Neştine ce să cerce
Nu-i lucru necrezut
Şi Baiazid dă piere
Cinstea lui aşa cere
Dă faţă e văzutu.

Cele ce s-au urmat între fii<i> lui sultan Baiazid

Suleiman Celebi, fiiu lui Baiazid, trecând în Europa cu Ali paşa, vezirul tătâne-său să sui la Andrianopoli în scaunul înpărătescu.

Tamerlan, după izbândă întră în Brusa şi găsi cu cale să trimiţă sol ca să heretisească pă Suleiman dă înpărăţie şi să-i zică că el au uitat că au fost vrăjmaş lui Baiazid şi acum voeşte a să afla ca un părinte copiilor lui şi cum că el să mulţămeşte pă lucrurile stăpânirii sale şi dân stăpânirile lui Baiazid nu va să înpărtăşască nimic./

f.20v Suleiman au răspunsu că el nu poate uita că a avut un părinte care au dat lege în lume şi i-au făcut cinstea cea cuviincioasă solilor lui.

Tamerlan după toată dreptatea s-au turburat şi au adus pă şah zadé Musa Celebi, fratele lui Suleiman şi l-au înpărăţit în locul tătâne-său în Brusa, zicându-i: "O inimă adevărat înpărătească ştie să stăpânească locuri şi în urmă să le dăruiască." Şi aşa au purces la ţara lui şi Musa au rămas înpărat în Asia.

După purcederea lui Tamerlan, Suleiman mergând în Asia cu oaste grea au izgonit pă Musa dă acolo. Musa fugind în Europa au năzuit la noi, în Valahia, unde fiind bine priimit dă rumâni, şi el şi oştile sale, i s-au dat ajutor şi oaste rumânească şi mergând la Andrianopoli au luat-o în stăpânirea sa. Suleiman, adunând oaste în Asia, au venit asupra lui Musa şi iaraş l-au izgonit.

f. 21 Musa au năvălit iarăş în ţara noastră / cu ai săi şi luând dă iznoavă ajutor au mers şi au izgonit pă frate-său dân Odriiu şi l-au şi omorât, prinzându-l între Odriiu şi Ţarigrad, şi mulţi socotescu că la Ciorlu.

Celibi sultan Mehmed, frate-său, ce era frate bun şi dă mumă cu Suleiman, ce să afla atunci la Amasia, nesuferind moartea frăţine-său, s-au sculat asupra lui Musa. Musa temându-să să nu-l izgonească şi dân Odriiu, au trimis sol la sultan Mehmed, rugându-l să înpartă înpărăţia şi să stăpânească Asia şi el să stăpânească părţile dân Europa. Sultan Mehmet au priimit atunci.

Musa, după aceasta au făcut un sefer asupra Moreii şi au suppus Peraverdul şi Matruna. După aceasta a mers asupra ungurilor şi au suppus Semendria şi au prăpădit pă oştile ungurilor, încât numai un om au scăpat şi au dus vestirea la craiul.
f. 21v / Enicerii s-au umplut dă bogaţie şi sultan Musa cu banii ce au luat dă acolo au făcut o geamie ce s-au numit geami Atic.

După aceasta sultan Mehmed negăsând a fi cu cale să rămâe înpărăţiia înpărţită, poate luând pildă dă la greci sau romani, au purces cu grea

oaste asupra frăţine-său, Musa, şi au trecut prin Ţarigrad, unde au fostu priimit dă înpăratul grecilor cu multă cinste. Şi viind asupra Odriiului, mulţi dân paşi şi rigeali ai frăţine-său, dosind, au mersu spre întâmpinare-i. Deci, lovindu-să oştile fraţilor, rămase biruit sultan Musa, care, dosind spre Servia, l-a prins un ostaş şi, aducându-l viu la frate-său, l-au omorât.

Şi au rămas singur înpărat în toată stăpânirea othomanicească, şi dân Europa şi dân Asia, sultan Mehmed, la 1413, creştinescu şi 816 turcescu.

Istornicii toţi pă aceşti doi, Suleiman şi Musa, nu-i numescu / înpăraţi. Şi pricina iaste că f. 22
n-au stăpânit nici unul toată înpărăţia, ci când unul, când altul, pă câte jumătate; dă aceia şi după moartea lui Baiazid scriu istoria lui sultan Mehmed I.

Înpărăţia lui sultan Mehmed I

Sultan Mehmed cel dântâiu la leat 1413 mântuitoriu şi 816 hâgiret, dă ani 39, s-au propoveduit înpărat a toate[21] othomaniceştii înpărăţii în Andrianopoli şi atât pântru bunătăţile sale, cât şi pântru dreptatea ce cu multă scumpătate o păzea şi pântru multa râvnă ce avea să să ţie de cuvânt, nesilit, şi să nu-ş strămute parola şi hotărârile a dat multu ipolipsis la opşte; deci fu dă

---

[21] *ad. marg.*: Mehmed I, 5. 1414 Vlad vodă Ţepeş, sin Vadislav vodă.

toți cunoscut dă înpărat. Suppusese Pontul și Cappadochia mai nainte. După aceasta trecând iarăș în Asia asupra lui Caraman oglu, ce să
f.22v arădicase înpotriva înpărăției<i> /, au venit el însuși, înfricoșându-se, și s-au închinat la înpăratul.

Și întocmind trebile înpărăției<i> în Asia au trecut în Europa; și făcând gătire dă războiu a purces asupra Valahiei. Și, trecând Dunărea, o parte dă oaste pă la Mehedinți, au stăpânit Turnu Severinului, altă parte, trecând pă la Rușciuc, a luat Giurgiuv.

Rumâni<i> au adunat oști și s-au diafendeysit în toate părțile; întâiu după datoria firii și a slobozeniei și mai vârtos având temere dă supărarea legii. Dar în cea după urmă, văzân<d> că înpăratul s-au arătat purtător dă biruință și au întemeiat și Giurgiuv cu un garnizon, nu dă puțin număr, înțelepțește s-au socotit că dă vor închina țara la stăpânirea othomanicească, fără războiu, vor dobândi privileghiile ce nădăjduia și dă care să <î>nveselescu și astăzi. Iar înpotrivindu-să și rămâind suppuși prin biruință, vor fi urmate cele
f. 23 înpotrivă, știind / căci capul plecat, după parimie, dă sabie nu va fi tăiat.

Au hotărât și cu sfat dă obște la leat 1418 și 820, domnul cu boerii au închinat Țara Rumânească fără războiu la înpăratul Mehmed cel dântâiu[22] și s-au făcut tributarii. Și priimiți fiind cu bucurie la înpăratul, le-au făcut multă cinste[23], atât domnului, dându-i cabaniță, sau hlamidă înpărătească și cucă și sangeacu și doao tuiuri cu paia dă trei, căci are voe a face toate ale pompei, câte fac cei cu trei tuiuri, adică noao calcanuri, noao dauluri, șase satâri, ceauși gavazi și altele încă mai multe, de vreme ce i-a dat și peici înpărătești, cum da numai hanului și divan ceauși, capigii și mecterhanea înpărătească și cal cu divan tacâmî și hai ahârlâi, cum și pă boeri înbrăcându-i cu caftane le-au hărăzit toate privileghiile, adică a rămânea la
toate. Prințipatul, cum au fost / și până atunci, cu *f. 23v*
obiceiurile și orânduelile sale cele dân ceput și cu a nu să putea face măcar o geamie în țară și cu dă va și veni vreun pământean la legea turcească, să-ș piarză patria, robii și toate cele nemișcătoare și acela să iasă dân țară.

Și țara să-ș dea numai tributul, sau dajdea, care atunci s-a legat a fi pă an taleri cinsprezece mii (precum am auzit) și doisprezece șoimi și la vremi dă oaste, când ar avea devletul cu altă înpărăție războiu, să aibă datorie a merge și prințipul cu oștile rumânești spre ajutor.

Prințipul să să facă dântre boeri cu alegere dă către boeri și înpărăția să aibă a cunoaște pre cel ales, trimițându-i spre cinste câlâciu caftan și toate darurile ce s-au zis mai sus. Le-au hărăzit și locuri doao în Odriiu, unul în potriva Mitropolii<i>, peste uliță, să facă saraiu, dând voe să facă și biserică dă
piatră, ce stă și până astăzi, iar unul afară / dân *f. 24*
Odriiu pântru ciftlâc.

Și așa făcând prințipatul mefruzul-calem, adică dăosibit condeiu, s-au întors în pace spre

[22] *ad. marg.*: 1418 si 820 s-a închinat Valahia.

[23] *ad. marg.*: Mihail vodă, sin Mircea vodă.

ocârmuirea țării toți, rămâind Turnul, Giurgiuv și Brăila a fi serhaturi, cum în urmă și Hotinul luat dă la Moldavia.

Deci mai sus numitul lăudatu înpărat, mai stăpânind în urmă în Asia, Taricli, Eschigheboli și Herge și înpărățind cu multă slavă ani optu, luni zece, au murit dă apoplixie, la leat 1421 și 821 în Andrianopoli.[24]

Stih

Uni înpărăția, Mehmed, cea dăjghinată
Pântru nu ca a Romii să pață rău vrodată
Valahia să-nchină la el dă bună voe
Ca nu cu vreme-n urmă să-i vie vr-o nevoe
Dreptatea, înțălepciunea și dă cuvânt ținerea
Unite-n bunătate îi fu toată averea.[25]

Înpărăția lui sultan Murat II

Sultan Murat al doilea, fiiul lui sultan
f. 24v Mehmed, să sui în scaun / la 1422 și 825, în vârstă dă ani 18, vrednic fiiu a unui părinte înțelept și mare[26].

Deci întâiu fu silitoriu să facă războae asupra unor zorbale ce să sculase înpotriva înpărăției, cum și asupra unui mincinos, Mustafa, ce să arăta pă sineș a fi Mustafa, fiiul lui sultan Baiazid, care perise în războiu lui Tamerlan, ale cărora oști dăsfăcându-le cu vitejiia cea

[24] *ad. marg.*: 1421, Radu vodă sin Mircea vodă.
[25] *Versuri corectate și unele transcrise marginal.*
[26] *ad. marg.*: Murat II, 6. 1423 Dan vodă sin Mircea vodă.

cuviincioasă le prăpădi, prinzând și tăind și pă acel Mustafa.

A luat întâiu soție pă fiica lui Lazoglu, domnul sârbilor, vestită la frumusețe și în urmă pă a unui Isfindar beiu, stăpânitorul Sifabului dân Asia, dân care născu pă sultan Mehmed al doilea.

Stăpâni în Asia Monteșul, Aidinu și Sarihan. Luă și ostrovul Ianta dă la veneţeni. După aceasta Ghierman oglu, viind, să închină la dânsul în Odriiu cu toate locurile stăpânirii sale, căruia îi
făcu multă cinste. În urmă / trecu în Grecia și luă f. 25
Thesalonichi, Athina și Carlina. Bătu prin Casim pașa Rumeli beilerbei și pă Mora, cralâul în Morea, ce să socotește a fi Dimitrie despotu și stăpâni Giogherjânlâcul. Să ațâță războiul cu ungurii, asupra cărora făcură multe izbânde turcii[27].

Între acestea Valac oglu, domnul sârbilor, care era cunoscut dă aleat și prieten al lui sultan Murat, pântru rudenia ce avea, să dăscoperi hain și traditoriu la războiul unguresc. Deci întoarse înpăratul armele asupra lui și suppuse Semendria și în cea după urmă să făcu stăpânitor Serviei; și la întoarcere stăpâni și Sofia, capitalul Bulgariei.

Deci înpăciuindu-să cu toți prin tractaturi făcu și trecerea cea dă piatră la Uzunchiopru, minunată, pă 60 dă cămări lungul, cu geamie și han.

Într-această vreme râvni ca să să odihnească și să prosti dă-npărăție, la 1443 și 847 /
și făcu pă fiiul său Mehmed în locul său și elu să f. 25v
trase la Magnisia.

[27] *ad. marg.*: 1427, Alexandru Mircea vodă. Vădislav Mircea vodă.

Caraman oglu văzând că s-a tras Murat şi socotind că a venit vremea să prăpădească înpărăţia turcilor, făcu unire cu Stanislau, craiul ungurescu, care la pacea trecută un istornicu arată că jurând pă sfânta Evanghelie a fostu iscălit şi tractatul cu sânge dân sfântul potiriu că va păzi pacea şi prieteşugul dă a pururea. Deci, dăzlegându-l papa Romii dă jurământ întemee oastea ungurească cu boemezi, cu leşi şi bulgari şi păste toţi cu Valac oglu şi purcese cu mare putere la Varna.

Ministeriu othomănescu chemară dă iznoavă pă sultan Murat să ia înpărăţia. Şi să înduplecă în cea după urmă şi trecu în Europa la Odriiu. Deci sfătuindu-să cu fii-său şi cu cei mari ai înpărăţiei şi făcu o dimigorie aşa: „Noi credem că
f. 26 Hrazreti Isa adăvărat iaste duh al lui / Dumnezeu, născut dân Fecioara Maria, prooroc foarte multu iubit dă Dumnezeu şi încă trăind înnălţat fiind la cerul al treilea, unde şade pântru ca să vie să judece şi să osândească şi pă aceşti păgâni ce au îndrăznit să strice Evanghelia sa şi să-l numească Dumnezeu; şi încă pântru că cred şi alte oareşcare ponturi[28] ce le numescu taine, zicând că prin preoţii lor să săvârşăscu şi să face vinu sânge a lui Hazreti Isa şi altele. Acesta a jurat pă Evanghelie şi a iscălit cu acel sânge acestu tractat." Care şi luându-l în mâini zise: „Dă crede adevărat Ladislau că iaste acesta sânge, Dumnezeu are să-l osândească pântru căci crede. Dă nu crede, să cunoaşte că n-are nici o credinţă. Deci Dumnezeu, ziditorul lumii, are să-l

[28] *ad. marg.*: 1432. Alexandru Mircea vodă.

osândească."[29].

Şi aşa, prea puţină oaste luând şi zicând că nu iaste trebuinţă dă multă, căci osânda are să o facă Dumnezeu, a purces / la Varna, nu ca la un f. 26'
războiu, ci ca la o privelişte, unde şi biruind dă tot pă Ladislau, căci întâmpinându-se amândoi în furia războiului lovi cu giritu sultan Murat calul lui Ladislau, care şi căzu cu dânsul şi îndată îl tăe[30]. Şi puindu-i capul într-o suliţă'l arătă oştilor sale, care şi începură a fugi şi turcii a-i goni şi a-i tăia, până să dăsfăcură dă tot. Şi puindu-l într-un car înpodobit şi puindu-i tractatul acel iscălit pă pieptu, îi a scrisu şi efta în care arăta că cine cearcă a înşăla pă Dumnezeu, aşa să osândeşte[31]. Deci cu acestu mijloc l-a adus până la Andrianupoli.

Moartea acestuia a pricinuit multă pagubă şi stricăciune Ţării Ungureşti şi înpărăţii grecilor.

După aceasta iarăş s-a prostit dă-npărăţie, al doilea rând şi lăsând pă fii-său merse la Magnisia. Dar iarăş fu chemat la înpărăţie dă
eniceri pântru / amestecături ce să urmaseră, unde f. 27
şi mergând îl puseră în taht şi trimiseră pă fii-său la Magnisia[32].

La anul viitor îş întoarse armele asupra Castriotului ce să numia Schender beiu, care să făcuse apostat, turcindu-să întâiu dân grecu şi iarăş făcându-să creştinu să făcuse şi zorbí. Deci, întrând

[29] *ad. marg.*: 1434. Radu vodă sin Mircea vodă.
[30] *ad. marg.*: 1436. Vlad vodă Ţepeţ a doa oară.
[31] *ad. marg.*: Radu sin Vlad vodă.
[32] *ad. marg.*: 1446. Vădislav vodă, sin Dan vodă.

în Morea, luă Palidabri şi Acşeehisar. Şi căci au îndrăznit acesta a să face dân turcu, creştinu, a făcut înpăratul toate bisericile geamii, în Ţara Arnăuţească. Şi într-acele părţi aflându-să pântru nizam luă ştire că craiul ungurescu cel nou vine asupra lui şi cu mulţi alţii la Casovia.

Deci mergând înpăratul la Sofia şi gătind oaste merse înpotriva lor şi prăpădi doaosprezece mii dă oaste ungurească; au perit şi toţi gheneralii nemţi, unguri, boemezi şi leşi, ce era acolo. Să zice f. 27v că şi domnul rumânescu / ce era pă acea vreme ar fi fost acolo, făcându-se rebel atunci şi el.

După aceasta, întorcându-să la Odriiu, au însurat pă fii-său, sultanu Mehmed, tot într-acel an în cursul a căruia muri şi înpăratul Murat al doilea, fiind leatul mântuitor 1451 şi hâgiret 855, dă ani 49, înpărăţind ani 30 şi jumătate.

<u>Stih</u>

Marte ni să făleşte
Şi zice că-l cinsteşte
Murat, cât el voeşte,
Iar nu elu pă Muratu;
Minerva-l dojâneşte
Şi-i spune că-l slăveşte
Pă ia căci o iubeşte
D-aceia-i lăudatu.

Înpărăţia lui sultan Mehmed II

Sultan Mehmed al doilea, ce fu numit Fatih şi Buiuc[33], adică Stăpânitor şi Mare (căci în adăvăr fu cel mai slăvit între înpăraţii othomani) după moartea tătâne-său, / sultan Murat al doilea, f. 28 în vârstă dă ani 21 la 1451 dă la Hristos şi 855, să sui în tahtul înpărăteştii sale moşteniri, în al doilea rând, în Andrianopoli[34]. Şi dă loc porni armele asupra unchiu-său, Caraman oglu, ce ţinea pă mătuşă-sa, căci să arădicase înpotriva înpărăţii<i>. Care şi auzind dă venirea înpăratului asupră-i căzu cu rugăciune şi ceru a să suppune.

Ci dar şi înpăratul, ca să nu piarză vremea altor mai trebuincioase biruinţe şi dobândiri îi dete ertăciune şi îndată purcese asupra Ţarigradului şi asedii cetatea.

Înpăratul grec ce era, Constandin Paleologul, cel după urmă înpărat, tremurând dă apropierea unii primejdii aşa mari, trimise soli ca să ceară pace, cu veri ce condiţii va pohti. Sultanul răspunse solilor că nu poate vedea pă înpăratul lor să ceară pace cu rugăciune şi să nu i-o dea, mai vârtos / că şi legea îi porunceşte, dar nu poate să f. 28v facă pace fără dă a cunoaşte oştile sale că au făcut vr-o izbândă, ci ceru ca să-i dea un locu în Europa pă Boaz, în Vospor, largu cât o piele dă bou; cu această condiţione, zise, eu voiu arădica asediul.

[33] *ad. marg.*: Mehmed II, 7.
[34] *ad. marg.*: 1452. Radu vodă cel Frumos, sin Vlad vodă.

Grecii să socotiră fericiţi d-a încheia pacea cu a o aşa mică cerere şi făcură cererea sultanului. Deci arădică asediu cetăţii şi în grabu porunci să aducă o piele dă bou, care şi puse dă o făcu făşii foarte supţiri, cu carele înfurmă o circomferenţă dă coprindere dă cinci sute dă paşi dă locu în petrecere, fără a nu îndrăzni grecii să-i zică un cuvânt.

Deci în patruzeci dă zile făcu o cetate cu cinci turnuri pă furma numelui său, Mehmed şi tot dă odată făcu şi alta în dreptul aceia în Asia şi puse un garnizon tare în amândoao, cu toată artileria, în *f. 29* fieşteşcare şi toate cele trebuincioase, / dând poruncă oblăduitorilor acestor forteţe să nu lase vite să meargă la Ţarigrad. Săvârşând acestea să întoarse la Odriiu, unde şi începu a întemeia un saraiu pofhalnicu, care şi astăzi să numeşte Gihan numa.

În cea după urmă, la al treilea an a înpărăţii<i> lui şi la leat 1453 şi 857[35] dăscoperi dizeniu cel mare ce avu ascuns până atunci şi purcese cu o groaznică armadă asupra Ţarigradului, pă care îl asedii al doilea rând şi-l închise şi pă mare şi pă uscat, pă dă toate părţile.

Deci după asediu dă zile 53, ne mai putând grecii să lupte truda şi să să înpotrivească la atâta bătălii cerură să să închine cu condiţii; încă nu perise înpăratul şi trimiseră soli la sultan Mehmed, pă care îi priimi cu multă politeţă şi le făgădui

[35] *ad. marg.*: 1453 si 857 <anii, cu cifre arabe> s-a luat Ţarigradul.

cererile cu închinarea cetăţii. Şi întorcându-să solii la cetate cu răspunsu, trimise sultanul / să-i ajungă *f. 29v* şi să-i cheme îndărăt; nu ştiu ce să le mai zică. Ci dar până aproape dă poarta cetăţii neputându-i ajunge trimişii, strejile dă la poartă socotind că gonescu pă soli, deteră focuri în trimişi. Luară ştire turci<i> şi începând a striga să facă iuruş, că greci<i> sânt necredincioşi şi necinstiţi, năvăliră şi intrară pă la Top Kapi în cetate.

Luă înpăratul ştire fără veste că turcii au intrat. Năvăli cu ai săi cu armele în mâini, să-ntâmpină, să bătu cu vitejie, când ca un gheneral, când ca un soldat, până ce îl tăiară. Tăia turcii fără milostivire, după datoria războiului. Grecii, dăznădăjduiţi, să înpotrivia cât era cu putinţă. Pă dă altă parte năvăliră la singură scăparea, care iaste suppunerea şi închinăciunea. Scoaseră steaguri albe la porţi, semnul cel obicinuit al păcii şi strigă: „N-aveţi frică dă Dumnezeu; noi ne închinăm voao şi voi ne tăeţi."

Auzind / aceasta înpăratul Mehmed *f. 30* porunci să înceteze bătălia; şi atunci să înţelese greşala ce s-au întâmplat. Le făgădui toate câte mai înnainte prin soli le hotărâse şi singur le zise: „Toate câte v-am hotărât vi le hărăzescu iarăş. Atâta numai, cetatea, câtă am stăpânit cu arme; să-mi daţi bisericile spre geamii, iar ceialaltă parte ce o închinaţi să-ş ţie bisericile în pace." Şi aşa toate bisericile dă la Acsarai până la Sfânta Sofie să făcură geamii, iar celelalte să deteră creştinilor.

Şi să luă Ţarigradul la leat 1453 şi 857, în 20 gemazilevel şi maiu 29.

Scriu cu prelungire mulţi această jalnică istorie şi nu rămâne a mai scrie şi eu cevaş.

Deci întră înpăratul pă la Top Kapi şi merse la Sfânta Sofie şi cândisi namaz şi apoi merse la saraiul înpărătescu. În urmă făcu şi saraiul *f. 30v* / ce să numeşte Eschisarai. I să închinară şi Sylivria şi Burgazu, în grabu şi toată ţara grecilor[36]. În urmă să arădică asupra ungurilor[37] şi bătu Beligradu, răni pă craiul în războiu, care pâste puţin şi muri. După aceasta întoarse armele la Morea şi o stăpâni. Bătu în Asia pă Câzâl Ahmed şi pă Uzun Hasan, beii, şi fără zăbavă luă Synopul şi asedii Trapezunda. David înpăratul i să închină şi fu priimit cu cinste şi trimis la Ţarigrad.

După aceasta stăpâni Bosna, la 1463 şi 868 şi făcu pă Caraman oglu[38] otcârmuitor acolo, şi în urmă toată Albania. Către acestea stăpâni Euripu şi Mitilinu şi făcu războiu cu perşii şi-i birui, luându-le locuri.

Suppuse Arabia şi toată Caramania la 1471 şi 876, stăpâni Crâmul şi nogaii şi făcu han întâiu *f. 31* pă Menghili Gherai, prin care / luă Căpceacul. Bătu pă ghenovezi şi luă Cafaoa[39]. Ştefan vodă dân Moldova bătu pă Suleiman paşa, trimis dă înpăratul, pă care tăindu-l înpăratul căci n-a chivernisit oştile bine, merse înpăratul însuşi în Moldova; şi, fugind moldovenii prin munţi, prădă

[36] *ad. marg.*: 1460. Vlad vodă Laiotă. 1461. Radu, sin Vlad vodă.

[37] *ad. marg.*: 1462, iar Vlad vodă.

[38] *ad. marg.*: 1466. Radu vodă, sin Vlad vodă.

[39] *ad. marg.*: 1477. Vlad vodă, sin Vlad vodă Ţepeluş.

şi robi Moldova dă o pustii<i>. Schimbă şi pă Cazicli vodă, domnul rumânescu, căci nu da haraciu. Şi seamănă să fie acesta Vlad vodă Ţepeş, şi puse altu domnu în Valahia[40].

Trecu în Italia şi suppuse Otrantul şi să spăimântă Europa foarte. După aceasta întorcându-să în Asia, cu gând ca să meargă în Eghypet şi ajungând la Maitepu, aproape dă Nicheia, să bolnăvi şi trecu în ceialaltă lume la 1481 şi 886, dă ani 51.Un istornic zice că era om foarte procopsit şi grăia elineşte, latineşte şi perseşte şi foarte viteazu / şi politicos. A suppus 2 imperii, 12 crăii şi au luat 200 cetăţi. *f. 31v*

Stih

Marte văzând p-acest Mehmed în ecstasis rămase
Acesta-i Marte, ne zicea, aşa să-nfricoşase
Şi cu Saturn[41] războae
D-o face îl dăspoae
Striga ne-nruşinat:
Unde a rămas pământul,
A nu-i face cuvântul
Ş-a sta nevătămat.
Şi aşa zicând tăcu dă tot şi ne lăsă a crede
Că cel mai mare-ntre sultani el fu, pă cum să vede

[40] *ad. marg.*: 1480. Radu vodă, sin Vlad vodă.

[41] *ad. marg.*: Dumnezeu, părintele tuturor dumnezeilor. Aceştia sânt stele şi să numesc planite şi sânt: Saturnu, Giobe, Marte, Mercurie, Venere. Grecii îi numia dumnezei, cum şi elementurile, adică ira şi la toate virtuţile şi viţiile da câte un dumnezeu, băsnindu.

Înpărăţia lui sultan Baiazid II

Sultan Mehmed, încă trăind[42], dedese sangeacul Amasiei fii-său Baiazid şi sangeacul Iconiei fii-său Iem. Luase şi pă nepotu-său Corcut, pă fiiul lui Baiazid, lângă dânsul, ca să-l facă sunet. Deci după ce au murit Mehmed, vezirul şi rigealii trimiseră davetname la Baiazid, chemându-l să vie *f. 32* să moştenească tahtul tătâne-său. / El şi într-acea vreme[43] să gătise şi purcesese la Meca spre închinăciune.

Priimind această vestire şi chipzuindu-să ce să facă, găsi cu cale să orânduiască vechil a înpărăţi pă fii-său Corcut şi elu să duse la Meca.

Corcut, ce să afla lângă sultan Mehmed, otcârmui înpărăţia până să întoarse tată-său. Întorcându-să sultan Baiazid, fii-său Corcut să sculă cu tot devletul şi-i eşi înainte la Nicheia şi, întâmpinându-l cu toată cinstea, veniră la Ţarigrad şi şăzu în taht; şi fii-său Corcut purcese a fi otcârmuitor la Masinisia. Iem, fratele lui Baiazid, să sculă asupra frăţine-său Baiazid cu războiu, ca să-i ia înpărăţiia, cu cuvânt că-i mai cuvine lui, fiindcă s-au născut aflându-se tată-său Mehmed înpăratu. Merse asupră-i Baiazid şi-l birui. El fugi la Eghypet. Acolo, fiind bine priimit, strânse oaste *f. 32v* / dă iznoavă şi merse asupra lui Baiazid. Deci fu bătut dă iznoavă şi fugi în Italia, la Napoli. Acolo fiind priimit cerea ajutor ca să vie asupra frăţine-său iarăş şi europei<i> îl politeysea cu mâglisiri[44].

[42] *ad. marg.*: Baiazid II, 8.
[43] *ad. marg.*: 1494. Vlad vodă iarăş.

Berber başa a lui sultan Baiazid, ce era dân italian, turcit, să făgădui înpăratului că el va omorî pă Iem. Deci înpăratul îi făgădui vezaretul. Îş schimbă hainele în grabu şi purcese în Italia şi făcându-se bărbier la Iem, găsind vreme îl omorî, adormit, cu briciu<l> şi, fugind, veni la Ţarigrad şi să dete această vestire în publică şi să făcu Berber başa vezir[45].

După aceasta făcu doao forteţe la isthmul dă la Corinthu. În urmă stăpâni Acchermanul şi Chilia şi porni războiu în Cerchezia; suppuse şi partea ce mai rămăsese dân Bosna şi Croaţia. Iar în urmă fii-său Selim, ce era / otcârmuitoriu la *f. 33* Trapezunda, să sculă asupra tătâne-său şi, trecând Marea Neagră, veni la Odriiu[46]. Tată-său merse asupră-i şi-l bătu. El fugi la Varna şi dă acolo la Cafa.

Baiazid voi să dea corona[47] înpărătească fii-său, lui Ahmed. Ministeriul devletului cu enicerii chemară pă Selim[48], care, trecând, veni la Ţarigrad. Deci fu silit Baiazid să-i dea tahtul[49], căci enicerii striga că Baiazid nu e războinic şi stau atâtea ţări în lume neluate[50].

[44] *ad. marg.*: 1495. Mircea vodă. Vlad vodă, sin Vlad vodă.
[45] *ad. marg.*: 1497. Radu vodă, sin Vlad vodă.
[46] *ad. marg.*: 1498. Mihnea Alexandru vodă.
[47] *ad. marg.*: 1499. Radu vodă, sin Vlad vodă.
[48] *ad. marg.*: 1501. Vlad vodă, sin Vlad vodă.
[49] *ad. marg.*: 1502. Radu, sin Vlad vodă.
[50] *ad. marg.*: 1507. Alexandru vodă.

Baiazid purcese la Demetona să să odihnească. Selim îl scoase cu cinste dân Ţarigrad până la Cecmege[51]. Baiazid şi mergea încet în călătorie, făcând oturacuri[52]. Aceasta poate fu pricină dă bănuială şi zicu că i s-ar fi dat otravă prin mijlocul unui dohtor ovreiu[53], unde şi muri la Clur în *f. 33v* Thrachi, dă ani 62, înpărăţind / 32, la 1512 şi 918.

Stih

Înpreună cu Minerva şi mâna ta porneşte
Un sfătuit dă dânsa aşa ne sfătueşte
Dar Baiazid aceasta pă semne n-o aflase
Deci dete-npărăţia, căci Marte nu-l răbdase.

Înpărăţia lui sultan Selimu I

Sultan Selim, ce s-au numit Iavuz[54], adecă însălbătăcit şi ca o fiară, la 1512 şi 918, suindu-se în tahtul înpărătescu[55], precum s-au arătat şi auzind dă moartea tătâne-său, care zic că o pricinuise, făcu să să aducă trupul la Ţarigrad cu multă cinste şi după aceasta purcese cu oaste asupra frăţâne-său Ahmed, pă care, prinzându-l, îl omorî. Merse şi asupra frăţine-său Corcut la Magnisia şi pă acesta, prinzându-l, îl omorî şi dă loc întră în Persia cu războiu. Căci aceşti doi era atunci pă carele zavis- *f. 34* tiia craiul Persiei şi al / Eghypetului. Însă găsi cu

[51] *ad. marg.*: 1509. Mihnea vodă, Vlad.
[52] *ad. marg.*: 1510, Mircea vodă, Mihnea.
[53] *ad. marg.*: 1511. Vlăduţ, sin Vlad vodă.
[54] *ad. marg.*: Selimu I, 9.
[55] *ad. marg.*:1512. Neagoe vodă.

cale să bată întâiu pă craiul Persiei şi apoi să între în Eghypet.

Deci întră în Persia şi aproape dă Tybriz, la Şaldiran, întâmpinează pă perşi ce venea asupra lui. Şi aşa cu mijloc ce a găsitu elu cu cale, care mijloc şi defterdaru Piri paşa l-au sfătuit a-l face: începând războiul au năvălit înnainte Sinan paşa cu oştile Asiei şi după dânsul şi înpăratul. Şi au prăpădit pă perşi, perind şi Mehmed han şi Techel han, iar Ismail han au scăpat cu fuga.

Şi îndată i s-au închinat Tybrisul. Şi făcu pă Piri paşa vezir şi porni şi robii perşi la Ţarigrad. Şi înpăratul merse şi ernă la Amasia. În primăvara anului 1515 şi 921 eşi dân Amasia şi întrând în Persia stăpâni Giumah şi Baiburud. Luă şi Diarbechirul, ce era supt protecţia perşilor şi după cererea /dierbechirenilor le făcu beiler beiu pă fiiul *f. 34r* lui Buiucli oglu, Mehmed beiu, prin care au stăpânit 13 cetăţi dă la Perşi. Au suppus şi toată crăia curdilor, întreagă, au bătut Cerchezia[56] şi îndată ş-au întors armele asupra Eghypetului. Şair beiu, chivernisitorul Damascului şi Gazeli beiu, chivernisitoriu Halepului, ce era suppuşi la Eghypet, să închinară lui sultan Selim.

Sultan Gavri al Eghipetului, luând veste dă acestea, purcese asupră-i şi să întâmpină cu sultan Selim la Burivaic şi să făcu o sângeroasă batalie, întru care peri sultan Gavri. Şi stăpâni Halepul şi Damascul, prăpădi şi pă Tuman beiu, peri însă şi Sinan paşa, dă care foarte s-au întristat înpăratul,

[56] *ad. marg.*: 1522. Radu vodă, zet Neagoe vodă.

încât au zis că ce-i iaste bun Eghypetul fără Iosif.

Luă dân stăpânirea cerchejilor Gaza şi 9 *f. 35* cetăţi şi politii în Asia, cum şi Eghypetul /. Luă şi Alexandria şi stinse stăpânirea mamaluchilor. Şi bătu şi pă arapi şi le suppuse ţările arăpeşti şi Meca şi trecură toate acestea în stăpânirea othomanilor, mai vârtos că în Cair încă aflându-să însuşi şeriful dă la Meca, viind îi aduse cheile Mecăi ce stăpânea el până atunci înpreună cu alte ţări dân Arabia. Şi aceasta fu cea mai mare slavă ce putu dobândi Selim înpărat.

La întoarcerea sa, sosind la Halep, veniră soli dă la perşi spre închinăciune cu atâtea daruri şi îi deteră titlu dă şehân şahî alem ve sahâb cârani beni Adem, adică înpăratul înpăraţilor şi singur stăpânitor fiilor lui Adam.

Dă acolo veni la Ţarigrad cu atâtea izbânde şi dobândiri. Iar la anul viitor, leat 1521 şi 927, voind a merge la Odriiu pântru pricini *f. 35ᵛ* trebuincioase, trimisese pă toţi vezirii / înnainte şi el să afla numai cu Ferhat paşa caimacamul lângă dânsul. În urmă, deci, sosind la un sat ce să zice Suvaşdi, să bolnăvi şi în puţine zile trecu în ceialaltă lume dă ani 54, înpărăţind ani 9, luni 8. Şi să făcu eclipsis şi aceştii stele strălucitoare a imperiului othomănescu.

<u>Stih</u>

Înpărăţia şi dă-i fu scurtă dân vieţuire
Dar foarte lungă s-arătă dân multa dobândire
Arabia şi Persia şi cele dân Asia

Ş-Eghypetul dân Africa-i tremură vitejâia
Iar firea întristându-se dă fraţi şi dă părinte
'I dăsfaimă faptele la toţi cu jalnice cuvinte.

Înpărăţia lui sultan Suleiman I

Ferhat paşa, ce era înpreună cu sultan Selim, ascunse moartea înpăratului şi îndată înştiinţă vezirului, numai, care să afla la Odriiu, aşteptând venirea înpăratului. Vezirul otcârmui lucrurile ca cum ar fi / trăit Selim şi cu mare grabă *f. 36* înştiinţă curgerea pricinii lui sultan Suleiman, care şi atunci să afla la Trapezunda şi-l ruga să vie fără zăbavă.

Deci, dându-se în publică sosirea lui Suleiman[57], să dăscoperi şi moartea lui sultan Selim. Atunci toţi vezirii şi rigealii eşiră spre întâmpinarea lui Suliman, care şi intrând în Ţarigrad îl puseră în tahtul înpărătescu la 1521 şi 927, în luna lui şeval.

Tot într-acea zi, după prânzu, eşâră cu înpăratul spre întâmpinarea trupului lui Selim, pă care cu multă cinste îl duseră şi-l îngropară în geamia lui sultan Mehmed Fatih.

Într-această vreme Gazeli, beilerbeiul Damascului, făcându-se înpotrivitor înpărăţii<i> fu bătut prin Ferhat paşa şi scosu dă acolo şi omorât. După aceasta pornind înpăratul armele în Europa merse însuşi şi luă Beligradul dă la unguri, / care îi *f. 36ᵛ* dăşchise şi drumul Budinului. În urmă mai luă

[57] *ad. marg.*: Suleiman, canon I, 10.

acolo Burgajul, Barijul, Tirujul, Bughiurdlenul şi altele.

Iar la leatul 1522 şi 929 luă ostrovul Rodos dă la cavallerii dă Malte, după asediu dă cinci luni[58]. Bătu dă iznoavă pă rebeli<i> dă la Eghypet şi-i suppuse, întemeind[59] stăpânirea Eghypetului, în toată cuviincioasa suppunere[60].

La 1524 şi 931 merse însuşi la Misir şi bătu şi monedă în numele său şi lăsând oblăduitor acolo pă Suleiman paşa să întoarse la Ţarigrad.

La 1525 şi 932 merse dă iznoavă asupra ungurilor şi-i bătu la Mohaciu. Peri şi craiul Ladoş, sau Lodovic al doilea, fiiul lui Ladislau.

La 1526 şi 933 luă Baiul, Seghedinul şi să întoarse la Ţarigrad izbânditor.

La 1529 şi 936 luă Budinul dă la nemţi, căci Ferdinandu dân Austria, ce ţinea pă sora lui *f. 37* Ladislau, cercă să moştenească crăi<i>a. /

Dar puterea lui Suleiman, încunună[61] cu moştenirea pă Ioannu Zapolu, prinţipu Ardealului, făcând şi Vienna[62] asediu în urmă, multă vreme, pântru aceasta. Deci rămase craiu ungurilor Ioannu[63], însă cu legătură la pace ca încât va trăi, iar după moartea lui Ioannu[64] să rămâe la strălucită

[58] *ad. marg.*: 1524. Vlad vodă, sin Radu vodă.
[59] *ad. marg.*: 1526. Radu vodă, sin Radu.
[60] *ad. marg.*: 1529. Vlad, sin Vlad vodă. Moysi vodă.
[61] *ad. marg.*: 1530. Vlad, sin Vlad vodă.
[62] *ad. marg.*: 1532. Radu, sin Radu vodă.
[63] *ad. marg.*: 1533. Vlad, sin Vlad vodă
[64] *ad. marg.*: 1535. Vintilă vodă.

casa Austriei[65], ca şi Boemia. La 1540, murind Ioann, ceru sultan Suleiman[66] să facă moştenitor pă pruncul său, căruia ca un protector îi fu şi epitropu. Şi după puţin murind pruncul[67] i să făcu ca un epitrop şi părinte şi moştenitoriu unde stăpâni cu[68] acestu cuvânt şi cu armele: Transylvania şi Budinul cu toată Ungaria dă Jos până în hotarăle Ghermaniei, rămâind Ungaria dă Susu la Austria, în toate aceste războae.

La leat 1529 şi 936 Bogdan vodă domnul Moldovii[69], după sfatul tătâne-său, închină Moldova la sultan Suleiman şi / trimise întâiu sol *f. 37v* pă Tutuc[70] logofătul, care fu priimit dă înpăratul. Ceru priveleghii ca şi rumânii[71] şi închină Moldova. După aceasta veni şi domnul Bogdan vodă şi întâlni pă înpăratul la Filippopoli, când să întorcea la Ţarigrad.

Fu priimit cu cuviincioasa cinste şi i să făcură toate ţirimoniile, ca şi domnului Valahiei şi să întoarse la Moldova în pace.

La 1529 şi 936 merse înpăratul la Beciu[72] şi închise cu asediu, precum s-au arătat mai sus.[73]

[65] *ad. marg.*: 1536. Radu, sin Radu vodă.
[66] *ad. marg.*: 1536. Pătru Mircea vodă.
[67] *ad. marg.*: 1538. Neagoe Laiotă.
[68] *ad. marg.*: 1539. Radu vodă. Radu vodă Vlad.
[69] *ad marg.*: A închinat Moldavia.
[70] *ad. marg.*: 1540, Vlad vodă. Radu.
[71] *ad. marg.*: 1541. Radu vodă. Radu.
[72] *ad. marg.*: 1545. Mircea vodă. Radu.
[73] *ad. marg.*: 1552. Nicolae vodă, nici o lună.

La 1535 şi 940 porni războiu în Persia şi luă Bagdatul, bătând pă Techelus Mehmed han şi înasedii<i> Vanul şi-l luă[74].

Pântru acestu înpărat zice un filosof[75] (căci avea războiu şi cu perşii şi cu ungurii): „Acum îl vedeai pă ţărmurile Efratului şi acum îl vedeai pă ţărmurile Dunării".

La 1536 şi 943 suppuse şi stăpâni f. 38 Ghiorgia. La 1538 şi / 945 stăpâni crăia[76] Yemenului, cu toate provinţiile ei, între Marea Roşie şi între Persia[77].

La 1552 şi 959 stăpâni Timişvar[78]. La 1554 şi 962 dete pacea perşilor, rămâind Vanul[79], Meraşul şi Musulul hotară turceşti.

La 1566 luă Hio, sau Sacâzul dă la ghenovezi şi dete lege şi canon[80] şi regule dă iznoavă înpărăţiei, carele să urmează şi până acum şi dă aceia s-au numit şi canon.[81]

Dar în cea după urmă muri şi elu, dă ani 74, înpărăţind[82] ani 41[83], făcând asediu Ţighetul în Ţara Ungurească, cu trei zile până a nu lua turcii

[74] *ad. marg.*: 1552. Pătraşco vodă.
[75] *ad. marg.*: Volter, Istoria dă obşte.
[76] *ad. marg.*: 1553. iar Radu vodă.
[77] *ad. marg.*: 1554. Pătraşco vodă iar.
[78] *ad. marg.*: 1556. Pătru vodă Mircea.
[79] *ad. marg.*: 1557. Pătraşco vodă iar.
[80] *ad. marg.*: Acesta iaste teşrifatu.
[81] *ad. marg.*: 1558. Mircea vodă Radu.
[82] *ad. marg.*: 1559. Pătru vodă, Pătraşco.
[83] *ad. marg.*: Iar Pătru vodă Mircea.

această cetate[84], la 1566 şi 974, septemvrie, a căruia moarte[85] o tăinui vezirul, până luă cetatea şi până veni fiiul[86] înpăratului şi moştenitoriul, şahzadé Selim, ce era atunci la Amasia. /

Stih f. 38v

Şi Suleiman înpodobi numele-npărăţiei
Şi armelor tărie dându încă şi vitejâei
Africa şi Persia
Europa şi Asia
Cu slavă-l priimescu
Şi-n ele cât-odată
Ca-n toate tot d-odată
Pururea-l găzduescu
Efratul, Tygrul[87], Dunărea[88]
cu Nilu[89]-ş fac certare
Dân ele care mai adesu să-i facă adăpare.

[84] *ad. marg.*: 1560, Iar Pătraşco vodă Radu.
[85] *ad. marg.*: Iar Pătru vodă Mircea.
[86] *ad. marg.*: 1568. Alexandru Mircea vodă.
[87] *ad. marg.*: Doao ape mari la Vavilonu şi la Syria. Le pomeneşte şi Biblia, în Asia.
[88] *ad. marg.*: Apă mare în Europa. Curge şi pă aici, în Valahia.
[89] *ad.marg.*: Apă mare în Africa, la Misiru.

Înpărăția lui sultan Selimu II[90]

Mehmed pașa, vezirul, tăinui moartea lui sultan Suleiman, până au sosit sultan Selim, ce atunci să afla la Amasia. Deci după ce au luat cetatea, puind într-însa un gardizon tare și orânduind celelalte oști spre ernatic, purcese spre Beligrad, țiind ascunsă moartea înpăratului.

f. 39 Sultan Selim la 1566 și 974 ajungând / în Țarigrad șăzu în tahtul înpărătescu și zăbovi numai trei zile în Țarigrad și purcese la Beligrad, unde și auzind enicerii dă venirea sa, să porniră la arme, socotind că poate au venit asupra tătâne-său, precum făcuse și moșu-său Selim. Deci îndată fu propoveduit înpărat, publicindu-se și moartea tătâne-său și așa purcese la Țarigrad.

La anul viitor închee pacea cu imperatorul Maximilian[91] al doilea. La 1567 și 975 făcând epanastasis arapii, trimise oaste asupra lor[92] și-i supuse. Cercă în zadar după aceasta să unească Volga cu Tanai.

La 1571[93] și 979 dând nizamul cel cuviincios în Asia și Europa și Africa[94] porni asupra venețenilor războiu și luă[95] ostrovul Chipru

[90] *ad. marg.*: Selim II, 11.
[91] *ad. marg.*: 1569. Pătru vodă Mircea iarăș.
[92] *ad. marg.*: 1570. Iar Alexandru vodă Mircea.
[93] *ad. marg.*: 1572. Mihnea vodă Alexandru.
[94] *ad. marg.*: Iar Alexandru Mircea vodă.
[95] *ad. marg.*: 1573. Iar Mihnea vodă Alexandru.

și îl stăpâni, dân dobândirile a căruia făcu geamia[96] cea dă la Odriiu.

La 1574 și 982 suppuse / iarăși Tunuzu, f. 39ᵛ
Angheru, Goleta, care fiind suppuse dă sultan Suleiman mai dân nainte[97], le supăraseră șpaniolii atunci, pă carii, biruindu-i, stăpâni dă iznoavă toată Livia Selim.[98]

La 1575 și 983, bolnăvindu-să dă apoplixie dân pricina unii băi, muri, dă ani 52, înpărățind ani 8 și 5 luni. Era om foarte dreptu și priimitoriu, însă datu la dăzmierdări și plăceri,[99] pântru care l-au și numit Mestu, turcii, adică băutor; poate dân vro zavistie.

Stih

În palaturi dă-ndrăznise
Odihna, și venise
Nu iaste așa ciudatu
Căci Chipru și Livia
Arată vrednicia
Ș-acestui înpărat.

[96] *ad. marg.*: Iar Alexandru Mircea vodă.
[97] *ad. marg.*: 1577. Iar Mircea vodă Radu.
[98] *ad. marg.*: Iar Alexandru vodă Mircea.
[99] *ad. marg.*: Cantemiru. Beringheru.

Înpărăţia lui sultan Murat III

După moartea lui sultan Selim[100], fiiul său
f. 40 sultan Muratu al treilea / şăzu în tahtul înpărătescu la leat 1575 şi 983, care şi în anii dântâiu[101] nu porni nici un război. Iar la 1578 şi 986 porni războiu în Persia şi bătu pă persi[102], luând Revanu, Ghiunge şi Carebec, făcând pace la 1590 şi 998, după rugăciunea persilor.

După aceasta să făcu un zorbalâc[103] în Ţarigrad dă eniceri, pă carii îi suppuse înpăratul[104]. Cu toate acestea la 1594 şi 1002 porni războiu în Ţara Ungurească[105], trimiţând pă Sinan paşa, care şi luă Yanicu[106] în asediu dă 18 zile.

La 1595[107] şi 1003 trecu sultan Murat în ceialaltă lume[108] dă ani 50, înpărăţind ani 20 şi lăsând 20 dă fii[109].

Stih

Măcar că Venere[110] avu cinste într-acea vreme,
Dar birui şi perşi şi nemţi Murat, făr-d-a să teme./

[100] *ad. marg.*: Murat III, 12.
[101] *ad. marg.*: 1578. Iar Mihnea vodă Alexandru.
[102] *ad. marg.*: 1580. Radu vodă, sin Vlad vodă. Iar Mihnea vodă Alexandru.
[103] *ad. marg.*: 1584. Pătru vodă, Pătraşco.
[104] *ad. marg.*: 1585. Radu vodă Şărban. Pătru vodă iarăş.
[105] *ad. marg.*: 1586. Iar Mihnea vodă Alexandru.
[106] *ad. marg.*: 1588. Ştefan vodă. Ion vodă o lună.
[107] *ad. marg.*: 1588. Mihnea vodă Alexandru.
[108] *ad. marg.*: 1591. Ştefan vodă iar. Iar Mihnea vodă.
[109] *ad. marg.*: 1592. Iar Ştefan vodă. Mihaiu vodă, sin Pătraşco vodă.
[110] *ad. marg. şi anulat*: Dumnezeoaica curviei şi a dulceţilor trupeşti. Să zice şi Afrodita, muma Amorului.

Înpărăţia lui sultan Mehmed III[111]

La 1595 şi 1003 sultan Mehmed moşteni tahtul[112] înpărătescu şi întâiu-ş omorî pă câte 19 fraţii cei mai mici[113]. Apoi moştenind dă la tată-său şi războiul în Ungaria, la acestu văleat înasedii<i> Egre şi o luă bătând pă nemţi[114] şi să întoarse izbânditor în Ţarigrad. Şi mulţămindu-se pă această dobândire făcu în urmă pace cu nemţii şi cu Rodolfu II, imperatorul[115] numai pântru ca să să acufunde cu răpaos în braţele dulceţelor.

Şi urmă această petrecere dă viaţă[116], spre care fireşte era pornit, până la leat 1603[117] şi 1012, când trecu[118] după fraţii săi, înpărăţind[119] ani 9, luni 10, numit fiind Egre[120].

Stih

Toţi pântru Egre-l laudă, dar firea îl dăsfaimă
Căci cu omoru d'atâţia fraţi şi ei i-aduse spaimă /

[111] *ad. marg.*: Mehmet III, 13.
[112] *ad. marg.*: 1592. Gavrilă vodă Movilă.
[113] *ad. marg.*: 1593. Ştefan vodă iar. Alexandru Bogdan vodă.
[114] *ad. marg.*: 1594. Mihai vodă Pătraşco, iar.
[115] *ad. marg.*: 1597. Nicolae vodă, fiiu-său, vechil.
[116] *ad. marg.*: 1600. Simion vodă Movilă.
[117] *ad. marg.*: 1602. Radu vodă Vlad.
[118] *ad. marg.*: Iar Simion vodă.
[119] *ad. marg.*: 1603. Iar Alexandru vodă.
[120] *ad. marg.*: Radu vodă Şărban Basaraba.

f. 41

Înpărăția lui sultan Ahmed I

Sultan Ahmed[121] înpărățind la 1603 și 1012, dă ani 15, stăpâni tahtul înpărătescu[122] încă până a nu-ș stăpâni cunoștința. Porni războiu[123] asupra perșilor vezirul Halil pașa, ce să trimise[124] asupră-le. Să arătă cu oareșcare vitejie, făcându-le și stricăciuni. Iar înpăratul, într-această vreme, fiind om slobod la mână și iubind zidirile[125] a făcut geamia cea mare dă la Yppodromion în Țarigrad[126], dar la 1617 și 1026, trăind ani 29 muri, înpărățind ani 14.

Stih

Toți dumnezeii elinești, cu ale lor neveste
Vrură geamia a vedea, daca luară veste[127]
Văzând, tăcură, nezicându nici vorbă, nici poveste.

[121] *ad. marg.*: Ahmed I, 14.
[122] *ad. marg.*: 1606. Radu vodă Vlad.
[123] *ad. marg.*: 1607. Radu vodă Șărban.
[124] *ad. marg.*: 1611. Radu vodă Mihnea.
[125] *ad. marg.*: 1617. Basaraba vodă.
[126] *ad. marg.*: Alexandru vodă Iliaș.
[127] *ad. marg.*: 1618. Gavriil vodă Moghila, Alexandru vodă Iliaș, Gavriil vodă.

Înpărăția lui sultan Mustafa I[128]

Sultan Mustafa I, fratele lui Ahmed, la 1618 și 1027 înpărăți după frate-său. Și fiind dat la plăceri / să-nlenevise căutarea trebilor înpărăției[129]. f. 41v
Deci după trei luni fu scos dân <în>părăție.

Stih

În cea după urmă Venere cu Vachu[130] înpreună
Și pă-npărați îi fac lipsiți până și dă cunună.

Înpărăția lui sultan Osman II

Sultan Osman II[131], fiiul lui Ahmed, înpărăți tot într-acel an la 1620 și 1029. S-au arătat un fenomenu pă cer: o sabie luminoasă dî spre răsărit[132] la apus în treizeci dă zile, în toate serile, după scăpătatul soarelui.

Porni războiu asupra leșilor, dă la cari luă Hotinul înnapoi. Și cerură leșii pacea, care le o dete cu condițione după cererea înpăratului și să întoarse cu izbândă la Țarigrad.

Prietinii lui sultan Mustafa deteră pricină enicerilor să facă zorbalâc. Deci să arâdicară și nu numai îl scoaseră dân tahtu, ci îl și omorâră la leat

[128] *ad. marg.*: Mustafa I, 15.
[129] *ad. marg.*: 1619. Radu vodă Mihnea.
[130] *ad. marg.*: Curvia și beția.
[131] *ad. marg.*: Osman II, 16.
[132] *ad. marg.*: 1624. Alexandru vodă Radu.

1622 şi 1031, în vârstă dă ani 12, înpărăţind ani 4./

f. 42 Stih

Pierdu cu stăpânirea Osman şi vieţuirea
Făr' dă a nu gândi
Poate căci n-avu cine
Să-l sfătuiască bine
Ci dar să osândi.

Sultan Mustafa iarăş să sui în tahtu în al doilea rând, scoţându-se dă la închisoare. Şi nelăsându-se dă faptele cele dântâiu, dă care toţi socotea că să va fi părăsit, şi mai vârtos cercând a şi pedepsi pă acei ce-l scoseseră întâiu, după 16 luni îl scoaseră şi puindu-se la închisoare, după obiceiu, acolo ş-au dat sfârşitul.

Stih

Şi patimile-nvăţături<i>, când nu pot să să facă
Veri cine pate tot aşa; ci fiteşcare tacă.

Înpărăţia lui sultan Murat IV

Sultan Murat IV, ce s-au numit şi Gazi[133], care va să zică Biruitor, la 1622 şi 1032 s-au suit în tahtul înpărătescu fiind în vârstă dă 14 ani. Deci întâiu au dat nizam zurbalelor, ca să pricinuiască suppunere /, prin care[134] să poată face biruinţe[135]. f. 42v
După aceasta porni războiu asupra lui Abaza[136] paşa, pă care îl bătu şi-l prinse[137] prin mijlocul lui Hoşreş paşa prin care[138] făcu şi Bagdatul muhaseré[139] al doilea rând căci arădicase războiu asupra perşilor. Şi au bătut pă Lustem han, seraschеrul Persiei, mântuind Vanul dân asediu.

Au arădicat războiu asupra leşilor, trimiţând serascher pă Murtaza paşa, la care viind soli leşăşti cerură pacea, pă carii îi trimise către înpăratul şi priimi pacea.

Luă Revanul dă la perşi. Merse şi însuşi înpăratul asupra Bagdatului[140], pă care şi îl luă la 1637 şi 1047. Şi lăsând pă Mustaf paşa vezirul pântru ca să dea nizam eparhiei Aratului, merse dă ernă la Diarbechir.

În primăvară veni la Ţarigrad cu socoteală ca să pornească războiu, în Europa. Şi în mijlocul acestor chibzuiri, / bolnăvindu-să, trecu în ceialaltă f. 43
lume la 1639 şi 1049, înpărăţind ani 17.

Mulţi arată că era băutor[141], mai vârtos

[133] *ad. marg.*: Murat IV, 17

[134] *ad. marg.*: 1627. Alexandru Radu o lună.
[135] *ad. marg.*: Alexandru vodă Iliaş
[136] *ad. marg.*: Radu vodă, sin Radu.
[137] *ad. marg.*: 1628. Iar Alexandru vodă Iliaş.
[138] *ad. marg.*: 1630. Leon vodă Ştefan.
[139] *ad. marg.*: 1632. Mateiu vodă Brâncoveanu.
[140] *ad. marg.*: Aici a tăiat cu mâna sa pă veziru şi a facut a omorî 30.000 dă prigioneeri şi un muzicantu l-a făcut d-a plânsu.
[141] *ad. marg.*: Băutor s-a facut dân pricina unui Becri Mustafa, pă care l-a luat şi în saraiu, avându-l între musaipi până a murit.

Cantemir şi Bering la gheografia lui Buşing scriu pă larg şi cine va voi va vedea acolo şi toate cele ce arată aceşti scriitori că să urma dântr-această pricină. Poprise cu iasac tutunul şi afionul. Au făcut omor şi la multă sumă dă oameni.

<u>Stih</u>

La cel ce prisoseşte virtute[142] nu să teamă
Că şi viţiu[143] dă are nu-i prea băgat în seamă.

Înpărăţia lui sultan Ibrahimu I

Sultan Ibrahim, frate-său, la 1639 şi 1049, în vârstă dă ani[144] 23 trecu în tahtul înpărătescu. Deci îndată căzu ca să curăţească Marea Neagră dă cursari, însă fu trebuinţă ca să ia întâiu cetatea Azacului, care şi făcându-o muhaseré o luă cu
f. 43ᵛ asalt. După aceasta / ministeriul devletului othomanicescu văzând că singur ostrovul Critului rămăsese numai pă Marea Albă între celelalte, neluat şi care înfricoşa puterea înpărătească, găsi pricină cuviincioasă că nişte maltezi, întâlnind pă cadiu de la Meca şi Brusa, molasî, într-o corabie în părţile Critului, le-au bătut corabia şi i-au omorât şi ei au dosit la limanul Candiei.

[142] *ad. marg.*: Bunătatea, areti zic grecii.
[143] *ad. marg.*: Răoteatea unui lucru, cachia, zic grecii.
[144] *ad. marg.*: Ibrahim I, 18.

Deci porni devletul războiu asupra veneţenilor şi porni pă Musah paşa şi pă Iosuf capetan paşa cu armadă şi cu oaste la Crit, la 1645 şi 1055. Şi sosind acolo înasediiră Hanea şi în 50 dă zile o stăpâniră. În urmă merse şi Husein paşa şi urmă a face izbândiri.

Deci într-această vreme, la văleatul 1649 şi 1059, nemaiputând ministeriul suferi faptele înpăratului, căci mulţi scriu o dăosibită dăsfrânare
şi fapte netrebnice, sfătuindu-să / ulemalii cu f. 44
vezirii şi cu rigealii şi cu enicerii, îl arădicară dân tahtu unde şi fu omorât.

Scriu unii istornici că fiind trebuinţă dă a să omorî sultan Ibraim, acolo unde era prinsu ca să nu mai iasă viu, urma să să scrie hatişerif pântru aceasta. Şi înpăratul ce să pusese în taht, pântru care arătăm mai nainte, neştiind încă carte după vârsta sa, însuşi şeihâslamul i-a luat mâna dreaptă şi puindu-i condeiul în degete i-a povăţuit scrierea hatişerifului dă moartea tătâne-său.

Deci mergând trimişii să omoare pă sultan Ibrahim îi a întrebat cu ce poruncă îndrăznescu a pune mâna asupra unui înpărat, au arătat hatişeriful şi uitându-se la dânsul a zisu: „Ce frumos scrie fiiul mieu şi ce dăgrab a învăţat, căci el până astăzi nu ştiia carte." Şi cu acestu mijloc s-a săvârşit
traghica moarte a lui sultan / Ibrahim; însă nu ştiu f. 44ᵛ
dă va fi adăvărată aceasta.

<<u>Stih</u>>

Azacul şi Hanea pă lâng-acestea toate
'I arată-npărăţia că ce voeşte, poate.

Înpărăţia lui sultan Mehmed IV

Sultan Mehmed IV, pruncu aflându-să[145] în vârstă dă ani 7, la văleatul 1649 şi 1059 fu pus în taht şi cunoscut dă înpărat. Şi având noroc dă a avea vezir pă Chiuprulî – zadé Mehemed paşa, care dă fel era albanaş, fiiu dă preot grecu şi înbrăţişase moamethismu şi să întemeese în ostrovul Chiprului[146], unde învăţase meşteşugul armelor şi fusese însemnat dă viteaz la războiu<l> Persiei. Şi ţinuse otcârmuirea prin paşalâcu a Barutului, apoi fusese mutat la Halep, dă unde fu ales dă veziriu şi epitrop înpărăţiei, pă care o a oblăduit cu multă minte şi înţelepciune, până în vremea când [f. 45] săvârşindu-i-se fireşte viaţa, i s-au săvârşit / şi vezaretul şi fiiul său Ahmed paşa Chiprulî-zadé moşteni şi averea şi vezaretul tătâne-său.

Deci mai sus zisul vezir Mehmed paşa, fiind înţeleptu şi vrednic şi dăstoinic a umplea iarăş comoara înpărătească care să răsuflase în zilele trecutului înpărat, făcu a înceta şi rebelione a enicerilor, ce să aţâţase dân îndemnările Zaima valedé sultani<i>, moaşi<i> înpăratului Mehmed, pă care o au făcut a trece în ceialaltă lume, peste puţin, cu toţi următorii săi.

Pă paşa dă la Halep, ce să hainise, îl prinse, făcându-i răsplătirea cu moarte. Slăvită pruncie a înpăratului, pântru căci luă înnapoi dă la veneţeni şi

[145] *ad. marg.*: Mehmed IV, 19.

[146] *ad. marg.*: 1654. Constandin Cârnul, sin Radu vodă Şărban Basarab.

ostroavele Tenodul şi Limnul.

Chiuprulî paşa purcese cu oaste asupra nemţilor şi bătu Ianova şi o luă. Ali paşa luă Varadinul cu iuruş. Fazil Ahmed paşa, Chiuprulu oglu, fiiul vezirului, luă Vivarul. Peri şi Racoţi / şi [f. 45v] moartea lui dăşchise stăpânirea Ardealului la biruitori, iarăşi, care şi făcură domnu pă Mihail Apafi.

Deci înpăratul Leopold ceru pace dă la vezir prin soli carii şi viind, cu multă smerenie, lăsară în stăpânirea turcilor tot ce suppusese; şi le-au dat vezirul pace în 20 dă ani[147]. La ostrovul Critului să luase Hanea, cu toate cetăţile dân vecinătate.

Deci întâmplându-să moarte lui Mehmed paşa, să trimise fii-său Ahmed paşa, ce să făcuse vezir. Şi plecă dă la Ţarigrad[148] la 1655 şi 1066 şi merse dânpreună cu înpăratul la Odriiu[149] şi dă acolo purcese la Hanea în Crit.

Deci începu[150] a face războae şi a stăpâni ostrovul; până în cea după urmă aflându-să[151] dă atâta vreme făcută muhaseré cetatea Candia o luă la 1669 şi 1080, prin[152] mijlocul vestitului Panaiotache, care cu o foarte supţire stratighimă

[147] *ad. marg.*: la leat: 1664, avgust, vezir fiindu Ahmed paşa Chiprul zadé.

[148] *ad. marg.*: 1658. Mihnea vodă Radu.

[149] *ad. marg.*: 1660. Gheorghe vodă Ghica.

[150] *ad. marg.*: 1661. Grigorie vodă Ghica şi au dositu.

[151] *ad. marg.*: 1665. Radu vodă Leon.

[152] *ad. marg.*: 1669. Antonie vodă.

f. 46 făcu, sau amăgi / pă oblăduitorul cetății Muruzini, să o închine la othomani.Acesta fu cel dântâiu grec ce s-au învrednicit a fi tergiman divanului înpărătescu, care fu înpodobit şi cu duh mult şi cu înțelepciune mare şi procopseală. Şi elu să află şi la trecutul tractat al nemților şi la acesta al veneţenilor tergiman cu multă laudă şi a scriitorilor tevarihurilor turceşti şi a celoralalți.

Încă armia la Crit aflându-să, Doroşeski, hatmanul cazacilor, ce să afla între Nistru şi Nipru, ce era suppuşi atunci la leşi, veni şi să închină la prea înnalta Poartă. Sultan Mehmed îi priimi cu libov şi-i dete un tuiu şi sangeac şi-l trimise înnapoi, stăpânitor, făgăduindu-le cazacilor ocrotirea înpărătească. Aceasta iaste pricina tuiului a<l> treilea, care să zice că s-au dat domnului Moldovei în urmă, cînd au rămas /
f. 46v Ocraina supt stăpânirea prea înnaltei Porți, fiindcă i-a legat supt stăpânirea Moldaviei. Iar apoi, după ce s-au dat Ocraina îndărăt la leşi s-au luat iarăşi tuiu înnapoi şi au rămas doao, pă cum au fostu şi mai nainte.

Măcar că unii dân istornici nu voescu că s-ar fi dat la Moldova al treilea tuiu, făr-dă numai zic cum că s-ar fi făcut cerere dă acestu tuiu, dar nu s-ar fi dat, nepriimind vezirul ca să să dea la creştini trei tuiuri, însă Ucraina au fostu supt stăpânirea Moldaviei în cătă vreme au fost supt stăpânirea Porției.

Craiul leşilor s-au mâniat asupra lui Doroşențki dă ce să să închine la Poartă şi au trimis oaste asupra lui. Sultan Mehmed, aflând dă aceasta, au scris o carte craiului leşăscu cu înputăciune, poruncindu-i să să părăsească dă aceasta şi înfricoşându-l că, dă nu să va părăsi, va râdica / războiu. Leşi<i> n-au prins această f. 47
poruncă în seamă. Deci la 1672 şi 1083[153] arâdicând războiu asupra leşilor, însuşi înpăratul au purces dă la Odriiu cu oaste şi au mers la Hotin. Şi dă acolo au pornit pă Ahmed paşa vezirul şi pă Mustaá paşa cu Selin Gherae hanul, carii, trecând Nistrul, au luat Zivanieț şi au făcut muhaseré Camenița, care s-au închinat cu condiţione.

Luarea Cameniţii înfricoşă pă leşi. Înpăratul trimise pă caplan Mehmed paşa cu hanul tătărăscu şi făcu muhaseré şi Lembergu, pântru care, spăimântându-să leşii, cerură prin hanul pace. Şi dete Camenița cu alte 48 dă târguri şi sate şi făgădui să plătească câte 20.000 dă lei pă an şi să nu mai supere pă cazaci.

Şi priimi înpăratul pace, care să închee la 1083 hâgeretu.

Aceasta fu dobândirea cea după urmă ce au făcut preaînaltul devlet, / începând dă la văleatul f. 47v
703. Şi să întoarse înpăratul la Odriiu. Şi îndată luă ştire cum că s-au întors leşii dân pace şi au pornit războiu iarăş asupra Porții. Deci ş-au întors şi înpăratul armele asupra leşilor şi au mers dă iznoavă în Polonia.

Ioan Sobievski să afla atunci mareşal al coroniei. Doroşențki cu cazaci<i> să hăinise dă

[153] *ad. marg.*: 1672. Grigorie vodă Ghica.

către înpărăție. Domnul Moldovei[154] și domnul Țării Rumânești[155] să amestecaseră cu leșii, nepăzindu-ș credința la devlet.[156]

Muri craiul Poloniei, Mihail, și să făcu Ioann Sobievski craiu și măcar că Doroșențki a dosit iarăș dă la leși și au venit să să închine la înpăratul, dar nu fu priimit, ci fu izgonit. Cu toate acestea fură leșii bătuți și să închise pace, înnoindu-se acea trecută.

Dân pricina cazacilor și a lui Doroșențki
f. 48 arădicaseră războiu / muscali<i> asupra prea înnaltei Porți. Deci fu trimis Ozu valesî, șaitan Ibrahim pașa asupra muscalilor întâiu la 1678 și 1089. Purcese și înpăratul cu vezirul Kara Mustafa pașa, ce să făcuse dă curând vezir, după moartea lui Ahmed pașa[157]. Înpăratul rămase la Tatar pazargic și vezirul purcese cu oștile și trecu apa Bogului și merse ca să asediască Cehrinul. Și măcar că rușii să înpotriviră cu statornicie, având comandir pă Romadocovski, luară însă turcii Cehrinul cu lagumuri. Deci să înpăciură aceste doao înpărății fără zăbavă.

Emeric Tekeri la văleatul 1682, dânpreună cu alți nemeși unguri dân Ungaria dă Sus, nefiind mulțămiți dă oblăduirea chesaricească, întoarse fața suppunerii dă către nemți și năvăli la protecția prea înnaltei Porți, făgăduindu-să ca să plătească
f. 48v tribut 40.000 dă taleri pă an / și să ție și 30.000 dă

[154] *ad. marg.*: Petrecceiu.
[155] *ad. marg.*: Grigorie Ghica.
[156] *ad. marg.*: 1674. Duca vodă.
[157] *ad. marg.*: 1679. Șerban vodă Cantacuzino.

oaste gata, în slujba othomaniceștii înpărății.

Deci turburară liniștea păcii a strălucitei Porți și ațâțară focul vrăjbiei, fără cuvânt dă dreptate iarăș asupra luminatei casi Austriei, carea nici dedese pricină dă vreo vrajbă, nici să împlinise sorocul păcii trecute.

Până la această vreme a mers tot în dobândiri și în creștere prea puternica stare aceștii mărite puteri, căci până aici n-a pornit războiu la care n-au biruit, nici a întrat în eparhie cu hotărâre dă suppunere și n-o a stăpânit în cea după urmă. Dar iubirea dă cinste fără cuvânt și râvna dă rele dobândiri fără dreptate a unor ministri aducu și pagubă și necinste la stăpâni și necugetarea stăpânilor dă a nu metahirisi acestu fel dă oameni în slujbele lor și neîngrijarea spre a nu da voe și putere unora ca acestora / îi aduc a să căi în viață, f. 49
de multe ori fără folosire.

Kara Mustafa vezirul fusc acest ce pântru a socoti fără cuviință că are a să cinsti prelungindu-și vezaretul până când să va face și sultan Ghermaniei și padișah Apusului fu pricină dă a necinsti cu moarte, scurtând și înpărăția și porni războiu la acestu văleat asupra înpăratului Leopoldu.

Purcese cu multă trufie spre Austria, dânpreună cu hanul tătarilor, cu prințipi<i> Transilvaniei Mihail Apafi, valah Șărban Cantacozinul și moldav Duca Albanașul și cu toți vezirii, beilerbeii și mirimiranii. Și măcar că înpăratul Leopold făcu multă silință și cu multe mijloace ca să stingă această ațâțare dă foc, văzându-să mai vârtos că nu au dat nici o pricină și

trimise solu ecstraordinar la Ţarigrad pă conte Caprara, dându-i poruncă ca să facă veri ce mijloc *f. 49v* va şti şi să potolească războiul. / Şeih islamul şi cu mulţi dân ulemali să înpotrivea a da fetfa pântru războiu, zicând că este înpotriva dreptăţii.

Veziru însă nu lăsă mijloc cu care să nu săvârşască râvna dă iubire dă slavă ce avea, silindu-să atât ca să înduplece pă şeih islamul să dea fetfá, cât şi să aplece pă valedé sultana pântru ca să îndemneze pă înpăratul la aceasta. Nu lipsi a nu să chibzui ca să găsească aflări noao potrivite la şerişerif cu care să poată dobândi fetfaoa războiului. Arătă întâiu că şi dă nu lasă legea a să porni războiu asupra nemţilor, pântru căci n-au dat pricină dă stricăciune păcii, dar nu ne îngădueşte, zicea, iarăş legea ca să nu înbrăţişăm pă Tekel şi toată nobleţa ungurească ce aleargă la noi cerând să să facă sudeţi şi să plătească tribut.

În cea după urmă află alt mijloc, adică să *f. 50* priimească a întări pacea nemţilor, dând / proteţione ungurilor şi făcând dă la nemţi mai mari cereri, care să nu le poată priimi inperatorul şi să să arate că nemţii dau pricină dă stricăciunea păcii şi să poată şeran să ia fetfaoa războiului.

Între altele dar cereri ce era, dă a să strica cetăţi în Ungaria dă Sus şi a să da locuri în stăpânirea lui Tekel era şi aceasta, să plătească imperatorul 1.000 dă pungi dă bani pă an la dovlet, tribud pântru Ungaria dă Sus.

Ambaşadorul Caprara nu putea să dea mâna la aceste teclifuri fără voia imperatorului. Cu toate acestea nici acel răspunsu nu să aşteaptă, ci să

trimise poruncă către Budun beilerbei, bătrânul Ibrahim paşa, ca să meargă cu 6.000 dă oaste, spre ajutorul lui Tekeli şi trimise şi hatişerif prin care numi pă Tekeli craiu Ţării Ungureşti şi porunci lui Budun valesî să-l propoveduiască. Trimise poruncă şi lui Mihail Apafi, domnul Ardealului, ca să unească / şi oştile lui cu Tekeli. *f. 50v* Şi aşa toţi aceştia luară şase cetăţi ungureşti dă la nemţi în grab. Să scoaseră şi tuiurile înpăratului şi la 1682 lăsă înpăratul Ţarigradul şi trecu la Odriiu cu toată puterea înpărătească.

Multe semne înpotrivă să arătară, dar să urmă călătoria cu râvna şi cu căldura cu care să începuse. Purcese şi înpăratul dă la Odriiu şi merse până la Isargic, unde şi rămâind, dete sangeacul şerif şi toată plenipotenţia vezirului prin hatişerif şi purcese la Beligrad unde şi să adunară oştile cele chemate dân toate părţile.

Vezirul ce avea râvnă ca să stăpânească Beciul, socotind că cu luarea Beciului va putea stăpâni lesne toată Ghermania şi aşa întră în sevdŕ să să numească sultan Ghermaniei şi padişah Apusului, cu dăosibită stăpânire dă cea othomanicească şi hotărî ca să meargă drept la Beciu şi să facă Beciul muhaseré. / *f. 51* Voi însă aceasta ca să o facă prin sfat dă obşte, dar vru ca să să arate mai presus dă sfat şi toţi să-l sfătuiască a face aceia ce pohtea el şi avea ascunsu în inimă.

Făcu sfat dă războiu la Beligrad, unde după arătarea lui raşid efendi, Uzun Ibrahim paşa, Budun valesî n-au găsit a fi dă înţelepciune ca să lase cetăţile ungureşti neluate şi cele dân Austria, ce

sânt până la Beciu, fără garnizon turcescu, nici să facă Vienna muhaseré, căci este ştajărul stăpâniri<i> europeilor şi să va da pricină ca nu numai puterile înpotrivitoare ci şi chear aleaţii devletului să să arădice asupra othomaniceştii înpărăţii pântru aceasta.

Însă dăosebi că nu i să dete ascultare, fu şi certat şi înfruntat dă către vezirul.

După ce ajunse la Esec, arătă istornici<i> europei, că şi chear Tekel aşa l-au sfătuit, nedând însă ascultare nici lui. Merse cu multă trufie la f. 51v Vienna şi o făcu / muhaseré. Şi nu să sili încai să facă iuruşurile grabnice şi învitejâte şi să ia cetatea, ci prelungi asediu mai mult dă doao luni, tot făgăduind înpăratului că va lua Vienna.

Înpăratul Leopold ce fugise dân Vienna la Linţ nu lipsi a face silinţă să cheme pă leşi şi să adune şi oştile Ghermaniei, care fără zăbavă strângându-să supt oblăduirea ducăi dă Lorena să uniră cu însuşi craiul leşăscu Ioannu Sobievski. Şi năvălind asupra ordiei înpărăteşti o bătură şi o dăsfăcură dă tot, luând şi toată averea, stăpânind şi tot câmpul războiului. Şi scăpară Vienna dân muhaseré şi să porniră şi leşii şi nemţi<i> asupra turcilor ce dosea dânpreună cu vezirul, având o înfricoşare panică.

Găsiră pricină la această vreme cu îndemânare şi veneţenii, căci li să închisese solii în Ţarigrad pentru o gâlceavă ce să întâmplase şi să f. 52 arădicară / şi ei asuspra prea înnaltului devlet cu războiu.

Kara Mustafa, vezirul, fugind dă la Beciu înnapoi, spre Budin cu oştile obosite şi înfricoşate, dân buna sa chiverniseală, cercă a să înpotrivi pă alocurea la oştile chesariceşti ce era garnizonuri pân cetăţile ce le lăsase în urmă, dar în toate părţile fură bătuţi şi înnecaţi prin ape, după proorocia lui Uzun Ibrahim paşa.

După ce ajunse la Budin tăie capul lui Ibrahim paşa, pântru căci îl sfătuise bine, dar tăe şi înpăratul capul vezirului, după ce au ajunsu la Beligrad, daca au aflat curgerea pricinii pântru căci n-au ascultat sfatul cel bun.

Şi mi să pare că această epigrammă i s-ar cuveni la mormânt:

Kara-ţi fuse şi numele, kara-ţi fuse şi treaba,
Căci prăpădişi atâtea ţări într-un zadar şi geaba.
Eratostrate[158] te-nvăţă să-ţi laşi o pomenire
Ş-o vei avea cât şi a lui, fără dă nemurire. /

Toate însă acestea fără folos, căci nemţii, f. 52v leşii şi veneţenii făcea izbândă în toate părţile. Să sculară şi ruşii asupra Porţii, unindu-să cu aceste puteri. În urmă şi la 1686 duca dă Lorena, în luna lui septemv<rie> luă Budunul cu iuruş, neputând vezirul Suleiman paşa să facă nici un ajutor.

La văleatul 1687 mai făcură nemţii mare biruinţă şi izbândă la Mohaciu; dobândiră şi Sclavonia. Duca dă Lorena întră în Transylvania, ruşii plecară în războiu asupra Ţării Tătărăşti, leşii asediară Cameniţa, veneţenii luară Corinthu şi Athina şi făcea toţi, în toate părţile izbânde şi

[158] *ad. marg.*: Cel ce au arsu capiştea Dianii la Efes, una dân 7 minuni.

aduseră pă musulmani la atâta dăznădăjduire, încât să întoarseră asupra înpăratului, prin povăţuirea lui Siaus paşa, pă care măcar că-l făcu înpăratul şi vezir dă nevoe, tăind pă Suleiman paşa. Dar şi aceasta în zadar. Căci la noem<vrie> 8, 1688 şi *f. 53* 1089 îl arâdicară dân taht prin Nacâb / efendi şi prin şeriful dă la Sfânta Sofie şi fu silit ca să dea schiptrul înpărăţiei frăţine-său şi el să treacă la închisoare dân taht, unde şi după amărâtă petrecere dă patru ani, trecu şi în ceialaltă lume, dă ani 52, înpărăţind ani 41 şi stând la închisoare ani patru.

<u>Stih</u>

Mare-npărat sultan Mehmed
şi micu tot într-o vreme,
Căci unde toţi îl tremura, ajunse d'a să teme.
Înnorocit, nennorocit, ş-acestea totu odată;
C-aşa patu cei ce trebile singuri nu şi le cată.
Stă şi la slugi, adevăratu, o cinste stăpânească
Însă-ntre slugi sânt osebiri.
Stăpânii dar grijască,
Că-s Chiprulâi şi Panaioţi şi Kara Mustafale
Ş-acei dântâiu aduc folos, cei după urmă, jale.

Înpărăţia lui sultan Suleiman II

Să trimise bostangi başa ca să cheme pă sultan Suleiman[159] dă la Cafas în taht. El, cu toate că temându-se dă frate-său / să discoleysea să iasă *f. 53v* şi să priimească schiptrul, dar în cea după urmă trecu în taht şi să cunoscu dă înpărat şi veniră toţi spre închinăciune. Făcu comfermaţione vezaretului[160] asupra lui Siaus paşa, pă care zurbale îl omorâră în grab, făcându-l bucăţi, cu pricină că nu le-au dat bacşâşul cel obicinuit. Făcură şi alte multe răotăţi în Ţarigrad. Dar în cea după urmă enicerii, suppuindu-să la sangeac, înfrânară pă zorbale şi să făcu vezir Techiurdalî Mustaá paşa.

Înpăratul merse la Odriiu şi trimise oşti şi asupra înpărăţiilor înpotrivitoare şi asupra zorbalelor, căci să sculase şi în Rumeli şi în Anadol.

Imperialii şi aducea izbândă în toate părţile. Dreptu aceia înţeleptul înpărat făcu chibzuire ca să mişce lanţul înpăciuirii şi să facă cercare ca să vază în ce să află. Deci găsi cu cale ca să trimiţă soli la Beciu cu giuluşname către / *f. 54* înpăratul Leopold şi cu arătare că au priimit schiptrul înpărăţiei othomaniceşti.

Deci să orânduiră Zulficar efendi, ce atunci era eniceri-kiatâbî şi cu prea învăţatul Scherlet-zadé Alexandru Mavrocordatu, ce atunci să afla şi mare tergiman al divanului înpărătescu,

[159] *ad. marg.*: Suleiman II, 20.
[160] *ad. marg.*: 1689. Constandin vodă Brâncoveanul.

care să făcuse după famozul Panaiotache. Şi măcar că în vrema ce s-au tăiat Kara Mustaá, paşa, fiind pârât cum că ar fi dat sfat vezirului ca să facă Beciul muhaseré, fuse fără vină scos dântr-această drăgătorie, care şi să dete iarăş la musulmani, făcându-să un Sefer aga tergeman şi să află şi în primejdie dă viaţă înţeleptul Mavrocordat. Dar fiind că la această drăgătorie este trebuinţă dă procopselă multă şi dă ştiinţă dă limbi dân dăstule şi dă minte supţire, fu adus iarăş şi dă iznoavă aşăzat tergiman.

Duca Bavariei luase Beligradul în vremea *f. 54v* ce au ajuns aceşti doi soli la Beciu / şi prinţipul dă Baden întrase în Bosna. Cu toate acestea solii ajungând la Beciu şi povăţuindu-să la audienţa imperatorului deteră giulusnamelele înpărăteşti, însă nu găsiră cu cale ca să dea pricină ei întâiu dă vorbă înpăciuirii, lăsând ca să facă această dăşchidere întâiu creştinii, cu socoteală ca să afle mai multă înlesnire la negoţiul ei.

Văzând însă că la acest articol nemţii făcură o adâncă tăcere, în cea după urmă merseră înnainte şi făcură provlimă inperatorului dă a trătălui pacea în doao chipuri: sau pă picior cu o trecvă scurtă, sau cu o pace statornică. Şi făgăduiră să lase toată Ungaria la nemţi şi Transylvania să rămâe a plăti tribud şi la o înpărăţie şi la alta. Cameniţa să să dea la leşi şi Beligradul cu Timişvarul să rămâe la turci.

Şi cu toate că vestitul Alexandru, arată unii, că ar fi făcut şi un cuvânt în limba latinească *f. 55* asupra / păcii, cu atâta pitho şi dulceaţă, încât unii

zic că ar fi scos şi lacrăme dân ochii biruitorului, atuncea Leopold şi ar fi dat poruncă ca să să înceapă tractatul.

Deci cu toate acestea văzând solii turceşti că li să dă un răspunsu cu multă mărețe, adecă într-acest chip: că măcar că starea dă acum şi norocirea armelor mele îmi dau nădejde dă a dobândi nu numai Ţara Ungurească, ci şi toată Înpărăţia Turcilor, amorul însă ce am pântru pace mă face ca să dau mîinile la ia. Deci voiu să am crăia Ţării Ungureşti, cu toate provinţiile dân prejur, adică cu Sclavonia, Croaţia, Bosna, Serbia, Bulgaria şi Transylvania. Iar Moldova şi Valahia să rămâe slobode dă spre mine.

Legea catolică să fie priimită în toată Ţara Turcească şi Sfântul Mormânt să să dea franţişcanilor.

La leşi să să dea Crâmul, Bugeacul, Moldova şi Ţara Rumânească.

La veneţeni să să dea Morea, / Eyripul şi o *f. 55v* parte dân Dalmaţia.

Nu făcură altu răspunsu, fără decât dăspre o parte găsiră cu cale să facă tăcere şi să înştiinţeze la Poartă, iar dăspre alta Alexandru Mavrocordatul, întâlnindu-să cu solul Franţiei ce era la Beciu i-arătă cererea nemţilor şi-i zise (precum m-am încredinţat dă la mulţi istornici): „Eu sânt plenepotenţiariu ca să dau nemţilor ce vor cere şi să fac pace”. Şi îi arătă şi hatişiriful dă această plenepotenţă. „Voi însă ce sânteţi supăraţi dă dânşii dă apururea şi după starea întru care să află acum nu vă pot face nici un rău. Când va lua aceste crăii

dă la înpărăția noastră și să va face atâta dă puternici, mai puteți voi să mai stați la Pariș?”

Văzând și auzind acestea solul Franției, îndată porni ștafete la craiu și fuse dân dăstul ca să arădice armele franțezilor asupra nemților. Deci [f. 56] craiul franțozescu / arădică războiu asupra nemților și-i făcu ca puterile ce făcea triomful asupra Dunării să să întoarcă asupra Rinului. Și făcu înștiințare sultanului prin mijlocul ambașadorului Șatoniof cum că are 400.000 dă oaste gata ca să între în lucrare, și cum că la anul viitor să va strădui cu războiul în inima Ghermaniei.

Această făgăduială învie inimile turcilor și începură a nu mai gândi la pace. Și porunci solilor la Beciu ca să să ție tari. Mavrocordatul cugeta ca Beligradul să-l facă a rămânea la turci, prelimeniariu a păcii și apoi să între în tractatu.

Înpăratul Leopold și râvnea ca să facă o trecvă cum ar fi putut, căci nu-i da mâna a fi înpiedicat cu doao așa puternice înpotriviri, căci îi era cu neputință să facă izbândă la amândoao.

Solii turcești răspunseră că n-au plenepotență ca să închee pacea cum vor vrea, ci ziseră ca să rămâe pântru altă vreme.

[f. 56ᵛ] Kiuprulu / Mustaá pașa să făcu vezir dân caimacam și adună sfat mare în Țarigrad și să hotărî la sfat ca să să urmeze războaele și scrise solilor la Beciu ca să să întoarcă la Țarigrad. Și făcu gătiri dă oaste și trimise porunci în toate părțile, în care arăta că nu voește să vie nici un ostaș silit. Și așa începură dă toate părțile a năvăli ostași vrednici dă izbândă; căci avea mare

ypolipsis vezirul, care îndreptă și veniturile înpărăției și întră în campania războiului. Și purcegând spre Beligrad luă Șiahârchioiu; bătu pă conte Ștarenberg și luă Nișu. În cea după urmă luă și Beligradul și trecu Dunărea și luă Lipa și trimise oști în Timișvar.

Domnul Ardealului Apafi murise, deci dedese domnia vezirul lui Tekeli și orândui serascher cu 10.000 [mii] dă oaste. Și orândui și pă hanul tătărăscu și pă domnul Țării Rumânești, ce / [f. 58] atunci era Costandin Brâncoveanu și le porunci ca să între în Ardeal și să încredințeze domnia lui Tekeli.

Deci intrară cu toți în Ardeal, pă munții Țării Rumânești și bătură pă Haizler gheneral și dicherară pă Tekel domnu. Și să întoarse vezirul cu aceste izbânde la Odriiu și dă acolo merse la Țarigrad cu înpăratul și intrară biruitori și începu vezirul a face gătire dă anul viitor.

Deci să bolnăvi înpăratul dă ydropică și la acest an 1691 și 1102 trecu în ceialaltă lume, dă ani 52, înpărățind ani 3, luni 9.

Și Suleiman silință făcu după putință
D-a fi biruitoru
Dar nu fu cu putință să facă vr-o silință
D-a fi nemuritoru.

Înpărăţia lui sultan Ahmed II

La acestu văleat 1691 şi 1102 vezirul
f. 58v scoase în tahtu pă / sultan[161] Ahmed II, după nobetul saltanatului, frate mai mic a lui Suleiman şi trecu la Odriiu. Şi măcar că curtea înpăratului acestuia avea multă îndrăzneală la înpăratul, încât câzlar aga au putut să facă cu pâri până să trimiţă înpăratul ca să aducă pă acestu meşhur vezir şi să-i ia pecetea, însă vezirul cu toată înţelepciunea cea cuviincioasă putu face ca nici să meargă, nici să dea pecetea, nici să să arate înpotrivitor, cu toate că-l iubea şi ulemalile şi rigealii şi enicerii toţi, ca p-un părinte, numindu-l mântuitorul musulmanilor; căci toate acestea curgea la neamul Kiprulâilor, ca fierul la magnit şi îţî părea că toate aceste virtuţi sânt fireşti la acest neam. Şi cu un mijloc supţire făcu dă a să trimite surgun câzlar aga la Eghypet şi a să spânzura Iazagi efendi cu călimările la brâu, căci ei îl pârâseră.

f. 59 Şi purcese vezirul la oaste. / Imperatorul şi puse mijlocitori dă pace pă Gulielmu III, craiul englezilor. Vezirul, cu toate că priimi pă sol cu mare cinste, dar îi zise că el este priimitor dă a să face o pace cinstită; şi cu acest mijloc îl lăsă cu socoteală să-l surdisească, până va lua Budinul. Trecu Sava şi să apropie dă Petrevaradin şi bătu 5.000 dă oaste nemţească ce era cu prinţipul Baden. Dar nenorocirea oştilor othomăneşti aduse lucrul încât acest eroe, vizirul Kiuprulu-zadé în furia bătăliei fu lovit dă un glonţu în tânplă şi căzu mort. Ofichialii curţii sale strigând unul pă altul la această întristată întâmplare, pântru ca să să auză vorba, făcură dă încetă meh terhaneaoa. Şi această încetare a meterhanelii dete pricină enicerilor a pricepe că să făcu cevaş dă mâhnire. Această şastisire făcu încetare iuruşurilor şi hugiumului şi aduse lucrul dă a să birui dă nemţi, dă unde era biruitori, / şi să făcu Ali paşa, caimacamul, vezir. *f. 59v*

Paghen, solul englezilor şi Colier solul olandejâlor veniră iarăş mediatori pântru pace la turci, dân partea nemţilor. Solul franţezilor, monsiu dă Şatonov, să înpotrivi, având ajutor şi pă Mavrocordatul şi arătară turcilor că nu pot nemţii a suferi doaò războae aşa mari dăcât un an, sau mult doi, ci să nu facă turcii pacea.

Deci să făcură gătiri noao dă războiu şi să urmară fără dă nici un rod, până la văleat 1695 şi 1106, când sultan Ahmed II, bântuit fiind de vrăjmaşi dân toate părţile trecu în ceialaltă lume, dă ani 51, înpărăţind ani 4.

Un lucru necuviincios când să va da odată
Urmeaz-în urmă multe mii,
'nţelepţii toţi ne-arată
'N cea după urmă dă-ntristări,
când nu avem scăpare
Scăpăm dă viaţa cu-ntristări,
cu bucurie mare.

[161] *ad. marg.*: Ahmed II, 21.

Înpărăţia lui sultan Mustafa II

După moartea lui sultan Ahmed, *f. 60* Tarabooluz Ali paşa vezirul, / cugetă ca să treacă în taht[162] pă şah zadé Ibrahim, fiiul lui sultan Ahmed II, ce era în vârstă dă trei ani, cu socoteală ca să împărăţească el. Sultan Mustafa, fiiul lui sultan Mehmed IV, luând înştiinţare dă la Nejir aga, câzlar aga, dă moartea unchiu-său, nu mai dete vreme vezirului ca să să sfătuiască pântru aceasta, ci trecu în tahtu după nobetul saltanatului la 1695 şi 1106.

Vezirul şi enicer aga, luând veste că oficialii saraiului să făcură stăpânitori aceştii alegeri, alergară cu bucurie mincinoasă şi sărutară poala înpăratului celui nou. Şi aşa urmară şi toţi ceilalţi, după obiceiu. Deci înpăratul dete vezaretul iar lui Ali paşa, însă hotărî ca să meargă însuşi înpăratul în războiu. Dar aduse pă Elmas Mehmed paşa dă la Bosna şi-l făcu caimacam şi după trei zile tăe pă Ali paşa şi numi vezir pă Elmas *f. 60ᵛ* Mehemed paşa. Şi purcese înpăratul spre / Beligrad şi după ce s-au trecut acea campanie să întoarse pă la Logoş şi Caransebeş ale Timişvarului, pă care le şi luă. Şi trecu prin Ţara Rumânească pă la Mehedinţi şi pân Romanaţi şi trecând Dunărea pă la Izlaz, la Nicopoli, merse la Odriiu. Însuşi domnul Ţării Rumâneşti i-au fost conacciu, după cuviinţă.

Muscalii înasediiră Azacul şi să urmară iarăş războaele şi la anul viitor cu izbânda turcilor

[162] *ad. marg.*: Mustafa II, 22

către nemţi, căci goniră dân Timişvar pă imperiali. Luară însă muscalii Azacul, însuşi înpăratul Petru fiind dă faţă. Muri şi Sobievski, craiul leşăscu şi căzură leşii la alegere dă craiu şi părăsiră războiul dăocamdată.

Solii Engliterii şi Olandiei iarăş cercară a face pace la înpăratul. Înpăratul, cu toate că ştia că să împăciuiseră franţozii cu nemţii, însă nu priimi pacea, ci purcese la Beligrad cu 135.000 dă oaste. Trimise şi înpăratul / Leopold pă prinţipul *f. 61* Evghenie dă Savoe asupra Varadinului. Să dete batalia la Ţenta, cu biruinţa nemţilor.

Înpăratul merse iarăş la Beligrad şi făcu pă Husein paşa vezir şi merse la Ţarigrad.

Frideric August, electorul Saxoniei, să făcu craiu Poloniei. Şi într-această vreme sultan Mustafa începu a cunoaşte cât era dă trebuincioasă încheerea păcii.

Înpăratul Leopold, cu toate că era biruitor asupra turcilor, dar aştepta să moştenească crăia Spaniei, după moartea lui Carlu II şi nu pohtea să-ş prăpădească oştile.

Solii englezilor şi a olandezilor, văzând că s-au înfru<n>tat într-atâtea rânduri nu vrea ca să mai facă provlimă. Alexandru Mavrocordatu, tergemanul divanului, om dă un duh supţire şi petrecător, cunoscu că cu înlesnire ar putea pune în orânduială aceste doao puteri. El era dăsăvârşit dat la enteresurile othomăneşti. Deci răpi această ocazione prin care să arătă cu slujbă / vrednică dă *f. 61ᵛ* însemnare la înpărăţie, cu care covârşi atâta alte slujbe ce făcuse şî-ş dobândise oypolipsis nemuri-

toare. Deci mergând la vezirul, pă care nădăjdui să-l facă cu înlesnire ca să dea mâna la acest acomodament, între alte vorbe îi zise cum că „Cu puţină cunoştinţă ce am la pricinile Europei, socotescu că după starea întru care să află acum imperatorul Leopold cu multă bucurie ar pohti să facă pace cu turcii".

Îi zise vezirul: „Este cu putinţă, un biruitor ca dânsul să facă această gândire?"

Îi răspunse Mavrocordatul: „Stăpâne, aceasta ce eu îţi zic iaste dă la mine. Eu nu m-am întâlnit cu soli interesaţi ca să grăescu cevaş asupra acestui punt; numai dă vei pohti ca să-mi dai voe să mă întâlnescu o săptămână cu solii, eu îţi făgăduescu că nu numai să-ţi arăt cugetările imperatorului, ci să fac ca să facă ei cerere dă a întra în negoţiul păcii".

f. 62 Deci / îi dete toată voia vezirul lui Mavrocordat ca să să întâlnească cu solii creştini. Deci mergând către soli le zise că în vreme ce au fostu la Vienna el au priimit atâtea semne dă bunătate dă la imperatul Leopold, încât el s-ar număra cel mai marte nemulţămitor când nu ş-ar înplini datoria să să arate cu vreo slujbă către înpărăţia sa, aflându-să în cea după urmă şi creştin; şi cum că nu putea să afle mai cu favore ocazione dăcât acum, căci el ştie, făr-dă nici un fel dă îndoială că imperatorul ar rămânea mai mult mulţămit când ar face pacea cu turcii acum, dăcât când s-ar întâmpla a face curând vreo ruptură cu Franţa sau cu altă crăie, căci turcii atunci ar răspunde cu mărețe şi nebăgare dă seamă; şi cum

că ar putea el fi silitoriu acum să să facă o pace, cu condiţii care să poată fi priimite la imperatorul. Şi-i puse la jurământ ca să păzească taină această provlimă şi altele.

Solii / îi mulţămiră şi îi ziseră că *f. 62v*
imperatorul nu să dăpărtează dă a iscăli condiţii cinstite şi cum că el este volnic să facă propuneri dă aceasta către prea înnaltul dovlet şi imperatorul îi va rămânea mulţămit.

Mavrocordatul să întoarse către vezir şi i le arătă toate acestea, dă care foarte să mulţămi vezirul şi zise: „Să fii încredinţat că vei da cu această silinţă o slujbă la înpăratul vrednică dă însemnare, căci vei pricinui liniştea înpărăţiei othomăneşti".

Şi începu a face tractatul dă pace cu solii nemţeşti, englizeşti şi olandezi.

Feriol, solul franţozescu, aflând dă aceasta să sili mult ca să stânjânească săvârşarea aceştii păci, dar nu i să dete ascultare şi încă i să răspunse ca să nu să mai amestece.

Cu toate acestea înpăratul lăsă Ţarigradul şi merse iarăş la Odriiu. Şi trimise pă vezirul cu
toată armia / la Beligrad. Deci oştile turceşti sta în *f. 63*
Beligrad şi oştile nemţeşti la Petrevaradin şi să păzea una pă alta; ruşii, leşii şi veneţenii asemenea urmară la hotarăle lor.

Deci să orândui Carloviţa locul congresului. Şi dân partea dovletului să orânduiră soli Rami Mehmed reiz efendi şi Alexandru Mavrocordatul, care şi să numi beiu şi mahrem esrar; dân partea nemţilor conte Petinghen şi conte

Șlic, dă la muscali Bogdanovici și Vozniceni; dă la leși Stanislav, voivodul Posnaniei; dă la venețeni Ruzini și mediatori era englezul Paghet și olandezul Colier.

Să făcu întâiu dispută care să șază mai sus la rând și aceasta înțeleptul Mavrocordat o îndreptă cu o efevrimă dă a să face o casă dă congres rătundă, cu atâta uși câți și soli și cu o masă rătundă și cu scaune înprejur. Și cu acest mijloc să
f. 63v îndreptă și madeaoa / dă protimisis.

Deci rămase imperatorul mulțămit cu a să ținea pace 25 dă ani.

Budinul cu Țara Ungurească dă Jos și prințipatul Ardealului până în Mureș și până în Tisa rămaseră ale nemților; Timișvarul și Beligrad cu Bosna rămase al turcilor. Rusia au făcut o trecvă dă doi ani în care au stăpânit Azacul.

Leșii a<u> luat Camenița cu Podolia și Ocraina. La venețeni s-au dat Morea și Lefcadia. Și așa s-au încheiat pacea la văleat 1698 și 1109.

Deci s-au întors fieșteșcare la locul său și înpăratul după comfermațiile păcii, lăsând trebile asupra lui Husein pașa vezirul, merse la Caristeran, la saraiul ce-l făcuse sultan Mehmed, tată-său, acolo unde mergea la vânătoare. După aceasta trecu la Odriiu și scoase înpăratul pă Husein pașa vezirul, pântru căci l-au găsit viclean, căci învățase
f. 64 pă / nepotă-său, Câblelâu, să nu arate înpăratului mișcările cele adăvărate ale muscalilor, care le înștiințase hanul și făcu vezir pă Daltaban ce să afla atunci Bagdat valesî, care sosind la Țarigrad ceru tractaturile păcii să le vază.

Deci văzând locurile și cetățile ce să dedese, a început a striga dă ce să să facă pace cu acest mijloc și au început a grăi multe asupra lui Rami efendi și asupra lui Mavrocordat și mai vârtos asupra muftiului, dă ce au dat fetfaoa. Muftiu și fiind puternic la înpăratul făcu dă luă pecetea lui Daltaban și-i luă și capul și făcu vezir pă Rami Mehmed pașa dân reiz efendi și trecu înpăratul la Odriiu.

Deci moartea lui Daltaban pricinui turburare în Țarigrad și făcând zorbalâc enicerii pântru lefi, că nu li să plătea, omorâră pă caimacam Kiuprulî Abdulah pașa și făcură pe Firari Hasan pașa. Făcură și vezir / pă Ahmed pașa; făcură și f. 64v
muftiu pă Nacâb chiasî efendi și plecară zorbalele la Odriiu să scoață pă înpăratul. Omorâră acolo pă muftiu, pă Feizulah efendi. Rami pașa fugi, cum și Mavrocordatul.

În cea după urmă unindu-să oștile înpăratului cu zorbalele, scoaseră și pă înpăratul și-l puseră la închisoare, unde după 6 luni muri dă melanhonie, înpărățind ani 8 și 3 luni.

Stih

Războaele prietenești pururea sântu mai rele
Dăcât acele vrăjmășăști, ce fug toți dă ele
Cu pagube dă multe țări cu ai săi vrășmași să-npacă
Suppușii și prietenii ce altu au să-i mai facă.
Cu mijlocul cel arătat pierdu ș-o-npărăție
Și viața-n urmă, Mustafa, pântru melanholie.

Înpărăția lui sultan Ahmed III[163]

La acest văleat 1702 și 1114, cerând zorbalele ca să să facă înpărat sultan Ahmed, *f. 65* frate-său, însuși Mustafa merse / și-l înbrățișă în Odriiu și-i zise să meargă în tahtu și să dea nizam zorbalelor în urmă, ca să nu-i facă și lui asemenea.

Deci înpărățind în Odriiu, făcu comfirmație întâiu drăgătoriilor tuturor celor orânduiți dă zorbale și cu aceasta rămaseră amăgiți. După 20 dă zile merse la Țarigrad. Deci în urmă, cu multă înțelepciune, măcar că ș-a slăbit puterea înpărăției cu morțile ce a făcut la atâțea viteji, carii fusesără pricina scoaterii frăține-său, dar ș-a sigurefsit tahtul spre vreme, cu a nu să teme că poate-i veni vr-o dată și lui o asemenea întâmplare dă care și în cea după urmă n-a putut scăpa, precum să va vedea.

Deci dăspre o parte grijând a înmulți și a îndăstula comorile înpărăției, fu cel dântâiu care a îndrăznit a schimba și moneda. Dâspre alta, otcârmuind toate celelalte întocmiri ale puterii cu *f. 65ᵛ* bună chibzuire / a fost dăstoinic dă a întoarce la coronă și locuri dân cele pierdute mai dânnainte.

Într-această vreme, având războiu cei mai mari prințipi ce a văzut atunci Europa, adecă Petru I, înpăratul Rosiei și Carlu al XII<-lea>, craiul șfeților, după șase ani a înpărăției lui sultan Ahmed, rămâind Carlu dă tot dăsfăcut și biruit dă către Petru la Pultava căzăcească și neavând altu mijlocu

[163] *ad. marg.*: Ahmed III, 23.

dă scăpare, rănit, a năvălit în brațile othomanicești. Fu dar priimit dă către preaputernicul înpărat cu mult libov și orânduit a șădea în Besarabia la Bender, cu toată cinstea crăiască, unde au șăzut cinci ani. Nu au lipsit însă dă a face ațâțări focului războinic între osmanlâi și ruși prin mulți mijlocitori și mai vârtos prin hanul tătărăscu.

Deci la leat 1711 înarmă înpărăția othomanilor asupra Rosiei. Fu trimis Baltagi Mehmed pașa vezirul / , serdari ecrem, cu oștile *f. 66* turcești asupra moscalilor. Și să întâmpinară cu însuși Petru înpăratul la apa Prutului, unde aflându-se încungiurat dă turci acolo și cu multă lipsă dă zahere, căci să înșălase dă făgăduelí mincinoase, cu toate că oștile rosești luaseră Brăila, fu silit înpăratul Petru a cere pacea, care și i să dete, cu întoarcerea Azacului înnapoi și a tuturor locurilor ce luaseră dă la turci la 1698.

După aceasta fu și Carlu îndemnat a merge la țările sale, care[164] și nesuppuindu-să fu silit a să trimite cu necinste.

Nu prelungescu povestirea aceștii istorii, căci s-a scris pă largu dă mulți vrednici dă laudă istornici.

La leat 1715 porni războiu asupra veneţenilor și Chiumurgi Ali pașa vezirul merse cu armadele pă uscat și pă mare și suppuse iarăș Morea la înpărăția othomănicească.

Carol al VI<-lea>, înpăratul romanilor, fiind garante[165] la pacea ce s-au făcut la / Carlovița, *f. 66ᵛ*

[164] *ad. marg.*: 1714. Ștefan vodă Cantacuzinu.
[165] *ad. marg.*: 1716. Nicolae vodă Mavrocordat.

când[166] a<u> dat turcii Morea la veneţeni fu silit a râdica războiu asupra turcilor. Deci mergând oştile turceşti la Beligrad şi întâmpinându-să cu duca Savoiei, prinţipul Evghenie, rămase stricate şi dăsfăcute dă tot. Să stăpâni pâste puţin şi Beligradul dă către nemţi şi Timişvarul şi Craiova Valahiei. Deci să siliră turcii a cere pacea, care să închise la Pasaroviţa, luând turcii Morea dă la veneţeni şi dând nemţilor Beligradul cu Servia, banaturile Timişvarului şi Craiovei, cu toate districturile sau judeţele lor.

Nu mult după aceasta s-a făcut sadrî azem Ibrahim paşa şi chehaia, gineri-său Mehmed. Şi într-această vreme i-a dat şi paiaoa ce o are chehaialâcul acum, adică Rumeli paiasî. Aceşti doi, fiind foarte iubiţi înpăratului, a prelungit mulţi ani într-aceste doao drăgătorii, având toată puterea
f. 67 otcârmuirii înpărăteşti şi măcar că n-au / pricinuit vreo stricăciune prelungirea drăgătorii lor, însă s-a arătat ca o statornicie la minţile nestatornice şi iubitoare dă vederi noao.[167]

Deci cei mai mulţi aprinzându-să dă zavistie la leat 1730 şi 1143, făcură mare zorbalâc în Ţarigrad, având căpetenie pă Patrona[168] şi Muslu. Deci năvălind la Atmeidan, uniţi cu enicerii cu mare hugium încungiurară saraiul Burnu, adecă Vizantion, palatul înpărătescu, unde, rămaseră închişi cu ai palatului şi vezirul şi chehaiaoa şi cei mai mulţi rigeali şi ulemali.

Iar căpeteniile zorbalelor tăbărâră la Atmeidan şi dă acolo, dă la acea tabără făcea cereri şi porunci, trimetea dă călca case şi prăvălii, da focuri pă alocurea şi înfricoşa să arză toată cetatea cea mare, Costandinupoli cu sariul şi toate cele dă înprejurul ei şi să treacă suptu sabie dă obşte pă toţi.

Înpăratul / sigureysit spre vreme în saraiu, *f. 67v*
supt paza bostangiilor şi baltagiilor să temea dă toate cele întâmplătoare. Trimise să-i întrebe ce le este cererea? (Această istorie cu giornal şi pre larg să scrie dă Subhî efendi şi dă mulţi europei şi cine va râvni să o ştie cu amăruntul o va afla dântr-acelea; iar eu dau numai o idee cititorilor dă aceasta pă scurt).

Au răspuns că cer pă chehaia beiu. Mulţi dân cei dân lăuntru sfătuia să să dea şi mulţi, mai vârtos sora înpăratului zicea că dă le va face voia numai la o cerere, are să le o facă la toate, până şi la a să lepăda dă înpărăţie.

Sultan Ahmed, văzând hugiumul şi faptele lor, porunci să tae capul chehaelii şi să-l arunce pâste ziduri, zorbalelor, socotind că cu aceasta îi va potoli. Ei însă văzând că li să făcu voia aceasta, cerură capul vezirului cu mai multe înfricoşiri. Să /
dete şi acela fără zăbavă. În cea după urmă cerură *f. 68*
eşirea înpăratului din taht şi giuluş dă alt înpărat nou şi strigară să să facă sultan Mahmud.

Sultan Ahmed, văzând că nu i-au mai rămas nădejde, să scoborî dân taht şi însuş zise lui sultan Mahmud să facă giuluş şi rămase în cafasuri,

[166] *ad. marg.*: 1717. Ion vodă, frate-său.
[167] *ad. marg.*: 1719. Iar Nicolae vodă.
[168] *ad. marg.*: 1730. Costandin vodă Mavrocordat, 15 zâle întâi.

unde după puțină vreme muri, înpărățind ani 28.

Stih

Ahmed cu-nțelepciunea ce foarte mult iubi
Și cu luări dă locuri devletu-npodobi
Grijî mai mult dă toate a fi înlineștit.
Dar și elu la aceasta rămase amăgitu.

A istoriei othomănești a preaputernicilor și marilor înpărați, ce s-a alcătuit dă dum<nealui> spatarul Ianache Văcărescu Tomu II *f. 68v*

Albă *f. 69*

Înpărăția lui sultan Mahmud I

Sultan Mahmud cel dântâiu[169] și Mehmed al cincilea, precum îi zic europei<i>, fiiul lui Mustafa al doilea la 1730 și 1143 trecând în taht[170] să propovedui înpărat. Să înștiințară zorbalele și-l cunoscură dă înpărat și țiindu-ș tabăra tot la Atmeidan zicea că înpăratul iaste ciracul lor. Însuși Patrona, lovindu-l pă spate cu mâna îi zicea: „Tu ești ciracul mieu."

Deci vezirii, ulemali<i>, pași<i>, rigealii, domnii și acei ce să orânduia în treabă era acei ce poruncea Patrona și Muslu cu zorbalele.

Era dă la 1722, încă dân vremea lui sultan Ahmed pornită ecstratie, sau sefer în Persia pântru turburările lui Mirveis. Înțeleptul înpărat, sultan Mahmud, neputând suferi acestu mijloc dă neciste care curgea la otcârmuirea înpărăției pricinui trebuință dă a merge oști în Persia și hotărî să scoață / ordie înpărătească la Scutari și să să facă gătirea *f. 70* acolo, ca să să pornească la Persia.

[169] *ad. marg.*: Mahmud I, 24.
[170] *ad. marg.*: 1730. Mihaiu Racoviță.

Deci după ce a trecut ordia la Scutari întru una dă zile să făcu hotărâre dă a să face sfat dă războiu în saraiul înpărătescu la Vyzantion. Fuseră dar chemaţi vezirul, ulemalii, rigeali<i> şi paşii câţi să afla atunci la Ţarigrad, între carii era şi căpitan paşa, Geanâm hogea, vestitul acela Nayarh care a dat şi sfârşitul aceştii comedii sau traghedii. Fură chemaţi la acestu sfat şi cei mai presus dă sfat într-acea vreme, Patrona şi Muslu, carii viind cu ai săi să închiseră porţile palatului. Rămaseră după obiceiu şi orânduială toţi ostaşii şi calabalâcul afară şi în palat rămaseră numai cei chemaţi la sfat şi breslele cele orânduite ale palatului şi obicinuite. Să începu sfătuirea dân care să aţâţă prigonire Patronii cu Geanâm hogea şi dântr-această
f. 70ᵛ prigonire aprinzându-se / gâlceavă, sări căpitan paşa şi năvăli asupra Patronii şi alţii asupra lui Muslu, ce era gătiţi cu hotărâre pântru aceasta şi îi tăiară.[171] Să dete poruncă ca să li să arunce capetele pâste ziduri, să le vază oamenii lor şi zorbalele şi enicerii ceialalţi. Şi în grab eşî şi enicer aga cu toţi zabitanii săi şi îndată urmându-i enicerii cu toată suppunerea să luară după zorbalele ce începuseră a fugi, văzând capetele căpeteniilor lor. Prinseră, înnecară, tăiară pă câţi aflară. Eşî şi capetan paşa cu galiongii[172] săi, făcând asemenea şi nu mai puţin şi bostangi başa cu ai săi.

Şi aşa patruzeci dă zile ţiind această vânătoare nu scăpă viu nici un vinovat. Mulţi însă şi fără

[171] *ad. marg.*: 1731. Costandin vodă al doilea rând.
[172] *ad. marg.*: 1733. Grigorie Ghica.

vină trecură în ceialaltă lume, pântru ca să nu să întâmple a să învinovăţi şi aceia în urmă, altă dată.

Dar să înpuţi şi marea în Ţarigrad dă leşuri încâtu multă vreme zic că nici peşte, nici ostraca nu să putea / mânca. *f. 71*

Deci să potoliră toate răzvlătirile dă totu şi să făcu la obşte o înveselită petrecere, care să pomeneşte şi acum. Căci numitul înpărat era înţelept şi plin dă bunătate.

La leat 1735 Anna înpărăteasa Rosiei[173], având supărări dă tătarii nogai şi crâmlâi şi dă cei dă la Azac, ce călca locurile sale şi bântuia sudiţii şi suppuşii, ceru la înnaltul devlet othomanicescu ca să-i înfrâneze. După vreme, văzând că înnaltul devletu puţin grijaşte dă aceasta, porni războiu asupra tătarilor. Şi întrând oştile roseşti supt povăţuirea mareşalului Mineh în ţările tătărăşti, purtătoare dă biruinţă, prăpădiră Crâmul şi stăpâniră şi Ozia <şi> întrară şi în Moldavia. Devletul trimise ordia înpărătească la Isaccea cu toată puterea şi să întâmpinară în multe locuri oştile, totu cu izbânda oştilor roseşti.

Totu într-această vreme avea înnaltul devlet serascheri trimişi / şi în Persia pântru *f. 71ᵛ* turburările lui Tahmazu, care a cercat să facă şi aleanţă cu amândoao curţile înpăriale înpotriva Porţii. Şi la leat 1737 arădică războiu şi înpăratorul Carlu al VI<-lea> asupra othomaniceştii înpărăţii fără veste, trimiţând feldmareşal pă duca dă Lorena, gineri-său, care fu în urmă, prin schimbu,

[173] *ad. marg.*: 1735. Costandin vodă Mavrocordat, a treia.

mare ducă dă Toscana și înpărat romanilor, Franțiscu I, ce avea soție pă fiica lui Carlu, pă lăudata înpărăteasa Maria Terezia, carele și după ce a trecut în hotarăle turcești suppuse cetatea Nișului.

Deci prea înnaltul devlet, lăsând serascheri asupra biruitorilor muscali, trecu în grabu cu sangeagî șerif și cu toată ordia la Diiu, dă unde apoi întoarse Nișul la stăpânirea sa. Dete batalia dă la Isargic cu mare izbândă și făcu Beligradul asediu, care și să închină cu tractat.

Să înpăciuiră rușii cu întoarcerea tuturor *f. 72* țărilor ce luase și cu stricăciunea / dă totu a Azacului și a tuturor cererilor și supărărilor tătărăști, luându-și și cheltuiala ce făcuseră la războiu.

În urmă la 1739 să înpăciuiră și nemții la Pasarovici, întorcând la înnaltul devlet Beligradul cu Servia și banatul Craiovei cu județile sale, pă care prea puternica înpărăție îl uni iarăș cu Țara noastră Rumânească, cum a fostu dâ-nceput, măcar că cercaseră unii să-l facă dăosibit prințipat.

Acestu înpărat a suppus foarte mult zorbalele, căci dă la 1730 dedese voe și prăvăliașilor turci și creștinilor și ovreilor și armenilor ca să aibă îndrăzneală să lovească[174] și să omoare pă eniceri la vremile ce-i vor vedea pornind zorbalâc. Dedese însă și enicerilor voe să să poată neguțători. Era plin dă bunătate și dă înțelepciune, iubia raelele și le dedese la toate slobozenie în zilele sale cele fericite

[174] *ad. marg.*: 1741. Mihail vodă Racoviță.

Beșâr aga, câzlar agasî / luase[175] multă îndrăzneală și putere, încât puțin era să pricinuiască mari turburări[176], dă nu i-ar fi arâdicat viața înpăratul. *f. 72ᵛ*

Deci[177] a înpărățit cu pace până la 1754, când întru una dă vineri[178], măcar că să afla foarte bolnav, dar neeșând doao vineri la selamlâc mai înnainte pântru neputință, la a treia fu silit să iasă la geamie, ca să nu dea bănueli. Deci, întorcându-să dă la seleamlâc, ne mai putând sta pă cal, aproape dă Babihumaiun s-a povârnit să cază. Și priimindu-l în brațe baș aga, l-a luat și l-a dus pă mâini, dânpreună cu ceialalți ai săi aproape, într-o odae, unde și acolea îș a dat săvârșătul, trecând la saraiu<l> cel dă trandafiri dân ceialaltă lume, înpărățind ani 24.

În zilele acestui fericit înpărat la <loc gol> am văzut și eu lumina lumii aceștii pline dă amaru și la fericirile ei și dă nestatornicie și la cele ce să pot socoti mai statornice /

<u>Stih</u> *f. 73*

Mahmut apoi la toate rămase lăudatu
Căci toți îl socotiră dă vrednic înpăratu.
Aduse și izbânde, făcu și dobândiri
Șî-ș veseli suppușii cu multe fericiri.
Ș-așa trăind cu slavă, devletu-ș dăsfătă,
Înpărățind cu pace, până să strămută.

[175] *ad. marg.*: 1744. Costandin vodă a 4-a.
[176] *ad. marg.*: 1748. Grigorie Ghica vodă.
[177] *ad. marg.*: 1752. Mateiu vodă, fiiu-său.
[178] *ad. marg.*: 1753. Costandin vodă Gihan.

Înpărăţia lui sultan Osman III

Mustaf paşa, ce s-a numit Tâlchi, aflându-se vezir[179] trecu cu grabă în saraiu şi scoase după nobetul saltanatului pă sultan Osman III, fratele lui Mahmud şi îl sui în tahtul înpărătescu la leat 1754 şi 1167. Acestu înpărat era foarte drept, atâta încât avea prolipsis cum că toţi, veri câţi să află în treaba devletului, sânt jacaşi şi năpăstuitori săracilor şi nemernicilor. Şi pântru aceasta / *f. 73v* mai în toate săptămânile schimba rigealii şi pă veziri în fieşteşce doao luni, sau trei, îi scotea, pă alţii surghiunindu-i, pă alţii şi tăindu-i.

Şi în adăvăr jafurile şi ruşfeturile, după cât era putinţă să înpuţinaseră, căci toţi tremura dă frică. Mulţi însă şi nevinovaţi au perit. Mai sus numitul[180] vezir, fiind scos dân vezaret, după ce au înpărăţit şi iarăş adusu dă iznoavă la pecete, singur el s-a prostit, sfătuind pă înpăratul ca să facă pă Halep valesî. În cea după urmă aducând dă la Halep pă vestitul acela Mehmed paşa Ragâp l-a făcut vezir, care şi cu înţelepciunea sa cea mare otcârmuind a putea ţinea vezaretul mai mult dăcât alţii, în zilele acestui înpărat, fiindcă a putut sta până la moartea înpăratului, însă cu multe meşteşuguri şi cu mare primejdii, căci dă mai trăia doao, trei ceasuri înpăratul, îşi pierdea şi viaţa dân pricina câzlar agăi şi a lui / *f. 74* iazagi efendi. Acesta îi o a prorocit şi un munegim la Halep, încă zicându-i că peste puţinu ai să ajungi vezir şi după aceasta pâste puţin ai să te primejdueşti şi dă vei scăpa dă acea primejdie, vei să fii vezir încât vei trăi (aceasta dă la însuşi hachim başa al acestui vezir, Athanasache, ce s-au numit Ypsilant am auzit-o, cu încredinţare).

Deci la leat 1757 şi 1171 bolnăvindu-se înpăratul Osman foarte rău ş-a dat săvârşitul.

Puţina vieţuire nu dete păsuire
Acestui înpărat
S-arate vro mărire, ca cu dăosebire
Să fie arătatu[181].

Înpărăţia lui sultan Mustafa III

Mehmed Ragâp paşa vezirul, trecând în saraiu, merse la sultan Mustafa III[182] şi îi dete buna vestire dă nobetu înpărăţiei ce i-a sosit şi îi făcu davet dă giuluş.

Sultan Mustafa / *f. 74v*, care fu cel mai cu multă înţelepciune înpodobit dăcât toţi înpăraţi<i> osmanlâi a acestui strălucit neam şi cel mai mare politic între musulmani, aşijderea şi cel mai bântuit dă nenorocire, nu să birui dă obicinuita bucurie a iubirii dă slavă în dăşărt, ci vru întâi să afle starea înpărăţii şi mijlocul dă a bine înpărăţi şi apoi să să sue în taht.

Deci după multele cercetări ce făcu vezirului, cunoscând că şi înţelepciunea lui este dăstoinică dă a străluci şi pă a sa în lume, îi înnoi

[179] *ad. marg.*: Osman III, 25.
[180] *ad. marg.*: 1756. Costandin vodă Mavrocordat a 5-a.

[181] *ad. marg.*: lăudatu.
[182] *ad. marg.*: Mustafa III, 26.

vezaretul prin cuvânt şi jurământ, până a nu eşi în tahtu. Apoi, eşind, trecu în tahtu, după orânduiala obiceiurilor înnaltului devlet şi înnoi şi înfurmă vezaretul lui Ragâp.

După ce dar fu cunoscut înpărat dă toată obştea, îndată cugetă să fie şi cunoscut la această obşte cum că este înpodobit şi cu darurile înpărăteşti. Unde întâiu înbrăţişă dreptatea, darul *f. 75* cel ce mai cu deadinsul aseamănă pă înpăraţi / cu Dumnezeu, căzu la cercetări prelungite şi cu amăruntul pântru veri ce pricină, atâta încât fără zăbavă arâdică toată frica norodului şi dă năpăstuiri şi dă mozavirii şi dă pâri mincinoase. Şi după ce dete pilde multe asupra dreptăţii, cu mare statornicie vru să semene în minţile tuturor şi economia.

Schimbă porturile cele dăsfrânate şi ale raelilor, cu iasac dă a purta toţi haine negre şi în Ţarigrad şi aiurea, afară numai dân Valaho-Moldavia, cum şi ale turcilor, atât cu poruncă ca să poarte haine proaste, cât şi cu pildă, căci le purta însuşi înpăratul, unde îndată să văzu o îndăstulare şi, mai bine să zic, o bogăţie la obşte.

Urmă tătâne-său la schimbatul monedii şi mai vârtos la înmulţirea haznelilor şi îndăstulă devletul cu atâta comori noao ce a adăogat şi cu multă avere. Oamenii înţelepţi şi procopsiţi luară mare ypolipsis şi la toate, fără multă vorbă străluci *f. 75ᵛ* buna otcârmuire, încât / la toţi dă obşte să încredinţă o fără dă griji şi fericită petrecere[183].

---

[183] *ad. marg.*: 1758. Scarlat vodă Ghica.

La leat 1758 tătarii dă la Crâmu făcând ribelione, sau zorbalâc asupra hanului tătărăscu, sau mai bine să zicu, asupra Porţii, prin îndemnările lui Cârâm-Gherei, ce atunci era serascher sultan şi cugeta a să face han cu acestu mijlocu. Eşiseră dân hotarăle tătărăşti, precum şi dântr-acele ale suppunerii şi robiră mult norod dân Moldavia, ajungând şi până la judeţul Râmnecului al Valahiei.

Înnaltul devlet, cu toate că dete porunci vezirilor dă la Rumeli, dă la Ozu şi dă la Vidin şi domnilor Ţării Rumâneşti şi Moldoveneşti şi mufahâzilor du pă la cetăţile Bugeacului şi Crâmului să lovească şi să suppue pă tătari, dar cu toate acestea şi cu mai mult politicescu mijloc arâdică pă Cârâm-Gherei la cinstea hăniei şi-l făcu han Cârâmului.

Să potoliră răzvrătirile în grab şi să / întoarseră toţi robii cu filotimia hanului, ce vru să *f. 76* să arate mai vârtos cu aceastea că el este credincios devletului, cum încă şi cu a pedepsi pă mulţi dân zorbale poate căci i-a dat ascultare şi au fostu pricina îndăstulării sale.

Într-această vreme Ştefan Văcărescul, părintele mieu, să afla spatar mare al ţării. Şi până a nu să înlinişti mai sus zisele turburări, luase poruncă dă la prinţipul Valahiei ce era atunci, Scarlat Ghica, ca să meargă cu oştile ce să afla gata, la Focşani, pântru paza ţării, când sosi şi înştiinţare că s-au întors tătarii în ţara lor.[184]

---

[184] *ad. marg.*: 1761. Costantin vodă Mavrocordat a VI-a.

Într-aceste vremi iroele veacului său şi al casii Brandeburghilor, Friderecul I, craiul Prusiei, având războiu în a doao oară cu strălucită casa Austriei, întru care înpărăţea cu multă slavă şi vrednicie Maria Terezia, care cu vreo câţiva ani mai înnainte prin vestită purtarea dă biruinţă a
f. 76v armelor sale înpotriva / voinţii nu numai a multor corone dân Ghermania ci şi a multora dân Europa, încununase cu stema Imperiului Romanilor pă iubitul său soţu Franţiscu I, mare duca al Toscanii, dân prinţipii Lorenii, ce atunci să afla gheneralisim oştilor austriane. Să arâdicase spre ajutoru<l> aceştii fericite case şi Elisavet I, înpărăteasa Rosielor şi Luighi al XIV<-lea>, craiul franţezilor şi duca Saxoniei, Avgust, ce era craiu Poloniei, făcând toate aceste puteri războiu asupra craiului Prusiei, care şi cu toate că a pierdutu până şi Berlinul, dar ţinea războiu cu multă ciudire a obştii.

Acest craiu, aflându-se într-această stare, năvăli la ajutorul prea înnaltei Porţi. Cugetă însă întâiu a lucra dă a putea trimite şi ţinea solu dă a pururea la Ţarigrad, asemenea ca şi alţi crai şi înpăraţi, care şi prin mijlocirea tergimanului Grigorie Ghica, la vezirul Ragâpu paşa fu priimit.
f. 77 Şi să sili foarte mult numitu<l> sol ca să / -narmeze pă prea înnalta Poartă asupra casii d'Austria, cu mari făgădueli.

Nu fu însă cu putinţă a să priimi această cerere. Deci craiul Prusiei alergă la ajutorul hanului tătărăscu, ce într-acea vreme era tot Cârâm Gherei[185], omu războinic şi plin dă îndrăzneală, care şi nu zăbovi dă a să arâdica şi a şi purcede asupra nemţilor să între în Ardeal[186], fără dă a nu da ştire la prea înnalta Poartă, măcar după datoria ce avea ca un suppus.

Prea înnalta Poartă să turbură asupră-i şi după ce îl întoarse înnapoi, fără prelungire dă vreme, îl scoase şi dân hănie. Aceia însă ce nu poate aduce şi pricinui anii şi strădania, pricinueşte câte odată ceasul şi norocul. Muri fireşte Elisaved, înpărăteasa Rosiilor. Petru al treilea, ce era moştenitor înpărăţii<i>, nepotul zisei înpărătese dă sor şi fiiu dân ducii dă Olştain, avea printr-ascunsu corispondenţă prietinească cu craiul prusianu.
Deci, priimind moştenirea / Rosiei, întoarse în grab *f. 77v*
asupra nemţilor armele sale, ce era arâdicate asupra prusianilor, pântru ajutorul nemţilor. Fu dar silită Austria a priimi pace, cu pierderea ducatului Sileziei.

Fără prelungire însă[187] dă multă vreme, făcându-să mare epanastasis la Rosia, scoaseră muscalii pă Petru înpărat pântru faptele sale şi încoronară pă Ecaterina a doao, soţia sa, cu stema Rosiei, cea dântâiu iroină ce a văzut veacul nostru şi una dân cele alese şi dântâiu persone ce au văzut lumea până în zilele sale. Această, născută fiind în Ghermania dân casa dă Analt-Zerbst, ca cum ar fi fostu[188] destinată şi hotărâtă pântru coroana Rosâei.

[185] *ad. marg.*: 1763. Costandin vodă Gihan.
[186] *ad. marg.*: 1764. Ştefan vodă, frate-său.
[187] *ad. marg.*: 1765. Scarlat vodă Ghica.
[188] *ad. marg.*: 1766. Alexandru vodă, fiiul-său.

Nu ar fi putut Rosia vreodată să arate în lume darurile sale cele fireşti ce s-au văzut, fără otcârmuirea acestui duh. Trebuia însă Rosia a fi suppusă la acestu duh pântru ca să-l putem vedea toată lumea cât iaste dă mare şi dăosibit.

f. 78 Această / înpărătească, după ce a priimit schiptrurile roseşti, în vremea ce a început a da lustruri înpărăţii<i> s-a întâmplat moarte craiului leşăscu Avgust, duca Saxoniei. Deci fiind chemată dă leşi pântru obicinuitul ajutor, ce dă apururea ceru la diete în vremea ce fac alegere dă craiu, n-a trecut cu vederea a nu arăta şi la înnălţata Poartă această chemare obicinuită şi a cere ca şi înnalta Poartă, ca o vecină a leşilor, să trimiţă sol pântru aceasta în Polonia şi să fie dânpreună sârguitoare la această alegere.

Poarta şi arătând că să îndăstulează, cu toată mulţămita, ca alegerea dă craiu să fie dânneamul leşilor, iar nu dă aiurea şi cum că n-are dăosibit interes dă a să face dântre leşi veri cine va fi, a răspunsu Rosiei că nu are d-a trimite sol, ci să urmeze a da ajutorul cel cuviinciosu.

Deci trimeţând înpărăteasa Ecaterina sol
f. 78v pă prinţipul Nicolae Repnin şi vr-o câteva / polcuri ca să să afle pântru ajutor, s-a făcut alegere dă a fi craiu Stanislau Poniatoschi, care şi astăzi crăeşte cu îndăstulare.

Mulţi dân cei ce râvnea a crăi s-a<u> turburat pântru aceasta şi au urmat a face răzvlătiri şi traitorii craiului şi confederaţiile. Ruşii şi sta în Polonia spre ajutorul craiului ce să alesese.

Într-această vreme şi leşii preagoslavnici, fiind bântuiţi la slobozenia legii dă către leşii catolici, cum şi luteranii şi lipsiţi dă toate dreptăţile a dreptului noroadelor şi dă toate priveleghiile neamului lor pântru lege, alergară la protecţia şi ocrotirea înpărătesii Ecaterinei, care şi priimindu-i cu braţe înpărăteşti să arătă protectriţă dreptăţilor şi priveleghiilor lor şi a legii către leşi.

Leşii ce cu multă zavistie nu suferea alegerea craiului Poniatovschi, cu mai multă nemulţămire nesuferind şi această ocrotire, alergară la prea înnalta Poartă. Cerură ajutoriul
înnaltului / devlet dă a să izgoni ruşii dân ţara lor şi f. 79
cu acestu mijloc dă a să putea înpotrivi la protecţia Rosiei ce să întocmise şi asupra legii pragoslavnice şi asupra craiului şi deteră făgăduieli dă a face hărăziri dă locuri şi ţări la prea puternica înpărăţie pântru acestu ajutor.

Cu înlesnire deci aţâţară şi aprinseră focul războiului şi înarmară pă prea înnalta Poartă asupra ruşilor. Fu scos dân vezaret înţeleptul vezir Muhsun oglu, ce nu vrea să dea suflare aceştii aţâţări fără cuvânt. Să făcu Hamza paşa vezir, care arădică solul Rosiei la Edicule.

La 1768 sept<em>v<rie> să făcu han Crâmului războinicul Cârâm Gherei[189]. Pâste puţin în urmă să făcu vezir Emin Mehmed paşa iailâcciul care a eşit cu sangeag şerif dân Ţarigrad.

Să făcu domnu Ţării Rumâneşti Grigorie Ghica în locul cumnată-său Alexandru Ghica şi domnu Ţării Moldoveneşti Constandin Mavro-

[189] *ad. marg.*: 1768. Grigorie Ghica.

f. 79v cordat, în locul / lui Grigorie Calimah.

Să făcu tergiman şi Nicolache Şuţul şi purcese ordia la leat 1769 mart la Isaccea, care ordie dăsăvârşit socotindu-se, dânpreună şi cu oastea seracherilor ei, era alcătuită dă un milionu dă ostaşi[190].

Ruşii ce nu pohtea acest fără pricină războiu şi n-avea nici o gătire dân vreme, măcar că priimiră cu braţe dă fier pă Cârâm Gherei încă dă la ghenarie, căruia în cea după urmă iuţimea gerului îi pricinui şi moarte, dar să silea să stingă acest jăratec războinic cu multe mijloace. Mehmed paşa, ce fu coprins dă făgădueli roseşti fără vreme şi fără cuvânt, căci a pricinuit răul înpărăţiei cu acest scopos, prelungea dă a să face şi năvălirea serascherilor în Polonia, ce era trebuincioasă şi înpletirea războiului, a ordiei, ce nu să cuvenea a fi zăbavnică şi vrând să înşale pă înpăratul, rămase înşălat dă ruşi.

Ruşii ce-i făcea făgăduieli pricinuitoare / *f. 80* dă pace, făcea şi gătiri vrednice dă izbândă. Vezirul umbla dă la Han-Tepesî la Bender, când ruşii mergea dă la Laticiov spre Cameniţă. Vezirul tăia zahreaoa şi tainurile ostaşilor ca să fugă şi să poată cere pace către înpăratul cu pricinuiri. Ruşii amăgea pă vezirul cu a nu da războiu şi a cere pace, până-l va face a izgoni ostaşii.

Toate aceste nenorociri ale înpăratului Mustafa să urmară până la sept<em>v<rie>, când ruşii făcură muhaseré Hotinul şi pă Bosnalî

[190] *ad. marg.*: 1770. Manuil vodă.

Mehmed paşa serascherul. Trimise devletul pă Moldovangi Ali paşa, serascherul dă la Bender să mântuiască Hotinul. Ruşii să traseră dă la Hotin în grab, pântru ca să pue mai cu lesnire în mâini şi pă Moldovangiu. Să încredinţă înpăratul dă vicleşugurile vezirului. Îş luă pecetea dă la vezirul Han Tepesî şi îi luă şi capul în Odriiu. Luă şi capu<l> dragomanului Nicolae Şuţul, cu pricină că ar fi fost amestecat / *f. 80v* într-aceste sfaturi în Ţarigrad. Dar toate fără folos, fiind fără vreme, căci ostaşi nu mai rămăseseră.

Dete pecetea Moldovangiului, cu cuvânt că a mântuit Hotinul şi fără cuviinţă; căci nu era om dă a cunoaşte că nu este cu putinţă a face el la octom<vrie> cu 30.000 dă oaste, aceia ce trebuia să facă Mehmed paşa cu un milion la maie.

Deci trecu Moldovangiu oştile la Cameniţă în Polonia şi în grab fuseră stricate dă muscali şi oştile şi ypolipsis a devletului, căci s-au biruit vezirul. Şi fără zăbavă stăpâniră Hotinul ruşii şi tot câmpul armiei turceşti, rămâind părăsit dă turci.

Trecu Dunărea şi ordia şi vezirul la Isaccea. Şi dă unde şi să nădăjduia şi să cuvenea să ia turcii stăpânirea în Polonia, să înpatroniră ruşii şi dă Moldavia şi dă Valahia şi pă domnul Moldaviei îl făcură prigionier la Galaţi, dă unde şi bolnăvindu-se / *f. 81* ducându-l la Iaşi au murit pă drum.

Pă domnu<l> Valahiei, Grigorie, iarăş călcând Bucureştii oştile volontarii, prin comanda unui pol polcovnic, Nazarie Carazin, şi prin ajutoriul şi conglăsuirea Pârvului Cantacozinul, ce era atunci spatar al ţării, îl prinseră şi-l trimiseră

prigionier la Petroburgu. Călca-voiu păstoriul, după Scriptură, era atunci urmările.

Toţi creştinii ce n-a<u> chibzuit cele după urmă şi care nu era adăpaţi dă ştiinţa politiceştilor ocârmuiri, socotea că Rosia are să arâdice dân lume, sau cel puţin dân Europa, toată stăpânirea turcească. Unii pântru râvna legii, alţii pântru pohta slavei şi alţii pântru iubirea hrăpirii să făcură ostaşi ruşi şi cei mai mulţi şi fără comandir, alţii iarăş dă frica turcilor, fiindu-le credincioşi fugea dă dânşii să nu piară.

Prinţipul Ghica putea să scape şi să fugă la
f. 81v turci, dar fiindu-i frică să nu-ş piarză / capul, cu pricină că n-au ocrotit ţara cu 1.500 dă ostaşi turci ce era atunci în Bucureşti şi la zgomotul cel dântâiu au fugit, fiind izgoniţi dă 30 dă cazaci şi dă trii, patru sute ţărani volintiri, fără arme, s-a paradosit dă năvoe.

Boerii ce ne aflam la Bucureşti am cugetat a trimite soţiile la Ceraş în Săcueni, să le dăpărtăm dă primejdiile văzute unde şi mulţi boeri s-a<u> dus dă nevoe. Eu am fostu popritu dă către cei <ce-i> stăpânea dăspre ruşi, cum şi dă spatarul Pârvul, care şi hrănea dragoste asupră-m<i> şi ypolipsis dân-ceput. Şi atunci, având nădejde că voiu vrea să-i facu slujba ce socotea că pociu, mă silise a rămânea.

Eu şi văzând primejdia obştii şi aceia în care să afla ţara şi mai vârtos învinovăţirea către lege, căci arâdicase epanastasis asupra stăpânitorilor şi neputând a face pă spatarul să cunoască
f. 82 primejdia şi a patriei / şi a dumnealui, după

datorie-m<i> cugetam să mă trag.

Dumnealui, ce gândea că poate să să facă domn ţării dă către muscali au adunat o înpreunare dă boerii acei mai mari şi mai bătrâni şi cu mitropolitul Grigorie, la carii s-au făcut provlimă ca să meargă doi boeri mari la feldmareşalu ce atunci să afla la Laticiov, pântru ca să ceară oaste dă paza ţării. Şi aceşti doi boeri unul să fie Mihail vistierul, frate-său, şi altul eu, prietenul; ce şi eu mă aflam vistier mare, făcut dă la septemvrie 69, după Mihail Cantacozinul. Deci ne orânduim soli pântru aceasta. În urmă să mai orândui dânpreună şi Nicolae Brâncoveanul logofătul, dă care vistierul Mihail îş ascundea chibzuirile.

Pă cale mergând îş dăscoperi Mihail chibzuirile către mine la o gazdă, într-o seară, când dormia Nicolae şi mă ispiti întrebându-mă aşa: „Feldmareşalul când ne va porunci să facem şi alegere dă un domnu în ţara noastră, dântre noi, pă
cine găsescu eu cu cale?", socotind / poate că voiu *f. 82v*
răspunde: "Pă dumnealui spatarul, fratele dumitale". Eu şi i-am răspunsu că nu găsescu altul mai cu cale dăcât pă mine. Îmi zise: „Şi acestu răspunsu îl potu face toţi boerii". „Şi ce îndoială ai dumn<eata>?", îi ziseiu. Îmi zise: „Daca ar fi ştiut frate-mieu aşa, mai bine ar fi fugitu la turci". Îi răspunseiu că mai lesne s-ar fi făcut deocamdată domnu acolea, căci în Europa înpăraţii domnu a<b>solut nu fac. Îi arătai pildă Transylvania, Timişvarul şi Podolia, Smolenscul şi altele şi d-abia începu a mă crede şi văzându-l întristat

poftitoriu zicându-i: „Acestea stau în mâna lui Dumnezeu”.

A doao zi purcesem la Buzău, unde dân norocul mieu găsim viind în țară pă polcovnicul Nazarie, pricinuitoriul răzvrătirii și prietenul spatarului, dânpreună cu episcopul Buzăului, Cozma, și Pantazi Câmpineanul, clucerul. Avea oaste vreo patruzeci dă cazaci și vro 200 dă
f. 83 ciobani, săteni, și asemenea cu carii / mergea izdatu la București. Îl întâlnim cât pă un mântuitoriu al țării. Elu, și întrebându-ne unde mergem, îi arătăm pricina. Omul și ce scrisese că au călcat Țara Rumânească și adeverise aceasta cu trimiterea dă prigionier a domnului Ghicăi, mai scrisese că au și stăpânit țara și vrea să adevereze și aceasta cu trimiterea dă boeri la Petrupoli.

Ne zise: ”Ce căutați a merge la feld-mareșalu, căci oaste vine multă; mai bine să mergeți la înpărăție să cereți priveleghii”, ca cum nu ar fi mai rămas altă treabă pă aici dă stăpânirea țării și numai priveleghiile lipsea.

Prinseră bucuroși solii să să întoarcă cu dânsul la București, să facă această gătire.

Eu atunci cugetaiu a găsi un mijloc și să fug și să nu mă gonească cinevaș. Deci lăsaiu până să sfătuiră toți mai sus numiții, cu Nazarie, dă cele ce era să ceară și mă dedeiu somnului. Săvârșindu-să sfatul să deteră dumnealor somnului și eu privegherii. Și mergând la Nazarie îi ziseiu:
f. 83ᵛ „Bine / ai socotit dumneata să trimiți deputați la Petroburg, numai fiindcă la aceasta trebue să fie conglăsuirea tuturor boerilor cel puțin, căci trebue

să iscălească toți cererile; bine ar fi ca să fie chemați toți, după unde sânt”.

El, ce aceasta pohtea, mă întrebă: „Și unde sânt?” Îi ziseiu că unii să află la Ceraș, în Săcueni, alții la Rucăr, în Mușcel. Îmi zise: „Tu, frate, să mergi să-i aduci la București.” Eu îi răspunseiu că mai mult aș pohti să merg și eu la Petroburgu, căci cu aceasta îl făcuiu a nu bănui că doar am gândit gândul ce pâste puțin l-am pus în lucrare. Îm<i> mai poftori vorba cu a-m<i> zice: „Să mergi să aduci boerii la București, încredințându-i că iaste oaste multă, și eu te voiu trimite la Petroburgu în urmă.”

Îm<i> luaiu zioa bună și purceseiu prin plaiurile Buzăului cu cărți către boeri, poruncitoare, să vie la București. Și mergând prin plaiurile Săcuenilor sosiiu la Ceraș, dă unde luân-du-m<i> soția și pă mumă-mea și / și un copil ce *f. 84*
aveam, trecuiu în Ardeal la Brașov, prin lazaretul Buzăului, dânpreună și cu câți boeri să afla acolo; și dă loc înștiințaiu socru-mieu, lui Iacovache, ce să afla la ordie la Babadagî.

Boerii cei dân țară, sfătuindu-să la București, plecară la Petroburg, cu mitropolitul Grigorie, Mihail Cantacozinul și Nicolae Brâncoveanul și Pantazi Câmpineanul.

Turcii du pă la serhaturi făcură gătire să lovească țara și aianul Rușciucului, vestitul Celebi aga, om înțelept și cu ypolipsis, era cap oștilor. Veni în țară la mănăstire la Comana, unde aflându-se Nazarie îl făcură muhaseré în mănăstire.

Pârvul spatarul era în București, unde

venise şi un maior cu 300 iagheri şi cu 2 tunuri. Îl luă Pârvul şi purcese cu dânsul la Comana, să izbăvească şi mănăstirea şi pă Nazarie; şi fu prăpădit şi el şi toţi ostaşii ruşi, dă tot.

Un ghenerar, Alexandru Zametnin, ce să
f. 84v afla la Focşani, fiind chemat / dă Pârvul au sosit la Bucureşti cu 1.200 dă oaste, cu care turcii în urmă s-au lovit la mănăstirea Văcăreştii şi au fostu biruiţi în doao rânduri.

La Craiova să afla un boer al lui Grigorie voevod, caimacamul Manole postelnicul, care aducând şi oaste dă la Diiu şi cu catanele ot prez Olt au lovit volintirii ce să numia ruşi în doao rânduri. Deci fu chemat dă Vidin-valesî, Capicâran paşa, şi-l făcu ban la Craiova şi-l trimise cu oaste în Craiova. Şi după aceasta fu orânduit a veni iarăş cu Celebi aga spre Bucureşti, cu făgăduiali ca de vor goni pă ruşi, să rămâe domnu. Fu însă bătut şi izgonit dă muscali. Prea înnaltul devlet îl făcu domn, aflându-să vezir Halil paşa, căci nu era atunci cinevaş ca să ceară într-această vreme domnia. Nu-i dete însă semnele domneşti, cu pricină că după ce va veni la Bucureşti îi le va da şi merse pă la Diiu în Craiova. Făcu / şi boerii şi sta
f. 85 acolo adăstând primăvara.

Prea puternicul înpărat, luând pecetea dă la Moldovangiu, după ce au fugit la Babadagî, trimiţându-l muhafâz la Cianac-calesî şi făcând vezir pă fiiul Aivaz paşi<i>, Halil paşa, care au şi făcut domn pă mai sus zisul Manole vodă, porunci să facă gătire mare la <I>saccea. Deci ruşii trăgându-să dân Bucureşti spre Focşani, ca să să

unească cu feldmareşalul în Moldova, veni Manole vodă în Bucureşti, unde veni şi un serascher, Bosnalî Mehmed paşa.

Prea înnaltul devlet trecând Dunărea la Cartan cu vreo 150.000 dă oaste şi merse spre Han Tepesî, unde să întâlni cu oştile ruseşti ce era ca 27.000, având comandir pă an şef gheneralul Petru Romanţov, care şi după această izbândă l-au numit înpărăteasa şi feldmareşal.

Întâmpinându-să oştile, au năvălit dalcâlâcii turci cu multă vitejâe asupra muscalilor. Ruşii, cu toate că s-au spăimântat foarte / mult dă f. 85v
năvala othomănească, dar ţinea războiul cu statornicie, dă spre o parte silindu-să cu răbdarea şi cu vitejâia, dă spre altă parte făcând rugi la Dumnezeu.

Cu această dăznădăjduire dă biruinţă, mai pă scurt străduindu-să, le sosi ajutorul norocului, dântr-o primejdie ce s-au întâmplat, aprinzându-li-să gephaneaoa ce avea pân cară, care şi învâlvoind ecstraordinarii vâlvori dă foc şi văpăi înfricoşate şi socotindu-le dalcâlâcii că sânt lagumuri şi secreturi, s-au întors înnapoi şi au năvălit la fugă. Ruşii i-au gonit făcând năvală până la un loc şi i-au părăsit, ca să nu dea pricină dă a să întoarce, dând locul urgiei. Şi aşa stăpâniră tot câmpul armiei turceşti rămâind biruitori şi la această batalie a anului al doilea.

Trecură turcii la Isaccea şi ernară la Babadagî. Ruşii să înpatroniră iarăş dă Ţara Rumânească şi dă Crâm. Căci o armie ce era în părţile locului /, cu dăosibit comandir, izgoniseră şi f. 86

dă acolo pă turci şi tătarii puseseră armele jos şi trimiseseră şi diputaţi la Petroburgu, pă Şahin Gherei, ca să ceară protecţia inperatoriţi<i>.

Înţeleptul înpărat Mustafa, văzându-să bătut şi biruit mai rău dă nenorocire decât dă vrăjmaşii săi, dete pricină Austriei, îndatorindu-o şi cu a-i da unile locuri, carele le vom arăta aiurea, cum şi cheltuiala războiului, care îi o şi trimise pă la Timişvar cu un aga. Şi aduse lucrul ca să priimească şi să orânduiască Austria o sumă dă oaste grea suptu oblăduirea mareşalului Hadic, care sta gata în Ungaria şi în Transylvania pântru ca să între în Moldavia şi în Valahia asupra muscalilor. Aduse şi pă pacificur vezir Muhsun zadé, Mehemed paşa dă la Morea şi-l făcuse Tuna serascherî şi sărdar păste atâţea uci tuiulâi, dându-i toată puterea pă dăplin asupra războiului şi scoţând dân vezaret pă Halil paşa. /
f. 86v Făcu sahâibi devlet pă silictar Mehmed paşa, dându-i poruncă ca să stea la Babadagî şi să urmeze la toate cererilor şi povăţuirilor serascherului Muhsun oglu.

Muhsun oglu deci viind dă la Morea trecu pă la Diiu în Ţara Rumânească cu o ordie dă 80.000 dă oaste. Aduse şi pă domnul Manuil vodă dă la Diiu iarăş în Ţara Rumânească.

Ruşii ce era puţini în banatul Craiovei, lăsară judeţele dă peste Olt şi să traseră în Bucureşti. Vr-o câteva ortale, ce era<u> la Ruşciuc, trecură la Giurgiuv şi stăpâniră cetatea.

Vezirul Muhsun oglu şi cu domnul Manuil vodă, după ce ajunseră în Craiova, ne scrise şi noao boierilor ce ne aflam la Braşov, ca să mergem

acolo, să ne aflăm în slujba devletului. Deci eu şi cu unchiu-mieu Radul spatarul Văcărescul şi cu vreo doaozeci, treizeci dă boeri am purces pân Ardeal şi eşind pân lazaretul Vâlcani am mers la Craiova.

Serascherul / şi dă la Craiova au mers pân f. 87
Romanaţi la Cule şi dă acolea pă malul Dunării la Giurgiuv, unde au aşăzat ordia. Şi nu vrea să vie asupra Bucureştilor în zadar, ci cugeta ca au să găsească mijloc pântru ca să şi biruiască când va da războiul, sau când va cunoaşte că nu va birui, să-ş păzească ypolipsis, încai.

Acestea urmându-să aici şi Rosia înştiinţându-să dă mişcările ce hotărâse nemţii a face, puse în lucrare idea ce avea de a lua câte o bucată dă locu dân Polonia, atât Rosia, cât şi Prusia. La această înprilejâre Austria şi făcuse pretensione ca să să înpărtăşască şi ia dă Galiţia şi Lodomeria în Polonia.

Rosia cu toate că nu avea aleanţă atunci cu nemţii, priimi cererea austriană pântru ca să poprească războiu nemţilor dă asupră-ş, ce să pusese în regulă după cererea turcilor. Deci să trătălui mai lesne aceasta într-aceste trei gabineturi şi câte trele aceste puteri să înpatroniră în Polonia dă câte un loc. /

Hadic, ce era să iasă în Moldavia să să bată f. 88
cu muscalii, să găsi mai cu cale ca să iasă în Polonia spre a să înpatroni dă Galiţia şi Lodomeria, căci acestea era văzute dobândiri.

Polonia ce fu pricină nenorocirii înpăratului, căci pântru dânsa au rădicat războiul, fu mai

mare pricină dă nenorocire, căci stânjâni războiul nemţilor dă asupra muscalilor. Acestea lucrându-să în lăuntru, oastea othomanicească ce era cu Muhsun oglu, nevrând ca să şază mai mult cu ordia la Giurgiuv, căci să sicâldisise, plecară făr-dă voia serascherului, să vie la Bucureşti şi găsiră la Popeşti oştile muschiceşti, bine întrinceate cu şanţuri şi cu toate cele trebuincioase, unde după ce s-au bătut multe zile cu muscalii, rămaseră stricate şi izgonite la Giurgiuv.

Înpărăţia, văzând întârzierea nemţilor şi neştiind ce să urmează, pântru ca să aducă tărie trebii, trimise pecetea vezaretului lui Muhsun oglu. *f. 88* Muhsun oglu / ce nu lăsase oastea să vie la Bucureşti întâiu, precum am arătat, auzind că s-au stricat la Popeşti, după cum le proorocise, nici le-au mai aşteptat întoarcerea la Giurgiuv, ci au trecut la Ruşciuc. Şi pierzând batalia la Popeşti (căci aşa să arăta că este a lui), găsi pecetea la Ruşciuc şi merse ca să erneze, la Şumna.

Ne întoarsem şi noi dă la Craiova cu domnul, care să temea să meargă la Diiu, având pricină cu paşa şi, mergând la Haţec, domnul rămase, aşteptând răspunsu la înştiinţarea ce făcuse la devlet, pă unde să iasă, iar noi ne întoarsem la Braşov.

Ci dară nemţii ce luaseră parte în Polonia nu găsiră cu cale a nu să arăta cu vreo treabă şi către turci. Deci făcură provlimă dânpreună cu curtea Prusiei către muscali, pentru ca să facă pace cu turcii. Şi aceasta nu doar cu preliminarii, sau cu vreo garanţie şi numai pântru a înplini un bun

ofiţiu.

Priimi Rosia, hotărând ca să să facă tractatul / la Focşani. *f. 88v* Aşa Austria, ce era învitată dă turci să facă războiu cu muscalii, să văzu că face cerere dă pace la turci.

Devletul şi socotind că nemţii şi prusianii vor fi mediatori în formă priimiră şi să orânduiră soli: Sabica reiz Osman efendi, ce era halea nisangiu şi cu Iasângi zade Osman efendi mutevelâul. Murahaşi şi dragoman acestii muchealemele să orândui socră-mieu Iacovache Rizul. Orânduiră şi muscalii pă Grigorie Orlov şi pă Abreşcov.

Şi aşa veniră la Focşani, unde merseră şi dăspre partea nemţilor Tugut şi dăspre partea prusianilor Ţeglin, ce să afla soli la Ţarigrad.

Osman efendi, ce era om periergos şi vrea să aibă dân toate părţile înştiinţări, îmi scrise prin mijlocul socră-mieu Iacovache, ca să mă scol dă la Braşov şi să merg la Focşani. Iacovache şi-i arătă că face trebuinţă ca să încarce cu această treabă pă solul nemţescu.

Deci / Osman efendi pohti pă solul Tugut *f. 89* să mă aducă la Focşani. Solul Tugut, sau că au uitat ca să scrie la feldmareşalul Romanţov să-mi scoaţă un paşoport dă trecerea mea prin ţară, după cum să cuvenea, fiindcă era supt stăpânirea rosească, sau că au socotit că cu paşoportul nemţescu voiu putea merge fără popreală, n-au făcut alt dăcât trimiţându-m<i> poruncа lui Osman efendi au scris comandirului dân Ardeal să-m<i> dea paşoport nemţescu. Deci mi să dete un paşoport cu acest

mijloc: „Acest boer al înpărăției othomănești ce merge la Focșani supt protecția chezaricească, fiind chemat dă soli la congres, să treacă cu pace." Și îm<i> făcură și multe țirimonii la purcedere.

Eu, cu toate că văzuiu că acest pașoport nu poate să fie dân dăstul, dar socotiiu că poate va fi scris și la feldmareșalul Rosiei solul nemțescu. Și așa purceseiu. Și mergând până la Focșani,
f. 89v aproape dă congres, mă popriră / muscalii la streajă, nelăsându-mă să întru în congres, căci nu aveam pașoportul feldmareșalului; ci dar rămăseiu poprit cu corturile în câmp optusprezece zile.

Câtă turburare și mâhnire pricinui aceasta lui Osman efendi asupra solului nemțescu și câtă melanhonie luă solul nemțescu și câtă silință făcu ca să-m<i> scoață slobozenie să nu să rușineze mai mult, fieșteșcine poate s-o cunoască. Însă văzând eu că trec atâtea zile și voia nu mi să mai dă și socotind că poate curge dân doao lucruri, sau căci au apsifisit solul nemțescu ca să-i scrie carte pântru aceasta, sau căci poate va fi fost rugat dă boerii ce era aici în slujba Rosiei pântru ca să nu-m<i> dea voe să mergu la turci, hotărâiu ca să-m<i> scoț eu voia, care nu putea să o tăgăduiască.

Deci scriseiu o carte la feldmareșal în limba talinească într-acestaș chip: „Ecelența, domnule și patronul mieu, de vreme ce norocul și întâmplarea / au binevoit ca să facă prigionier pă
f. 90 mine, un om fără dă arme, și în vreme de armistrițiu, adecă dă încetarea războiului la purtătoarele dă biruință astă dată armele rusești,

mai vârtos având și pașoport cu pr<o>tecție chesaricească, pântru vină căci îm<i> păzescu după datorie credința la stăpânii ce Dumnezeu mi-au orânduit, sânt dăsăvârșit întâmplării mulțămit și norocului căci mi-au făcut această dăosibită cinste. Unde nu fac altă rugăciune exelenții tale, fără dă numai în vreme ce arderea soarelui îm<i> pricinuește multă tiranie, aflându-mă într-un câmp, mă rog exelenții tale ca să fiu trimis cu un ceasu mai nainte și eu la locul unde să află și ceilalți prigionieri turci, ce s-au făcut prigionier<i> în vreme dă războiu și cu armele în mână și voi fi foarte mulțămit aceștii faceri dă bine. Rămâind..."

Pecetluiiu cartea și o dedeiu maiorului /
supt paza a căruia mă aflam, rugându-mă ca să o f. 90v
trimiță cu poște ce mergea în toate zilele la Iași. El și gândind că doar am făcut intisap la slujba rosească îm<i> fericea norocul. Eu și ce știam ce am scris mă puneam în orânduială dă călătorie lungă și unde așteptam răspunsu dă această poruncă, a treia zi văzuiu pă un Melicov, ce era atunci diloglan la soli, că veni cu poruncă ca să mă ia dă acolea și să mă ducă la solii turcești, să mă facă teslim. Și îndată purceseiu și mă duseiu la Osman efendi, care și mă priimi cu libov, orânduindu-m<i> și corturi și cele trebuincioase.

Deci rămăseiu acolea și văzuiu că nu are dă a lua săvârșire pacea, fiindcă dân solii mediatori nu era garantii nici unul și dedeseră răspunsu că ei sânt mijlocitori pântru a-ș<i> înplini un bun ofițiu, unde nici la muchialemé nu i-au lăsat rușii să între, ci după ce să făcea muchialemeaoa dă turci / și dă f. 91

muscali, numai apoi mergea şi ei dă la unul la altul, ca să facă tâlmăcire.

Ruşii şi dă loc au propus indipendenţa Crâmului. Osman efendi şi voind a să strica muchialemeaoa, căci nu-i da mâna să să înduplece la acestu fel dă condiţii. Aflându-să singur, dân rigiali murahas dete răspunsu că mai bine ar fi priimitor ca să dea dă tot Crâmul la ruşi, dăcât să să facă indipendente cu lege turcească şi la geamii să să pomenească hanul, iar nu înpăratul, aflându-să halif.

Ruşii ce acestu scopos avea, ca în cea după urmă să ia dă totu Crâmul, pă cum l-au şi luat, atunci însă, fiindcă nu le da mâna pântru alte interesuri, rămase pacea neisprăvită şi să strică congresul. Venise şi poruncă lui Orlof să să întoarcă, căci nu era mulţămit feldmareşalul ca să săvârşască numai biruinţele, el, şi să nu săvârşască şi pacea.

f. 91v Deci purcese Orlof înnaintea / noastră şi făr-dă veste viind la Osman efendi să-şi ia zioa bună, neaflându-să Iacovache dă faţă, i-am făcut eu dragomanlâcul, până au venit Iacovache.

Abrescov au trimis tot într-acea seară pă solul nemţescu şi prusian la Osman efendi, pohtindu-l ca să înnoiască mutarecheaoa alte 40 dă zile şi el cu Romanţov sânt plenepotenţiarii dă a face pace. Osman efendi priimi a să face mutareché noao, însă ceru d-a să face cu vadea dă şase luni. Muscalii făgăduiră că vor scrie şi vor face silinţă.

Osman efendi, socotind că iaste înşălăciune, nu vru să mai aştepte, ci la începutul

lui septemvrie purcesem dă la Focşani şi mersem la Şumna pă la Giurgiu.

Feldmareşalul scrise vezirului o carte întru care arăta că Osman efendi iaste înpotriva păcii şi n-au vrut să facă altă mutareché. Ci dar vezirul trimise pă un Vazif efendi hogea aianul şi scrise o carte / lui Osman efendi, dojănindu-l pântru f. 92
aceasta şi ne ajunse la Copăceni.

Osman efendi şi trimise pă Vazif efendi la Focşani ca să lege mutareché dă 40 dă zile cu Abreşcov şi să aştepte acolo până va veni răspunsul şi dă cea dă şase luni şi după ce va veni răspunsu dă acea dă şase luni, apoi să să întoarcă Vazif efendi la ordie. Iar Osman efendi cu toţi cu noi urmăm călătoria la Şumna, de vreme ce Osman efendi cugeta să să tragă dântr-această slujbă; ce nu-i da mâna ca să o săvârşască.

Viind deci veste că s-au priimit şi acea dă şase luni mutareché să orândui murahas Abdulrezac reiz efendi şi tergiman Scarlat Caragea, ce era tergiman al divanului şi să orândui loc dă congres Bucureştii, Curtea domnească cea Veche şi purcese Abdulrezac efendi spre Bucureşti.

Eu, după ce am sosit la Şumna, şăzând, m-am înfăţişatu la prea înnaltul vezir / Musun oglu f. 92v
şi am dat şi mahzarul boerilor dă la Braşov şi am fostu priimit cu libov, orânduindu-m<i> şi tainaturi şi cele trebuincioase. Şi am şăzut 30 dă zile. După aceasta am fostu trimis iarăş în lăuntru pântru oareşcare slujbe ale dovletului şi orânduindu-mi-să un divan ceauş cu ferman înpărătescu către toţi vezirii după marginea Dunării pântru călătoria

mea, dându-mi-să şi o emrinamé către boeri a vezirului şi mehtupuri ale înnălţimei sale dăosebite către gheneralii<i> Ardealului.

Am purces dă la Şumna şi pă la Rusciuc şi Nicopoe şi Diiu trecând, am mers în Mehedia la lazaret. Şi dă acolo m-am dus la Braşov iarăş.

La Bucureşti s-au trătăluit muchealemeaoa până la martie a văleatului 1773, când, neputându-să încheia pacea, s-au stricat muchealemeaoa şi s-au început iarăş războaele. ms. 2906 f. 2 Feldmareşalul au trecut oştile roseşti pâste // Dunăre şi au făcut multe biruinţe pă la Carasu, pă la Babadagî şi s-au întors iarăş înnapoi în Ţara Rumânească şi însuş au mers la Iaşi ca să erneze.

Într-acest an, la 1773, maie, înpăratul romanilor Iosif II, vrând ca să meargă în Galiţia şi Lodomeria, în ţările ce dobândise atunci, trecând pân hotarăle Ardealului au venit şi la Braşov, unde au şăzut şi trei zile şi ne-au făcut noao, boerilor rumâni ce eram musafiri acolea, multă cinste, căci cum au sosit la conacul unde era gătit, dă loc au trimis pă dohtorul înpărăţiei sale la noi unde eram adunaţi toţi la gazdă la mine şi ne-au zis că măcar că înpăratul cearcă întristare pântru noi, căci sântem înstreinaţi dă patrie, dar are părere bună căci ne aflăm acioindu-ne în ţara înpărăţiei sale şi pohteşte ca a doa zi la zece ceasuri nemţeşti să ne dea audienţă.

f. 2[v] Deci după ce am făcutu / mulţămita către dohtor, a doa zi am mersu toţi înnaintea împăratului. Eu am făcut dragomanlâc boerilor în limba talienească şi am fostu priimiţi cu atâta libov

şi cinste, încât după ce ne-au întrebat şi dă sântem mulţămiţi dă ghenăralul cetăţii şi dă chivernisitorii locului şi i-am arătat adăvărul, s-au întors şi au mulţămit ghenăralului însuşi pântru noi. Aiholţu să numia ghenăralul acesta, care au şi lăcrămat dă bucurie atunci. Cu toate acestea au dat poruncă ca veri ce pricină vor avea rumânii noştri între dânşii, să nu fie volnec a-i judeca cineva, fără dăcât noi între noi să-i judecăm; încă şi ardelénii, atât parte ostăşască, cât şi policicească dă va avea pricină cu vreun rumân iarăş la noi să vie să-ş caute judecata.

După aceasta ne-au chemat ca să mergem într-acea seară la casa ghenăralului cetăţii dânpreună cu familiile noastre, / unde au poruncit ca să să f. 3 facă asamblee. Deci sera ne-am adunat toţi acolo, după poruncă, cu jupânesele noastre şi viind şi înpăratul la optu ceasuri nemţeşti, întrând în casă m-au întâmpinat lângă uşă pă mine şi mi-au zisu: „Sinior Vacarescule (căci îm<i> aflase numele dă la audienţă), te pohtescu şi te puiu în osteneală ca să-m<i> faci astă seară tergimanlâc."

Îndată eu, închinându-mă, i-am răspunsu că aceasta iaste cea mai fericită noapte ce am întâmpinat în lume dă când m-am născut. Şi aşa luându-l dă supţioara dân stânga m-am aflat într-această slujbă şi cinste până la un ceas după 12, nelăsând nici un boeru şi nici o jupâneasă ca să nu facă vreo întrebare, sau vorbă, sau mângâere, până când vrând să meargă la gazdă ne-au chemat ca să mergem a doa zi afară dân cetate la loagher, unde are însuş să facă ezerciţiu ostaşilor ce era acolo.

Deci mergând, după ce au făcut ezerciţiu, /

f. 3v ne-au făcut iarăş multe vorbe dă mângâere. Şi aşa ne-au slobozit a merge la gazdele noastre şi înpăratul au purces în Ţara Leşască.

Războiul tot să urma până la dichemvrie a acestui văleat 1773, când bolnăvindu-să înţeleptul înpărat, sultan Mustafa, dă asthmă, au trecut în ceialaltă lume, înpărăţind ani 16, lăsând războiul dăşchis.

Era om cu mare duh şi cu multă înţelepciune şi nu era grabnec a face moarte, zicând că vieţuire nu poate dărui. Surdisef multu la închisori pă vinovaţi, numai pântru ca să cerceteze şi să afle adăvărul bine, căci era foarte dreptu şi politicos, însă bântuit dă nenorociri, precum am arătat.

Până a nu muri, dă doao, trei ori au chemat pă frate-său, şah-zadé Abdul Hamid, şi l-au sfătuit multe mijloace dă a înpărăţi, măcar că unii zic că ar fi cugetat şi s-ar fi silit ca să *f. 4* înpărăţească pă fii-său, / şah-zadé Selim, ce atunci erea mititel, puind mijlocitor pă Melec Mehmed paşa, ce atunci era caimacamu, atât către ulemali, cât şi către rigeali şi cum că n-ar fi vrut mai sus numiţi<i> să strice nobetul saltanatului; însă nu ştim dă putem să dăm crezământ la aceasta.

<u>Stih</u>

O picătură dă norocu, nu un borcan dă minte
Un omu zicea, voescu să aibă
şi nu ştiu cu ce minte;
Pă semne elu prorocea ce va să fie-n vreme.
Dar înţeleptul Mustafa zicea şî-n astă vreme
Dă minte o stropitură voiu, dăcât dă norocire
O adâncime a dobândi, fiu cu nenorocire.

Înpărăţia lui sultan Abdul Hamid I

La acestu văleat 1773 mântuitor şi 1187 hâgiret, Melechi Mehmed paşa caimacamul[191] scoase după nobetul saltanatului pă sultan Abdul Hamid cel dântâiu şi să sui / în tahtu. Şi îndată *f. 4v* porni pă capâgilar chehaiasî cu hatişerif la Şumna şi înnoi vezaretul lui Muhsun zadé Mehmed paşa şi îi dete toată puterea în mână şi asupra războiului şi asupra păcii. Deci vezirul ca un serdari ecrem orândui serascheri pă toată marginea Dunării, pă cei mai vrednici ce au socotit că pot fi şi au început a face gătire dă războiu.

Înpăratul dete priveleghiul cel dân ceput ogeacului baltagiilor, ce-l stricase sultan Mustafa şi făcu iarăş iazâgi efendi cu beretă şi ortacuşac. Avea pă un Ahmed efendi încă dă când era şahzadé, pă care îl făcu iazâgi efendi; şi mai sus numitul avea toată puterea la înpăratul. Schimbă şi pă caimacamul. Şi vezirul Muhsun oglu să găti dă războiu şi trimise oşti în toate părţile. Trecu şi Romanţov Dunărea şi să întâmpinară oştile în multe părţi şi, mai pă scurtu, mai la toate părţile era muscalii purtători dă biruinţă. / În cea după urmă *f. 5* lovindu-să şi armiile cele mari, rămaseră turcii biruiţi. Şi aşa pă dă toate părţile Dunării făcând muscalii hugium, pântru ca să dea săvârşât odată unui războiu supărător ca acesta, un gheneral, Caminischi, ajungând la Şumna şi încungiurând dă toate părţile ordia othomănească, ajunseseră strejile

[191] *ad. marg.*: Abdul Hamid I, 27.

muşchiceşti până la un sat ce să numeşte Dobralî, ce iaste pâste munţii Emului, atâta încât ordia înpărătească sfătuindu-să în multe rânduri şi văzându-să stenohorisită, încât când vrea să trimiţă tătari la Ţarigrad cerea paşoport dă la muscali, ci dar hotărâră să ceară pacea. Romanţov să afla atunci în părţile Cainargicului. Deci cerură turcii mutareché şi să hotărî loc dă congres Cainargicul. Şi aşa să orânduiră murahaşi Resmi Ahmed efendi, ce era chehaia beiu şi Munibu reiz efendi. Orândui şi Romanţov pă ghenăralul prinţipul Repnin dân partea sa şi la 1774, iulie 4, s-au încheiat / *f. 5v* pacea la Cainargic, rămâind Crâmul indipendente şi în stăpânirea ruşilor rămaseră trei cetăţi: Enicale, Chersul şi Câlburunul dân dreptul Oziei, cu voe dă a avea ruşii corăbii pă Marea Neagră, înnoind şi oreşcare priveleghii ale Moldaviei şi Ţării Rumâneşti, cerându-ş<i> şi cheltuiala războiului. Întoarseră celelalte locuri la prea înnalta Poartă.

Şi aşa să înpăciuiră muscalii cu turcii, nepriimind alţi mijlocitori pântru aceasta. Şi aşa purcese ordia înpărătească la Odriiu. Să întoarse şi Romanţov la Iaşi şi de acolo să duse în lăuntru.

Devlet Gherei, ce să afla han, în vreme ce au văzut că tătarii trimit deputaţi la Rosia, el trecuse la Anadol spre Sinop. Şi văzând că s-au încheiat pacea într-acestu chipu, având şi mulţi dân mârzali şi sultani, tarafu al lui, fu chemat dă dânşii la Crâm ca să fie han. Deci trecu şi luă hănia.

Ruşii, ce avea scopos ca să să facă Şahin Gherei, nimic nu ziseră / *f. 6* dăocamdată, ci rămase

Devlet Gherei han. Vezirul Muhsun oglu, plecând, după ce au ajunsu la Odriiu s-au bolnăvit foarte rău, încât au şi murit şi aga paşa ce era hagi Eecu au dusu sangeacul în Ţarigrad şi s-au făcut vezir Izet Mehemed paşa.

La septemvrie 15 a acestui văleat să făcu domnu Ţării Rumâneşti Alexandru Ypsilant[192], ce stătuse dragoman. Cu vreo doao, trei luni mai nainte Grigorie vodă Ghica ce fusese prigionier la muscali eşise dân robie şi nu ştiu cu ce socoteală făcu rugăciune la devlet ca să-i dea domnia Moldovei. Această rugăciune făcându-o cerere şi Romanţov, i să dete domnia Moldovei.

Tergiman divanului înpărătescu în locul lui Alexandru vodă Ypsilant să făcu Constandin Muruz, care în urmă au stătut şi domnu Moldovei.

Şi sosindu-ne şi noao poruncă înpărătească la Braşov, ca să ne pogorâm în ţară, mergând/ *f. 6v* şi eu în ţară am trecut pă la Silistră, unde găsind pă Seit Hasan paşa Stanchioiulâul serascher, un vezir plin dă bunătate şi iubitor dă faceri dă bine mă luă în multă dragoste şi-m<i> dete cinci mehtupuri: către vezirul, către chehaia beiu, către reiz efendi, către iazâgi efendi şi către domnul Ţării Rumâneşti. Şi printr-acestea arătându-m<i> slujbe mă adresea la devlet. Îm<i> dete şi pă Ichingi ciohodar mihmandar, ca să mă ducă până în Ţarigrad. Şi aşa purceseiu dă la Silistra cu menzil şi merseiu la Ţarigrad în al treilea rând, unde fuseiu priimit şi dă vezirul şi dă toţi ceilalţi cu evmenie şi dându-mi-să

---

[192] *ad. marg.*: 1774. Alexandru Ypsilant vodă, după pace.

şi ferman arătător dă slujbele credinţii mele ce<le>i către devlet şi cu musaadé mă întorseiu cu domnul în Ţara Rumânească, unde fuseiu orânduit iarăş în drăgătoria vistierii<i>, în al treilea rând.

f. 7 Să înlinişti / toată otcârmuirea devletului. Un gezaerli Hasan paşa, ce să afla în vremea războiului serascher la Ruşciuc, fuse adus la Ţarigrad şi să orândui capetan paşa. În adăvăr era şi om vrednicu, dar era şi epihirimaticos. Într-acestaş chip curgea lucrurile până la 1777, când Şahin Gherei făcând la Crâm o systemă dăosibită a sa, cu mijloc dă epanastasis să făcu han la Crâm, având şi protecţia ruşilor.

Devlet Gherei, neputând să stea la Crâm, au trecut la Sinop, cerând protecţia prea înnaltului devlet. Prea înnaltul devlet şi hotărî să-i dea ajutor şi orândui pă Abdulah paşa serascher cu 100.000 dă oaste la Ismail. Orândui şi pă căpitan paşa cu armadă pă Marea Neagră, ca să dea ajutor hanului Devlet Gherei.

Să porunci acestor doao ţări să facă şi pod la Ismail. Şi într-această îndămânare de vreme devletul trimise pă Cara Hâsarî zadé capigi başa la f. 7v Iaşi / şi luă capul lui Grigorie vodă. Făcu domnu Moldovei pă Costandin Muruz şi tergiman divanului pă Nicolae Caragea. Căpitan paşa era poruncit ca să corisponderisească şi cu Devlet Gherei şi să cerceteze şi la Crâm ca dă va avea taraf mare la Crâm şi lângă dânsul numitul han, sau dă-l vor pohti tătarii dă a-l avea han, aşa să-l treacă la Crâm şi să înştiinţeze serascherului dă la Ismail, ca să năvălească şi el în Crâm.

Trimisese poruncă pântru aceasta şi lui Abdulah paşa, ca cu acestu mijlocu să strice indipendenţa Crâmului.

Ruşii ce întăriseră cetăţile lor, Chersul, Enicale şi Câlburunul cu oaste cât făcea trebuinţă, ca unele ce era ale lor, trimiseseră şi vreo doao, trei polcuri spre ajutorul lui Şahin Gherei, ce avea protecţia lor.

Acestea fură dân dăstul ca să facă pă toţii mârzalii şi sultanii să priimească pă Şahin Gherei / dă han şi să nu mai voiască pă Devlet Gherei; mai f. 8 vârtos că Şahin Gherei au putut lesne să arâdice şi vro câţiva dân cei ce nu-l pohtea şi să-i surgunească în Ţările Ruseşti au râdicat şi viaţa la vro câţiva. Şi aşa au rămas han. Căpitan paşa, ce să plimba cu armadă dă la Synop la Oziiu, văzând că dă la Crâm vreo nădejde nu e şi rămânea ca toată lucrarea dă a să face Devlet Gherei han să fie a prea înnaltului devlet, să trase la Ţarigrad la văleatul 1778, octomvrie.

La văleatul 1779 prea înnaltul devlet, negăsind cu cale ca să mai strice pacea ce avea cu muscalii, mai vârtos fiind şi solul Franţiei mijlocitor (căci făcuse Franţa cu Rosia un tractat dă comerţiu şi cu aleanţă pântru mijlocul cu care să arătase Rosia către Franţa, la războiul ce au avut cu englezii pântru coloniile englezeşti dă la America, ce dân îndemnarea Franţiei făcuse epanastasis asupra englezilor şi prin războiul şi ajutorul / Franţiei au rămas indipendente dă către englezi) să f. 8v orândui a să face o muchealemé la Cara agaciu în Ţarigrad, la care fuse murahas Abdul Rezac reiz

efendi şi solul muscalilor dân Ţarigrad şi să înnoi pacea ce făcuse la 74 cu muscalii.

Imperatorul romanilor, Iosif II, trăind încă mumă-sa, înpărăteasa Maria Terezia, a cugetat după războiul ce au avut cu prusienii pântru Bavaria, la 79, ca să facă o aleanţă cu Rosia, pântru interesurile curţii sale. Marele duca Pavel, diadohul Rosiei, luase întru al doilea căsătorie pă Maria Feodorovna, dân casa de Virtemberg a Ghermaniei; hotărâse şi Iosif ca să ia pă ceilaltă sor<ă> soţie. Nepotă-său dă frate, Franţiscu II, ce avea gând să-l facă moştenitoriu şi coronii austriace şi coronii imperiului şi cu aceasta să întemeeze şi mai mult aleanţa Rosiei au mers însuşi f. 9 inconitu, supt nume dă conte dă / Finchenştain, până la Smolenţc. Şi s-au înpreunat cu înpărăteasa Ecaterina ce venise în părţile locului şi făcuse o aleanţă între aceste doao înpărăţii, care aleanţă multe curţi nu o văzură cu ochiu bun. Aceste doao aleanţe ce au făcut curtea Rosiei, cu Franţa şi cu Austria i-a pricinuit mult folos.

La văleatul 1780 s-au întâmplat moarte înţeleptei înpărătese Marii Terezii, care în toată vremea înpărăţiei şi crăiei sale nu au avut războiu cu prea puternica înpărăţie othomănească nici odată.

Imperatorul Iosif rămase moştenitor şi casii dă Austria, om plin dă duh şi dă multe ştiinţe. Într-această vreme să afla domnu Ţării Rumâneşti tot înţeleptul Alexandru Ipsilant, care au domnit 7 ani în Ţara Rumânească. Cu trei ani înnaintea mazâliei mă făcuse pă mine spatar al ţării. La

văleatul 1781 avgust făcuse după mine spatar pă Gheorghie Mavrocordatul şi logodise şi pă fii-său cel mai mare / beizade Constandin. f. 9v

Nu ştiu însă dân ce pricină s-au întâmplat ca luminaţii fii a acestui bun otcârmuitor amândoi la dichemvrie a acestui văleat să fugă nu numai dân curtea părintească, ci şi dân Ţara Rumânească şi să treacă în Ardeal. Eu, ştiind libovul părintescu al domnului ce avea asupra fiilor şi mijlocul cu care îi creştea şi silinţa ce făcea pântru ca să-i strălucească în lume cu procopseală dă multe ştiinţe, mai vârtos văzând şi multa credinţă cu care să purta domnul Ypsilant către prea puternica înpărăţie, căci am cunoscut în faptă, atât în vremile vistierii, cât şi în vremea spătăriei, ce m-am aflat slujând într-această domnie a înălţimei sale. Nu am putut să dau la alt fuga acestor doao îndăstulate odrasle, dăcât că dăosebi dă dascalii elineşti şi dăosebi dă hogi turceşti avea şi dascali europei şi dă limba franţozească şi dă limba talienească oameni / vrednici dă laudă şi înpodobiţi cu multe ştiinţe. Şi f. 10 poate dân istoriile gheograficeşti luând sevdá ca să vază şi ţările Europei în simţire şi mijlocul cu care să otcârmuiescu şi nefiind cu putinţă ca să meargă sau cu voe înpărătească, sau cu voia părintească, au cugetat siliţi fiind dă râvna vederii şi dă căldura vârstii să meargă cu acest mijloc.

S-au făcut nevăzuţi într-o noapte dân palaturile domneşti şi cea mai mare mirare au fostu cum au putut trece în a doao noapte călări şi cu doao slugi, oameni dă fel braşoveni, potecile plaiului Prah<o>vii, carele cu greu le putea trece

și zioa cei ce să călătorea în toată vremea pă dânsele.

Rămaseră părinții acufundați într-o nepovestită și jale și temere; și jale, căci pierduse doi fii ce putea fi pierduți amândoi și trupește și suflețește dă apururea și temere căci să afla domnu
f. 10ᵛ și domnu al înpărăției othomănești. / Și cu toate că prea înnaltul vezir, ce era Izet pașa în al doilea rând, care în rândul dântâiu acesta era ce dedese domnia mai sus arătatului domnu, și măcar că mai sus zisul vezir n-au lăsat mijloc dă mângâere și dă cinste ce nu au făcut domnului Ypsilant, dar vrăjmașii să înarmaseră căci găsiseră îndemânare dă vreme dă a pârî.

Prietenii să trăseseră căci pierduseră îndemânarea dă vreme dă a mai ajutora. Serhaturile du pă marginea Dunării însălbătăcite pântru nizamul Țării Rumânești, ce-l păzea mai sus zisul domnu cu multă strășnicie striga întru o înprilejâre dă vreme ca aceasta: „Acești ce fugu nu sânt încai slugi, ci sânt însuși fii ai domnului. Locul dă la care fug iaste prea înnaltul devlet othomănescu; fericirea care părăsescu iaste îndăstularea domniei Țării Rumânești; locul la care năvălescu iaste devletul chesaricescu, unde cât bișug și câtă /
f. 11 abondanță și câtă materie de a gândi și a cugeta veri cine ce va vrea."

Înțeleptul domnu după scrisorile, după sfătuirile, după blestemele, în cea după urmă cu care prin mulți trimiși făcu fi<i>lor săi pântru a să întoarce și fuseră în zadar. Dar întâiu alergă la prea înnalta Poartă și făcu castriet și prostire domniei,

rugându-să să-l mazâlească și arătând că nu mai iaste dăstoinic dă a oblădui, măcar că să mai prostise mai înnainte și nu priimise Poarta; dăspre altă parte mișcase toate lucrările prin mijlocirea solilor dă la Țarigrad. În cea după urmă horărî să trimiță și soli la Beciu; pântru aceasta și acel hotărât dă a merge sol fuseiu eu.

Eu și cu toate că cu un an și trei luni mai nainte pierdusem soția cea dântâiu, fiica lui Iacovache, rămâindu-m<i> trei copii fără dă oblăduire dă mumă, pierdusem și pă mumă-mea într-această vreme, și-m<i> rămaseră fii<i> și mai
făr-dă / oblăduire, gairetul, însă, ce am către f. 11ᵛ
credința prea înnaltului devlet, dă pre o parte, căci socoteam întoarcerea acestor doao luminate odrasle a fi o slujbă întocmai către înpărăție, dă spre altă parte datoria ce aveam către domnul Ypsilant, pântru dragostea întru care mă avea mă făcură ca să las și casa și copii<i> făr-dă oblăduitor și pă însuși soția mea dă al doilea, Eleni Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea, necununată; căci într-acea zi[193] ce am purces eu la Beciu sosise dă la Țarigrad prin mijlocirea domnului în curtea domnească.

Deci la dichemvrie 27 a văleatului 81 purceseiu dân București cu mitropolitul Grigorie, cu episcopul Râmnecului Filaret, cu banul Dumitrache Ghica, cari era trimiși dânpreună cu mine până în lazaretul Timișului, pântru a îndemna pă mai sus arătații luminații coconi să să întoarcă

[193] *ad. marg.*: 1782. Nicolae vodă Caragea

f. 12 înnapoi; şi când nu vor vrea / eu să mă ducu până la Sibiiu să facu toate lucrările, doar dă voiu putea dă acolo să facu ca să-i trimiţă nemţii siliţi şi când nu va fi cu putinţă, atunci să mă duc la Vienna să-m<i> puiu solia în lucrare.

După ce ajunsem la lazaret şi mersem în Braşov, episcopul, banul şi eu făcum multă silinţă spre a-i face să să întoarcă şi nu întâmpinăm lesnirea. Prin ghenăralul Aiholţu al Braşovului, ce-m<i> era bine cunoscut încă dân răzmiriţa trecută, făcuiu multă strădanie să-i iau şi înţeleseiu însum<i> că eşâse treaba dân mâna lui.

La ghenarie 5 a văleatului 82 purceseiu la Sibiiu. Comandirul Ardealului, ce era ghenăralul Prais, îm<i> era iarăş cunoscut, cum şi gubernatul Ardealului, Bruchentan. Făcuiu toate cele ce să putură şi cu aceştia şi nu fuse cu putinţă ca să mi să dea. Deci la ghenarie 16 purceseiu la Beciu încă cu un boer grec, paharnecul Hurmuzache, ce-l / *f. 12v* trimisese domnul acolo ca să meargă înpreună cu mine; şi cu toate că era o iarnă foarte grea, însă în optu zile am ajunsu la Beciu. Cărţile dă solie să trimiseseră la canţilaria curţii cu secritarul Raicovici.

A doao zi merseiu la prinţipul Caoniţ, ce era mare canghelariu al curţii. După ce mă întâmpină cu multe ţirimonii şi cu multă cinste îm<i> zise să fiu încredinţat că s-au trimis porunci la toţi ghenăralii Ardealului ca să îndemneze pă aceşti doi prinţipi să să întoarcă înnapoi.

După ce făcuiu mulţămita cea cuvincioasă şi mă bucuraiu căci înţeleseiu că au priceput nemţii

că nu iaste vreun mysteriu dăosebit la mijlocu, întrebându-mă prinţipul Caoniţ când pohtescu să aibu audienţă la înpăratul, eu vrând să-m<i> caut treaba cu temeiu, răspunseiu că mă rog să fie îngăduială până va veni răspunsul dă la Ardeal, pântru ca să vedem şi dă s-au întorsu / prinţipii în *f. 13* Valahia, la audienţă să nu mai facu rugăciune înpăratului, ci numai mulţămită; iar dă nu s-au întorsu, atunci să-i facu şi rugăciune.

Priimi Caoniţ cererea mea şi zicându-m<i> că eu ştiu să-m<i> caut treaba, mă luă dă mână şi eşim în sala dă asamblee, unde era toţi ambaşadorii curţilor adunaţi şi cele mai strălucite dame dân Vienna. Făcuiu cunoştinţă cu toţi şi mă întâmpinară cu libov şi cu cinste, atâta încât ambaşadorul Şpaniei mă şi pohti ca să merg la balul ce vrea să dea a doao seară, el, după obiceiul ce au la carnavaluri.

Până a nu sosi eu la Beciu cu vreo doaozeci dă zile mai nainte purcesese dă la Beciu în Italia marele duca al Rosiei, Pavel, ce venise acolea pântru logodna cumnată-sii ce am arătat mai sus şi pântru o înnoire aleanţii ce făcuse aceste doao curţi dă care mă pliroforisiiu pă larg. Într-această seară, dar, / prinţipul Caoniţ, ce vrea *f. 13v* să-m<i> arate o blană dă samur şi o tabachere cu berleanturi ce-i dăruise gran duca al Rosiei găsi pricină cu a-m<i> lăuda blanele dă samur cu care eram eu înbrăcat (căci obicinuescu europei<i> să arate la aceste o semplicita şi la oameni<i> acei ce-i văd întâiu. Şi pă mine la această asamblee mă dăşcinsese damele şi dă brâu, pântru ca să-m<i>

vază şalul); după lauda ce-m<i> făcu prinţipul blanelor mele mă întrebă dă ce preţu sânt samurii. Îi răspunseiu. Îm<i> zise: „Să-ţi arăt o blană dă samur ce mi-au dăruit moştenitorul Rosiei şi mă rog să mi-o preţueşti.”

Aduse blana şi o puse p-un bileard. Eu înţeleseiu pântru ce mi-o arată şi cum că nu era scoposul preţuirea. Îi răspunseiu cum că blanele dă samur nici când iaste soare, nici când iaste noapte nu să pot preţui bine.

Această blană însă, socotindu-să locul dă
f. 14 la care s-au datu / şi locul la care s-au datu, nu are preţu. Şi eu, dă o aş fi văzut şi zioa, nu sânt dăstoinicu ca să o preţuescu.

Cu acestu fel dă întrebări şi răspunsuri am trecut acea noapte, până la un ceasu după 12 şi aşa m-am întors la gazda mea.

A doao zi, duminecă, am priimit cu ştafetă înştiinţare dă la Bucureşti că s-au mazâlit domnul Ţării Rumâneşti, Alexandru Ipsilant, după cererea ce făcuse şi cum că s-au făcut domnu Nicolae Caragea, tergimanul divanului înpărătescu şi Mihalache Şuţul ce era capichehaia al ţării s-au făcut tergiman. Şi mi să scria dă către mitropolitul ţării şi dă către boerii dă la Bucureşti cum că, dă vreme ce sânt şi eu orânduitu caimacam şi mi să coprinde numele în fermanul înpărătescu dă căimăcămie, să lasu toate trebile acolo şi să viu la Bucureşti cu ştafetă.

Întâiu am mersu la conte Cobensel, ce era
f. 14v vice canghelariu şi dânpreună / cu dânsul am mersu la prinţipul C<a>oniţ şi i-am dat această vestire.

Prinţipul Caoniţ şi m-au întrebat, cu mirare, pântru ce s-au mazâlit domnul Alexandru vodă: au doar s-au turburat Poarta pântru dosirea fiilor săi?

Eu şi i-am arătat că Poarta nu urmează să să turbure, fiindcă şi de au dosit, au dosit la locu prietinescu, dă la care când îi va cere nu are nici un fel dă îndoială că nu-i şi va lua. Şi am arătat cum că Poarta până acum în furmă nu ştie dă aceasta, numai prinţipul Alexandru, aflându-să afară dân sineş pântru multa întristare ş-a cerut mazâlia şi Poarta i o au datu, cu multă musaade.

Deci fiindcă eu sântu orânduit un logotenente al domniei la regenţă, face trebuinţă să purcez. Mi-au zis că nu pociu să purceg până nu voiu lua audienţă dă la înpăratul şi îndată au făcut talhâsu în scris la chesarul pricina.

Şi eu dă acolea m-am dus pă la / toţi *f. 15*
ambaşadorii dă i-am heretisit cu bileturi şi întorcându-mă la gazdă să prânzescu au venit toţi ambaşadorii la mine dă m-au heretisit cu bileturi.

Monsiu Bretaliiu, ambaşadorul Franţiei, ce era un om cu un dăosibit duh, în bilet mi-au făcut şi chemare ca să merg în al treilea seară şi la balul său, socotind că voiu şădea la Beciu şi-m<i> făcea mai multe ţirimonii dăcât toţi, pântru ca să arate cu aceasta dăosibită shesis către prea înnaltul devletu. Şi eu mă purtam către dânsul ca cu un turcu şi cerca mare plăcere.

N-au ţinut însă acestea mult, că pâste trei ceasuri au eşitu talhâsul buiurdisit dă la înpăratul către şambelanul cel mare, ca să mă înştiinţeze să merg a doao zi la curte să-m<i> dea audienţă la 10

ceasuri.

Într-această seară am mersu la balul solului Spaniei, unde era toţi cei mari ai Beciului, până şi arhiduca Maximilian, fratele chesarului, ce iaste acum elector al Coloniei. /

f. 15v A doa zi la zece ceasuri am mersu la curte şi întrând în curtea dântâiu cu carâta, căci în curtea dă a doao numai familia înpărătească întră, m-am dat josu la scară şi m-am suit într-un foişor cu stâlpii dă marmuri ce-i ţinu lei în spinare. Înt-acea curte dântr-ai curţii nu să vedea nici pasăre, dăcât numai acei ce sânt orânduiţi dă a priimi audienţă, dă vreme ce gvarde dă ostaşi iaste afară dân curte.

Am trecut într-o sală, unde am găsit unu din gvardia corpului cea nemţească care şi m-au întrebat dă sânt eu boerul dă la Valahia şi au căzut înnaintea mea, rămâindu-m<i> slugile aci. Am mai mersu doao sale până la uşa divanului înpărătescu ce are tahtul şi acolea găsind trei gvardii dân somatofylaci: un neamţ, un ungur şi un leah, cu căiafeturile lor fieşteşcare s-au întors gvardia cea dântâiu la locul ei ce ţinea puşcă. Şi dântr-aceşti f. 16 trei ce păzea aici / cu săbiile scoase au căzut neamţul înnaintea mea şi am trecut prin divanu ce să numeşte sala dă audienţă. Acesta are un tahtu cu baldachin tot dă aur lucrat. Perdeaoa ce să spânzură dă la baltachin şi cloşurile sânt tot dă sârmă şi cu mărgăritar frumosu. Această sală dă o parte are ferestre şi dă o parte are ferestre dă oglinzi.

Dântr-această sală am trecut în alta iar cu taht mai micu dă frânghie. Dântr-aceia am întrat într-o cameră mare, unde păzea la uşa gabinetului

chesarului un dejur şambelan cu chee, care acesta era şi ghenăral, ne-au priimit cu cinste şi ne-au pohtit cu ţirimonie să aşteptăm puţintel, până va da veste înpăratului. Şi mergând să întoarse în grab, căci înpăratul era în altu gabinetu şi mai înnainte. Ne spuse: acum ese. N-apucă să sfârşască vorba şi să sună un clopoţel şi îndată să repezi şambelanul şi trase dă la perdea un cloş dă fir şi să / rădică f. 16v perdeaoa şi-m<i> făcu semnu să întru în casă. Întrând la uşă văzuiu pă chesarul în mijlocul casii făr-dă capelă, în picere şi dă locu călcând doi paşi am îngenucheat turceşte şi puindu-m<i> capul în pământ, vrând să-l arădicu, m-am pomenit cu mâna chesarului la cap, zicându-m<i> că nu face trebuinţă dă această ţirimonie şi să mă arădicu; şi vrând să-i sărut mâna, au tras-o. Şi m-au cunoscut dă când mă văzuse la 73 la Braşov şi îndată mi-au zis: Sinior Vacarescule, dumn<eata> în Vienna? Cum au fostu cu putinţă a veni, aflându-te şi conselier al prinţipatului?

Am răspunsu cu multă smerenie că: „Un prinţip plin dă jale şi un prinţipat plin dă întristăciune mi-au dat lacrămile lor în pumni, rugându-mi-să ca să le aduc şi să le vărsu la picioarele sfintei tale măriri şi să pociu printr-această vărsare a lacrămelor lor să dăşărt dân comorile cele nedăşărtate ale milostivirii / tale o f. 17 clemenţă spre a înveseli aceşti ochi cu vederea întoarcerii acestor doi fii ai prinţipului Ypsilant în Valahia."

M-au întrebat: „Pântru ce pricină au dosit?" Am răspunsu că: „Dă să dă pântru vreun

rău, răul nu iaste alt dăcât multa îndăstulare și răsfățăciune." M-au întrebat dă au duhu și ce cugetează?" I-am arătat că: „Duhul i-au îndemnatu să facă această pornire, iar cugetul nu urmează a fi alt dăcât a să învrednici la mai multă îndăstulare dăcât aceia ce au avut în Valahia." Mi-a răspunsu că aici aceasta nu să dobândește așa lesne, ci și cu slujbă multă și cu vreme prelungită, și-m<i> zise: „Pot avea vreun venit al lor dăosibit dă undeva?"

Îi arătaiu că cine dosește dă la noi iaste lege a pierde și câte nemișcătoare are. Îmi zise: „Și cum au socotit că pot trăi aici? Aici slujăscu prințipi dân Ghermania cu 20 florinți leafă pă lună, dar trăescu cu rendite dă la casele lor." Am răspunsu /

f. 17v

că: „Dă ar fi putut ști aceasta poate n-ar fi făcut această îndrăzneală, ci râvna ca să vază lucruri ce nu putea vedea cu voe și tinerețele i-a<u> făcut a face această pornire, care dăosebi dă văzută întristarea ce au adusu părinților, au pricinuit și o gândită necinste patriei noastre." Îm<i> răspunse că au trimis porunci pă la ghenăralii Ardealului să-i îndemneze a să întoarce în țară. Răspunseiu că iaste și rușinea și necinstea ce socotescu că pot avea, dă să vor întoarce; care numai cu îndemnare nu-i va lăsa să să întoarcă, dă nu vor fi și siliți. Îmi zise: „Când îi voiu sili, atingu asylul înpărăției." Răspunseiu că: „Asylul tuturor înpăraților iaste cinstea înpărățiilor și dă toată lumea iaste râvnit asylul tuturor înpărățiilor pântru rifugiul și scăparea tuturor. Însă asylul iaste asyl când să va socoti ca un asyl și când i să vor păzi canoanele și regurile lui. /

f. 18

Asylul să cuvine a-l dobândi acei ce dosescu dă la un mare rău și peire și primejdie. Unii ca aceia, când îl vor afla dă la veri ce înpărăție, atunci să cunoaște cinstea și canoanele asylului; iar când dosește neștine dă la bine, pântru a nu petrece bine, dân neștiință numai și fără nici o vină, și mai vârtos pântru a pricinui și altora rău, acela când nu să va întoarce silit, atunci să atingu canoanele asylului, căci iaste lucrul înpotriva lor. Și asylul, pântru a-ș<i> păzi însușirea lui, însuș să silește dân canoanele lui să silească întoarcerea aceluia."

Mi-a zis: „Bravo, dum<neata> îm<i> grăești cu duh și cu dreptate, dar cum pociu să facu, tot trupul ostășăscu să o știe aceasta?" Am zis că a fi tot trupul ostășăscu indișiplinat și pedepsit iaste dăstul a ști, fără dă a întreba că sfânta ta mărire nu face lucrul înpotriva nici a asylului, nici a cinstei înpărătești. Și am mai zis: „Prea milostive /

f. 18v

înpărate, eu știu că neîndăstularea elogvenției mele nu poate trage milostivirea înpărăteștii tale măriri asupra aceștii pricini, a căria nenorocirea și vina dă a nu să săvârși după cererea soliei mele nu iaste alta dăcât vârsta mea. Căci aflându-mă cel mai tânăr în adunarea consiliului Valahiei, neputința vârstii și bătrânețelor nu au slobozit să vie vreunul dân cei mai bătrâni și în vârstă și în știință, ca să poată pricinui cu înlesnire această facere dă bine la o obște; și pă lângă osteneala ce cu multă cinste și slavă a mea am făcut până a veni, îm<i> pierzu și puțina reputație și ypolipsis dă la tot prințipatul Valahiei, unde pă lângă întristarea ce am dă pricina aceștii întâmplări, mi să mai grămădește și alta cu

a nu mă fi putut arăta dăstoinic a o săvârşi şi a nu fi fostu vrednicu să dobândescu dreptatea nici dă la însuşi dreptatea ce eşti, înpărăţia ta.” /

f. 19 Dăodată puindu-ş<i> mâna în pieptu mi-am zis: „Îţi făgăduescu pă înpărătească mea parolă că nici în ţările mele, nici în slujba mea nu-i voiu ţinea şi îi voiu întoarce în Turchia, fără dă alt, numai trebue să-i aducu întâiu aici, ca să le sigurefsescu buna petrecere, ci nu grijî. Şi te mulţămeşti cu aceasta ?”. Mă întrebă. I-am răspunsu, îngenuchind, că foarte mă mulţămescu, căci aceasta iaste şi mai înpărătească faptă, căci iaste plină dă iubire dă omenire.

M-au heretisit dă căimăcămie şi m-au întrebat pântru mazâlie. Mi-au făcut multe întrebări, dă Ţarigrad, dă Valahia, dă obiceiuri şi altele, ţiindu-ne doao ceasuri şi mai bine. Şi răspunzându-i la toate, după cuviinţă, i-am spus că mă rog să aibu voe să purcezu, căci mă grăbescu şi m-am rugat să aibu îndoite paşoporturi, şi dă drumul Sibiului, şi dă drumul Timişvarului. „Le vei
f. 19v avea”, mi-au zisu. Şi mai stând / puţintel ne-au zis: „Vă urezu bună călătorie”, şi noi făcând mulţămita cu îngenucherea, s-au tras la gabinet. Şi aşa am eşitu dân lăuntru, căci nu poate eşi nimeni dă la audienţa dân gabinet, până nu să trage însuşi întâiu.

După ce am eşit dân lăuntru, am mersu la gazdă, şi la masă încă aflându-mă, au venit un canţelist dă la canţelaria curţii şi mi-au adus doao paşaporturi, precum cerusem la înpăratul şi dăosibită poruncă către ghenăralu Zetfisu, comandirul Timişvarului, cu poruncă ca de voiu

merge dă la Timişvar să-m<i> dea zece husari cu cai dă poşte, înpărăteşti, să mă aducă până la hotar. Şi aşa, sculându-mă dă la masă, am mai şăzut până au înnoptat şi seara, la şase ceasuri nemţeşti, am eşit dân Vienna şi am venit la poştea dă la Fişement şi acolea am dormit.

Patru zile am şăzut în Beciu, numai, şi purcegând am sosit la Timişvar şi de acolea, ştiind turburarea / ce au serhaturile, fără cuvânt şi *f. 20*
chibzuindu-mă că să vor fi înştiinţat şi dă mergerea mea la Beciu şi dă aş fi mersu pă la Mehedia cu husarii ce-m<i> orânduiseră pântru paza drumului şi pântru cinste, putea să să facă zvon pă la cafenele că m-am dus să aducu catane, iar nu pă fii<i> domnului. Şi ca să nu mai dau pricină dă turburare ţării, am lăsat acel drum ce-m<i> era mai îndămână şi mai aproape să întru în ţară şi am venit pă la Sibiu.

Aici sosind am găsit pă domnul Ypsilant purcesu la Giurgiu, şi eu rămâind aici ca un caimacam, am înştiinţat dă toate măriei sale, cu spatarul Mavrocordat, ce pântru aceasta îl lăsase aici. Deci după patru luni au purces şi beizadelile dă la Beciu, ca curierii, şi au mersu la Ţarigrad pă la Beligrad.

După Paşte au venit şi domnul Nicolae Caragea, care m-au arânduit iarăş în drăgătoria spătării, în al doilea rând şi după şapte luni, dân voia lui Dumnezeu întâmplându-se / moarte şi cei *f. 20v*
dă a doao soţie ai mele mi-au dat întru a treia căsătorie[194] pă a cincilea fiică a măriei sale, la

[194] *ad. marg.*: 1783, Mihaiu vodă Şuţul

văleatu<l> 1783.

Înpărăţia Rosiei, dându-ş<i> nizam politiceştilor otcârmuiri celor cuviincioase, după curgerea vremii au adus cu atâta înţelepciune lucrul, încât însuşi Şahin Gherei, hanul tătărăscu, prostindu-să dă hănie, au închinat Crâmul şi toată stăpânirea la înpărăţia Rosiei, cu zapis şi cu tractat şi el s-au trasu în ţările roseşti, orânduindu-i înpărăteasa locu dă a şădea şi făcându-i leafă pă an câte 120.000 dă ruble. Au făcut pă prinţipul Potemchin gubernat Crâmului şi Ţării tătărăşti, dându-i aceştii crăii şi numirea cea veche: Tavrica Hersonisos. Au întrat şi oştile roseşti într-această crăie şi au luat-o în stăpânire.

Solul moschicescu dân Ţarigrad au arătat la prea puternică înpărăţie curgerea pricinii. Au făcut şi solul chesaricescu provlimă cum că face
f. 21 trebuinţă a să îndrepta hotarăle / nemţeşti, că sânt strâmbe, cerând Ruşava şi o bucată dă locu dân Bosna dă la apa Una şi diafendefsi şi cererile ruseşti.

Ruşii au adus o oaste grea în Crâm şi nemţii au coborât alta în Ţara Ungurească dă Jos, spre părţile Varadinului şi spre apa Tisii. Mareşalul Laudon să orânduise ca să vie la Varadinul cel mare. Insuş imperatorul Iosif au venit pă la toate aceste hotară, până şi ale Ardea<lu>lui, ale ţării noastre, ca să vază aceste gătiri.

Vezir într-acea vreme era Halil Hamid paşa, om foarte procopsit; ce slujâse şi multă vreme la calemul divanului înpărătescu şi dă la care divan cheatâbî, încă aflându-să şi cheatâb al ţării noastre

lângă capichehaele am învăţat şi eu sarfu la văleat 64 în Ţarigrad.

Acesta dăspre o parte, dă locu au poruncit ca să să facă gătiri dă războiu, însă în taină. Trei cereri au făcut atunci la socră-mieu, Neculae vodă,
să facă gătire dă pod la Brăila, să gătească / o sumă *f. 21*[v]
mare dă zaherea dă făină la Silistra şi să facă şi o mie dă ostaşi turci lângă măria sa şi câte trele să să facă în taină. Şi cu acestea câte trele m-am încărcat eu şi le-am gătit, fără dă a nu şti nici vistieria măcar.

Dă când mă aflam vistier în al patrălea rând, la 77, făcusem pod la Ismail şi aveam catastih dă cheresteaoa ce trebue şi dă locu am şi gătit cheresteaoa tumbazilor şi am făcut-o teslim la Brăila cu riza pazar şi cu numiri cum că taiu cherestea pântru trebuinţa unii case ce are să facă vodă la Ţarigrad. Zahereaoa am cumpărat-o dân Ţara Turcească şi am măcinat-o la Silistra. O mie dă turci i-am făcut prin marifetul beşlegilor după la judeţe, fiindcă mă aflam spatar, carii fiind presăraţi în toată ţara şi leafa li să da dă la cămară prin marifetul mieu, nu era văzuţi.

Dăspre altă parte mai sus numitul vezir au făcut şi multe meşfereturi şi în cea după urmă
văzând că a face / războiu prea înnaltul devlet *f. 22*
neaflându-să gata dă războiu cu doao înpărăţii aşa mari, carele întâiu să gătiseră dă războiu, apoi făcuseră aceste propuneri la Poartă, şi mai vârtos că văzuse ce să întâmplase în răzmiriţa trecută, s-au găsit cu cale ca să nu să facă războiu, ci să facă cererile amâ<n>duror puterilor.

Şi după aceasta fiindcă vedea pă ruşi şi pă nemţi şi pă franţezi legaţi în aleanţă au hotărât ca să alerge la puterile luterani şi reformate, adecă la englezi, la olandezi, la prusieni, la darimarchezi şi la sfeţi şi să facă cu acestea o aleanţă, întâiu, şi dăspre alta să facă dân vreme gătire dă războiu; şi aşa în urmă să pornească războiu devletul şi să izbândească după scoposul ce avea.

Acestu sfatu au plăcut la obşte, căci într-acea zi au ţinut meşferetul mai mult dăcât şase ceasuri, fiind dă faţă toţi ulemalii, toţi paşii, toţi ogeagheanii şi ogeaclâi. /

f. 22v Ci dar la văleatul 84, ghenarie, s-au făcut alte tractaturi pântru Crâm şi alte cereri, cu ruşii, pântru locul dă la Bosna şi Ruşava cu nemţii, şi s-au înpăciuit lucrurile, iscălindu-să trataturile.

Încă dă la 83, avgustu, venise domnu aici Mihail vodă Şuţul. Şi după acestu tractat ce s-au săvârşit la 84, ghenarie, dedese prea puternica înpărăţie şi Ţării Rumâneşti un dăosibit hatişerif cu mai multe priveleghii dăcât acel ce au dat la 75, care au sosit aici la fevruarie.

Înţeleptul vezir, după ce le-au făcut acestea; dă locu au început a lucra dizeniu cel mare, ce am arătat mai susu, căci englezii era mâhniţi într-ascunsu cu Rosia, pântru ajutorul ce făcuse Franţiei, dân pricina a căruia cu neutralite arme pierduse noao colonii la America. Prusienii era mâhniţi pântru aleanţa ce făcuse Rosia cu chesarul. *f. 23* Şfeţii, iarăş, nu pot / vedea cu ochi buni atâtea eparhii, cum Livonia, Ingria, Filandria şi altele, trecute în stăpânirea ruşilor.

Olandezii, iarăş, avea pricini cu chesarul. Ci dar baron Enslie, solul englezului ce era în Ţarigrad, nu găsi greotate dă a face lucrare prin solii acestor puteri ce era în Ţarigrad, ca să aducă scoposul la săvârşire. Dăspre alte <sic> parte înţeleptul vezir începu a face şi celelalte gătiri.

Dă la iunie 2 a văleatului 84 mă făcuse domnul Mihail vodă iarăş vistier întru al cincilea rând, când la septemvrie veni fermanu ca să tăem cherestea dă pod pâste Dunăre, dă iznoavă, care să o ducem la Silistra şi să trimitem zaherea dă trei feluri la patru serhaturi: la Nicopoli, la Ruşciuc, la Silistra şi la Brăilă, care le-am şi gătit fără zăbavă.

Ne orânduisem să facem şi dân Ţara Rumânească şi o corabie dă armadă, precum mai făcusem şi la 76. / Să orândui şi serascher la Ismail Şahin Ali paşa. *f. 23v*

Toate acestea să lucrară dă mai sus zisul vezir, care şi dăsfăimându-să dă unii, alţi<i> şi mai vârtos dă căpitan paşa ce avea multă putere pântru tractatul ce făcuse, i să luă pecetea şi pâste puţine zile şi capul.

Şahin Ali paşa dă la Ismail să făcu vezir şi merse la iunie în Ţarigrad. Nu să făcu însă pântru ca să rămâe, ci pântru ca să să facă înnaintemergător la vezaret lui Isuf paşa. Isuf paşa fusese haznadar căpitan paşâi; apoi îl făcuse capigi başă şi capichehaia, apoi îl făcuse Mora valesî, dă unde, şi la văleatul 86, fevruarie, să făcu vezir şi Şahin Ali paşa să trimise iarăş la Ismail.

Căpitan paşa după aceasta au vrut să mai facă un ciraclâcu, mai vârtos găsind înprilejâre

dă vreme, căci era trebuinţă ca să meargă la Misir [f. 24] cu armadă pântru / ca să suppue zorbalele ce să râdicaseră acolo.

Deci făcu cerere ca pă dragomanul armadei[195] să-l facă domnu Ţării Rumâneşti. Acesta dă felul lui era ostr<o>vean de la ostrovul Paros şi să numia Nicolae Mavrogheni şi să aflase slujând la alţi dragomani ai armadei mai dânnainte vreme.

Doao lucruri să pricinuia cu aceasta dă stricăciunea ţări<i>: unul căci dân dragoman al căpitan paşăi niciodată n-au stătut a să face domnu, nici în Valahia, nici în Moldavia, ci d-abia am văzut a să face boer, şi încă boer în drăgătorie mică, ca agathomagicu, mai vârtos că eu am văzut şi vechil dă tergiman al divanului înpărătescu, care au făcut şi recheap la înpăratul, să ia în urmă boerie în Ţara Rumânească, ca Scarlat Caragea; a doao, că acesta nu era un om crescut la Fener, ca să ştie orânduelile Fenerului încai, sau ale prea înnaltei Porţi.

Unde rămânea să ştie dă / aceste ţări şi dă [f. 24v] obiceiurile noastre, când nici a grăi greceşte sau turceşte bine nu ştia. Rumâneşte nu era în viaţa lui cu putinţă ca să înveţe. Om prostu şi la fire şi la gândire şi la simţire.

Îl făcu însă domnu, cu mirarea a tuturor, la martie 26 a văleatului 86 şi veni pântru păcatele şi peirea ţării la sfârşitul lui maie, aici.

Căpitan paşa căcatatrexise pă vezirul Hali paşa cu pricină că au iscălit tractatul, dar în adăvăr el avea altă pizmă şi patimă asupra lui, de vreme ce căpitan paşa nu pohtea nici într-un chip a să face

[195] *ad. marg.*: 1786. Nicolae vodă Mavrogheni

războiu cu puterile ce s-au arătat mai susu. Drept aceia purcese cu armada la Misir. Isuf paşa lucră dizeniul cel început dă Hali paşa prin baron Enslie.

Mavrogheni, sosind în ţară, dete pricină tuturor a rămânea încremeniţi după ce l-au văzut ectromă sau poznă a firii a semăna. Ce să povestescu faptele / şi lucrările acestuia, fiindu-mi [f. 25] şi ruşine să le iau în condeiu, de aceia şi le las la cei ce scriu analele domnilor, ca să facă această ostenează, după datoria la care s-au suppus.

La văleatul 87, ghenarie, mă făcuse vistier dân dvornec, Mavrogheni, şi în grabă văzuiu doao, trei fermanuri înpărăteşti: unul ca să trimitem sumă multă dă zaherea la ambarăle Sacsiei, altul ca să trimitem salahori şi cherestea la Ozu, altul ca să trimitem cară, salahori şi cherestea la Ismail, cu carele mă încărcasem eu după datoria drăgătoriei a le săvârşi.

Nu după multe zile văzuiu încă un ferman ce ni să trimesese dă la Ismail, prin care făcea înpărăţia serascher pă Ali paşa pâste 100.000 dă oaste şi scria ca în vreme ce înpărăţia îl socoteşte ca un dulbun, îi poruncea să privească mişcările vecinilor şi dăspre o parte să le înştiinţeze înpărăţiei, dăspre / altă parte să facă şi el mişcări [f. 25v] neîntrebate. Deci îndată zugrăviiu războiul în inima mea.

Într-această vreme Şahin Gherei, ce să odihnea în Rosia, să stenohorisise acolo şi ceruse voe dă la prea puternica înpărăţie, nu ştiu cu ce îndrăzneală şi nădejde, ca să fie priimit în ţările turceşti; şi i să dete, care şi după ce au eşit în

Bugeag au început a zice că iaste ţara lui şi a face şi alte mişcări necuviincioase. Deci trimiţând înpărăţia, îl sili a trece la Silistra mai în grabu şi dă acolo îl trimise la ostrovul Rodos, unde pâste puţin îl şi omorî.

Înpărăteasa Rosiei, nu ştiu pântru care trebuinţă, venise la Crâm, poate ca să vază ţara cea noao ce dobândise. La această plimbare merse şi imperatorul Iosif; şi, cel mai ciudat lucrul, că mersese şi solul Franţiei, cel ce era în Ţarigrad, la Crâm.

f. 26 Toate aceste pricini ciudate turburară / inimile turcilor.

Prinţipul Potemchin făcea cereri dă a comerţii şi dă tractaturi noao. Deci turcii începură a face cerere ca să părăsească muscalii Crâmul şi să să dea tătarilor şi altele. La acestea neputând solul moschicescu să răspunză, fu arâdicat la Edicule, la avgust 5 a acestui văleat. Şi după fetfaoa legii să propovedui războiu asupra muscalilor şi să porunci paşii dă la Ozu ca să lovească Câlburunul şi să între în Crâm. Şi într-acea toamnă dă unsprezece ori au năvălit.

Sovarov ghenărarul însă, ce era la Câlburun, măcar că avea puţină oaste, dar s-a diafendefsit cu multă vitejâe, ocrotind cetatea şi suferind multe răni pă trupul lui.

Prea înnaltul devlet au orânduit serascheri pă la toate serhaturile; au făcut şi han la Cubanu, care să ia Crâmul.

Înpărăteasa Rosiei au orânduit doao armii: o armie supt comanda feldmareşalului Petru

Romanţov, / care avea dă a întra în Moldavia şi a *f. 26ᵛ*
coprinde Dunărea. Altă armadă suptu oblăduirea feldmareşalului, prinţipului Potemchin, care era dă a face războae în părţile Oziei şi în părţile Cubanului. Au orânduit şi o armadă pă Marea Neagră.

Eu, văzând că s-au început un războiu ca acesta şi oblăduitor ţării noastre iaste Mavrogheni, m-am prostit dă drăgătoria ce aveam, pântru ca să nu fiu amestecat în faptele mai sus numitului, fiind dă tot netrebnice. Au întrat într-o idee, ca să să facă serascher; şi aceasta dă a o catorthosi au găsit mijlocu ca să strângă oaste turcească cu leafă.

Doao interesuri socotea să aibă dântr-aceasta: unul, cinstea, ca să să zică că cu plată dă la dânsul ţine oaste pântru slujba devletului şi altul, ca suptu această numire să prade şi să jăfuiască ţara, de vreme ce toată oastea care ţinea cu plată nu era / dăcât cinci, şase mii dă oameni şi *f. 27*
atât la devlet cât şi aici arăta că are 20.000 dă oaste. Şi pă această analoghie făcea luările şi jafurile.

Două lucruri rele au pricinuit devletului: unul că, propoveduind în toată Ţara Turcească că el plăteşte câte zece lei la un călăreţu pă lună şi câte şapte la un pedestraş, turcii ce datoria legii şi fetfaoa îi suppunea ca cu cheltuiala lor să meargă la oaste, auzind dă leafa lui Mavrogheni, nu mergea la ordia înpărătească şi la serhaturi, ci alerga aici.

Aici era numai numele dă oaste multă, iar plata era pă oaste puţină. Aceasta, ca să nu dea falie, o otcârmuia cu acestu mijloc: priimia pă câţi turci venea şi le orânduia tainuri, căci nu le da cu

vreo plată, ci cu jafuri, şi urma aceasta până era aproape să să sfârşască luna şi atunci pă care vrea să izgonească îi tăia tainul ca să fugă şi să nu
f. 27v aştepte vremea / lefii, iar altul că cu numirea lefilor, cum că dă la 20.000 dă oaste dân punga lui şi cu tainurile ce le hrăpia dă la ţară cu jaf şi nu cu plată, prăpădea memlechetul înpăratului.

În multe rânduri i-am arătat aceste stricăciuni ce le pricinuia şi la devlet şi la ţară, dar ce să zicu, şi cui să zicu?

El văzând că vezirul are râvnă să arădice războiu după toată dreptatea şi ne mai socotind cele ce să cuvenea şi cele dă care era tribuinţă şi să afla lipsite, făcea toate mişcările ca să grăbească pornirea războiului. Zaherelile şi cherestelile ce să dedese într-acestu an dân ţară, care poruncise înpărăţia să le plătească dân haraciul ţării, el le-au făcut teberu şi au zis că le dărueşte înpărăţiei, ca cum înpărăţia, când ar fi vrut să le ia dân ţară fără plată, nu ar fi putut şi ca cum nu ar fi fost ţara a înpăratului. Dar el arăta că le plăteşte, când şi dobândea dântr-acestea.

f. 28 Însum<i> / l-am văzut să scrie un tacrir la devlet, prin care arăta că nemţii nu numai n-au aleanţă cu ruşii, ci zicea că le sânt şi vrăjmaşi. Însuşi el mi-a arătat tacrirul acesta când îl scria. L-am întrebat: „Şi ce vrăjmăşâe au?" Mi-a răspunsu că nu voescu nemţii să dea titlu dă imperatriţă înpărătesii Rosiei. Auziţi poznă dă răspunsu, cititorilor!

Atunci ne mai zicându-i alt, i-am spus că: „Aleanţa nemţilor cu muscalii o ştie devletul dă la

80 şi dă la tractatul dă 84. Însuşi chesarul, prin solul său la Ţarigrad, au arătat-o prea înnaltei Porţi aceasta. Estimp au mersu chesarul iarăş la Crâm şi poţi să mai zici că n-au aleanţă? La acestu tacrir n-are să-ţi facă altu răspunsu prea înnaltul devlet dăcât să-ţi ia capul cu pricinuire că-ţi baţi jocu."

„Nu ştii tu - mi-a zis – acesta iaste adăvărul". Şi adăvărat, eu n-am ştiut. Că dă unde socoteam că voiu vedea răspunsul ce am zisu /, am *f. 28v* văzut că-i vine răspunsu cu aferim şi cu slugă credincioasă.

La ghenarie a văleatului 88 au arădicat nemţii războiu asupra Porţii pântru muscali şi ghenăralii dă la hotară au înştiinţat pă paşii du pă la hotară pântru aceasta, apoi solul au arătat la Ţarigrad. Şi lui Mavrogheni i-a venit carte dă la ghenăralul Sibiiului dă propoveduirea războiului. Dar până a nu-i veni această carte îi veni o caimč dă la Melechi paşa, ce era Vidin valesî, prin care îl înştiinţa dă războiul nemţilor.

La fevruarie 2 era când m-au chemat pă mine şi mi-au arătat-o; şi mergând l-am găsit muşcându-ş barba şi îm<i> zise: „Văzut-ai, nemţii a<u> arădicat războiu. Bine îm<i> ziceai tu. Şi acum ce să facu?"

I-am zis: „Nu te teme, că înpărăţia dă te-ar fi crezut, dă atunci te omora, cum ţe-am zisu eu, ci aceasta o ştia şi crezământ nu ţe-au dat; numai / dă *f. 29* la înnălţimea ta înpărăţia nu cere slujbă cu aceasta dă cele gândite, ci numai slujbă dă cele văzute. Părăseşti-te însă dă acestea şi cere la devlet să trimiţă un serascher să păzească ţara dă vrăjmaşi

şi noi să-l hrănim cu zaherele după datorie, că aşa să cuvine. Şi înnălţimea ta fii încărcat cu slujbele devletului şi cu trebile ţării, iar trebile războiului să fie asupra acelui serascher."

Nu putea să-m<i> dea ascultare, căci cu acestu mijloc i să arădica toată treaba jafurilor dân mână. Aşa văzând şi neputând să-l mai sufer şi mai vârtos temându-mă că să nu-m<i> arunce şi vr-o năpaste, precum a aruncat la mulţi nevinovaţi ca să-i jăfuiască şi la mulţi pă care-i avea pizmă, căci îi surgunea cu cartea lui la cetatea Giurgiului, i-am arătat că eu nu pociu într-aceste vremi ca să şăzu aici în ţară, temându-mă dă cele înpotrivă şi am cerut ca să-m<i> dea voe să mergu la Ţarigrad cu
f. 29v casa mea, mai / vârtos că soţia mea era şi ţărigrădeancă.

El şi pohtea să lipsescu dă aici, dar nu voia să merg la Ţarigrad, unde îm<i> făcu provlimă ca să mă duc pâste Dunăre la un serhat, dăocamdată (aşa îm<i> zicea), pântru ca să nu ceară şi alţii să meargă la Ţarigrad, văzându-mă pă mine şi-mi făgădui că dă acolo, or<i> când voiu vrea să-m<i> trimiţu casa la Ţarigrad o va trimite cu cheltuiala lui şi eu să viu lângă dânsul.

Eu şi ce mă mulţămiam să lipsescu odată dă a-l mai vedea şi să mergu unde mă voiu duce, am ales Nicopoia numai căci ştiam mintea şi înţelepciunea lui Selim aga, Varnalî-zadé.

Să mai afla trimişi acolo zălog trei boeri: Iannache dvornecul Moruz, Scarlat logofătul Ghica şi Tudorache paharnecul Iuliano. Cu mergerea mea au mai trimis Mavrogheni şi alţi boeri: pă banul

Nicolae Brâncoveanul, pă Dumitraşcu dvornecul Racoviţă, pă Manolache dvornecul / Creţulescul, f. 30
pă Costache Ghica logofătul, pă Dumitrache Fălcoianul clucerul şi pă stolnecul Alexandru Farfara.

Doao lucruri cugetase Mavrogheni pântru trimiterea acestor boeri: unul (ca să arate la Poartă când va fi în prilejâre dă vreme că aceşti boeri au avut corispondenţă cu nemţii şi cu muscalii mai înnainte şi pântru ca să nu-i aducă în ţară într-aceste vremi, de aceia i-au trimis zălog acolo) şi altul ca dă va vrea să întoarcă în ţară vreunul dântr-aceştia să-l întoarcă cu multă luare dă bani, precum au şi făcut în urmă dvornecului Grecean, căruia îi trimisese soţia la Nicopoe şi pântru ca să o aducă îndărăt, după rugăciunea sa, i-au luat ruşfet t<a>l<eri> 10.000.

Eu am cerut în multe rânduri ca să-m<i> dea voe să-m<i> trimiţ soţia la Ţarigrad, precum îmi făgăduise, însă n-a fostu cu putinţă, socotind că voiu merge şi eu înpreună; căci pă mine singur m-au chemat dă multe ori la Bucureşti, fără dă / a-m<i> cere bani, fiindcă avea ypolipsis la mine. f. 30v
Eu însă dă spre o parte văzând dragostea întru care mă avea Selim paşa, care fiind om dă fel dân Nicopoli şi aflându-să capigi başă şi aian şi procopsit şi înţeleptu îi dedese înpărăţia trei tuiuri, aflându-ne noi în Nicopoe şi-l făcuse muhafâz Nicopoi şi Culii.

Dăspre altă parte neputând suferi să mai văzu pă Mavrogheni n-am vrut să viu, ci am şăzut acolea dă la martie până la octomvrie.

La martie, deci, a acestui văleat, după ce arădicaseră şi nemţii războiu asupra devletului au eşit Isuf paşa cu sangeacul dân Ţarigrad la Odriiu. Muscalii, cu toate că avea aleanţă cu nemţii, căci nemţii arădicaseră şi războiu pântru dânşii, feldmareşalul Romanţov însă hrănea o mare urăciune asupra nemţilor, încă dân ceilaltă răzmiriţă pântru căci să zicea că-l dăsfăimaseră
f. 31 nemţii atunci. Deci acum mai / mult grija ca să joace pă nemţi şi să-i aducă în stare dă a pierde războaele şi a rămânea biruiţi, dăcât să facă însuşi izbândă şi să fie purtător dă biruinţă asupra turcilor. Căci dă năvălea dân vreme dă la martie cu ordia şi cu comanda sa nu numai toată Dunărea ar fi luat-o în stăpânire-ş, slobozind foarte puţine tunuri, ci şi pâste Dunăre ar fi trecut cu înlesnire, dă vreme ce turcii nu avea gătire dă oaste dân vreme, nici dă haznele. Căci pă Isuf paşa stânjânindu-l înpăratul a nu dăşchide războiul, arătându-i că nu are haznele, i-a răspunsu că să mulţămeşte să-i dea acei bani ce zicea însuşi vezirul că să află gata. Care am auzit că ar fi fostu numai 17.000 dă pungi şi s-au făgăduit vezirul că ce va mai trebui va iconomisi el dă a-i găsi dă aiurea.

Aceasta însuşi Hechin başa al înpăratului mi-au spus-o, aflându-mă la Rodos. Şi acestu
f. 31v Hechin başa, după moartea / lui sultan Hamid, făcându-să Misir molasî au trecut pă la Rodos şi acolo şăzând trei zile mi-au spusu aceasta că au auzit-o dân gura înpăratului cu trei zile până a nu muri. Şi îm<i> zicea că să tânguia înpăratul înpotriva vezirului cu aceste vorbe: „Mi-au făgăduit, zicea, că cu 17.000 dă pungi ce să afla atunci în hazneaoa dă cheltueli numai, are să facă acestu războiu. Şi dă atunci până acum i-am trimis trei haznele întregi şi după ce nu numai n-au făcut biruinţă, au pierdut şi locuri şi acum iar îm<i> cere bani".

Şi-m<i> spunea Hechin başa că, o săptămână dă ar fi mai trăit înpăratul Hamid, ar fi arădicat viaţa vezirului. S-au văzut însă pâste puţin după ce s-au rădicat războiul că şi moneda s-au micşorat cu multă pagubă a opştii.

Ordia înpărătească, dar, sosind la Odriiu şi
văzând că muscalii nici să pomenescu, nici / să *f. 32*
arată, nici la Hotin, nici la Bender, au lăsatu treaba muscalilor asupra serascherului dă la Ozu, dă <la> Bender, dă la Hotin şi dă la Ismail şi ordia cu tot devletul au purces spre Beligrad. Şi mergând până la Niş şi văzând că nu era înlesnire să meargă la Beligrad, dă vreme ce sârbii, îndemnaţi dă nemţi, eşâseră dân hotarăle suppunerii către turci şi era dă la Niş până la Beligrad toţi arădicaţi în picere cu înpotrivire, cu multă înţelepciune Isuf paşa vezirul au lăsat serascher la Niş pă Feizi Suleiman paşa, Rumeli valesî, şi au mers cu ordia la Diiu cu chibzuire ca să aducă războiul în ţările vrăjmaşilor, unde şi dă va fi purtător dă biruinţă lesne va suppune pă sârbi.

La Diiu sosind dar, aflând şi înlesnirea dă a avea zaherele cu Dunărea au năvălit pă la Mehedia cu multă ciudirea opştii pântru că sânt locurile
strimte / şi primejdioase. Bătu pă nemţi la Mehedia *f. 32v*
şi merse vezirul cu oastea până la Caransebeş.

Nemţii şi pântru ajutorul ruşilor orânduiseră pă prinţipul Saxcuburgu cu 30.000 dă oaste ca să să afle lângă muscali. Dedese şi comanda ordiei cei mari asupra mareşalului Lasu; şi la această comandă să afla şi imperatorul Iosif.

Spre părţile Sclavoniei să orânduise prinţipul Lihtenştain. Însă rămâind nemţii bătuţi şi la Caransebeş la o batalie la care fiind şi înpăratul, trăgându-să spre Timişvar, s-au bolnăvit foarte rău.

Această izbândă a turcilor au pricinuit şi multă îndrăzneală oştilor othomăneşti şi multă înfricoşare oştilor chesariceşti, care rămâind biruite şi la Beligrad întrară turcii pă dă toate părţile în banatul Timişvarului şi pricinuiră multă robie şi prăpădenie. Deci vezirul să întoarse ca să erneze / *f. 33* la Ruşciuc.

Chesarul bolnăvindu-să şi rămâind cu o lentă pâste un an dă zile şi muri. Atunci însă, după ce au sosit la Beciu, au orânduit alţi comandiri pântru anul viitor: în părţile Sclavoniei pă mareşalul Laudon şi în părţile Ungariei pă mareşalul Hadic.

Acestea urmându-să într-această vară a văleatului 88 în părţile hotarălor nemţeşti, prinţipul Cuburg, socotind că va avea ajutorul ruşilor trimise un ghenăral şi călcă Iaşii şi luă pă domnul Ipsilant prigionier şi toată boerimea moldovenească. Hanul ce să afla în [în] Bugeac şi cu oştile turceşti merse asupra Iaşilor. Deci să traseră nemţii dân Iaşi iarăş înnapoi.

Prea înnaltul devlet făcu domnu Moldovei pă Manuil vodă, încă dă la Sofia, mergând spre Beligrad, care trecând pă la Nicopoe şi pă la Bucureşti au mersu la Iaşi.

După aceasta nemţii făcură Hotinul muhaseré multă vreme./ *f. 33ᵛ* Atunci sosi şi oaste dă la Romanţov şi deteră turcii Hotinul; şi aşa, lăsându-l muscalii în stăpânirea nemţilor, merseră la Iaşi şi izgoniră pă domnul şi pă hanul dă acolo, carii să traseră în Bugeag şi la Galaţi.

Atâta izbândă au făcut feldmareşalul Romanţov într-acestu an, iar prinţipul Potemchin ce avea comanda Crâmului, luând înştiinţare dă acestea hotărî să facă Ozia muhaseré, pă care în zioa dă sfete Nicolae o şi luă cu iuruş.

Noi ce ne aflam la Nicopoe, fără dă protecţia lui Selim paşa, căci îl trimisese înpărăţia la Bender într-un serhat, lipsiţi dă toate cele trebuincioase şi ca cum eram închişi, căci nu eram slobozi să mergem aiurea; şi nu numai nu ne aflam atunci în vreo vină, ci unii dân noi aveam şi merit la devlet după credinţa cu care ne-am purtat în ceialaltă răzmiriţă. Mai vârtos eu, că aveam dă atunci fermanuri / *f. 34* şi multe buiurultiuri arătătoare dă aceasta, întru care să coprindea arătarea credinţii şi altor boeri.

Am trimis un arzohal cu unul dân boeri la prea înaltul devlet, întru care făceam rugăciune ca să avem voe să mergem în memalichi mahrusé, la un locu cum iaste Odriiul, unde să putem a ne înlesni petrecerea vieţii.

Acestu arzohal, după ce l-au luat vezirul, ne-au trimis răspunsu să stăm acolea până să va face hotărâre. După ce au sosit la Ruşciuc, viind la Bucureşti şi pârându-ne Mavrogheni cu multe pâri mincinoase, dând şi la haznea o sumă dă bani, au putut face ca să să trimiţă ferman cu un ceauş înpărătescu şi să ia şi pă şase dân noi să-i ducă la Rodos surgun.

Şi aşa, lăsându-ne familiile la Nicopoe, la sfârşitul lui noemvrie am purces după poruncă şi am mersu la Rodos. Într-acestu fel au curs lucrurile [f. 34v] într-această iarnă, până la martie a văleatului / 89, când bolnăvindu-să înpăratul în foarte puţine zile au trecut în ceialaltă lume, înpărăţind ani 16 şi lăsând războiul dăşchisu.[196]

Înpărăţia lui sultan Selimu III, care înpărăţeşte şi astăzi cu multă înţelepciune

La Rodos eram acufundaţi în multă întristare (şi nu pântru noi, căci noi şi pă unde am trecut, şi acolo, am fostu priimiţi[197] cu multă peripiisis şi cinste dă toţi cei mari, ci pântru / [f. 35] familiile noastre, ce nu numai era dăpărtate dă noi ci le lăsasem, şi într-un serhat ca Nicopoli, fără dă nici o protecţie omenească), când am luat buna vestire că prea puternicul sultan Selim, fiiul

[196] Urmează un spaţiu gol, pe care copistul l-a rezervat poetului pentru obişnuitele versuri închinate fiecărui sultan, dar care a rămas neocupat.

[197] *ad. marg.*: Selim III, 28.

înţeleptului Mustafa, chemat fiind dă caimacam după nobetul saltanatului, au trecut în tahtu la martie a leatului 1789 şi 1203 care, şi pă vezirul Isuf paşa pâste puţin scoţându-l dân vezaret l-a orânduit serascher la Diiu, făcând vezir pă Hasan paşa seraschemul.

Pă Gezaerli Hasan paşa, ce 15 ani stătuse căpitan paşă, iarăş îl scoase şi-l făcu serascher la Ismail şi să urmă războiul într-acestu anu.

Să arădicaseră şi şfeţii cu războiu asupra ruşilor şi le pricinuia multă stânjânire dă izbândă asupra turcilor. Să înpotrivia şi leşii cu multe supărări asupra muscalilor. Cu toate acestea până acum semăna războiul rosescu a fi difensiv. Prinţipul Cuburgu / aştepta ca, unit cu ruşii, să [f. 35v] lovească ordia.

Mareşalul Romanţov, dăsfăimându-se dă otcârmuirea ce făcuse până acum, dân care s-au pricinuit şi nemţilor stricăciune şi ruşilor neizbândă, îi arădică comanda dân mână înpărăteasa şi cu mijlocu dizgraţiat să orânduia a şădea la Jăjâia, în Moldavia, fără treabă şi să dete şi comanda sa tot asupra prinţipului Potemchin, care şi veni la Iaş<i>.

Mareşalului Hadic întâmplându-i-să moarte, să dete comanda sa mareşalului Laudon, care şi fără zăbavă făcând izbânde asupra turcilor, luă şi Beligradul şi Fethislam şi Adacali; aducea izbânde nemţii şi în Bosna, luând cetăţi. Să loviră şi ordiile cele mari dân sus dă Măxineni, în Râmnec: Hasan paşa vezirul, cu an şef ghenăraru rosescu Sovarov, om viteaz şi înţelept, ce avea

f. 36 7.000 dă muscali şi cu prinţipul Cuburg, ce avea / 30.000 dă nemţi şi să strică ordia othomănească, dosind vezirul pâste Dunăre, la care dosire s-au înnecat şi învăţatul Mehemed Hairi efendi în apa Buzăului.

Mavrogheni în vremea ce aducea turcii izbânde în Bosna şi în Ungaria aducea şi el cu turcii ce avea aici izbândă pă la hotarăle Transylvaniei şi apoi să întorcea şi jăfuia mănăstirile ţării şi lua şi odoară şi sfintele vase du pân biserici şi rasele călugărilor şi sfărâmă zidurile curţilor, cum au făcut la Cozia şi la Argeş şi scria la devlet că au luat dă la nemţi Cozia calesî.

Iar într-acestu an ce s-au înpotrivit norocul biruinţei la prea înnaltul devlet, neavând ce să mai facă şi Mavrogheni aici, căci nu avea ce să mai prade şi să mai jăfuiască, nici mai rămăsese boerinaş şi mazâlaş dă a-i da drăgătorie şi fără dă voe şi apoi îi jăfuia şi trimetea caftanele pă la *f. 36v* judeţe / şi înbrăca fără dă voe pă cine auzea că are bani.

Făcuse şi caimacam la Craiova turcu şi chehaia turcu şi capigilar chehaia turcu şi neavând ce alt a mai face aici, cu pricină că merge ca să-ş facă cercetare ordiilor, umbla prin sate şi înbrăca pă ţarani cu caftane şi apoi îi punea la închisoare ca să-i dea bani; fapte ce nu le-au mai văzut Ţara Rumânească, necinste care n-au mai văzut-o domnia Ţării Rumâneşti.

Spăimântat după acestea toate au lăsat trei ichituiulâi cu puţină oaste în Bucureşti şi el s-au tras la Giurgiuv, dă unde au cugetat un dizeniu ca

să facă o trecvă cu prinţipul Potemchin, întru care să lege ca să nu vie muscali şi nemţi în ţară şi să tragă şi el turcii din ţară, până să va face pace.

Nu ştiu dă ar fi putut-o săvârşi. Trimisul ce au fost încărcat cu această solie, ajungând la Focşani şi găsind acolo pă prinţipul Cuburg ce, / cu *f. 37* toate că fusese biruitor la această campanie, dar nu să îndrăznea să vie la Bucureşti, poate căci nu era încredinţat că va găsi zaherele. Deci trimisul lui Mavrogheni găsi mai cu cale să-l încredinţeze dă toată [ne]îngrijârea şi dă zaherele şi să-l aducă la Bucureşti şi să lase dizeniul lui Mavrogheni nelucrat. Şi aşa să pogorî şi prinţipul Hohenloh la Craiova şi stăpânîră Ţara Rumânească nemţii.

Prea înnaltul devlet scoţând pă acestu vezir, făcu pă gezaerlâul Hasan paşa vezir, care şi merse la Şumna.

Preamilostivul înpărat, luând înştiinţare dă starea noastră şi că ne aflăm la Rodos şi familiile noastre la Târnova, dete poruncă prea înnălţatului Mustaf paţa, caimacamul, ca să scrie la ordie, la vezirul, să ne facă itlacul negreşit şi în fermanul itlacului să să coprinză că după porunca ce s-au trimis prin caimacamul la ordie. Şi aşa ni să făcu / *f. 37v* itlacul şi noao şi boerilor Filippeşti ce era surguniţi la Meteora cu doi ani mai nainte, pântru alte pricini.

La fevruarie a văleatului 1790 ne sosi itlacul la Rodos cu un ici aga al vezirului, dă unde şi purcesem, ca să venim la Târnova. Ajungând la Hio luăm înştiinţare cum că ar fi murit gezaerlî Hasan paşa, vezirul şi s-ar fi făcut vezir celebi

aga-zadé şerif Hasan paşa, ce să afla la Rahova muhafâz. După ce sosim la Calipoli ne încredinţăm dă aceasta.

Mavrogheni ce venise pă la Arvanitohori dă la Şumna într-acea iarnă şi mersese la Şiştov ceru ca să fie orânduit lângă Isuf paşa serascher la Diiu şi merse acolo.

Hasan paşa gezaerlâul cercase ca să afle un mijlocu dă a putea încheia o pace şi cu muscalii şi cu nemţii. Deci, întâmpinând cereri mari, nu săvârşi nimic, până i să întâmplă şi moarte dă lângoare.

f. 38 Celebi zadé / Hasan paşa, după ce sosi dăspre o parte întări gătirile războiului, dăspre altă parte prea înnaltul devlet îndemna şi pă craiul prusian ca să să râdice asupra nemţilor, după datoria aleanţii ce făcuse cu Poarta.

Chesarul Iosif murise; frate-său Leopold, ce era ducă al Toscaniei, să făcuse craiu Ungariei şi moştenitor Casii dă Austria nu să făcuse însă imperator. Era şi ungurii nemulţămiţi dă priveleghiile ce le stricase imperatorul Iosif. Să făcuse şi mare epanastasis la Filandra austriacească.

Într-acestu chip curgea lucrurile când prinţipul Cuburg purcegând din Bucureşti cu 30.000 dă oaste ca să ia cetatea Giurgiului, fu oastea bătută acolo dă 700 dă turci şi să trase iarăş la Bucureşti.

Craiul prusian, văzând starea întru care să afla Austria atunci, socoti cu înţelepciune că nu va putea Austria să facă războiu şi cu Prusia, ci va fi f. 38v dân dăstul ca numai să arate / Austrie<i> că iaste

aleat şi mediator pântru turci şi Austria îndată va cere pace cu prea înnalta Poartă.

Aşadar făcu craiul prusian această înştiinţare craiului ungurescu Leopold, care şi văzându-ş<i> starea întru care să afla atunci şi trebuinţa ce avea dă craiul prusian pântru corona imperiului ce o cerea craiul ungurescu, ceru ca să facă pace cu prea înnaltul dovlet şi să fie craiul Prusiei şi craiul Engliterii şi Olanda mijlocitori. Şi să orândui loc Raişembah, unde să să facă adunarea trimişilor acestor puteri, pântru ca să închiză preliminariul păcii.

Noi venisem dă la Rodos la Arvanitohori al Târnovului şi ne găsisem familiile în proastă stare, mai vârtos eu ce dân patru copii ce lăsasem cu soţia mea, domniţa, când am mersu la Rodos, am găsit numai unul.

După ce am sosit la Arvanitohori, n-au trecut vreme multă şi au venit un ferman / înpărătescu ca să mergem la Odriiu cu familiile f. 39 noastre, să ne odihnim acolo. Deci mergând şi ajungând acolo la începutul lui iulie a văleatului 1790, n-am şăzut o săptămână dăplin şi mi-au venit o emrinamé a prea înnaltului vezir Hasan paşa, întru care după ce dăsfăima pă Mavrogheni pântru surgunia noastră îm<i> poruncea mie cu multe laude şi cu, că fiind trebuincios, numai dăcât să mă scol să merg la ordie la Ruşciuc, care mehtup să află cu multă cinste supt păstrare în arhiviile casii mele.

Deci îndată lăsându-m<i> soţia şi un copil mai mic ce aveam la Odriiu, luând pă fii-mieu cel

mare am plecat cu menzil şi am mersu la Ruşciuc. În ceasul ce am sosit am dăscălicat în ordie la bostangilar odabaşa, care şi îndată dând veste la luminatul chehaia beiu, chehaia cheatâbi effendi, chemându-mă, m-au luat şi m-au dus drept la vezirul.

f. 39v După ce m-au priimit / cu milostivire şi cu cinste m-au pus dă am şăzut şi între alte vorbe şi întrebări ce mi-au făcut pântru pricinile războiului şi ale Ţării Rumâneşti mi-au poruncit să scriu boerilor dă la Bucureşti şi să le arăt că va să vie ordia înpărătească la Bucureşti pântru ca să dea războiu nemţilor şi că de va fi izbânda a turcilor, precum şi să nădăjduia şi ar fi fostu, să nu dosească vre unul, ci să stea toţi pă locu şi să aştepte venirea vezirului cu bucurie, căci prea înnaltul devlet are multă milostivire asupra ţării, şi ca de acestea. Şi mă încredinţă şi cu mare jurământu pă chitabul Azam, pântru ca să-i încredinţez şi eu cu jurământ.

Eu şi răspunseiu că în vreme ce ştiu toţi dân Bucureşti că domnul Mavrogheni să află la Diiu şi iaste halea domnu şi fiind izbânda turcească are să vie la Bucureşti; nu iaste cu putinţă să-m<i> dea ascultare mie. „Şi toţi trebue să dosească?", mă
f. 40 întrebă; „Până acolo îl urăscu rumânii?" / Îi răspunseiu arătându-i şi toate faptele lui şi-i ziseiu: „Pă mine vei să mă ei cu înnălţimea ta, mergând la Bucureşti?" Îm<i> zise: "Negreşit am să te iau, dă vreme ce am să te trimiţu înnaintea mea la Bucureşti". Îi răspunseiu: „Lângă înnălţimea ta dă mă voiu afla şi voiu auzi că vine Mavrogheni iarăş în ţară, negreşit voiu dosi unde îm<i> va da mâna, numai ca să nu-l văzu".

Îndată trimise şi chemă pă luminatul chehaia beiu Feizulah aga, pă prea slăvitul tefterdar Raic Ali effendi şi pă prea slăvitul reisul chitabu Biri Abdulah efendi. Sosind aceşti trei ministri îi puse vezirul dă şăzură; îm<i> porunci şi mie să şăzu şi-m<i> zise ca să spuiu şi înnaintea acestor rigeali acele ce am spus înnălţimei sale. Şi le mai spuseiu încă o dată.

Şi dă locu răspunseră rigealii că aceasta trebue să să scrie la înpăratul şi-m<i> zise vezirul: „Mergi dă scrie cărţile ce ţe-am zis şi încredinţează că nu va mai fi Mavrogheni domnu".

Îi răspunseiu că voiu / scrie, numai mă rog f. 40v
ca să vază şi înnălţimea sa acele ce scriu şi cerui ca să să facă doao porunci: să vie şi ceilalţi boeri dă la Arvanitohori şi dă la Odriiu, ca să să afle în slujba înpărăţiei, vrând cu aceasta ca să sistisescu şi pă boeri<i> ceialalţi şi porunci să să facă doao fermanuri şi să meargă devlet-tatar ca să-i aducă.

Într-acea seară mă dete musafir la frate-său Celebi aga, care ducându-mă la Ruşciuc în casele sale îm<i> făcu ziafet în seara aceia, aducând şi sazuri. A doa zi, mergând la ordie, arătaiu scrisoarea ce am scris la boeri la Bucureşti, care făcându-să tergimé o trimise la înpărăţie să să vază. Acestu fel era scrisoarea[198] : /

Iar mie îm<i> orândui treaba Ţării f. 42
Rumâneşti, ca să să caute dă mine toată şi atât robi<i> dân Ţara Rumânească, veri nemţi, veri

[198] Urmează două pagini goale (f. 41r-v), în care ar fi trebuit să fie redată scrisoarea.

rumâni, câți vor veni la închisoarea muhzur-agâi, să aibu datorie să-i cercetez eu și să le facu tacrirurile să le ducu la vezirul și muhzur aga să-m<i> dea ascultare pântru dânșii, orice-i voiu zice. Îm<i> orândui și un harbagiu înpărătescu ca să fie nelipsit dă lângă mine și îm<i> porunci ca și eu să fiu nelipsit dă la corturile vezirului, undedântr-acea zi am fost nelipsit dân slujba înpărătească, făcând și dragomanlâc în divan în toată curgerea dă vreme ce am fost la ordie într-această campanie.

La avg<us>t în una au trecut ordia înpărătească la Giurgiu, cu care înpreună trecând și eu m-am aflat nelipsit, până s-au întors înnapoi. Scrisorile mele ce am scris în județele Țării Rumânești au fost dân dăstule la înduplecarea și credința ce au firește rumânii către prea puternica
f. 42v Poartă, ca să pornească / pă lăcuitorii a tuturor județelor după marginea Dunării să care zaherea și să vânză la serhaturile turcești și să o vânză la turci, aflându-să nemți<i> în Buc<u>rești.

În hasul Giurgiului o mie și șapte sute dă familii veniseră cu carăle lor dân Ilhov, dân Vlașca și dân Teleorman și hălăduia supt ocrotirea mea în has, ca să să afle în slujba înpărătească și pă unde lăcuia în has le făcusem sate și orânduisem câte un harbagiu înpărătescu prin toate satele, ca să nu-i supere cinevaș. Și pă toată zioa aducea în ordie câte o mie dă cară și mai multe, dă vindea cum vrea feluri dă lucruri: fân, lemne, zaherele dă tot felul și făcea alișveriș cu îndăstulare.

Într-acest fel s-au urmat până s-au întors

ordia înnapoi. Și prea înnalți<i> stăpâni cu multă bucurie să veselea dă credința și sadacatul rumânilor și nu s-au bântuit nici măcar cu un paiu.

În toată această curgere dă vreme judecățile și pricinile lor să căuta dă mine / și dă f. 43
câte ori venea la cortul mieu cu pocloane îi luam însumi eu pă ei cu acele pocloane și-i duceam pă la rigeali cu pocloane: pă unii la chehaia beiu, pă alții la reiz efendi, pă alții la tefterdar, pă alții la ceauș bașa și arătam că într-adins au adus pocloanele pentru dâ<n>șii și le priimia cu libov stăpânii și le dăruia galbeni dân dăstui.

Într-acest chip am otcârmuit trebile țării cu multă plăcere a stăpânilor, până când s-au făcut armistriția cu nemții.

La avg<us>t 2 s-au făcut mare sfat la <i>atacul prea înnaltului vezir, la care sfat am fost chemat și eu. Și șăzând au început vezirul să arate că le-au sosit hatișerif ca să meargă să lovească pă nemți cu un ceas mai nainte, dă vreme ce și craiul Prusiei ce era aleat al Porții, scria în hatișerif că au purces dă la Berlin și au întrat în Boemia.

Însuși vezirul era hotărât să vie cu oastea la București și au cerut dă la mine ca să dau în scris pă unde iaste / mai cu cale să meargă oastea la f. 43v
București și cu ce mijloc.

Înpăratul Iosif murise; eparhiile belghige ale nemților arâdicase cap cu epanastasis cu doi ani mai nainte. Toate țările ce sânt suppuse la casa Austriei nu era mulțămite dă otcârmuirile ce făcuse înpăratul Iosif. Clironom rămăsese Leopold, care nici cu corona ungurească nu să încununase, unde

rămâne că avea să să încoroneze şi imperator romanilor. Şi această încoronare urma să să facă prin alegerea electorilor, dân carii era şi craiul Prusiei unul.

Deci am arătat vezirului că nemţii nu sânt în stare ca să facă războiu şi cu craiul Prusiei, ci eu sânt încredinţat în chibzuirile mele că la cea dântâiu provlimă ce vor face prusienii către nemţi iaste trebuinţă nemţii să ceară pacea cu noi şi eu crez că vor să-i pue şi mediatori pă prusieni şi *f. 44* sânt / fără dă îndoială că peste puţină vreme vom avea şi soli dă la Prusia aici. Atunci însă dă să cuvine ca prea înnalta Poartă să dea pacea nemţilor, sau nu, rămâne la înţelepciune<a> sfatului şi la voinţa prea puternecului înpărat.

Multe şi altele după trebuinţă şi după datorie-m<i> am grăit, care şi nu să cuvine a întra în condeiu dă istorie. Deci s-au săvârşât sfatul, hotărându-să ca la 3 ale lunii să purcează ordia enicerilor la Daia şi la 8 să purcedem noi cu vezirul. Şi au şi purces ordia enicerilor la Daia.

La 6 ale lui avg<us>t, aflându-mă la Ruşciuc, m-am sculat dă dimineaţă să merg la Giurgiu. Şi trecând Dunărea şi vrând să es dân caic în malul Dunării la cortul lui hagi Eieni aga capigi başa, unde a p<u>r<u>rea eşam, am văzut dăodată supt cort europei, muhurdarul lui reiz efendi Osman efendi şi caraculacul lui cheheia beiu. Îmi *f. 44ʳ* ziseră că sânt prusieni şi să merg / să mă întâlnescu cu dânşii. Unde şi mergând mă întâlniiu cu conte Lisi.

Acesta dă felul lui era dă la Chefilonia, om foarte bun. Vorbia şi talieneşte şi greceşte ţi având mare sevdí ca să vorbească greceşte au început să-mi vorbească greceşte. Eu şi temându-mă ca să nu înţeleagă turcii ce era acolea, căci nu să cuvenea, am urmat a-i grăi talieneşte şi la cea dântâiu întrebare îmi spuse toată pricina venirii sale şi cum că iaste sol şi mijlocitor dă pace.

El venise pă Dunăre dă la Diiu şi pricina venirii nu o ştia vezirul, măcar că o proorocisem eu. Îi ziseiu solului ca să nu mai spue nimănui pentru ce au venit, până să va întâlni cu vezirul, şi eu încălecaiu şi merseiu drept la vezirul şi-i spuseiu pricina, grăind şi altele.

Peste doao ceasuri fuse solul adus în ordie la dăosibite corturi, până i să tălmăciră cărţile şi la opt ceasuri fuse adus dă ceauş başa înnaintea / vezirului, după obiceiu. *f. 45* Şi după ce i să citiră cărţile îl înbrăcară cu blană dă samur şi pă secretar cu blană de cacum şi pă stafier cu caftan şi să trimiseră iarăş la corturile sale în ordie şi îndată să purceseră cifte tatari la Ţarigrad cu înştiinţare la înpărăţie.

Prea puternica înpărăţie s-au turburat foarte asupra vezirului, pentru ce să priimească mijlocirea dă pace, arătând că craiul Prusiei, după datoria aleanţii să cuvenea să dea războiu nemţilor, ca şi nemţii sau să ceară şi pacea noastră dă la ruşi, cu interesurile Porţii, sau să să facă aleaţi cu noi şi să arâdice războiu asupra moscalilor. Şi în adevăr acesta <era> interesul prea înnaltei Porţi.

Deci cu toate că mulţi în taină arăta vezirului şi la rigealii cei mai aleşi că nu să cuvine să dea pacea nemţilor, însă într-un zadar le-au fost osteneala; căci chehaia beiu şi tefterdar efendi socotea că daca vor încheia pacea cu nemţii, / *f. 45v* pă moscali îi vor prăpădi cu multă înlesnire. Şi să afla în idee cum că după ce vor încheia armistriţia cu nemţii, nemţii le pot da voe să treacă oştile turceşti pân Ţara Rumânească, să treacă în Moldova, să meargă asupra moscalilor.

Eu cu adăvărat ştiu un obraz care înnaintea vezirului au zis lui chehaia beiu şi tefterdarului: „În celalaltă răzmiriţă n-aţi avut războiu numai cu moscalii, şi ce izbândă aţi făcut? Moscalii vă făcuse muhaseré la Şumna şi puţin au fost să vă ia şi sangeacul, daca ar fi vrut. Şi ce vă face să credeţi acum că puteţi să-i biruiţi? Nu care cumva oastea care n-o avem, dă vreme ce atunci la ordie nu era mai mult dăcât 53.000 dă oaste? Cu toate acestea n-au folosit nimic."

Peste doao zile s-au făcut mare sfat şi ogeaclâi şi hogeagheani. La acestu sfat eu n-am fost. Ştiu însă că chehaia beiu şi tefterdarul şi *f. 46* dânpreună şi vezirul au călcat picior, până încât / au trimis şi făgăduială înpăratului că dă vor încheia pacea cu nemţii, ei iau asupra lor ca să biruiască pă moscali.

Şi aşa în 30 dă zile reiz Abdulah efendi au încheiat armistriţia cu conte<le> Lisi în Ruşciuc. După ce s-au încheiat armistriţia au cerut vezirul ca să treacă cu oştile pân Ţara Rumânească la Focaşni şi n-au priimit nemţii, ci trecând la Ruşciuc ordia,

s-au răspândit toată oastea.

Într-această vreme domnul Mavrogheni au purces dă la Diiu, ca să vie la ordie, având cu dânsul vreo şapte, optu mii dă oaste şi vreo 20 dă tunuri. Şi fiindcă rumânii printr-un mahzar arătaseră toate faptele sale la vezirul şi vezirul la înpăratul, au venit hatişerif şi au trimis vezirul pă un sultan şi pă frate-său care era capigi başă şi mirahor paiasî şi întâlnindu-l pă cale viind într-un sat ce să numeşte Bela i-au tăiat capul şi l-au adus la ordie. Şi chemându-mă vezirul pă mine / *f. 46v* m-au trimis la Leilec-ceadâr cu caftangiul măriei sale să-i văz capul. Şi întorcându-mă mi-au poruncit să scriu la Bucureşti boerilor o carte ca dân porunca înnălţimei sale şi să le arăt că dreptatea prea puternecului înpărat, aflând dă faptele lui Mavrogheni ce au făcut în Ţara Rumânească i-au făcut răsplăţirea. Şi după poruncă îndată i-am înştiinţat şi s-au bucurat cu toţii.

N-au trecut zile multe şi să găti ordia ca să purceagă la Silistra să meargă asupra moscalilor. Eu şi socotindu-mă că în Moldova nu am nici o treabă şi neavând acolo nu urmează ca să mă duc nici cu ordiia. Am cugetat ca să ernez la Odriiu şi să trimeţ să aduc şi pă soţia mea, domniţa, dă la Ţarigrad, căci o trimisesem la mumă-sa s-o vază. M-am dus şi m-am rugat dă vezirul ca să-m<i> dea voe să merg la Odriiu şi mi-au dat voe, dându-mi şi ferman împărătescu şi doao emrinamele systatica cu / *f. 47* multe laude. Carele şi acestea să află păzite în scrisorile casii mele cu multă evlavie.

Şi aşa, purcegând cu ceauş înpărătescu, am mers la Odriiu şi dă acolo am trimis şi am adus soţia şi am ernat cu multă cinste, căci eram iubit foarte şi dă Mola efendi şi dă bostangi baş, dă enicer agasî şi dă însuşi caimacam paşa, Izet Mehemet paşa, ce venise la Odriiu şi cu care cinam în cele mai multe seri. Şi am petrecut cu multă odihnă şi cinste, până la fevr<uarie>. Prea innaltul vezir, plecând cu ordia dă la Ruşciuc, au mers la Silistra şi dă acolo făcea gătiri ca să meargă asupra moscalilor, când moscalii năvălind fără dă prelungire au luat Ismailul şi Chilia şi Ahchermanul, cum şi[199]

Deci prea puternica înpărăţie au trimis dă au luat capul vezirului, făcând surgun şi pă chehaia beiu şi pă tefterdar şi au făcut vezir iarăş pă prea înnaltul Isuf paşa.

f. 47v Chehaia beiu să afla / atunci fiiul prea înnaltului Cheamil Ahmed paşa, Hacî Mehemed beiu.

La fevr<uarie> era când mi-au venit prea slăvită poruncă a luminatului chehaia beiu la Odriiu, ca să mă scol şi să merg la Şumna, scriind şi către aianul Odriiului, Mehemed efendi, să-mi dea tot felul dă ajutor la purcedere. Deci, gătindu-mă, fără zăbavă am mers la Şumna.

Într-această vreme să urma la Şiştov congresul nemţilor. Dân partea noastră era orânduiţi murahaşi prea slăvitul reiz efenti Biri Abdulah şi prea învăţatul mechemolasân şi

[199] *loc gol în manuscris.*

orducadâsî Ismet bei efendi şi slăvitul oruznamegi Izuri Mehmed[200] efendi Duri Mehemet, aflându-să tergiman Alexandru Moruz, ce în urmă s-au făcut şi domn.

Dân partea nemţilor era murahas baron Herbert şi conte Esterhazil. Era şi trei soli: al Engliterii, al Olandei şi conte Luchezini al Prusienilor şi cu toate că să începuse congresul dă la noiemv<rie> / şi preliminarele păcii era hotărâte, *f. 48* văzându-să însă biruinţele moscalilor, nemţii, după datorie prelungea pacea, potrivind vremea dă a o săvârşi sau dăodată cu moscalii, sau oareşce mai nainte.

Eu după poruncă m-am dus la Şumna şi înfiţăşându-mă după datorie <la> chehaia beiu, întâiu, am fost priimit cu cinste, orânduindu-m<i> şi conac aproape lângă paşa capâsî şi tainuri. Vechil dă tergiman să afla beizade Iordache Moruz.

După puţine zile mi-au dat audienţă prea înnaltul vezir Isuf paşa, cu multă cinste. M-au şăzut lângă înnălţimea sa şi m-au ţinut mai mult dăcât trei ceasuri. Prea înnaltul develet adusese cu multe înduplecări şi pă un Mahmut paşa dă la Scodra (om viteaz şi ce făcue mai nainte şi ribelione) cu 30.000 dă oaste a lui era chemat pentru ca să meargă asupra moscalilor. Nu să încredea însă ca să treacă Dunărea / dă la Vidin mai jos, căci să temea. *f. 48v*

Prea înnaltul vezir Isuf paşa doao lucruri mi-au cerut, care sânt acestea: să fac în Ţara Rumânească pă taină cinci poduri, pă Jâiu, pă Olt,

[200] *şters*: Izuri Mehmed.

pă Argeş, pă Ialomiţă şi pă Buzău, care poduri să le pociu întinde peste aceste ape, în vremea ce va fi să treacă Mahmut paşa dă la Diiu să meargă la Focşani; să gătesc şi pă alocurea trei, patru mii dă chile dă zaherea, ca să să afle dă va avea trebuinţă Mahmut paşa. Al doilea mi-au zis că dă vreme ce au hotărâre ca să treacă ordia pă la Silistra şi avea gând să întinză pod la Silistra în Ţara Rumânească să dau ajutor la niscareva cherestea ce va fi trebuincioasă.

Am arătat înnălţimei sale cum că dă voiu merge dă faţă în Ţara Rumânească pentru ca să le fac acestea i-am zis pentru prieteşugul ce au cu *f. 49* moscalii nu numai că / nu-m<i> vor da voe ca să fac acestea, ci încă poate să să facă pricină să surdisească săvârşirea păcii cu noi, pentru ca să nu pricinuiască vreun rău moscalilor, căci dă s-au şi înprietenit cu noi, nu s-au învrăjbit cu moscalii. Dă voiu merge pă taină în Ţara Rumânească, adecă tiptil, ca cum aş merge pentru altă trebuinţă a mea, podurile câte cinci şi zahereaoa pentru Mahmut paşa le pociu găti pă taină; însă Mahmut paşâi voe dă a trece dă la Diiu nici dăcum nu-i vor da nemţii, până să va face pacea lor, dă vreme ce aceastea trebuia să fie întocmite în capetele armistriţii<i>.

I-am arătat că şi pod peste Dunăre la Silistra nu pot nemţii să-i dea voe să facă şi încă i-am zis mai mult că i-aş găsi mijlocu să facă podul, căci ostroavele ţării nu le puseseră nemţii în mutareché şi nu ziseră în capetele mutarechelii:

Ţara Rumânească toată sau[201] cu ostroavele ei, până în matca / Dunării să să afle supt stăpânirea *f. 49v* nemţilor, până să va face pace, ci ziseră numai, Ţara Rumânească ce am luat în stăpânirea noastră[202] să să afle supt stăpânirea nemţilor. Dar ostrovul ce iaste în dreptul Silist<r>ei nu să uneşte cu pământul ţării, căci îl dăsparte Borcea.

Au beendisit vezirul arătările mele şi au rămas să le vază dă vor eşi aşa, cu toate că începuse a le cam pricepe. Pă lângă acestea, făcându-mi întrebare şi dă domnu<l> ţării şi dă domnie[203] mi-au zis să mă gătesc să viu în Ţara Rumânească teptil şi cu înţelepciune ce va fi prin putinţă să-i slujăscu.

Mi-au dat o carte către murahaşii dă la Şiştov ca să-m<i> ia voe dă la baron Herbert ca să viu în Ţara Rumânească să-m<i> caut socotelele casii şi să-mi iau şi pă noră-mea dă aici, ce era logodită cu fii-mieu şi-i murise părinţii. Deci am trimis un ceauş înpărătescu cu ferman, ca să arădice pă domniţa dă la Odriiu să o aduc la Arvanitohori, precum am şi adus-o cu mare cinste. Şi eu am / mers la Şiştov şi prin mijlocul solilor *f. 50* noştrii luând carte dă la baron Herbert către conte Mitrofschi, ce era comandir în Bucureşti, am venit la Bucureşti, unde doao poduri, al Oltului şi a Jâiului le-am tăiat cu înlesnire prin mijlocul

[201] *ad. ulterior de mâna lui Ianache Văcărescu*: toată sau.

[202] *ad. ulterior de mâna lui Ianache Văcărescu*: ce am luat în stăpânirea noastră.

[203] *ad. ulterior de mâna lui Ianache Văcărescu*: Pă lângă acestea făcându-mi întrebare şi dă domnu<l> ţării şi dă domnie.

răposatului mitropolitului Cozmei şi prin mij<l>oc dă preoţi zicând că tae cherestea pentru ca să facă mori şi am şi dat bani pă dânsele. Podul Argeşului şi al Ialomiţii n-au fost trebuinţă să le fac, căci să afla şi multe poduri şi în dombazuri. Podul dă la Buzău l-am făcut cu mijlocul episcopului Dositheu.

Am arvunit şi o sumă dă zaherea prin mijloc dă oameni credincioşi şi acestea toate le-am gătit cu mijloc dă nu m-au înţeles nimeni.

Am trimis şi pă noră-mea la Arvanitohori, scriind domniţii să o cunune cu fii-mieu.

Şi eu mai şăzând vro câteva zile în Bucureşti am trecut la Şiştovu, unde[204].

[204] Ultima frază, neterminată, cu care se încheie manuscrisul este autografă a lui Ianache Văcărescu.

VARIANTE

(Lecturi greşite sau erori de tipar în ediţia Cornel Cârstoiu)

1

3 scurtu // *4* bisericii // *5* mari / Valahiei. Începându-se // *6* înpăratu // *7* Hâjretu // *9* săvârşitu / înpăratu // *11* şevalu // *15* răvnitu // *20* pututu // *21* celoru[1] // *22* ştiinţei // *28* abia / pututu //

2

2 vârtosu // *5* acumu // *6* strămutatu // *9* dăsăvârşitu / turburatu // *11* sufletu // *12* afundatu // *14* acumu // *15* întrebatu // *16* înpăratu // *19* scurtu // *20* luatu // *24* vârtosu // *26* aflu. Iată // *27* săvârşitul // *29* sântu // *30* vârtosu // *32* păntru //

3

2 vacanuis // *5* vacanuis // *7* vârtosu / Kephudai // *14* Dintr-aceşti // *16* scrisu / tejnişuri // *20* cumu // *23* alcătuitu // *26* arătu / scurtu //

4

4 văleatul // *7* trasu // *19* Siria // *21* dintr-însa //

5

2 alcătuitu // *5* adveritu / oameni // *7* cuprins // *11* prooroc // *16* de / hâjretu // *26* proorocului // *27* haznelele // *32* depărtarea //

6

2 dânspre // *6* precumu // *7* Evropa // *10* întăritu / adunatu // *11* stăpânitu // *12* schiptruri // *17* prooroc // *19 lipseşte din original* // *20* Halifi // *26* Alahu // *28* săvârşit // *32* suppusu //

7

1 Eghipetul // *după rândul 4 editorul a formulat tilul*: Curanul, *care lipseşte în mss* // *5* tuturor // *25* dân aceste // *30* dân[1] //

8

5 putemicul // *12* fostu // *22* cumu // *23* datu // *24* cumu // *26* păntru // *27* i-a dat //

9

2 Michiat // *10* Varcalî // *14* păntru // *15* cumu // *19* dăsăvârşât / hotăraşte // *21* săvârşit // *28* poruncile? // *30* păntru //

10

2 păntru // *3* păntru // *13* câtu // *15* ipochimenul // *16* şi dă // *17* sfârşitu // *19* sfârşit // *28* nicheahu // *31* copiii // *32* aşijderea //

11

1 lipsească // *6* mirosuri // *9* păcat // *14* aitexusion // *23 adaugă după ed. Al. Papiu-Ilarian:* de la iconomahi // *28* păntru //

12

Între r. 3-5: Ortugluli, *ce lipseşte din manuscris* // *6* Carajadagă / Anghirii // *27* valeatul / hâjret // *28* din //

13

5 hâjret // *10* hâjret // *12* ţinea // *17* înfricoşeri // *21* din // *27* fiii //

14

2 după grecul *ad. după ed. Al. Papiu-Ilarian:* acest Mihail a făcut podul dă piatră din Odriiu, ce să zice Mihal Kiopru // *7* Ghiunduzaleb // *13* înpărăţiei // *15* hâjret // *18* Ornusu // *21* se // *22* hâjret //

15

3 dar nu // *8* Păntru // *10* othomanicească // *16* păntru// *17* păntru // *22* adică // *23* islamu / păntru //

16

2 păntru // *5* othomaneşti // *8* Ş-aşa // *21* Evropa // *26* Evropa //

17

8 păntru // *11* Ioanu // *17* Din / othomaneşti // *22* hâjret //

18

3 Anghira // *5* Evropa // *6* Andrianopoli // *7* Andrianopoli // *9* întoarse // *12* cetăţile // *13* împrejmuiri // *22* Evropa // *24* această //

19

5 hâjret // 6 confederate // 7 tribalii // 11 păntru // 26 tribal // 27 ascunsu // 31 grabu //

20

2 împărăţind // *3* hâjret // *8* vrăjmaş / lovit // *12* tăia // *15* săvârşirile / păntru // *16* păntru // *17* războaie // *18* păntru // *25* Evropa //

21

1 pentru // *2* înpărăţii // *3* Sighizmond // *5* Novăi // *7* Evropa / *60* dă mii // *11* daruşăfa // *21* Evropa // *31* 10 mii // *32* de aur //

22

4 schithilor // *5* tirănescu // *14* răspuns // *16* răvneşte // *21* 350 dă mii // *25* tirania // *26* 704 // *30* sânt //

23

2 Ş-atunci // *3* fulgerul // *5* necrezutu // *12* Evropa // *14* intră // *22* n-au făcut //

24

3 Evropa // *13* socotesc // *29* geamiatic // *31* rămâie //

25

1 frăţâne-său // *21* hâjret // *22* propovăduit / otomaniceştii // *23* păntru // *24* păntru // *27* mult //

26

4 însuş // *7* Evropa // *12* Rumânii // *13* datoria ţării // *14* vârtosu // *15* văzând // *26* boierii // *27* război //

27

9 boieri // *19* cincisprezece // *27* mitropoliei // *30* păntru // *32* dăosebit //

28

7 apoplexie // *8* Adrianopoli // *11* Păntru / vreodată // *13* vreo // *14* nţelepciunea //

29

9 Gherman // *11* multă cinste în urmă // *15* Giogherginlâcul // *19* păntru // *27* răvni //

30

7 dâzlegându-l // *8* Romei // *13* Evropa // *16* Hazreti // *18* înălţat // *19* păntru // *22* păntru // *24* săvârşescu // *28* păntru //

31

8 tăie // *15* Andrianopoli // *17* înpărăţiei // *21* păntru // *25* numea //

32

3 bisericile // *4* aflându-se / pentru // *16* hâjret / de // *23* dojeneşte //

33

11 înpărăţiei // *19* unei // *23* vârtosu // *25* loc / Evropa // *27* condiţiune / voi //

34

3 asediul // *17* pofhainicu // *26* atâtea //

35

7 turcii // *8* grecii // *9* Toncapi // *19* striga // *25* vi le // *26* cătă // *29* Sofia // *32* mai //

36

3 Toncapi // *6* Eschisaraiu / Silivria // *8* Beligrad // *12* Sinopul // *17* Evripu // *23* Cafaua / din //

37

3 haraciul // *5* supuse // *6* Evropa // *8* Eghipet // *15* extasis // *17* războaie // *18* despoaie // *24* între //

38

11 chibzuindu-să // *21* frăţâne-său // *22* înpărăţia // *26* isnoavă //

39

1 frăţâne-său / evropeii / politeisea // *8* briciul // *9* public // *12* Achermanul //

40

11 acesta // *12* nu // *17* zicu // *21* frăţâne-său Corcut // *24* Eghipetului //

41

2 Eghipet // *3* intră / Tibriz // *5* găsit / el // *11* Tibrisul // *12* robi / perşii // *20* crăiia // *21* Eghipetului // *24* Eghipet // *27* bătălie //

42

1 Eghipetul // *3* Eghipetul // *4* Mamaluchilor // *9* din // *14* şahân / căraci // *15* adem // *19* păntru //

43

1 Şi Eghipetul / vitejia // *13* publicu // *15* rigialii // *16* Suleiman // *26* Evropa // *28* deschise //

44

1 Barigiul / Tirugiul // *4* de / cavalerii // *5* isnoavă / rebelii / Eghipet // *6* Eghipetului // *11* isnoavă // *18* crăiia // *20* Ioanu // *22* păntru // *23* Ioan // *24* Ioan //

45

6 armele] altele / Transilvania // *11* Moldovei // *16* Filipopoli //

46

1 războì // *4* Păntru / acest // *5* războì // *9* Ghiurgia // *20* Gighetul //

47

7 vitejiei // *14* Tigrul //

48

14 publicându-se // *19* suppuse // *22* Evropa // *23* Ostrovul //

49

5 spaniolii // *12* păntru //

50

6 perşi // *8* perşilor //

51

3 întâiu ş-omorî // *7* mulţumindu-se // *9* păntru //
16 păntru //

52

9 Ippodromion // *15* nezicând //

53

5 din / înpărăţie // *7* Vahu // *12* dân spre // *15* carii//
19 Prietenii // *21* that //

54

8 that // *11* vârtosu // *13* puindu-l // *14* şi-au dat //
21 de 14 //

55

10 leşeşti // *14* păntru // *17* socoteala // *18* Evropa //
21 băutoriu //

56

3 dintr-această // *14* Azahului //

57

11 rigialii / din // *15* păntru // *16* păntru // *25* degrab //
27 tragica // *28* adăvăratu //

58

9 războiul // *18* destoinic // *22* sultanii / moaşii //
27 păntru //

59

4 chiuprulu oglu // *7* iarăş // *20* războaie //
24 stratighină //

60

9 Doroşenschi // *15* este // *20* iarăş // *29* Porţii //
31 de ce //

61

4 Leşii / prinsu // *14* păntru // *17* 20 de mii // *20* hâjretu
// *28* Sobievschi // *29* Doreşenţchi / cazacii //

62

1 Petreceico // *3* nepăzindu-şi // *5* Ioan / Sobievschi /
Doroşenţchi // *10* Doroşenţchi // *11* muscalii // *14* Cara //
20 Romadocovschi // *23* Techeri / dinpreună //

63

4 Casi // *9* război // *13* miniştri // *19* Cara / păntru //
24 Leopold // *26* prinţipii // *27* Valahiei // *28* Moldaviei
// *29* miriimiranii //

64

4 se / păntru // *8* silindu-se // *9* păntru // *14* păntru //
16 Techel // *17* să se facă // *24* Şeran // *27* Techel //
28 inperatorul // *29* tribut / păntru // *31* inperatorului //

65

3 Techeli // *4* Techeli / ţării ungureşti // *7* Techeli //
30 Raşid Efendi //

66

3 stăpânirii / evropeilor // *4* chiar // *6* păntru // *9* istornicii // *10* evropei / chiar / Techel // *14* multu // *20* Ioanu / Sobieschi // *24* nemții // *28* îndemănare // *29* păntru // *32* Cara //

67

8 păntru // *10* dacă / păntru // *14* Cara // *17* ş-a lui // *22* septemvrie // *26* Transilvania // *29* Athica //

68

4 nevoie // *5* noiemvrie // *9* amârâtă // *16* şi acestea // *21* Cara //

69

4 discovleisea // *7* confermaţione // *12* suppuindu-se // *19* înţăleptul // *20* mişte // *24* othomăneşti // *26* enicer chiatâbî //

70

2 Cara // *9* dă îndăstule // *16* giuluşnamelele // *20* negoţul // *24* tratălui // *26* Transilvania // *27* rămâie // 29 rămâie //

71

8 ţara ungurească // *9* înpărăţia turcilor / păntru // *11* ţării ungureşti // *13* Transilvania // *15* ţara turcească // *16* sfântul mormânt // *20* Eiripul // *22* dăcât // *28* voru // *30* plenipotenţă //

72

11 se va // *18* răvnea // *24* păntru // *25* Chiuprulu / Mustafa // *27* războaiele // *29* făcu strigări //

73

8 Techeli // *9* zece mii // *10 lipseşte ce* // *11* Constandin // *13* Techeli // *16* Techel // *20* idropică //

74

7 Câzlar // *12* rigialii // *14* Chiprulâilor // *15* îţi // *17* Câzlar / Eghipet // *21* Guliermu // *26* Petre Varadin // *29* Chiuprulu //

75

1 tâmplă // *3* păntru // *4* mehterhanelei // *11* olandejilor / păntru // *21 fără* Stih // *23* Urmează //

76

5 socoteala // *7* Câzlar // *9* păntru //

77

3 Sobievschi // *12* Genta // *24* înfruntat // *26* tergimanul // *29* othomaneşti // *31* covârşi // *32* ipolipsis //

78

4 Evropei // *13* de voi // *22* nu s-ar // *29* mulţumit //

79

12 să fi // *19* acestii //

80
9 înpregiur // *13* țara ungurească // *14* până la Mureș //
27 păntru // *28* nepotu-său //

81
2 de ce să se // *12* păntru // *13* Chiuprulî //
22 melanholie // *24* sânt // *27* alt // *29* păntru //

82
4 însuș // *12* atâția // *13* fuseseră / frățâne-său //
18 înnmulți // *25* Evropa //

83
14 Zaherea // *28* othomanicească //

84
6 cătră // *19* drăgătoriei // *26* hugiut // *27* Bizantion //

85
1 rigiali // *7* împrejurul // *9* sigurevsit // *13* evropei //
14 răvni / amăruntu //

86
5 înleneștit //

87
3 Văcărescul // *8* evropeii // *12* a lor // *19* păntru //

88
3 Vizantion // *6* Naiarh //

89
1 păntru // *24* păntru // *26* inperiale //

90
18 județele //

91
8 păntru //

92
9 păntru // *28* proorocit //

93
5 Ipsilant // *16* nobetul // *23* deșărt //

94
11 păntru // *28* ipolipsis //

95
6 mijloc // *26* zâsele // *29* păntru //

96
25 veziru //

97
17 păntru // *22* păntru // *28* păntru //

98
4 păntru // *10* păntru // *14* păntru // *25* păntru //
26 astăzi trăește // 29 păntru //

99

4 pǎntru // *17* pǎntru // *24* septemv<rie> //
27 sangeac şerif //

100

3 martie // *5* milion // *13* făgăduieli // *27* până va face //
29 septemv<rie> //

101

4 pǎntru // *19* ipolipsis // *31* ajutorul /Cantacuzinul //

102

2 scriptură // *5* otcârmuiri // *6* Evropa // *7* pǎntru / pǎntru
// *8* pǎntru // *10* pricina // *16* trei // *18* nevoie //
20 depărtăm // *22* nevoie // *25* ipolipsis //

103

7 pǎntru // *11* pǎntru // *17* dormea // *22* răspuns //
23 acest // *24* îndoeală // *25* dacă // *29* Transilvania //

104

9 mergea îndată // *16* de boeri // *17* feldmareşalul //
20 lipseşte nu // *25* lăsai // *27* dedei // *29* zisei //

105

17 luându-mi // *29* ipolipsis //

106

5 gheneral // *28* muhafăz / Cenic – calesî // *29* paşii //
30 domnu //

107

2 sarascher // *11* vitejie // *15* vitejia //

108

1 gios // *3* imperatoriţii // *5* decât // *6* dete poruncă /
îndatorând-o // *12* pǎntru // *16* serascher / atâţia //
17 deplin // *32* boerilor //

109

9 cugeta că // *10* pǎntru // *12* ipolipsis // *13* urmărindu-se
// *17* înprilejire // *21* pǎntru // *32* pǎntru //

110

12 pǎntru // *30* pǎntru // *32* pǎntru //

111

8 haleanii // *11* socru-mieu // *16* Geglin // *20* arăta //
26 paşaport // *29* trimiţându-mi // *31* să-mi //

112

15 melanholie // *16* să-mi // *20* pǎntru //
22 pǎntru / nu-mi // *23* să-mi //

113

1 protecţie // *2* pǎntru / îmi // *16* poşta // *18* îmi //
26 orânduindu-mi // *30* pǎntru //

114

7 răspuns // *14* pǎntru // *24* Abreşcov //

115

7 pǎntru // *29* pǎntru // *32* pǎntru //

116

7 muchelemeaoa // *24* păntru //

117

4 păntru // *5* lăcrimat // *8* volnic // *10* politicească // *11* să-şi // *19* îmi // *21* să-mi //

118

1 iarăşi // *10* grabnic // *12* păntru // *21* caimacam // *23* numiţii // *29* proorocea //

119

26 păntru // *28* încunjurând //

120

9 Resni // *22* păntru //

121

7 Ipsilant // *10* eşâse // *15* Ipsilant / Costandin // *20* Stancioiulâul // *22* şi-mi // *25* arătându-mi // *26* îmi //

122

11 sistemă // *22* dă vreme // *28* că dă //

123

1 păntru // *16* Sinop // *25* păntru // *27* păntru //

124

5 păntru // *7* păntru // *11* nepotu-său //

125

10 păntru // *13* Ipsilant // *18* hogii // *19* dascăli / evropei // *23* Evropei // *32* Prahovii //

126

12 Ipsilant // *17* păntru // *26* dă a gândi // *30* fiilor / păntru //

127

6 păntru // *10* rămâindu-mi // *12* fiii // *13* gazretul // *16* dăspre // *18* Ipsilant / păntru // *19* copiii // *25* dichemvrie 26 // *29* păntru //

128

5 să-mi // *10* ce-mi // *12* însumi // *16* Bruchental // *19* paharnicul // *28* îmi //

129

1 misteriu / dăosăbit // *3* să-mi // *6* păntru // *10* zicându-mi // *11* să-mi // *16* Spaniei // *22* păntru // *26* să-mi // *29* evropeii // *30* oamenii // *32* dăscinsese / păntru / să-mi //

130

7 păntru //

131

1 păntru // *3* păntru // *10* păntru / şi-a // *14* purced // *25* păntru //

132

3 Spaniei // *6* doao // *10* marmură // *13* gvardia // *15* dân gardia // *20* somatofilaci // *26* baldachin / *27* baldachin //

133

12 îngenunchiat // *15* țerimonie // *18* dumneata // *22* de jale // *26* lacrămilor // *29* Ipsilant // *31* păntru [1-2] //

134

12 slujescu // *13* din // *16* şi râvna // *21* gheneralii // *23* potu // *26* asilul // *27* Asilul / *29* asilul / păntru // *30* asilul / asil // *31* asil // *32* regulile //

135

1 Asilul // *3* ver ce // *4* asilului // *5* păntru // *7* păntru // *9* asilului / asilul // *10* păntru // *12* dumneata / *17* asilului // *30* ipolipsis //

136

9 sigurivsescu // *11* îngenunchind / mulțumescu // *15* păntru // *24* îngenuncherea // *26* audiență // *30* paşoporturi // *31* dăosebită / ghenăralul //

137

2 poştă // *10* că se vor // *12* păntru // *13* păntru // *19* Ipsilant // *22* păntru //

138

9 locul // *27* Ardealului // *30* slujise //

139

3 despre // *5* socru-meu // *6* Brăila // *12* patrulea // *13* la 76 // *17* păntru // *28* gătisără // *32* amânduror //

140

10 decât // *14* păntru // *15* păntru // *16* tractaturile // *26* păntru // *29* păntru // *30* Sfezii //

141

5 altă // *9* fermanul // *13* Brăila // *19* alții // *20* păntru // *24* păntru / *25* păntru // *30* iarăşi //

142

2 păntru // *6* ostrovean // *10* țării // *26* păntru //

143

6 ictromă //

144

2 trimețând // *6* păntru // *14* Potemchin //

145

3 prințipul // *9* păntru // *16* păntru // *18* jefuiască // *23* propovăduind //

146

2 sfârşească // *13* trebuință // *18* dăruieşte // *26* Însuş //

147

13 păntru // *15* păntru // *31* părăseşte-te //

148
2 fi // *5* să-mi // *8* nu-mi // *14* să-mi // *18* îmi făcu //
20 îmi zicea / păntru // *22* oricând / să-mi //

149
6 păntru // *8* înprilejire // *10* păntru // *12* dântre aceştia //
15 pântru // *18* să-mi dea // *21* voi //
23 a-mi / ipolipsis //

150
5 păntru // *8* păntru // *16* păste // *18* stânjinindu-l //
20 mulţumeşte // *28* făcându-se // *31* îmi //

151
5 îmi // *7* Şi-mi // *30* păntru //

152
1 păntru // *17* Rusciuc // *21* păntru //

153
10 Bugeac // *12* într-acest // *23* cealaltă //

154
3 Rusciuc // *19* păntru // *21* păntru //

155
10 şfezii // *21* mijlocul // *25* Mareşalul //

156
8 Transilvaniei // *19* trimitea // *24* să-şi //

157
11 neîngrijirea // *25* Filipeşti // *26* păntru //

158
25 dân // *27* iarăşi //

159
1 păntru // *6* păntru // *11* păntru // *25* păntru //
26 îmi // *27* decât //

160
9 păntru // *12* păntru // *19* păntru // *26* zisei //
28 îmi // *32* îmi //

161
5 miniştri // *7* şi-mi zise // *19* boerii // *23* îmi făcu //
28 îmi // *30* robii //

162
4 păntru // *5* Îmi // *12* avgust // *16* destule //
21 nemţii / Bucureşti // *29* mult //

163
7 şi-i duceam // *11* dânşii // *16* avgust // *17* iatacul //
30 otcârmuirea //

164
14 înţelepciunea // *15* prea puternicului // *18* săvârşit //
19 trei // *20* opt / *22* avgust // *24* din // *26* apururea /
dodată // *27* evropei // *28* chehaia //

165
3 să-m // *30* aridice / muscalilor //

166
19 decât // *26* pace //

167
15 prea puternicului // *24* ordia // *27* să-mi //
29 sistatica //

168
4 bostangii // *28* nemaţilor // *29* preslăvitul / efendi //

169
1 beiu // *16* orânduindu-mi //

170
11 înălţimii // *13* i-am zis] nemţii // *14* nu-mi //
24 acestea // *28* mijloc //

171
6 Silistrei // *11* domnul // *14* slujescu //
17 socotelile // *24* nostri //

172
1 mijloc // *12* şezând //

GLOSAR

A

Abdest = spălare a picioarelor, curăţitoare de păcate
aciua, acioa (a se) = a se adăposti
acomodament = acord, înţelegere
aferim, aferin = bravo, bine
afion = opiu
agathomagic = măscărici
aian = primar de oraş, viceguvernator
aitexsusion = cerere
alişveriş = negoţ, comerţ, afacere
altân = aur
analoghie = comparaţiune
apostat = rebel, răzvrătit
apsifisi (a) = a neglija
armadă = flotă
arzmagzar = petiţie, memoriu
arzohal = cerere, memoriu
aytexusion = independenţă, voinţă

B

Bairam = sărbătoare, veselie, petrecere
baltagiu = apărător la curte
baş = şef, conducător, cap
bântui (a) = a deranja, a persecuta
bectaş = membru al gintei cu acest nume

beendisi (a) = a catadicsi, a se sinchisi, a-i păsa
beglerbei, beilerbei, beilerbeg = guvernator de mare provincie având steag cu trei tuiuri
beizadea = fiu de domn, de voievod
beretă = chipiu
berleant = briliant
beşleagă = căpitan de beşlii
beşliu = călăreţ din garda vizirului
bostangi başa = comandantul gărzii sultanului
bostangilar odabaşa = căpetenie a bostangiilor
bostangiu = ostaş din garda sultanului
buiurdisi (a) = a transmite oficial o plângere
buiurultiu = plângere

C

Cabaniţă = mantie domnească îmblănită cu samur
cacom, cacum = hermină
cadiu = judecător musulman
cafas = balcon închis
cafiele = rime
caftan = haină de ceremonie cu mâneci largi, dăruită de sultan înalţilor demnitari şi domnilor români
caiafet, câiafet = costum, uniformă
caic = barcă, vas
caimacam = locţiitor de domn
caimé = adresă
cal cu divan tacâmî = cal împodobit din porunca stăpânirii
calabalâc = bagaj
calcan = scut, pavăză

calem = condei
calesî = cetate, poartă
calif = succesor (al lui Mohamed)
canţelist = slujbaş de cancelarie
capâgilar chehaiasî = slujbaş însărcinat cu schimbarea domnilor
capetan paşa = comandantul marinei
capichehaia = reprezentant al domnilor români la Constantinopol
capigiu, capugiu = uşier
caraculac = paznic
carâtă = trăsură
castriet = renunţare
catorthosi (a) = a reuşi
căcatatrecsi (a) = a critica
câlâciu caftan = sabie şi caftan
cândisi (a) = a cânta, a oficia
câzlar aga = şeful eunucilor, păzitorul haremului
ceadâr = cort, şatră
ceauş = curier
ceauşi gavazi = şeful paznicilor
celebi = erudit, nobil
chetuda-i sadr-î azem = intendentul marelui vizir
chiatâbî = scrib, secretar
chitâb = inscripţie, scriere
ciftlâc = fermă, conac
ciohodar = mic slujbaş ce însoţea personalităţile, însoţitor
cirac = ucenic, elev
ciraclâc = protecţie, favoritism
citanie = lectură
ciudire = necaz, supărare

clironom = moştenitor
cloş = ciucur
conac = loc de popas, reşedinţă
conacciu = gazdă, pregătitor de conace
conglăsuire = accept
cucă = căciulă înaltă de blană neagră, ornată cu aur şi pene de struţ, dăruită de sultan domnilor români
curban bairam = jertfă de sărbători
curgere = motivare
cursar, corsar = tâlhar de pe mare

D

Dalcâlâc = voluntar turc pentru acţiuni militare periculoase
daruşâfa = spital, ospiciu
daul = tobă
davet dă giuluş = invitaţie, convocare de adunare
davetnamé = invitaţie, scrisoare, mesaj
dăsfăcute = împrăştiate
dăsluşire, desluşire = lămurire
defterdar, tefterdar = ministru de finanţe, controlor financiar, perceptor
dejur = de serviciu
derviş = călugăr musulman
devlet = guvernul otoman
diadoh = urmaş, succesor
diafendefsi (a) = a apăra interesele cuiva
diafendeisi (a se) = a se împrăştia, a se face scăpat
dicheofilax = apărător, protector
dichera (a) = a declara

diloglan = slujbaş
dimigorie = cuvânatre, discurs
discovleisi (a se) = a se feri, a ezita
divan ceauş = curier de la guvern, aprod de divan, uşier
divan efendi = secretar de divan
divan tacâmî = însoţitor de sfat
dizeniu = plan, intenţie
dobândire = cucerire
dombaz = pod de vase
dosi (a) = a fugi, a da dosul
dragoman = interpret, tălmaci
Duca sevahâlî baş bogu = comandantul malurilor Dunării
duh = spirit, inteligenţă
dulbun = prevăzător, observator, scrutător

E

Ecstratie = origine
efendi = titlu de politeţe, domn
efevrimă = invenţie
eftá = înştiinţare
egel = predestinare, soroc
emrinamé = instrucţiune, dispoziţie
emrinamé sistatica = ordin de liberă trecere cu recomandare
epanastasis = răscoală, tulburare, nemulţumire
eparhie = provincie, episcopie
epihirimaticos = exilat, proscris
epitrop = efor, curator, tutore, administrator
erhalifesî = a toate stăpânitor, epitrop

eroe = erou
evmenie = bunăvoință

F

Fatih = stăpânitor, cuceritor
falie = greș, eroare
fetfá = consimțământ, autorizație religioasă, sentință, dispoziție, poruncă
filotimie = generozitate, dărnicie
filuri altân = galbeni de aur
firitisi, heretisi (a) = a felicita, a saluta
foișor = balcon
furme = forme

G

Galion = corabie
galiongiu = corăbier
gazî = biruitor, erou, viteaz
gazret = sârguință, zel, atașament
gemazi level, djumadi level = luna a cincea a anului musulman
gephanea = muniție
gezaerli = algerian
Gihan – numè = Oglinda lumii
girit = lance
giuluș = adunare, sfat
giulușnamé = invitație, sindrofie
gvardie = gardă

H

Hagi = musulman sfințit prin pelerinaj la Meca
hai ahârlâi = cai de la grajdurile împărătești
haini (a se) = a se înstrăina, a trăda
halea (domnitor) = domn în funcție
halif, vezi: calif
halifei rui zemin = calif suprem pe pământ
harabagiu = căruțaș, vizitiu
has = district
hatihumaium = convenție
hatișerif = decret, poruncă
hazna, hazne = tezaur
haznadar = vistier, casier
Hazreti Isá = Iisus Hristos
hărăzire = concesie, dăruire
hâgiret, hegiră = fuga lui Mohamed de la Meca la Medina din anul 622, cu care începe calendarul islamic
hâjretu tarihî = analele fugii, anii hegirii
hârca = haină, veston
heretisi (a) = a felicita
hogeaghean = tagma clericilor
hugium = atac
hugiut = năvală

I

Iagher = vânător
iasac = poruncă
iatac = dormitor, cameră de culcare

iavuz = sever, aspru, sălbatic
iazâgi efendi = şeful scribilor, al grămăticilor
ichtuiulâi = paşă cu trei tuiuri
ici aga = al treilea agă
iconomahi = iconoclaşti, distrugători de icoane
ictromă = monstru
idropică = acumulare de apă în organism
ildirim = fulger
intisap = opţiune, alegere
ipochimen = individ, persoană
ipolipsis = consideraţie
istileahuri = vorbe frumose, alese
itlac = anulare
iureş, iuruş = năvală, atac, asalt
iznoavă (de) = din nou

Î

Împăciui (a se) = a se împăca
îndăstulare, îndestulare = abundenţă, belşug, bogăţie, zestre bună
îndeşâte = nenumărate
înfurma (a) = a constitui, a forma
înpatroni (a se) = a se face stăpân
înputăciuni = reproşuri
întrinceate = dotate, prevăzute
învârtejit = schimbat, diferit

J

Jacaş = jefuitor, hrăpăreţ

L

Lagum = galerie minată
lazaret = carantină
lângoare = febră tifoidă
lesnire = înţelegere, accept
libov = dragoste
loagher = tabără militară, lagăr
lude = scutit de dări

M

Madea = chestiune, obiect, problemă
mahrem esrar = confident, tainic
mahzar = memoriu, petiţie
mansup = dregătorie
marifet = dibăcie, măestrie
mazâl, mazil = boier fără funcţie, supus, adesea, birului
mâglisire = linguşire
mecâz = conducător, şef, şerif
mecterhanea, mehterhanea = fanfară militară turcească
medrisc = şcoală religioasă islamică, seminar
mefruz = deosebit
mehchemé = judecătorie
mehtup = scrisoare oficială, adresă, dispoziţie
memlechet = orânduială, putere
menzil = ştafetă, poştă
menzilhanea = serviciu de poştă, adăpost
mest = băutor, beat
meşferet = discuţie, întrunire
meşhur = vestit, renumit

metahirisi (a) = a folosi, a obişnui, a întrebuinţa
meteahnă = cusur, defect
mihmandar = ghid, însoţitor
minarele, minaret = turn de moschee
mirahor paiasî = comisul sultanului
miri miran = paşă cu două tuiuri, guvernator de provincie
mola efendi = savant, om învăţat
molasî = judecător de oraş însemnat
Mora valesî = guvernator de Moreea
mozavirie = calomnie, insinuare, minciună
mucader = predestinare, destin
muchealemea = dezbatere, conferinţă, adunare
muftiu = prelat, căpetenie religioasă la musulmani
muhafâzî, muhafiz = comandant de cetate
muhaseré = încercuire, asediu
muhurdar = păstrător de sigiliu
muhzur aga = inspector al închisorilor
muncitor = chinuitor, torţionar
munegim = astrolog, ghicitor
murahas = plenipotenţiar, reprezentant diplomatic
musaadé = permisiune, învoire
mutareché = armistiţiu
muteveliu = administrator

N

Namaz = rugăciune, închinăciune
năzui (a) = a căuta scăpare, a căuta refugiu
nesuferi (a) = a nu suporta
neştine = careva, oarecare

nicheah = cununie civilă
nisangiu = cel care aplică tureaua (sigiliul) sultanului
nizam = armată, tabără, ordine, disciplină
nobet = rânduială

O

Oblădui = a guverna, a supraveghea, a ocroti
oblăduire = conducere, stăpânire
odabaşă = căpetenie
ogeaclâi = comandant de ieniceri, de mare unitate
ogeacul baltagiilor = oastea apărătorilor de la sarai
ogeaghean = comandant militar
oglu = fiu
olac = curier
olentă = aerisire plăcut mirositoare
ordie = tabără militară
ortacuşac = uniformă
ortale = trupe de ieniceri, companii
ostraca = scoică, stridie
ostrov = insulă
oturac = popas

P

Paiá = rang, demnitate, titlu
paradosi (a) = a preda cunoştinţe, a învăţa
parimie = proverb, pildă
paşa capisî = lângă cortul (conacul) paşei
peici = curieri, aprozi

periergos = curios, interesat
perilipsis = rezumat
peripiisis = dragoste, afecţiune
pitho = milă, compasiune
pliroforisi (a) = a lămuri, a documenta
pofhainic, pohfainic = măreţ, minunat, lăudat
poftori (a) = a repeta
pol polcovnic = locotenent colonel
polc = regiment
politeisi (a) = a purta cu vorba, a amăgi
politie = oraş, cetate
pont = punct, articol
popri (a) = a opri
poznă = prostie
prăvăliaş =negustor
preget = ezitare, şovăire
prigonire = critică
privelişte = spectacol
prochimen = cuvânt de început, subiect
procopseală = pricepere
procopsit = învăţat, înzestrat
proimion = prefaţă
prolipsis = bănuială, părere, convingere
proorizmu = predestinare
prosti (a se) = a renunţa, a se retrage
protimisis = întâietate, preferinţă
provlimă = problemă

R

Raia = teritoriu românesc supus turcilor
ramazan = marele post musulman de 30 de zile
răsufla (a se) = a se subţia, a se goli
răzmeriţă = răscoală, răzvrătire
râvni (a) = a dori, a depune zel
recheap = cerere
reiz chitab = şeful cancelariei otomane, al grămăticilor
rendite = rente, venituri
rigeali = demnitari turci
rizapazar = acord de piaţă
romaicesc = grecesc
ruşfet = mită, şperţ

S

Sadacat = devotament, ataşament, fidelitate
sadrî azem = marele vizir
sahâibi devlet = marele vizir
saltanat = coroană, monarhie, stăpânire
samur = zibelină
sangeac = steag, provincie
sangiac şerif = steagul sfânt, verde, al sultanului
sarai = palat
sarifu = gramatică
satâr = topor de luptă
sazuri = instrumente muzicale, orchestre
săpat = sculptat
schiptru = sceptru
scopos = plan, scop

secreturi = ascunzişuri
sefer = expediţie, campanie
selamlâc = închinăciune; ceremonia însoţirii sultanului spre moschee, vinerea.
semplicitá = simplitate, naturaleţe
serascher = comandant de mare unitate
serdari ecrem = comandantul armatei, marele vizir, gen erosul serdar
serhat = cetate de margine
sevdá = plăcere, dorinţă, dragoste, curiozitate
sevval = a zecea lună a calendarului islamic
shesis = consideraţie
sicâldisi (a se) = a se plictisi
silictar = mareşalul palatului la turci
sugurefsi (a) = a asigura
sistisi (a) = a recomanda, a prezenta
somatofilaci = soldaţi din garda personală a împăratului
spânzura (a) = a atârna
stajăr = centru, mijloc
stratighină = stratagemă
sudet, sudit = supus, protejat
sunet, sunit = musulman tradiţionalist
surdisi (a) = a menţine, a continua, a face să dureze
surguni (a) = a exila

Ş

Şahzadé = fiul sultanului
şahstisire = tulburare, plictiseală
şefer = maestru
şeih islam = marele muftiu, căpetenie religioasă

şerif = şef, prinţ
şerişerif = pravilă

T

Tacrir = interogatoriu, proces-verbal
taht = tron împărătesc, scaun
tain, tainat = porţie de hrană
talhâş = raport
tarih = istorie, dată
tâlchi = şiret, viclean
teberu = donaţie, ofrandă
teclif = pretenţie, dorinţă, ofertă
tefterdar = controlor financiar
tejnişuri = metafore
tergiman, terziman = traducător, interpret
tergimé = traducere
teslim = predare
teşrifat = ceremonial, etichetă, protocol
tevarihuri = anale, însemnări istorice
trătălui (a) = a trata
trecvă = armistiţiu
tui = steag din coadă albă de cal, semnul puterii la turci
tumbaz = pod de vase

U

Uci tuiulâi = paşă cu trei tuiuri
ulemali = învăţaţi din clerul musulman

V

Vacanuis = cronicar, scriitor de cele întâmplate
vadea = scadenţă, termen
valesî = guvernator de provincie
validé (sultana) = mama sultanului
vârtos (mai) = mai ales
vel = mare
vericare = fiecare
verice = orice
vizandida turcească = bizantina (adică cronica) turcească
volnic = liber, îndreptăţit

Y

Ypolipsis, vezi : ipolipsis

Z

Zabitan = poliţist
zadé = fiu
zaharea, zaherea = provizii, hrană, alimente
zăbavă = întârziere
zorbá, zorbalâc = răscoală, tulburare

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Istorie a prea puternicilor înpăraţi othomani, adunată şi alcătuită pă scurtu dă dumnealui Iannache Văcărescul, dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului şi spatar al Valahiei. Începându-se în vremea prea puternicului înpăratu sultan Abdul Hamid I la văleatul Hâjretu 1202 şi Mântuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei, şi s-a săvârşitu în zilele prea puternicului înpăratu sultan Selim III, la văleatul 1794 şi 1208, în luna lui şevalu, tomu I-II (A fost publicată de Al. Papiu-Ilarian în *Tesaur de monumente istorice pentru România*, Tom. II, 1863, pp. 238-302).

2. *Primii noştri poeţi,* ediţie îngrijită şi note de Teodor Vârgolici, Bucureşti, Editura Tineretului, 1958.

3. *Poeţii Văcăreşti.* Versuri alese, ediţie îngrijită de Elena Piru, cu o introducere de Al. Piru, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, pp. 1-58.

4. Academia R.S.R., *Istoria României*, III, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1964.

5. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Editura Fundaţiilor Regale, 1940.

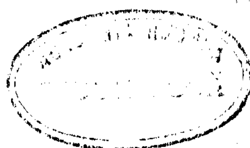
6. Camariano, Ariadna, *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti: Ienăchiţă, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann şi modelele lor greceşti*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1935.

7. Cândea, Virgil, Giurescu, Dinu C., Maliţa, Mircea, *Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti*, Bucureşti, Editura Politică, 1966.

8. Carataşu, Mihai, *Documentele Văcăreştilor*, Bucureşti, Editura Litera, 1975.
9. Cârstoiu, Cornel, *Ianache Văcărescu.Viaţa şi opera*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, colecţia „Universitas".
10. Poeţii Văcăreşti (Ianache, Alecu şi Nicolae). Opere, ediţie critică, studiu introductiv, note, glosar, bibliografie şi indice de Cornel Cârstoiu, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.
11. Florescu, George şi Pleşia, Dan, *Condica Văcăreştilor, copii de documente, regeste şi menţiuni*, publicate de ..., în *Studii, Revista de istorie*, nr. 5, tom 19, , Bucureşti, 1966.
12. Fotino, Dionisie, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Ţării Munteneşti şi Moldovei*, traducere de George Sion, tom. II, Bucureşti, 1859.
13. Gheorghiu, N.A., *Ienăchiţă Văcărescu popularizat în Apus*, în *Viaţa Românească*, XXXI (1939), nr. 12.
14. Iorga, Nicolae, *De unde a învăţat italieneşte Ienăchiţă Văcărescu*, în *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, Bucureşti, 1929, pp. 101-105.
15. Iorga, Nicolae, *Documente şi regeste pentru viaţa lui Ienache Văcărescu*, în *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, III, Bucureşti, 1901, pp. 76-90.
16. Iorga, Nicolae, *Încă o bucată a lui Ienăchiţă Văcărescu* în *Revista istorică*, an XV, nr. 10-12, octombrie-decembrie 1929, p. 346.
17. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti*, vol. III, ed. a II-a, Bucureşti, 1933, pp. 113-149, 280-283.
18. Iorga, Nicolae, *Originea moldoveană a lui Ienăchiţă Văcărescu*, în *An. Ac. Rom.*, Mem. Secţ. Ist., Seria III, tom X, memoriul V, Bucureşti, 1929, pp. 345-351.

19. Nanu, M., *Ienăchiţă Văcărescu şi variantele aromâne*, în *Viaţa Românească*, XXX (1939), nr. 2.
20. Nestorescu, Andrei, *Dicţionarele lui Ienăchiţă Văcărescu şi limba română literară la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, publicate de Institutul de Lingvistică al Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969, pp. 51-63.
21. Odobescu, Alexandru, *Opere*, vol. II, *Scrieri din anii 1861-1870, Antume. Postume. Anexe. Variante. Note. Text scriptic şi variante* de Marta Anineanu. *Note* de Virgil Cândea, Bucureşti, Editura Academiei, 1967.
22. Pervain, I., *Ianache Văcărescu, lexicograf*, în *Tribuna*, săptămânal de cultură, an IV (1960), nr. 10 (162), p. 10.
23. Piru, Alexandru, *Literatura română veche*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 531- 562.
24. Piru, Alexandru, *Literatura română premodernă*, Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1964, pp. 329 – 334.
25. Piru, Alexandru, *Poeţii Văcăreşti*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1967.
26. Popovici, Dumitru, *Ienăchiţă Văcărescu şi cronica mondenă a timpului*, în *Studii literare*, I, Sibiu, 1942, pp. 229-231.
27. Popovici, Dumitru, *La littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945, pp. 156-175; 367-385.
28. Tcaciuc-Albu, N., *Ienăchiţă Văcărescu: Viaţa, opera, influenţele străine*. Extras din *Anuarul Liceului Aron Pumnul din Cernăuţi pe anul 1941 - 1942*, Tipografia Glasul Bucovinei, Cernăuţi, 1943.

29. Toroutiu, I.E., *Hermann şi Dorothea. Ienăchiţă Văcărescu şi Goethe*, Bucureşti, Tipografia Bucovina, 1931, pp. 59-63.
30. Urechiă, V.A., *Memoriu asupra perioadei din istoria românilor de la 1774 - 1786, însoţit de documente cu totul inedite*. Extras din *An. Ac. Rom.*, seria II, tom XII, Mem. Secţ. Ist., Bucureşti, 1893, pp. 586-608.
31. Urechiă, V.A., *Istoria românilor*, Seria 1786 - 1800, t. III, Bucureşti, 1892, p. 105.

CUPRINS

